

ნიკიტა სტილაზის ანტიმონოვიგიოზიური სიტყვები

(ტექსტები, გამოკვლევა, ლექსიკონი და საძიებლები)

TBILISI THEOLOGICAL ACADEMY
NATIONAL CENTER OF MANUSCRIPTS

Maia Raphava

ANTI-MONOPHYSITE SPEECHES BY NIKETAS STETHATOS

(Texts, Research, Vocabulary and Indexes)

TBILISI THEOLOGICAL ACADEMY AND SEMINARY
PUBLISHING HOUSE

Tbilisi
2013

თბილისის სასულიერო აკადემია
ხელნაწერთა მროვნელი ცენტრი

მაია რაფაელა

ნიკოლა სტითაშვილის ანტიმონოზიგიშვილი სიზყვები

(ტექსტები, გამოკვლევა, ღექსიკონი და საძიებლები)

თბილისის სასულიერო აკადემიისა და სემინარიის
გამომცემლობა

თბილისი
2013

წინამდებარე გამოცემაში წარმოდგენილია XI ს-ის თვალსაჩინო ბიზანტიული დავთისტეტყველის, ნიკიტა სტითატის სომხური მონოფიზიტობის წინააღმდევ მიმართული ხუთი პოლემიკური სიტყვა, რომელთა ქართული თარგმანი შესრულებულია წმ. არსენ იყალთოელის მიერ. ნიკიტა სტითატის შრომა საყურადღებოა და მნიშვნელოვანი საღვთისტეტყველო-ლიტურგიკული და საეკლესიო-ისტორიული ფაქტების განხილვის თვალსაზრისით.

წმ. არსენ იყალთოელის თარგმანის ენა და სტილი გელათის სკოლის ენობრივი და ლიტერატურულ-მთარგმნელობითი ნორმებით ხასიათდება. ტექსტს გამოცემაში ახლავს ლექსკონი და საძიებლება.

შრომა სანქტერესოა როგორც ქართველოლოგიასა და ბიზანტინოლოგიაში მომუშავე მკვლევართათვის, ასევე სარწმუნოებრივ-საღვთისტეტყველო კუთხით ძველი ქართული მწერლობის საკითხებით დანტერესუებულ პირთათვის.

In this edition there are presented a prominent Byzantine theologian of XI c., Nicetas Stethatos' five polemical speeches, directed against Armenian monophysitism. The Georgian translation of this work is made by St. Arsen of Ikaltho. The Georgian translations of St. Arsen of Ikaltho, compared with Greek manuscripts, containing the original version, kept the text close to protograph. The Nicetas Stethatos' work besides theological-polemical content, is worthwhile and important for considering liturgical issues and historical-ecclesiastical facts as well.

The language and style of the Georgian translation, made by St. Arsen of Ikaltho, corresponds to the linguistic and literary-translating standards of the Gelathi school.

The printed version of St. Arsen of Ikaltho's translated text has research, glossary and check-list.

This work is very important and interesting for researchers, working in Kartvelian studies and Byzantiology, theology and Georgian literature.

რედაქტორი:

პროტოპრესტი გიორგი ზვიადაძე

ფილოლოგის დოქტორი

Editor:

Protopresbyter Giorgi Zviadadze

Doctor of Philology

რეცენზენტი:

ედიშერ ჭელიძე

ფილოლოგის მეცნიერებათა დოქტორი

Reviewer:

Edisher Chelidze

Doctor of Philological Sciences

ნინასიტება
მართლი ქართული მართლი და მართლი გამოცხადების
მიზანი ანთონი

წინასიტება

ძველ ქართულ მწერლობაში დასტურდება XI საუკუნის თვალსაჩინო პიზან-ტიელი თეოდორისა და მწერლის, ნიკიტა სტითატის (ლათინური წყაროებით Nicetas Pectoratus) რამდენიმე თხზულება. ნიკიტა სტითატი (1015-1090წ.) იყო სტუდიის მონასტრის სუცესმონაზონი კონსტანტინოპოლიში. იგი იყო სვიმეონ ახალი-ღვთისმეტებულის მოწაფე, მისი მისტიკურ-საღვთისმეტყველო იდეალების ერთგული მიმდევარი. მან აქტიური მონაწილეობა მიიღო ბიზანტიის საეკლესიო წრეებსა და დასავლეთის ეკლესიას შორის გრიალებულ დისკუსიაში, როდესაც აღმოსავლეთის მართლმადიდებლებს დიდერობდა კონსტანტინოპოლის პატრიარქი მიქაელ კერულარიოსი, ხოლო დასავლეთის ეკლესიის წარმომადგენელებს – კარდინალი პუმბერტი¹ და რაც, საბოლოო ჯამში, 1054წ.-ის სქიზმით დამთავრდა.

ნიკიტა სტითატის თხზულებები მწერლობის სხვადასხვა დარგს (პოლემიკა, ასკეტიკა, ჰაგიოგრაფია, ლიტურგიკა, ლეთისმეტყველება, ეპისტოლები) განეკუთვნება. მისი შრომები კარგად არის ცნობილი მკვლევართათვის². რამდენიმე მათგანი გამოქვეყნებულია.³ ზოგ ნაწარმოებს შეცდომით მიაწერდნენ ნიკიტა სტითატს.⁴ განსაკუთრებით ცნობილი გახდა ნიკიტა სტითატი ლათინთა წინააღმდეგ მიმართული თხზულებების წყალობით. ერთ-ერთი მათგანია *Libellus contra Latinos*.⁵ ეს იყო სანადასავლეთისა და აღმოსავლეთის ეკლესიების სქიზმისა (1054 წ.). პოლიტიკური მოსაზრებების გამო იმპერატორი კონსტანტინე მონომახი ცდილობდა დისკუსიის მშენდოიან კალაპოტში გადართვას, პაპ ლეონ IX-სთან უნიას. ნიკიტა სტითატის ანტილათინურმა თხზულებამ იმპერატორის უქმაყოფილება გამოიწვია. მან უბრძანა ნიკიტა სტითატს, საჯაროდ დაეწევა თავისი თხზულება პაპის ლეგატის, კარდინალ პუმბერტის დასწრებით და ამით უარესო ნაშრომში გამოთქმული ანტილათინური ბრალდებით⁶. კარდინალმა საპასუხო წერილი დაწერა: „აპასუხი ანუ უარყოფა ნი-

1 Michel 1930.

2 PG 120, col.843-850; Demetarakopoulos 1866 : 5-8; Disdier : 481-483; Beck 1959 : 535-538; Nicétas Stéthatos 1961 : 56-515; Solignac : 225-226.

3 Nicétas Stéthatos 1961 : 56-515; Hergenröther 1869 : 84-138.

4 რაფაელ 1997: 45-49. რაფაელ, ჩიკვატია 2009 : 236-294.

5 PL CXLIII, col.973-984. Solignac 1981 : 225.

6 PL CXLIII, col. 1001; Лебедев 1902: 351.

კიტას თხზულებისა“?⁷ მათ შორის პოლემიკა რამდენიმე სადაც საკითხს ეხებოდა, რომელიც არსებობდა XI-ს-ში აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ეკლესიებს შორის.

ნიკიტა სტითატის ანტილათინურ თხზულებებთან თემატიკის თვალსაზრისით დიდ სიახლოეს ავლენს მისი სხვა პოლემიკური თხზულება, რომელიც სომხური მონოფიზიტობის წინააღმდეგ არის მიმართული. ნიკიტა სტითატის თხზულების მიხედვით შეიძლება წარმოდგენა ვიქტორიო იმ საღვთისმეტყველო საკითხებისა და საეკლესიო პრაქტიკის შესახებ არსებულ დისკუსიაზე, რომელსაც ადგილი ჰქონდა XI-ს-ის ბიზანტიის იმპერიაში სომხური მონოფიზიტობის წინააღმდეგ.

სტითატის ეს პოლემიკური ნაწარმოები საკმაოდ პოპულარული იყო. ამ თხზულებით სარგებლობდნენ დასავლეთის ეკლესიის წარმომადგენლებთან პოლემიკის დროს. მას მთელი რიგი თემატური პარალელები გააჩნია დათინთა წინააღმდეგ მიმართულ თხზულებასთან.⁸ ნიკიტა სტითატის თხზულებას არის დასესხებული ორი ნაწარმოები უცომო პურის (მწამი) თემაზე, რომელთაგან ერთი ფსევდო-ათანასეს სახელს ატარებს⁹, ხოლო მეორე – ფსევდო-იოანე დამასკელისას¹⁰. ამ ფსევდო სახელებს ამოფარებული ნაწარმოებების ისტორია და ხელნაწერთა ტრადიცია ჯერ კიდევ არ არის გარკვეული.¹¹ მიუხედავად ასეთი პოპულარობისა, სომები მონოფიზიტებისადმი მიმართული ნიკიტა სტითატის სიტყვები ჯერ კიდევ ფაქტიურად შეუსწავლელია.

7 PL CXLIII, col. 983-1000.

8 Michel 1930: t.II.

9 PG 28, col. 1327.

10 PG 94, col. 414.

11 Nicétas Stéthatos 1961: 11.

I. ნიკიტა სტიფატის ანტიმონიფიზიტური სიტყვების ბერძნული ორიგინალი

სომხური მონოფიზიტობის წინააღმდეგ მიმართული ნიკიტა სტიოთატის თხეულების ბერძნული ორიგინალის ტექსტი სრულად ჯერჯერობით გამოცემული არ არის. ბერძნული ტექსტი გამოსაცემად მომზადებული აქვს იღუმენ დიონისიოსს (შლენოვს). მან 2008 წელს გამოაქვეყნა ნიკიტა სტიოთატის პირველი სიტყვა, ხოლო 2010 წელს – მეორე და მესამე სიტყვები.¹² ბერძნული კრიტიკული ტექსტები მის მიერ გამოსაცემად მომზადებულია შემდეგი ბერძნული ხელნაწერების მიხედვით: M - Mosquensis 232 (443), ff. 171-190 – მოსკოვის სახელმწიფო ისტორიული მუზეუმის, ყოფილი სინოდალური ბიბლიოთეკის ხელნაწერი, XII ს-ისა¹³; B – Vindobonensis teol. 58, ff. 119v - 124 v, XVI ს-ის I ნახევარი, V¹ – Vaticanus. gr.1151, ff. 62 v - 69r, (XIII-XIVსს.); V² – Vaticanus.gr.1105, ff. 143 v – 152 v (1523წ.). ბერძნულ ტექსტებს გამოცემაში დართული აქვს რუსული თარგმანი, გამომცემლის მოკლე შესავალი და შენიშვნები. აღნიშნული სამი სიტყვის ბერძნული ორიგინალის ტექსტებთან ერთად პარალელურად გამოცემულია ჩვენ მიერ კრიტიკულად დადგენილი ქართული თარგმანის ტექსტები კრიტიკული აპარატითურთ¹⁴.

ნიკიტა სტიოთატის თხეულების პირველი სიტყვა დადასტურებულია ვინდობანის ერთ-ერთ ბერძნულ ხელნაწერში.¹⁵ ასევე ვატიკანის ერთ-ერთი ხელნაწერი შეიცავს მეოთხე სიტყვის ტექსტს.¹⁶ მკვლევართა მიერ გამოთქმულია აზრი, რომ ნიკიტა სტიოთატის ანტიმონიფიზიტურ სიტყვებს უნდა უკავშირდებოდეს ერთი ნაწარმოები, რომელიც იოსებ პერგენროებერს აქვს გამოცემული.¹⁷ ვარაუდობენ, რომ ეს უნდა იყოს სომებთა წინააღმდეგ დაწერილი მე-5 სიტყვა.¹⁸

12 Преп. Никита Стифат 2008: 39-104; Преп. Никита Стифат 2010: 66-100.

13 ხელნაწერი ეტრატია, იგი ათონის მთის ივერთა მონასტრის კუთვნილება ყოფილა, რასაც მოწმობს მინაწერი ხელნაწერის ზედა აშიაზე: twn ſbhrwn. ამასთან დაკავშირებით იხ. Фонкич 1977. ხელნაწერი ათონის მონასტრიდან მოსკოვში ჩაუტანია არსენი სუხანვეს XVII საუკუნეში. ეს ცნობა მოგაქვს იღუმენ დიონისიოსის დასახელებული გამოცემიდან. იხ. Преп. Никита Стифат, Первое обличительное слово против Армян, 39-104.

14 Преп. Никита Стифат 2008: 39-104.

15 Demetrapoulos 1866: t. 1, z.

16 Преп. Никита Стифат 2008: 52-53.

17 Hergenröther 1869: 139-154.

18 Nicétas Stéthatos 1961 : 11.

ნიკიტა სტიოთატის თხელების ბერძნული ორიგინალის ტექსტი 4 სიტყვის მოცულობით დაცულია მხოლოდ მოსკოვის სახელმწიფო მუზეუმის № 232 (443) ხელნაწერში, დანარჩენ სამ ზემოთ დასახელებულ ნუსხაში, მხოლოდ პირველი სიტყვა დასტურდება.

ბერძნულ ტექსტში სიტყვების დასათაურება ასეთია:

1. Νικήτα εὐτελοὺς μωναχὸν καὶ πρεσβυτέρου μωνῆς τῶν Στουδίων, τοῦ Στηθάτου: Λόγος επήλιτευτικὸς τρώτος κατὰ τὴς βλασφήμου τῶν Ἀρμενίων αἰρέσεως (171 v – 177).

2. Τοῦ αὐτοῦ κατὰ τὴς βλασφήμου τῶν Ἀρμενίων αἰρέσεως επήλιτευτικὸς λόγος δεύτερος (177 – 183 v).

3. Τοῦ αὐτοῦ επήλιτευτικὸς τρίτος τὴς δόξης τῶν Ἀρμενίων περὶ τοῦ τρισαγίου (183 v – 185 v).

4. Τοῦ αὐτοῦ επήλιτευτικὸς τέταρτος τὴς τῶν Ἀρμενίων ὑψάλου αἰρέσεως (185v – 190v).¹⁹

ამრიგად, ბერძნულ ხელნაწერებში წარმოდგენილი არ არის ნიკიტა სტიოთატის ანტიმონოფიზიტური თხელების სრული შედგენილობა. არის თუ არა პერგენროიტერის მიერ გამოცემული ტექსტი ანტისომხური მონოფიზიტური თხელების ნაწილი, თუ იგი დამოუკიდებელი ნაწარმოებია? და საერთოდ, როგორ არის ავტორისეული ტექსტი წარმოდგენილი ბერძნულ ხელნაწერებში, ხომ არ გვაქვს საქმე შემდეგი დროის რედაქტორ-გადამწერთა მიერ სახეცვლილ ტექსტთან?

ამ და სხვა კიოხებებზე სრულ და უტყუარ პასუხს იძლევა ნიკიტა სტიოთატის თხელების წმ. არსენ იყალთოელის ქართული თარგმანი.

II. წმ. არსენ იყალთოელის ქართული თარგმანი და მისი შემცველი ხელნაწერები

სანამ უშეადოდ ნიკიტა სტიოთატის ანტისომხური მონოფიზიტური სიტყვების არსენისეულ თარგმანს განვიხილავდეთ, უნდა აღვნიშნოთ, რომ იმავე წმ. არსენის მიერ თარგმნილია სტიოთატის სხვა თხელებებიც, კერძოდ, მისი საღვთისმეტყველო შრომები და ეპისტოლები. ყველა მათგანი შესულია წმ. არსენ იყალთოელის კრებულ „დოგმატიკონში“

19 Систематическое описание рукописей Московской синодальной (патриаршей) библиотеки арх. Владимира, М. 1894.

შემდეგი თანმიმდევრობით:²⁰

1. ნიკიტა მონაზონისა და ხუცისა სტუდიელთა მონასტრისა სტიოატი-სად ხუთი სიტყვა სომხური მონოფიზიტობის წინააღმდეგ 256r -264v.

2. მისივე, ნიკიტა მონაზონისა და ხუცისა სტუდიელთა მონასტრი-სად საონოებათა აღსავალთათვეს. ევსების მონაზონსა ნიკიტა მონაზონი 264v -265r.

3. ნიკიტას ხარტოფილაკსა და სუნკელოსსა კორონიდსა ნიკიტა უნდოვ მონაზონი და ხუცესი სტუდიელთა მონასტრისად სტიოატი 265r-v.

4. ნიკიტა მონაზონისა და ხუცისა სტუდიელთა მონასტრისა სტიოა-ტისად სიტყუად სულისათვეს 265v-271v.

5. მისივე, სამოთხისათვეს 271v-276v.

6. ნიკიტა ხარტოფილაკსა და სუნკელოსსა კორონიდსა ნიკიტა უნდოვ მონაზონი და ხუცესი სტუდიელთა მონასტრისად სტიოატი 276v-277r.

7. ნიკიტა მონაზონი სტიოატი ნიკიტას ხარტოფილაკსა და სუნკელოს-სა კორონიდსა 277r-v.

8. ნიკიტა უნდოვ მონაზონი და ხუცესი სტუდიელთა მონასტრისად სტიოატი ბასილის მესიბრძნებსა 277v -281r.

9. მისივე, ბასილის მიმართ მონაზონისა, ბასილის მონაზონსა ნიკიტა მონაზონი 286v-287v.²¹

ნიკიტა სტიოატის სომხეთი მონოფიზიტების წინააღმდეგ მიმართული პოლემიკური ოხულების ქართული ოარგმანის ტექსტი დაცულია „დოგ-მატიკონის“⁹ ხელნაწერში: S 1463 (XII-XIII), 256r – 264 v; A 65 (1188 – 1210 წ.), 114r – 137r; A 205 (XIII), 162v – 185 v; K 23 (XIII), 239 v – 269r; K 15 (XVII), 189v- 221r; H 601 (1746 წ.), 188 – 233; A 1086 (XVIII), 103 v – 128r; Q 50 (1777 წ.), 87 v – 115v; A 64 (1751 წ.), 114 v – 137r.

წმ. არსენის ქართული ოარგმანის კრიტიკული ტექსტის დასადგენად გამოყენებული გვაქვს ხუთი ხელნაწერი. ესენია:

1. S 1463 (XII-XIIIსს). ეს კრებული კარგად არის ცნობილი სამეც-ნიერო ლიტერატურაში. მისი შედგენილობა და რედაქციები სპეციალუ-რად არის შესწავლილი ივანე ლოლაშვილის მიერ.²² S 1463 ხელნაწერი,

~~~~~

20 გუთიოთებთ „დოგმატიკონის“ უძველესი ნუსხის, S 1463-ის (XII-XIIIსს.) მიხედვით.

21 ჩამოთვლილთაგან მე-2,3,4,5 ოხულებების ქართული ოარგმანები შესწავლი-ლია მაია კასრამის მიერ, რომელმაც ქართველობრივისა და ბიზანტინისტიკისთვის თანაბრად საინტერესო და მნიშვნელოვანი დაპვირვებების საფუძველზე დაიცვა დი-სერტაცია პარიზის სორბონის უნივერსიტეტის უმაღლესი სწავლების პრაქტიკულ სკოლაში (EPHE).

22 ლოლაშვილი 1978 : 104-144.

როგორც „დოგმატიკონის“ ყველაზე ადრეული და სრული ნუსხა, შედარებულია „დოგმატიკონის“ შემცველ დანარჩენ ხელნაწერებთან, რის საფუძველზეც გაკათებულია კრებულის შედგენილობის ამსახველი ცხრილი ყველა არსებული ხელნაწერის მიხედვით²³. S 1463 ხელნაწერის შესახებ ამომწურავი ინფორმაციის არსებობის გამო აქ მის აღწერილობაზე არ შევჩერდებით.

2. A 205(XIIIს.). ეტრატი, ოაგ-ბოლო ნაკლული. ხელნაწერი დაწერილია ორი განსხვავებული ხელით,პირველი ხელი – 1r-141v,მეორე ხელი – 145r-257v. ნაწერია ნუსხა-ხუცურით.²⁴ ხელნაწერი შეიცავს „დოგმატიკონს“, მაგრამ არასრული სახით. ხელნაწერი „დოგმატიკონის“ სხვა ნუსხებისაგან გამოირჩევა იმით,რომ მასში მეორე ადგილას, სხვა ნუსხებში არსებული წმ. იოანე დამასკელის „დიალექტიკის“ და „გარდამოცემის“ ნაცვლად, მოთავსებულია წმ. ეპიფანე კვიპრეპისკოპოსის „პასუხი ეპისტოლისათ“ (145r-150v) და მასალიანელთა წვალების შესახებ ორი სტატია (151r-152v).²⁵ ხელნაწერში ასევე დასტურდება „დოგმატიკონის“ ოხზულებებიდან ცალკეული ოვების დამოუკიდებელ ნაწარმოებად გატანის ფაქტები. მაგ.: „საზღვარი წმიდისა და მსოფლიოსა კრებისათ“ (190v -192v) წარმოადგენს „გამოკრებანი წამებათანის“ ერთ თავს (შდრ. S 1463, 168v). „მისივე, აკაკის მართლისაგან მელიტინელთა ეპისკოპოსისა“ არის „თოთოსახეთა თავთა, ესე იგი არს, გამოიძიეთ კითხულთა აღჭსნად ქრისტეს მიმართისა კეთილადმსახურებისათვს“ ნაწარმოების ერთი თავი (შდრ. S 1463, 211v).

1. H 601 (1746v.). 267 ფ., ქადალდი, ნუსხური. გადამწერნი: ნიკოლოზ, სიონის დეკანოზის, შვილი, მღვდელი იოანე და იასე. დამკვეთი: მეფე თეიმურაზ II.²⁶ ხელნაწერი წარმოადგენს „დოგმატიკონს“, მაგრამ S1463-ისგან განსხვავებით, ისევე, როგორც A 205-ში, დასტურდება წმ. ეპიფანე კვიპრელის „ოთხმეოცთა წვალებათოთქს“ (149-169) და ცალკეულ თხზულებათა თავების დამოუკიდებელ ნაწარმოებად გატანის ფაქტები.

2. A 65 (1188-1210 წვ.). 214 ფ., ნუსხური. 194r-211v, მხედრული. ცურცლუ-

~~~~~

23 ჩიქვატია 2003 : 81-85.

24 ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (ყოფილი საეკლესიო მუზეუმის (A) კოლექციისა), I თბილისი, 1980, 8-13.

25 წმ. ეპიფანე კვიპრელის თხზულებისა და მასალიანელთა წვალების შესახებ A 205 ხელნაწერში იხ. რაფაგა 1986 : 39-51. მახარაშვილი 1987 : 106-113. მახარაშვილი 2012 : 48. მახარაშვილი 2002 : 166-170.

26 საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (H კოლექციისა), II, თბილისი, 1951 წ., 54-59.

ბი დაზიანებულია და რესტავრირებული.²⁷ ხელნაწერი „დოგმატიკონის“ თხელებების გარდა შეიცავს სხვადასხვა საღვთისმეტყველო-ეგზეგურ-ასტროლოგიური შინაარსის თხელებას.

3. ქუთ. 23 (XIIIს.). 458 ფ. ეტრატი, ნუსხური, ნაკლული²⁸. ხელნაწერი „დოგმატიკონის“ კრებულია, თუმცა თხელებათა თანმიმდევრობა არ ემთხვევა S 1463-ის თანმიმდევრობას. ამ ხელნაწერშიც დასტურდება „დოგმატიკონის“ ცალპეულ თხელებათა თავების დამოუკიდებელ ნაწარმოებებად გატანის ფაქტები. ქუთ. 23 ხელნაწერი „დოგმატიკონის“ ნუსხებს შორის გამოირჩევა თავისი გამართული ტექსტებით, ხშირად იგი უფრო სწორ წაკითხვებს გვთავაზობს, ვიდრე S 1463.

ნიკიტა სტიოთატის ჩვენოვის საინტერესო ანტისომხურ-მონოფიზიტური თხელება „დოგმატიკონის“ S 1463 ნუსხაში წინ უძღვის ნიკიტა სტიოთატის დანარჩენ ზემოაღნიშნულ თხელებებს. „დოგმატიკონის“ ნუსხებში წმ. არსენის ქართული თარგმანი 5 სიტყვის სახით არის წარმოდგენილი. თოთოეული სიტყვა დანომრილია და შემდეგი დასათაურება აქვს:²⁹

1. „ნიკიტა მონაზონისა და ხუცისა სტუდიელთა მონასტრისა, სტიოთატისავ – სიტყვა პირველი განსაქიქებელი მგმობრისა მის წვალებისა სომეხთავსავ“ (256 r – 258 r).

2. „მისივე, დასამხობელად მგმობრისა წვალებისა სომეხთავსა, განსაქიქებელი მეორე“ (258 r – 260v).

3. „მისივე, განსაქიქებელი გ [3] უმადიდებლობისა სომეხთავსა, სამწმიდაობისათვეს“ (260 v- 261 r).

4. „მისივე, განსაქიქებელი მეოთხე წვალებისა სომეხთავსავ“ (261 r – 262 v).

5. „მისივე, განსაქიქებელი მეხუთე წვალებისა სომეხთავსავ და უცომოვსათვეს“ (262 v – 264 v).

ქართული თარგმანი საყურადღებოა როგორც შედგენილობით, ისე ტექსტობრივი წაკითხვებითაც, რაც გლინდება ბერძნულ ორიგინალთან შედარებით არსებულ მთელ რიგ განსხვავებებსა და თავისებურებებში.

სანამ ბერძნულ ორიგინალთან ტექსტობრივი შედარების შედეგებს წარმოვადგენდეთ, უნდა აღინიშნოს, რომ წმ. არსენ იყალთოელის ქარ-

27 ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (ყოფილი საკლებიო მუზეუმის (A) კოლექციისა), I, თბილისი, 1973, 224-230.

28 ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიული მუზეუმის აღწერილობა, ტ. I, თბილისი, 1953, 104-108.

29 აქც და შემდგაც ნიკიტა სტიოთატის ტექსტების ქართულ თარგმანებს ვუთოთებთ S 1463 ხელნაწერის მიხედვით.

თული თარგმანი თითქმის თანამედროვეა თხზულების პერძნული ორიგინალისა. თარგმანს, ალბათ, 4-5 ათეული წელი აშორებს თრიგინალის შექმნის დროს. რას ვეყრდნობით ამ მოსაზრების გამოთქმისას?

წმ. არსენ იყალთოელის თარგმანს ქართულ ხელნაწერებში ახლავს ანდერძ-მინაწერი შემდეგი შინაარსისა: „ლოცვა-ყავთ, მამანო და მმანო, არსენისთვის თარგმანისა და დავითისთვის პეტრიწონელისა, მონაზონ-ხუცისა, რომლისა იძულებითა ბერძულისაგან გარდმოუქართულებიან ე ეს თავნი სომეხთა განმაქიქებელნი. საუკუნომცა არს გსენებად არ-სენისი, ამინ“ (S 1463, 264v I).

ეს ანდერძ-მინაწერი მრავალმხრივ არის საყურადღებო: 1. სომეხი მო-ნოფიზიტების საწინააღმდეგო პოლემიკური თხზულების მთარგმნელი არის არსენი. ამ სახელით „დოგმატიკონში“ არა ერთგზის იხსენიება წმ. არსენ იყალთოელი. 2. თხზულება თარგმნილია ბერძნულიდან. 3. წმ. არ-სენს თხზულება უთარგმნია დავით პეტრიწონელის დაკვეთით. 4. თხზუ-ლება შედგება ხუთი სიტყვისაგან.

დავით პეტრიწონელის მიერ სომხური მონოფიზიტობის საწინააღ-მდეგო თხზულების თარგმნის დაკვეთა უაღრესად საინტერესო ფაქტია სხვადასხვა თვალსაზრისით.

პირველი – ხერხდება წმ. არსენის მიერ ნიკიტა სტიოთატის თხზულე-ბის თარგმნის მიახლოებითი ქრონოლოგიის დადგენა. დავით პეტრიწო-ნელი პეტრიწონის მონასტრის ბერია, ე. ი. მის თხოვნას ნიკიტა სტი-ოთატის თხზულების თარგმნის შესახებ ადგილი ექნებოდა პეტრიწონის ქართველოა მონასტრის დაარსების შემდეგ, ანუ 1083 წლის შემდეგ. და-ვით პეტრიწონელს წმ. არსენ იყალთოელისათვის შეიძლება მიემართა წმ. არსენის შავ მთაზე ყოფნისას (XI ს-ის 80-90-იან წლები), ასევე მისი საქართველოში დაბრუნების შემდეგაც. ასეა თუ ისე, 1083 წლამდე ამ ფა-ქტს ადგილი არ ექნებოდა. წმ. არსენს თხზულება ნათარგმნი აქვს 1083 წლის შემდეგ.

მეორე – რითი უნდა ყოფილიყო განპირობებული დავით პეტრიწონე-ლის დაკვეთა, წმ. არსენს ეთარგმნა სომხური მონოფიზიტობის წინააღ-მდეგ მიმართული პოლემიკური თხზულება?

ამ ფაქტთან დაკავშირებით სომეხ მკვლევარ ვ. არუოთუნოვა-ფიდანიანს გამოთქმული აქვს შემდეგი მოსაზრება: ის ფაქტი, რომ პეტრიწონელი ბერი დავითი წმ. არსენ იყალთოელს ათარგმნინებს სომეხი მონოფიზი-ტების წინააღმდეგ მიმართულ თხზულებას, მეტყველებს იმის შესახებ,

რომ პეტრიწონის მონასტერი სომხური აღმსარებლობისა იყო.³⁰

სინამდვილეში, „დოგმატიკონის“ ანდერძ-მინაწერის ეს ცნობა იმაზე მეტყველებს, რომ პეტრიწონის მონასტერი ქართული იყო. მონასტერი სომები ქალკედონიტების გამგებლობაში რომ ყოფილიყო, ერთი, თუნდაც რამდენიმე, ქართველი მართლმადიდებელი ბერის ცდა ყოველგვარ შედეგს იქნებოდა მოკლებული. როგორც ჩანს, პეტრიწონის მონასტერი ქართული ქალკედონური აღმსარებლობის იყო და სომებს ქალკედონიტებს გაუჩნდათ სურვილი მისი დაპატრონებისა. ქართველი დავით პეტრიწონელი მონასტრის სხვა ბერებთან ერთად ცდილობს, წინ აღუდგეს მონასტერში მათ შედწევას და ამ მიზნით საჭიროდ მიაჩნია, ხელო ჰქონდეს მათი სარწმუნოების მამხილებელი შრომა.

ანტისომხური, ანტიქალკედონიტურ-მონოფიზიტური პოლემიკა, ისევე, როგორც ზოგადად ყოველგვარი ერესის წინააღმდეგ მიმართული პოლემიკა, აჩვენებს მხოლოდ იმ დოგმატურ-პოლემიკურ, განმარტებითი სახის დავებს, რომელთა მიზანი იყო საკუთრივ თრთოდოქსის განმტკიცება, მისი მაცხოვნებლობის მტკიცება და სულაც არ ნიშნავდა იმას, რომ ესა თუ ის პოლემიკური თრთოდოქსული თხზულება ან მისი თარგმანი მაინცადამაინც იმ ეთნიკურ გარემოში შეიქმნა, სადაც ესა თუ ის ერესი არ სებობდა.

გარდა ამისა, თუკი პეტრიწონის მონასტერი ქალკედონიტი სომხებისა იყო, სრულიად გაუგებარი რჩება, რატომ დაავალა დავით პეტრიწონელმა წმ. არსებ იყალთოელს ანტისომხური თხზულების ქართველი თხზულება ან მისი თარგმანი, განა უფრო უპრიანი არ იქნებოდა, თხზულება სომხურ ენაზე ეთარგმნაო?

III. ნიკიტა სტითატის ანტიმონფიზიტური სიტყვების თემატიკა

ნიკიტა სტითატის სიტყვების თემატიკა იმ საკითხებით არის შემოფარგლული, რაც აქტუალური იყო XI ს-ის შუა წლებისათვის ბიზანტიურ მართლმადიდებლურ აღმსარებლობასა და სომხურ მონოფიზიტობას შორის გამართულ დისკუსიაში.

30 Արյունովա-Ֆիդանյան 1908.

უპირველესად უნდა ითქვას, რომ ნიკიტა სტიოატის თხზულება პოლე-
მიკის წარმოების მაღალი პროფესიონალიზმის ნიმუშია და განვითარე-
ბული სქოლასტიკური აზროვნების ნაყოფს წარმოადგენს. აღსანიშნავია,
რომ ნიკიტა სტიოატის ეპოქასა (XII.), და შემდგომ ხანაში ძალზე იმდლა-
ვრა პოლემიკის დროს მკვეთრად აგრესიულმა, ურთიერთ შეურაცხმყო-
ველმა ტონმა. დოგმატური და საეკლესიო-ლიტურგიკული საკითხების
გარშემო საქმიანი, არგუმენტირებული დისკუსია ცინიკური, პამყლეტუ-
რი ბრალდებებით შეიცვალა.³¹ მსგავსი პამყლეტებისა და ბრალდებების
ფონზე ნიკიტა სტიოატის 5 სიტყვაში საპოლემიკო საკითხები უაღრესად
გაწონასწორებული ტონით, აკადემიური განათლებით არის წარმოდგენი-
ლი. ნიკიტა სტიოატის თხზულება გამორჩეულია პოლემიკურ თხზულე-
ბათა შორის თავისი სტილისტიკით, რაც ავტორის მიერ მსჯელობების
მაღალ აკადემიურ დონეზე წარმართვასა და სათანადო არგუმენტირებუ-
ლობაში გამოიხატება. ავტორის სტილი კრიტიკულია, იშვიათ შემთხვე-
ვაში სომხური წვალების მისეული შეფასება უაღრესად მკაცრია, მაგრამ
თხზულებაში წარმოებული დისკუსიის ტონი არასდროს სცილდება
საეკლესიო ეთიკის ფარგლებს და არასდროს არაა შეურაცხმყოფელი.
დინჯი აკადემიურობა თავიდან ბოლომდე გასდევს ხუთივე სიტყვას.

ნიკიტა სტიოატის სიტყვების თემატიკა, დისკუსია საკითხოს მრავალ-
ფეროვნებით ხასიათდება. აქ არის თეორიული ხასიათის მსჯელობანი
როგორც დოგმატურ, ისე ლიტურგიკულ საკითხებზე. მათ შორის არცოუ
იშვიათად ჩართულია ისტორიული ცნობები, ფილოსოფიური ცნებების
განმარტებანი. პოლემიკის მეთოდოლოგია არის წმიდა წერილისა თუ
ეკლესიის მამათა შრომების ციტირება და განმარტება, მწვალებელთა
შეხედულებების მამხილებელ სწავლებათა დამოწმება.

ნიკიტა სტიოატის ხუთივე სიტყვა მიმართულია სომხური სამღვდე-
ლოების გამორჩეული წრის მიმართ: „ბრძენნო და უაღრესნო სხუათა
სომეხთანო!“ (256 v I), „შ ბრძენნო და ზესთა სხუათა სომეხთასა მსხდო-
მარენო“ (260 v I). შესაძლოა, ეს სიტყვები პასუხია სომეხთა რომელიდაც
პოლემიკურ თხზულებაზე.

მეთოდოლოგიურად სტიოატის სიტყვები შემდეგნაირად არის აგებუ-
ლი: ყოველი სიტყვის დასაწყისში, ძალზე მოკლედ, ავტორი ასახელებს
იმ საკითხს, რომლის შესახებაც პირებს პოლემიკას აღნიშნულ თავ-
ში. პირველი სიტყვის დასაწყისია: „შემრეველობითისა თრთა ბუნებათა

31 Троицкий 1875: 247-249.

ქრისტესთავსა მადიდებლობისა... ვინებე რა განქიქებად... სამართლად შევჰრაცხე თანამოქმედად... მოყვანებად ღმრთისმეტყულთა შორის დიდისაცა და წმაგანსმენილისა გრიგოლისი... მოვედ, ამიერიოგან და მაღლითა ქადაგებითა ვეოთ დაწყებად განქიქებისა მათისაი“ (256r I). მე-2 და მე-3 თავების დასაწყისში ავტორი აჯამებს იმას, რაზეც წინა თავებში იყო საუბარი და მიუთითებს ახალი ოქმის დაწყებას. მე-2 სიტყვის დასაწყისია: „პირველი სიტყვა აღგიწერეთ ოქუენ, მ ბრძენნო და უაღრესნო სხუათა სომეხთასა, რომელსა შინა... გამოვაჩინეთ, თუ ვითარი არს ქრისტეს ზედა, ღმრთისა ჩუენისა, მართლმადიდებელობითი სარწმუნოებად... ხოლო აწ... აწინდელისა მიერ სიტყვსა მეორესა ძეგლსა აღგიწერთ თქუენ, კუალადცა გულსმოდგინენი ჩუენებად... ვითარმედ სხუად ვიდრემე არს გარეშე დღესასწაულისა ნათელთავსა ქრისტეს შობისა დღესასწაული“ (258 r II). მე-3 სიტყვის დასაწყისია: „პირველი და მეორე, მ ბრძენნო და ზესთა სხუათა სომეხთასა მსხდომარენო, თქუენდამომართი სიტყვსგებად, აკა ეგერა, კუალა თრთა ქრისტეს ბუნებათათვეს... აწ კუალად, მესამესა სიტყვასა სამწმიდაობისათვეს ვჲყოფო თქუენდა მიმართ“ (260v I). მე-4 სიტყვის დასაწყისია: „მოვედიო უპუე და ზღვსკლდეობითისა საცოლეისა თქუენისა და წვალებისა... ვოქუათ რამე მცირედი და ესევცა თქუენი დაფარული და ზღვსკლდეობითი, დაფარულთა მაგათ და ზღვსკლდეთა განვაქიქო წვალებაი“ (261 r I). მე-5 სიტყვის დასაწყისია: „რომელთა უსიბრძნისმოყვარესი გაქუს მოქალაქობად სოფლებისა შორის სომეხთავსა და სხუათასა უმეტესი მოგიიერეს მეცნიერებად, ისმინეთ სიტყუად უცომოდსათვსცა მეხუთედ თავად ჩუენ მიერ წარმოცემული ესე თქუენდა“ (262v II).

ნიკიტა სტითატის სიტყვების ოქმატიკა მრავალფეროვანია.

1. პირველი სიტყვა, რომლის სათაურია: „ნიკიტა მონაზონისა და ხუცისა სტუდიელთა მონასტრისა, სტითატისად, სიტყვა პირველი, განსაქიშებელი მგობრისა მის წვალებისა სომეხთავსად“ (256r I – 258r II), ეხება წმინდა დოგმატური საკითხის, ქრისტეს ორბუნებოვნების განხილვას. ძირითადი თეზა, რომლის ჭეშმარიტების მტკიცებას ცდილობს ავტორი, მდგომარეობს იმაში, რომ განხორციელების შემდეგ ქრისტეში ორი ბუნებაა შეერთებული: საღმრთო და კაცობრივი, შეზავებისა და შერწყმის გარეშე, და არა ერთი შეზავებული ბუნება, როგორც ამას ქადაგებს სომხური მონოფიზიტური აღმსარებლობა (I სიტყვა, მუხლები 4-12). ნიკიტა სტითატი საგანგებოდ გამოჟყოფს იმ ქრისტოლოგიურ საკითხებს, რომელთა გააზრებაში სომხური მონოფიზიტობა იზიარებს სხვადასხვა

ერესის თვალსაზრისს. ნიკიტას მიერ განხილულია გარკვეულ საკითხებში ვალენტინის, მანის, აპოლინარი ლაოდიკიელის, ნესტორის, ევტიქის, საბელიოსის შეხედულებებთან სომეხი მონოფიზიტების თვალსაზრისთა ერთიანობა. სომხებმა ევტიქის და საბელიოზის ერესების კვალად აღიარეს ქრისტეს ერთი შეზავებული ბუნება განხორციელების შემდეგ. წმიდა მამების გამონათქვამებისა და კლასიკური ფილოსოფიური აზროვნებიდან აღებული ცნებით-ტერმინოლოგიური არგუმენტების მოშველიებით, ნიკიტა სტიოატი ამტკიცებს, რომ თუ ქრისტეში ერთ შეზავებულ ბუნებას ვაღიარებთ, მაშინ იგი „არცადა მამისა, ბუნებით მარტივისა, თანაარს არს, არცა – დედისა. და ესრუთ არცა დმერთად იცნობების, არცა კაცად“.³²

სომეხ მონოფიზიტთა, ისევე როგორც სხვა ერესიარქების (სევეროსი, დიოსკორე, ნესტორი, თეოდორე მომცსუესტელი) ცდომილება ეყუმნება საღვთისმეტყველო-ფილოსოფიური ტერმინების – ბუნების (fusciō) და გუამის (phoīstasiō) – მნიშვნელობათა არამართებულ გაგებას. ნიკიტა სტიოატის პოლემიკის სპეციფიკა სწორედ მტკიცებისა და არგუმენტირების ფილოსოფიურ-საღვთისმეტყველო ცოდნაში მდგომარეობს. პოლემიკის საბოლოო მიზანია, დაასაბუთოს, რომ ქრისტეში დვთაებრივისა და კაცობრივის არსებითი შეერთება ჭეშმარიტია და არა „საოცრებითი“ (მოზეგნებითი), როგორც ამას დოკუმენტთა ერესის მსგავსად იზიარებენ სომეხი მონოფიზიტები.

ქრისტეში ორი შეუზავებელი ბუნების არსებობას ავტორი ორი საუფლო დღესასწაულის – შობისა და ნათლისდების – სიმბოლოებს უკავშირებს. ნიკიტა სტიოატი ცდილობს, სომეხ მონოფიზიტებს დაუმტკიცოს ლიტურგიკული პრაქტიკის ბიზანტიური ტრადიციის მართებულობა: ქრისტეს შობისა და ნათლისდების დღესასწაულების სხვადასხვა დროს (25 დეკემბერს და 6 იანვარს) აღნიშნვის აუცილებლობა. ძირითადი წეარო ამ საკითხის ანალიზის დროს მისთვის არის კრიგოლ დვთისმეტყველის 38-ე პომილია (Or 38), რომლის თანახმად, „სხუა ყოფასა აჩუენებს ქრისტეს შობისა დღესასწაულისასა, დმრთის გამოჩინებად სახელისმდებელი მისი, და სხუა – ნათლისდებისასა, ნათლვად მწოდებელი მისი“³³ თითოეულ დღესასწაულს განსხვავებული აქვს წესი და ადგილი, დღე და პატივი, ჟამი და რიცხვი.

შობისა და ნათლისდების დღესასწაულების თარიღებთან დაკავ-

32 S 1463, 256r II.

33 S 1463, 257r I.

შირებით ნიკიტა სტიოთატის პოლემიკის წყარო, შესაძლებელია, გრიგოლ დვითისმეტყველის გარდა იყოს იუსტინიანე დიდის სახელით ცნობილი ეპისტოლე 560 წლისა, რომელშიც იმპერატორი ასახელებს ხარების, შობისა და ნათლისძების დღესასწაულების სხვადასხვა თარიღს. მისი სახელწოდებაა „საკითხავი, ოქუმული დღესასწაულთათვეს, რომელ-იგი მიიწერა იერუსალიმდ ისტკინიანცს მიერ, მეფისა მართლმორწმუნისა“.³⁴

ამ უარსებითესი ქრისტოლოგიური და ლიტურგიკული საკითხების შესახებ პოლემიკა ავტორის მიერ მოცემულია არა მხოლოდ დრმა ფილოსოფიურ-საღვთისმეტყველო მსჯელობებით, არამედ დახვეწილი სტილისტურ-გამომხატველი ფორმებით.

2. მეორე სიტყვის სათაურია: „მისივე, დასამჯობელად მგმობრისა წვალებისა სომეხთავისა განსაქიქმდებული მეორე“ (258 r II – 260 v I). ამ სიტყვაში, ქრისტეს ორბუნებოვნების დოგმის შინაარსიდან გამომდინარე, კრისტიანობის განხილული ორი საუფლო დღესასწაულის – შობისა და ნათლისძების – საიდუმლოს არსი და ეკლესიის მიერ დაკანონებული მათი თარიღების სამართლიანობა. წმიდა წერილსა და საეკლესიო მოძღვრებაზე დაყრდნობით ნაჩვენებია, თუ რა თეორიულ-დოგმატური შეხედულებებით არის განპირობებული სომეხი მონოფიზიტების საეკლესიო პრაქტიკაში მიღებული თარიღები. აქაც გრიგოლ დვითისმეტყველის შრომებზე დაყრდნობით დასაბუთებულია, რომ „სხუა არს ქრისტეს შობისა და სხუა – ნათლისძებისათ. მუნ ყრმათ იშვა, აქა სრულმან მამაკაცმან ნათელ-იღო... სხუა – დედობრივისა შობისა საიდუმლო და სხუა არს – ემბაზისად“.³⁵

საყურადღებოა, რომ საწესო ჩვეულებაზე საუბრისას ნიკიტა სტიოთატს შემოაქვს ეკლესიის ისტორიისათვის მნიშვნელოვანი საკითხი პენტარქიის შესახებ. პენტარქიის შესახებ სწავლებას მრავალსაუკუნოვანი ისტორია აქვს. იუსტინიანეს ეპოქიდან მოყოლებული, განსაკუთრებულ აქტუალობას იგი იმენს IX ს-ში. სომეხ მონოფიზიტებს ხან ოთხი საპატრიარქო საყდრიდან განდგომას უკითხინებდნენ, ხან ხუთი საყდრის მიტოვებას. ნიკიტა სტიოთატის მიერ განხილულია კანონიკური სწავლება პენტარქიის შესახებ (მუხლები 17-24). იგი სომხების მიმართ პოლემიკისას პენტარქიის ხელახალ ფორმულირებას ახდენს. მისი სწავლებით,

34 ქართული თარგმანის ტექსტი დაცულია ორ უმველეს მრავალთავში: A 19, 54-57; A 95, 61-66. ტექსტი ორჯერ არის გამოქვეყნებული: კეკლიძე 1946: 64-71. აბულაძე 1982: 302-307.

35 S 1463, 258v II.

ხუთი საპატრიარქო საყდარი ასოცირდება ხუთ ფიზიკურ შეგრძნებასთან. როგორც სხეულს გააჩნია ხუთი მგრძნობელობა: სახედველი, სასმენელი, საყნოსელი, გემოდსხილვა და შეხება და ყველას წარმართავს თავი, ისე ხუთი საპატრიარქო საყდარი წარმოადგენს ქრისტეს სხეულს – ეკლესიას, რომელსაც განაგებს ერთი თავი – ქრისტე „ოქუენ... რომლისა ეპისკოპოსისა ანუ ეკლესისანი ხართ... ჰრომაელთავსანია ანუ ალექსანდრიელთავსანი, იერუსალემელთა ანუ ანტიოქელთავსანი, გინა კონსტანტინუპოლელთავსა მსოფლიოთა და სამოციქულოთა საყდართანი?“ – მიმართავს სომხებს ნიკიტა სტიოთატი და საყვედურობს: „არცა ერთისა ამათ ეკლესიათაგანისა იპოებით ოქუენ თანამოწამედ“.³⁶ ნიკიტა სტიოთატის სწავლებას პეტრეკიის შესახებ საფუძვლად უდევს ეკლესიის მამათა სწავლება ეკლესიის – ქრისტეს სხეულის შესახებ, რომლის ამოსავალი არის პავლე მოციქულის მოძღვრება ერთი სხეულისა და მრავალი ასოს შესახებ (I კორ. 12,12 sqq).

3. მესამე სიტყვა – „მისივე, განსაქიქებელი ლ (3) უმაღიდებლობისა სომეხთავსაღ, სამწმიდაობისათვე“ (260v I – 261r I) – ეხება მართლმადიდებლურ ლიტურგიკაში ცნობილი სამწმიდაობითი გალობის სახეცვლილებას სომხები მონოფიზიტების მიერ. ისაია წინასწარმეტყველთან სერაფიმების გალობა: „წმიდა არს, წმიდა არს, წმიდა არს უფალი საბაოთ“ (ესაია 6,3) სამწმიდაობით გალობად გამოოქავა მორწმუნეთა ეკლესიამ: „წმიდაო დმერთო, წმიდაო ძლიერო, წმიდაო უკუდავო, შემიწყალენ ჩუენ“. „წმიდაო დმერთოს“ მამის მიმართ ამბობს, „წმიდაო ძლიეროს“ ძის მიმართ ადავლენს და „წმიდაო უკუდავოს“ წმიდა სულს განუჩინებს. სომხები მონოფიზიტები დიდ წვალებაში ჩაცვივდნენ, როცა სამწმიდაობით გალობაში „წმიდაო უკუდავოს“ დაუმატეს პეტრე მკაწრვალის სიტყვები: „ჯუარცუმულო ჩუენთვკ“, ასე: „წმიდაო დმერთო, წმიდაო ძლიერო, წმიდაო უკუდავო, რომელი ჯუარს-ეცუ ჩუენთვკ.“ ამით სომეხმა მონოფიზიტებმა ქრისტესთან ერთად ჯვარცმულად გამოაცხადეს მამაც და სული წმიდაც, ჯვარცმულად და გნებულად გამოაცხადეს მთლიანად წმიდა სამება. ნიკიტა სტიოთატი ამხელს ამ საკითხში სომეხი მონოფიზიტების ერთიანობას პეტრე მკაწრვალისა და სირიელი იაკობიტების ერესთან.

4. მეოთხე სიტყვაში, რომლის სათაურია „მისივე, განსაქიქებელი მეოთხე წვალებისა სომეხთავსაღ“ (261r I – 262v II), ნიკიტა სტიოთატი მსჯელობს სომხები მონოფიზიტების მხრივ მართლმადიდებლური აღმ-

სარებლობიდან გადახვევის რამდენიმე ფაქტზე, რომელთაც იგი სომეხთა „ზღვსკლდეობით“ ანუ ზღვაში რიცივით დაფარულ წვალებას უწოდებს. რომელია „ზღვსკლდეობითი“ ანუ რიცივით დაფარული წვალებანი?

ა. პირველია სომეხი მონოფიზიტების ერეტიკული აზრი იმის შესახებ, თოთქოს ძემ, დვოის სიტყვამ, როგორც სოლინარში (მილში), ისე გაიარა ქალწულის წმიდა საშო (მუხლები 1, 3, 4, 18). ეს არის ვალენტინისა და ვასილიდი ეგვიპტელის ერესი. ამ ერესის მიხედვით, ქრისტეს შობის საიდუმლო არამართებულად, არასწორად არის გაგებული. მათი მოძღვრებით გამოდის, თოთქოს 5 იანვარს, ცისკარზე ქალწულმა გაბრიელ ანგელოზისგან მიიღო ხარება. იმავე დღის მიმწუხრზე დვოის სიტყვამ სოლინარივით გაიარა ქალწულის საშო და ქრისტე იშვა. მეორე დღეს, 6 იანვარს, მან ნათელ-იღო. ამრიგად, მონოფიზიტთა სწავლებაში დარღვეულია ქრისტეს შობისა და ნათლისდების დღესასწაულთა კანონიკური თარიღები. თოთქოს დვოის ძეს ცხრა თვე არ დაუყვია დედის წიაღში, თოთქოს ოცდაათი წლისას არ მიუღია ნათლისდება იორდანეში (მუხლი 3).

ბ. ქრისტე განხორციელდა საოცრებით (მოჩვენებითად) და არა ჭეშმარიტად. ეს დოკეტისტოა ერესია. სახარების სწავლებაზე დაყრდნობით, ნიკიტა სტითატი აჩვენებს სომეხ მონოფიზიტთა ცდომილებას ხარების, შობისა და ნათლისდების თარიღების აღნიშვნასთან დაკავშირებით. იგი უზვენებს მიხეზებს, რითაც გამოწვეულია მათ მიერ ამ დღესასწაულების ერთსა და იმავე დღეს აღნიშვნა (მუხლი 4.18).

გ. „ზღვსკლდეობითია“ სომეხ მონოფიზიტთა საწესო პრაქტიკაში მიღებული წესი ევქარისტიაში წყლით გაუზავებელი დვინისა და უმარილო და უცომო პურის გამოყენების შესახებ (მუხლები 9-12). უცომო პურის შესახებ ამ თავში მოკლე მსჯელობაა, უფრო ფართოდ იგი განხილულია ბოლო, მე-5 სიტყვაში.

დ. „ზღვსკლდეობითია“ სომხების მიერ მირონის ნაცვლად ქუნჯითის ზეთის ხმარება.

ე. ყოველდღიურ დვოისმსახურებაში ტოვებენ დვოისმშობლის გალობებს (მუხლები 5-7, 18).

ვ. იცავენ ფორმალურ და არაზომიურ, ყოველგვარ აზრს მოკლებულ ასკეტიზმს (მუხლი 19).

ზ. სომხები არ ცნობენ ქალის მიერ სამსხევრპლო პურის მოზელას (IV, 8).

გართლმადიდებელი ეკლესიის საწესრგეულებო პრაქტიკის დასაცა-

ვად ნიკიტა სტიოთატი მოციქულთა კანონებს იშველიებს. ამ ფარულ და „ზღვსკლდეობით“ წვალებათა გამო სომები მონოფიზიტები შედარებული არიან ანტიკურ მრავალთავიან პიდრასთან, რადგან მათი წვალება, სტიოთატის აზრით, სხვადასხვა წვალებებისგან (გალენტინის, მანის, ნესტორის, პავლე სამოსატელის, ოქოდოტიონის, არიოზის, აპოლინარის) „შენივთებულ“ ერესს წარმოადგენს. ავტორი ცალ-ცალკე ასახელებს იმ საკიონებს, რომლებიც საერთო აქვს სომხურ მონოფიზიტობას თითოეულ ამ ერესთან.

სომები მონოფიზიტოა წესები „ზღვსკლდეობითად“ ანუ დაფარულად არის სახელდებული ნიკიტა სტიოთატის მიერ, რადგან სომხები, მისი აზრით, ცხადად, სიტყვებით თითქოს მკაცრ მართლმორწმუნეობრივ ცხოვრებას ეწევან, ფარულად კი ხშირად იხრებიან ერესისკენ. მათი სიტყვა და საქმე ერთმანეთს არ თანხვდება. ამასთან დაკავშირებით, ავტორი გამოოქვამს ძალზე საყურადღებო აზრს რწმენისა და საქმის ურთიერთშეთავსების შესახებ, რაც აუცილებელია ჰემმარიტი მორწმუნისათვის. რწმენისა და ცოდნის ერთიანობა, ყოველდღიური ცხოვრების ამ ერთიანობით წარმართვა, რაც ქრისტიანული მორალითა და შუასაუკუნეობრივი საგანმანათლებლო სისტემით არის ნაკარნახევი, შემდეგნაირად არის გამოხატული ნიკიტა სტიოთატის მიერ: „უკუეთუ წინა-აღუდგებოდის სიტყუად და სარწმუნოებად ცხორებასა, არარად საკმარ არიან, დადათუ საკურველუბათაცა მოქმედებად მიიწინენ, რამეთუ მკუდარ არიან, ვითარცა იტყვს მოციქული, ვითარმედ სარწმუნოებად თუნიერ საქმეთასა მკუდარ არს და საქმენი ეგრეთვე – თუნიერ სარწმუნოებისა“ (მუხლი 20).³⁷ ეს არის მაღალი სქოლასტიკის, განვითარებული საღვთისმეტყველო-ფილოსოფიური აზროვნების იმპერატივა.

იმავე სიტყვაში ნიკიტა სტიოთატი პასუხობს სომები მონოფიზიტების ბრალდებას, რაც გამოიხატებოდა იმაში, რომ მართლმადიდებლები არ იცავენ მოციქულთა მიერ დაწესებულ მარხებს თოხშაბათსა და პარასკევს, თუ იმ დღეს ერთი ვინმე წმიდანის, ან მოციქულის, ან აღმსარებლის მოხსენიების დღეა, რომ ბერძნული ეკლესია პატივს მიაგებს ნიკოლას, „მწირ ანტიოქელს“, რომელიც უფლის მოციქულებმა გარკვეული მსახურებისთვის გამოირჩიეს და რომელიც მაღავა განუდგა მოციქულთა სწავლებას და საფუძველი დაუდო ნიკოლაელთა სექტას. ნიკიტა სტიოთატი პასუხობს, რომ ქრისტეს ეკლესია პატივს მიაგებს სხვა ნიკო-

ლას, გერმოდ, გრიგოლ სომხითარის [განმანათლებლის] თანამედროვეებ, ნიკოლა მირონელს (მუხლი 14 -17).

5. მეხუთე სიტყვა – „მისივე, განსაქიქებელი მეხუთე წვალებისა სომებთა ასავა და უცომისათუ“ (262v II- 264 v I), ესება ევქარისტიაში უცომი პურის გამოყენების სომები მონფიზიტების წესს. სამსხვერპლო პური საფუარის გარეშე ანუ უცომოს (აქსიონ) საკითხი ძალზე მწვავე საპოლებიკო საკითხი იყო ნიკიტა სტიოთის თანამედროვე საეკლესიო ცხოვრებაში აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ეკლესიებს შორის. იგი ისევ და ისევ ქრისტეს ორბუნებოვნებას უკავშირდება. საფუარიანი პური არის სიმბოლო ქრისტეში საღმრთო და კაცობრივი ბუნების შეერთებისა. ცომიანი პური არის ქრისტეს სხეული, რომელსაც სიცოცხლეს ანიჭებს სული, წყალი და სისხლი, რაც დადასტურდა ჯვარცმისას, როდესაც ცხოველმყოფელი სისხლი და წყალი გადმოედინა მისი ლახვრით განგმირული გვერდიდან. ამიტომ პურის, ქრისტეს ხორცის, ჭამით, ჩვენც ცხოველ ვიქნებით სულიწმიდის მიერ. უცომო ცველაზე საცილობელი იყო ლათინებთან დისკუსიის დროს, რაც ასახულია კიდეც მრავალრიცხვან პოლემიკურ ლიტერატურაში. ნიკიტა სტიოთატიც, თავისი მოღვაწეობის დროის შესაფერისად, რაც ლათინებთან აღმოსავლეთის ეკლესიის სქიზმას ემთხვევა, ვრცლად მსჯელობს იმ ერეტიკული მნიშვნელობის შესახებ, რაც უცომოში დებს: „ზიარებათ უცომოსად ძუელისა მსხურპლისა ზიარებად არს და არა ახლისა აღთქუმისად“. იგი ვრცლად ესება ქრისტეს პასექსა და ებრაელთა პასექს შორის არსებულ სხვაობას. როცა ქრისტემ ხუთშაბათს, საიდუმლო სერობაზე, პური აკურთხა, განტეხა და თავის მოწაფეებს გაუნაწილა: „ჭამეთ, ესე არს ხორცი ჩემიო“, ეს პური უცომო არ ყოფილა, რადგან ებრაელებმა მხოლოდ ამის შემდეგ, შაბათ დღეს, მოამზადეს უცომო თავიანთი პასექის დღესასწაულისათვის.

საფურადდებო სომხური მონფიზიტობის მიმართ ნიკიტა სტიოთატის მიერ წამოყენებული სხვა ბრალდებები, რომლებიც ეხება: 1. ნათლისდებისას მირონის ცხების აუცილებლობას; 2. წმინდა მირონის ნაცვლად ქუნჯითის ზეთის გამოყენებას; 3. უსისხლო მსხვერპლს; 4. ევქარისტიის პურში მარილის არ გამოყენებას; 5. ქალის მიერ მოზელილი ცომის მიუღებლობას.

სომებს მონფიზიტთა წინააღმდეგ მიმართულ პოლემიკურ ხუთ სიტყვაში ავტორი იცავს წმიდა მართლმადიდებელი ეკლესიის სწავლებას, თავისი დროის კულტურულ-სააზროვნო ტრადიციებს, რაც სადვოისმეტყველო და ფილოსოფიური აზროვნების შერწყმაში გამოიხატებოდა.

თუმცა მიუხედავად ეპოქაში მიმდინარე სააზროვნო პროცესებისა, იქნება ეს ფილოსოფიური თუ მისტიკური, ნიკიტა სტიოთატის შრომები უაღრესად ტრადიციულია. მის შრომებში, უპირველეს ყოვლისა, იკვეთება ერთგულება წმიდა წერილისა და ეკლესიის მამების სწავლების მიმართ. მათი ციტირება საკმაოდ ხშირია. ამავე დროს აშკარად იგრძნობა ეპოქისათვის დამახასიათებელი ინტელექტუალური სული, რომელიც რწმენისა და ცოდნის ერთიანობას აღიარებდა.

ნიკიტა სტიოთატის ანტიმონუფიზიტურ სიტყვებში მართლმადიდებლური სიწმიდეების და საიდუმლოთა უპირატესი პატივისცემისა და უსიტყვოდ აღიარების პარალელურად სახეზე გვაქვს ფილოსოფიური ცნებების და ისტორიული ფაქტების ანალიზის შემთხვევები. ამდენად, ისინი ოეოლოგიურ-პოლემიკურ მიზანდასახულებასთან ერთად უცილობლად ავლენენ XIX-ის ბიზანტიური ქრონიკების ისტორიულობისა და რიტორიკულ-ფილოსოფიური აზრების შერწყმის ტენდენციას.

ავტორის შეხედულებით, ადამიანი ოვის ყოველდღიურ ცხოვრებაში უნდა ემყარებოდეს სახარებასა და სამოციქულო სწავლებას. ავტორი განსაკუთრებულად ავითარებს აზრს საქმის, პრაქტიკული საქმიანობის რწმენასთან შეთავსების შესახებ. ეს აზრიც მოხმობილია მოციქულთა სწავლებიდან (იაპ. 2, 26), მაგრამ ავტორი მის ფართო ინტერპრეტაციას იძლევა. რწმენასთან საქმის, საქმიანობის შეთავსების აუცილებლობის აღიარებით ავტორი მეცნიერულ-ფილოსოფიური იდეებით გაჯერებულ დათისმეტყველებას წარმოგვიჩნენს.

ისტორიზმის მიმართ ავტორის ინტერესი – პენტარქიის საკითხი, ხუთი მსოფლიო ეპლესია და მათი პირველი ეპისკოპოსების ხელდასხმა (II, 18, 20, 23, 25)³⁸, სომხეთისა და სირიის საეპისკოპოსოების დასახელება (II, 18), კესარიელთა პროტოორონის მიერ გრიგოლ სომქეთა ეპისკოპოსის ხელდასხმა (II, 20); მოციქულთა განწესებისა და კლიმენტი რომაელის სახელით ცნობილი მოციქულთა 85 კანონის დამოწმება მდგდელმსახურებაში და წმიდა ჟამისწირვის, ნათლისდების, ხელდასხმის, მირონისა და სხვა ლოცვების შესახებ მონოფიზიტებთან კამათის დროს მათი მოშველიება (II, 12; IV, 14); გრიგოლ განმანათლებლის ძისა და თრდატ სომქეთა მეფის დასწრება I მსოფლიო კრებაზე ნიკეაში კონსტანტინე დიდის დროს (IV, 14) – ეს და ქრონიკალური ხასიათის სხვა ცნობები ნიკიტა სტიოთატის პოლემიკურ სიტყვებს იმდროინდელი ბიზანტიური სარწმუ-

38 მითითებულია ქართული თარგმანის ტექსტი. რომაული ციფრი აღნიშნავს თხულების შემადგენელ სიტყვას, არაბული – სიტყვის შიგნით პარაგრაფს.

ნოებრივი და ინტელექტუალური ცხოვრების მატიანის მნიშვნელობას ანიჭებს.

შინაარსობლივ მხარესთან ერთად საყურადღებოა ნიკიტა სტიოატის თხზულების ფორმალურ-სტილისტური მხარეც. იგი მკვეთრად განსხვავდება სომხური მონოფიზიტობის წინააღმდეგ მიმართული სხვა ნაწარმოებისაგან, ჯერ ერთი იმით, რომ პოლემიკა მხოლოდ ემოციურ-რიტორიკული ტონალობით კი არ მიმდინარეობს, არამედ ფართო ხასიათის წერილობითი წყაროების – სასულიერო მოძღვრებისა თუ „გარეშეთა“ სწავლების – საფუძველზე, ლოგიკურ-ცნებით აზროვნებაზე დამყარებული მსჯელობებით. მეორე განსხვავება მდგომარეობს პოლემიკის გამართვის უაღრესად ზომიერ, გაწონასწორებულ სტილში. ადგილ-ადგილ მკაცრი კრიტიკული ტონი ხშირად იცვლება შემგორებლური მიმართვებით სომები მონოფიზიტების მიმართ, რომლებმშიც ცხადად იკვეთება ავტორის სურვილი, რომ სომებმა უარყონ თავიანთი ცდომილებები და შეუერთდნენ მართლმორწმუნე კათოლიკე (საყოველთაო) მართლმადიდებელ ეკლესიას. ასეთ შემთხვევაში, როგორც ნიკიტა სტიოატი შენიშნავს სომებს, „იქმნეთ, ვითარცა ქვანი პატიოსანნი შორის ეკლესიასა დმრთისასა“, ან კიდევ: „ვითარცა საბაზმაკენი მნოებიარენი იხილვებოდით დიდსა შინა სახლსა დმრთისასა“.³⁹ აშკარაა, რომ ავტორის კეთილგანწყობითი ტონალობა სპეციალურად შერჩეულია მეტი ეფექტურობისთვის, სომები მონოფიზიტების მართლმადიდებლურ სარწმუნოებრივ პოზიციაზე მოსაქცევად.

IV. ქართული თარგმანის ტექსტის შედგენილობა

ნიკიტა სტიოატის თხზულება ქართულ თარგმანში ხუთი სიტყვისაგან შედგება. ამით ქართული თარგმანი განსხვავდება ორიგინალის ბერძნულ ხელნაწერებში დადასტურებული ტექსტისაგან, სადაც, როგორც ზემოთ ითქვა, ნიკიტა სტიოატის თხზულება მხოლოდ ოთხ სიტყვას მოიცავს. ის ფაქტი, რომ ქართული თარგმანი ხუთი სიტყვისაგან შედგება, ძალზე მნიშვნელოვანია ბერძნული ორიგინალის ტექსტის პირვანდელი სახის აღსადგენად. ქართული თარგმანი სავსებით ადასტურებს ქავ

დარუზესის ვარაუდს, რომ იოსებ ჰერგენროეტერის მიერ გამოცემული ტექსტი სომხური მონოფიზიტობის წინააღმდეგ მიმართული თხზულების მე-5 სიტყვა უნდა იყოსთ.⁴⁴ ქართულ თარგმანს შემონახული აქვს აგზორისეული ტექსტის ის შედგენილობა, რაც ბერძნულ ხელნაწერებში დღეისათვის გამოვლენილი არ არის.

გარდა მისა, რომ ორიგინალის ავტორისეული ტექსტის ხუთი სიტყვის მოცეულობით არსებობა დასტურდება ქართული თარგმანის მიხედვით, ამ ფაქტს მხარს უჭერს ქართული თარგმანის სხვა ტექსტობრივი მონაცემებიც.

1. ქართულ თარგმანში თითოეული სიტყვა, ბერძნულის მსგავსად, დანომრილია: 1. „სიტყუად პირველი“ – (256r I), 2. „განსაქიქებელი მეორე“ (259r II), 3. „განსაქიქებელი გ“ (260v I), 4. „განსაქიქებელი მეოთხე“ (261r I), და 5. „განსაქიქებელი მეხუთე“ (262v II), ე. ი. ბოლო სიტყვა, რომელიც ბერძნულ ხელნაწერებში დღეს პირველ თოხთან ერთად არ ჩანს, ხოლო იოსებ ჰერგენროეტერის მიერ დამოუკიდებლად არის გამოქვეყნებული, არსენის ქართულ თარგმანში წინა, თოხ სიტყვასთან ერთად, მეხუთე სიტყვად არის წარმოდგენილი.

2. მეხუთე სიტყვის დასაწყისში ტექსტში წერია, რომ ეს თავი არის მთლიანი თხზულების მეხუთე სიტყვა: „ისმინეთ სიტყუად უცომოდსათვსა მეხუთედ თავად ჩუქნ მიერ წარმოცემული ესე თქვენდა“ (262v II).

3. ნიკიტა სტიოთატის პოლემიკური თხზულება სომეხი მონოფიზიტების მიმართ ხუთი სიტყვისაგან რომ შედგებოდა, ამაზე მიუთითებს ჩვენ მიერ ზემოთ ნახსენები გადამწერის ანდერძ-მინაწერი: „ლოცვა-ყავო, მამანო და ძმანო, არსენისთვის თარგმანისა და დავითისთვის პეტრიწონელისა, მონაზონ-ხუცისა, რომლისა იძულებითა ბერძულისაგან გარდამოუქართულებიან ე ესე თავი სომეხთა განმაქიქებელნი...“ (S 1463, 287 v I). ანდერძ-მინაწერის (ცნობის მიხედვით, ნიკიტას თხზულება „ე“ ანუ ხუთი სიტყვისაგან შედგება.

ამრიგად, ქართული თარგმანის ტექსტის მონაცემები სავსებით დამაჯერებლად მიუთითებენ ისეთ ბერძნულ ორიგინალზე, რომელშიც ნიკიტა სტიოთატის თხზულება ხუთი სიტყვით იყო წარმოდგენილი. ბერძნულ ხელნაწერებში კი ხუთისიტყვიანი მოდელი ჯერჯერობით არ ჩანს. ქართულ თარგმანს დაცული აქვს ნიკიტა სტიოთატის თხზულება იმ შედგენილობით, როგორითაც ის ავტორის ხელიდან გამოვიდა.

V. ქართული თარგმანის მიმართება ბერძნული ორიგინალის შემცველ ხელნაწერებთან

არსენ იყალთოელის მიერ ნიკიტა სტითატის თხზულების თარგმნა დიდი ხნით არ არის დაცილებული ავტორის მიერ თხზულების შექმნის დროს, რის გამოც მოსალოდნელია, რომ არსენის მიერ წყაროდ გამოყენებული ბერძნული ნუსხა დაზღვეული იქნებოდა შემდეგი ხანის გადამწერებისა და რედაქტორების ჩარევისაგან და მაქსიმალურად ახლოს იქნებოდა ავტორის ხელიდან გამოსულ არქეტიპთან. ორიგინალსა და თარგმანს შორის მცირე ქრონოლოგიური ზღვარის არსებობის გამო არსენის თარგმანს დიდი უპირატესობა გააჩნია ნიკიტა სტითატის ტექსტის ისტორიის წარმოსაჩენად, ბერძნული ტექსტის არქეტიპის დასადგენად. ეს უპირატესობა კიდევ უფრო იზრდება არსენ იყალთოელის მთარგმნელობითი პრინციპების გათვალისწინებით, რასაც შემდგომ შევეხებით.

ქართული თარგმანის ტექსტი შედარებულია ოთხ ბერძნულ ხელნაწერში წარმოდგენილ ტექსტთან. შედარების შედეგების ოვალსაჩინოების მიზნით ვიმეორებოთ ბერძნული ხელნაწერების ლიტერებს:

M = მოსკოვის სინოდალური ბიბლიოთეკის № 232(443) (XII ს.).

B = Vindobonensis, Teol.58 (XVII ს.).

V¹ = Vaticanus. gr. 1151 (XIII-XIV ს.).

V² = Vaticanus. gr. 1105 (1523 წ.).

ტექსტობრივი შედარების შედეგები, ბერძნულ ხელნაწერებთან არსენის თარგმანის მიმართების სურათი წარმოდგენილი გვაქვს ცხრილის სახით (საილუსტრაციოდ მოტანილი გვაქვს მხოლოდ პირველი სიტყვის მასალა). ცხრილში არ ვუთოთებოთ ისეთ შემთხვევებს, როდესაც ქართული თარგმანის ტექსტი განსხვავდება ყველა ბერძნული ხელნაწერის წაკითხვებისაგან. ყველა ასეთი შემთხვევა, ქართული თარგმანის ბერძნული ტექსტისაგან განსხვავდული წაკითხვები, მითითებულია ტექსტზე დართულ კრიტიკულ აპარატში. ცხრილში ხაზგასმულია იმ ბერძნულ ხელნაწერთა წაკითხვები, რომელთაც იმურებს ქართული თარგმანი.

1. ოანამოქმედად sunponw MBV², sun ponw/V¹
1. და რამეთუ kai; gar B V¹V², gar kai; M
1. იტყვან legetai M V², legete B V¹
2. om. om. BV¹V², qeiwn M
2. ღმრთისმეტყუელისანი geolog/B M V¹, add. Grhgoriw/V²
3. ბრძენო sof oi; B V¹V², sof ot atoi M
3. ქრისტე tou`Cristou`M V¹V², om. B
3. ერთხა და მასვე შინა Eñ mia/kai; aut h/BV¹V², ejn mia/th/aut h/M
3. შეურევნელიად ajugcutw~ M, add. toutou BV¹V²
3. ქრისტეს Cristo~ BV¹V², om. M
4. სხუად eteron V¹V², add. gar M
4. ვითარცა gar M, om. BV¹V²
4. იცნობა ejrhmatisi M, ejschmatisi V¹ V², ejschmatisen B
5. **om.** kata; ta~ grafat B V¹V², om. M
5. არა ouj BV¹V², om. M
6. სრული to; eh BV¹V², om. M
7. ორითა ბუნებითა და გორცოა Ej duv fusewn M, duv fusewn kai; swmat o~ V², kai; f ugew~ tou` swmat oö BV¹
7. სხუად და სხუად kai; aj ll h; MV¹V², add. kai; aj ll h; B
8. ღმრთისა tou`qeou`MV¹V², add. tou`qeou`B
8. om. Cristof BV¹V², om. M
8. და kai; MV¹V², h/kata; M
8. და kai; BV¹, h/kata; M
8. სევეროს Sebhro~ oude; BV¹V², om. M
8. ოეოდორე Qeodwro~ M V¹V², Qeodwrhto~ B
8. გილირს ოქუენ რწმუნება... შე- dei fronein hmao... famen thn ehwsin M, om.B'V'V²
9. ერთებასა M, om. B'V'V²
9. წარვედ Apage M, All jaþage B V¹V²
10. ჯუარცუმელიად ejstaurwšqai BV¹V², st aurwqhnai M
10. ვითარ wšper kai; BV¹V² wšper M
10. არს wh MV¹, oh BV²
10. ქარგასა xarth BV², carti; V¹, cartioi~ M
10. ოანაგანმშქუალვა sugkaql wšai B V¹V², kaql wšai M
10. ვითარცა wl M, om. BV¹V²
10. ღმრთისა Qeou` BV¹V², om. M
10. ოანა-იცნო sumpeponqe BV¹V², peponqe M

10. გრიგორი
10. მოვლინება-ყოფად
10. ღმრთისწინააღმდგომობისა
10. თავისა თვისისა მიმცემელობადცა წერილ არს და ადღგა მამისა მიერ და ამაღლდა
11. იგონებ
11. შესძინებ
11. ჯუარცეული
11. ვითარცა
12. ჩუქნ
12. ერთსა შინა და მასვე
12. მამისა
12. შემრეველნი
13. ოშე-ოშეად
13 . ერთ დღე სასწავლა უდად
სრულყოფელობითა შეპრევო
13. ღმრთისმეტყველთა შორის
13. განარჩევ
14. ვითარცა
14. om.
14. ქალწელისაგან
14. კაცოა
14. ოქუმელ არს
14. განიხილე
14. არცა ერთსა რას
15. ოშეისა
15. საცხებელი
15. ქრისტე
15. om.
16. ვმა-ყო
16. რომელი
16. om.
16. om.
16. აწ
17. წესებ
17. om.
- Grhgorio~ BV¹V², om. M
Apostol hn eihai BV¹V², Apostol hn M
Antieo~ MV¹V², ajtitiqeo~ B
gegraptai... ajeil hf qai BV¹V², om. M
- logizh/BV¹V², logizei M
prostikh~ BV¹V², prostikei~ M
stauroumenon BV¹V², sust auroumenon M
wL MV¹V², om. B
hmin BV¹V², om. M
Eh mia/ kai; th/ aut h/ V¹V², ejn mia/ kai;
aut h/B, ejn mia/ th/ aut h/M
tou`te patro~ BV¹V² M- ზო არ იკო-
ობება
- sugceunte~ MV², sugceonta~ **B V¹**
dihrhmenw~ BV¹V², dihrhmena~ M
mianepitelounta~ panhgurinsugceente
BV¹V², om. M
- qeologio~ **M**, Qeologia BV¹V²
ejmafainei **M**, om. BV¹V²
wL M, om. BV¹V²
om. **M**, ejarkwqh kai; BV¹V²
Ek parqenou BV¹V², parqenou~ M
- Twn ajqrwpwn BV¹V², om. M
lelectai **M**, gegraptai BV¹V²
prosece BV¹V², prosecete M
oujen **M B V¹**, om. V²
- añtou B V¹V², om. M
- criisi~ **MBV²**, crhisi~ V¹
Cristor M V¹ V², om. B
- om. **B V¹V²**, ekeino~ aŋaggetei hmin
ekef wnhse B V¹V², aŋakekrage M
- ol B V¹V², om. M
- Metatouto M, om. B V¹V²
bref o~ wh B, om. M V¹V²
- Nuh B V¹V², om. M
Ta~ takei~ B V¹V², ta; ekh~ M
- ajdef hn B V¹V², om. M

17. om.	ebrh; B V ¹ V ² , <u>om. M</u>
17. და	<u>kai;</u> B V ¹ V ² , om. M
18. დაღათუ	EijM, eit oi B V ¹ V ²
18. რომლიოთა ცათა შინა ადგო- წერე	Di j hh ej~ oujanou~ egraf h M, di j hh~ (ou~ B V ¹) oujanou~ graf ei V ²
18. მიგაქცია	ejanhgagen B, ejanhgage M V ¹ V ²
19. და	<u>kai;</u> B V ¹ V ² , <u>om. M</u>
19. ეგრევვე	Out w~ M V ¹ , ou t w B V ²
19. წესითა და ადგილითა	tropw/kai; topw/B V ¹ V ² , ~ M
19. ადგილითა	tropw M, tropw kai; BV ¹ V ²
19. დღესა	<u>kairw/M</u> , kairw/kai; BV ¹ V ²
19. om.	Jhsou' BV ¹ V ² , <u>om. M</u>
20. ოცდაათისა წლისად	triakont a et h BV ¹ V ² , triakont et h M
20. მასვე დღესა და ჟამსა	aut w/ kairw/ kai; cronw/ BV ¹ V ² , aut w/ cronw/ kai; M
21. ჩუქნისა	<u>hha~ M B</u> , uha~ V ¹ V ²
22 ნაკლელევანი	leipomenoi MV ¹ V ² , leipomenou B
22 უპევუ	eij BV ¹ V ² , om. M
22. მართლკუუოელისა	ořqot omoušan BV ¹ V ² , ořqot omouňt ař M,
22. ნაკლელევანი	leipomenou B, leipomenoi MV ¹ V ²
22. სიტყვაგან	logou MV ¹ V ² , legw dh; B
22. უკუეთუ შეაერთოთ	eij episukayete BV ¹ V ² , episunayhte M
23. om.	Sun tw/ Patri; kai; tw/ agiw/ Pneumati, nuñ kai; ajei; kai; M, <u>om. B V¹V²</u>

ბერძნული ხელნაწერები ძირითადად ორ ჯგუფს ქმნიან: ერთია M ლიტერით აღნიშნული უძველესი ხელნაწერი და მეორეა BV¹V² ლიტერით აღნიშნული გვიანდელი ხელნაწერები. ცხრილში მოტანილი მასალიდან სრულიად თვალსაჩინოდ ჩანს, რომ ქართული თარგმანის ტაქსტი ხან ერთი ბერძნული ხელნაწერის წაკითხვას იმეორებს, ხან – მეორისას. რაოდენობრივად ქართულ თარგმანში თითქმის თანაბრად არის წარმოჩენილი ორივე დაჯგუფების ხელნაწერთა წაკითხვები, თუმცა შეინიშნება, რომ M ხელნაწერთან (ივირონის ხელნაწერთან) მეტი დამთხვევებია: ან მხოლოდ მისი წაკითხვა მეორდება ქართულ თარგმანში, ან ისეთი წაკითხვა, როცა M ხელნაწერი მეორე დაჯგუფების (BV¹V²) ხელნაწერთაგან რომელიმეს წაკითხვას იმეორებს. ირკვევა, რომ არსენის თარგმანის დედანს არც ერთი ზემოთ მითითებული ბერძნული ხელნაწერი არ

წარმოადგენს. როგორც ჩანს, არსენი სარგებლობდა ისეთი ბერძნული ნუსხით, რომელიც დღეისათვის ჯერჯერობით გამოვლენილი არ არის.

VI. ქართული თარგმანის მიმართება ბერძნულ თრიგინალთან

ქართული თარგმანის ბერძნული თრიგინალის ტექსტთან მიმართების ხასიათი, უპირველეს ყოვლისა, განპირობებულია წმ. არსენ იყალთოელის, როგორც მთარგმნელის, მთარგმნელობითი მეთოდით, სათარგმნი მასალის მიმართ მისი დამოკიდებულების ხასიათით. წმ. არსენ იყალთოელი გალათური ლიტერატურული სკოლის ფუძემდებელია. მისი მთარგმნელობითი პრინციპები არის გამოვლენა იმ ლიტერატურულ-მთარგმნელობითი ორიენტაციისა, რაც წარმართავდა ამ სკოლის შემოქმედებით მოდვაწეობას და რაც მიზნად ისახავდა ელინოფილური ტენდენციების დანერგვას ქართულ კულტურულ-სააზროვნო და ლიტერატურულ-შემოქმედებით ცხოვრებაში. როგორც ცნობილია, ელინოფილური ტენდენციები ქართულ კულტურასა და მწერლობაში ზოგადად გამოიხატება ბიზანტიურ კულტურაზე ორიენტაციაში, კონკრეტულად მთარგმნელობით საქმიანობაში კი – ორიგინალის ტექსტთან ზედმიწევნით სიახლოებები და მაქსიმალურ შინაარსობლივ თუ ფორმობრივ სიზუსტეში. ნიკიტა სტიოატის სიტყვების არსენისეული თარგმანი ელინოფილური ტენდენციების შესაბამისად შესრულებული ზედმიწევნით ზუსტი თარგმანია.

ამ ფაქტზე მეტყველებს ქართული და ბერძნული ტექსტების შედარებითი ანალიზი. ამავე ფაქტს, გარდა ტექსტობრივი მონაცემებისა, ადასტურებს ერთი წერილობითი ცნობაც, რომელიც თარგმანის შემცველ ყველა ხელნაწერში სქოლიოს სახით არის მოღწეული და რომელიც გარკვეულად წმ. არსენის მთარგმნელობითი მეთოდის დახასიათებას შეიცავს. ეს ცნობა უნიკალურია წმ. არსენ იყალთოელის მთარგმნელობითი პრინციპების დასახასიათებელად.

ნიკიტა სტიოატის ორიგინალის ტექსტში ერთგან წერია:

ὅδε Μυσῆς κάλέσατε, εἰς τε, Ραγουήλ, ήνα φαγή/άρτον⁴¹. ქართულ ტექსტშია: „და მოსე, მოუწოდეთ, თქუა, რაგოელს, რათა ჭამოს პური“ (S

1463, 264 r) – მოსემ თქვა, დაუძახეთო რაგოელს, რომ პური ჭამოს.

ამ სიტყვების გასწვრივ, აშიაზე არის არსენის კომენტარი: „მოსესთვის თქუა პრაგუელ, ვითარ-იგი „გამოსლვათასა“ წერილ არს, ვითარმედ: „მოუწოდეთო, რამთა ჭამოს პური“. გარნა ამის წიგნისა დედასა ბერძულ-სა ესრეთ ეწერა, ვითარცა ესერა აქა დამიწერია. არათუ ანუ ბერძული ვერ გამიგონებია, ანუ წერილისა სიტყუად არა მშვივნებია. შემინდვეთ თავისა მართლებისათვის. არსენი“ (264 r). ძალზე საინტერესო განცხადებაა. წმ. არსენი შენიშვნავს, რომ სტიოთატის ორიგინალის ტექსტში, სა-დაც „გამოსლვათას“ წიგნის ციტატა არის მოხმობილი (გამოსლვათა 2, 20), უზუსტობაა. „გამოსლვათას“ მიხედვით, რაგოელმა შეიღებს მიმართა, დაუძახეთო მოსეს, რომ პური ჭამოს. სტიოთატის ორიგინალის ტექსტში კი პირუკუ წერია, თითქოს მოსემ მოუწოდა რაგოელს. მოსალოდნელია, რომ ბიბლიური ციტატა რომელიდაც ბერძნული ხელნაწერის, ალბათ, წმ. არსენის ხელო არსებული ხელნაწერის, გადამწერის მიერ იყო დამახ-ინჯებული. ამჯერად საყურადღებო ის არის, რომ არსენმა შესანიშნავად იცის, რომ მის ხელო არსებულ ბერძნულ დედანში უზუსტობაა, მან იცის ბიბლიის ამ ადგილის სწორი წაკითხვა. ამიტომ იბოდიშებს იგი ბიბლი-ური ტექსტის დამახინჯებისათვის, მაგრამ იმდენად ერთგულია ორიგ-ინალისა, რომ ეს ადგილი შესწორების გარეშე, ანუ ისევე გადმოაქვს ქართულად, როგორც მის ხელო არსებულ ბერძნულ დედანში წერია.

საინტერესოა, რომ AK ქართული ხელნაწერების გადამწერებს შეუმჩნ-ევიათ შეცდომა ბიბლიური ტექსტის ციტატაში და მიუხედავად წმ. არ-სენის სქლლიოს შენიშვნისა, ტექსტში შესწორება შეუტანიათ – სიტყვა „მოსე“ მიცემით ბრუნვაში დაუსვამთ: „და მოსეს მოუწოდეთო“, ოდონდ „რაგოელს“ არ შეუცვლიათ სახელობითი ბრუნვის ფორმით, რის შედ-ებადაც, ნაცვლად სწორი გამოთქმისა, ციტატა AK ნუსხებში მხოლოდ ნაწილობრივ აღმოჩნდა გასწორებული: „და მოსეს მოუწოდეთო, თქუა რაგოელს“

წმ. არსენის ეს კომენტარი იშვიათ შესაძლებლობას იძლევა მისი მთარგმნელობითი მეთოდის და პრინციპების დასახასიათებლად, მისი, როგორც მთარგმნელის, თეორიულ-მთარგმნელობითი კრედოს გან-სასაზღვრავად. ბერძნული დედნისადმი ზედმიწევნითი ერთგულება და სიახლოვე განაპირობებს მისი თარგმანის სტილისტურ მხარეს, რასაც მეცნიერებაში დღეს მიღებული ტერმინოლოგის მიხედვით, ფორმალურ-ეპივალენტური თარგმანი ეწოდება.

ორიგინალთან ასეთი ზედმიწევნითი სიახლოვეით შესრულებული თა-

რგმანი ყოველმხრივ სანდო და ფასეულია ბერძნული კრიტიკული ტექსტის დასადგენად, მისი არქეტიპის აღსადგენად, რაც სრულიად ნათლად ვლინდება ნიკიტა სტიორატის ბერძნულ ტექსტთან ქართული თარგმანის შედარებით.

ქართული თარგმანის ბერძნული ტექსტის მიმართ ასეთი ერთგული, ზედმიწევნითი სიახლოესის ფონზე უადრესად მნიშვნელოვანია ის განსხვავებები, რომლებიც დასტურდება ქართულ თარგმანსა და ბერძნული ორიგინალის ტექსტებს შორის. ქართული თარგმანი ბერძნულთან შედარებით საკმაოდ ხშირად იძლევა განსხვავებულ ტექსტობრივ წაკითხვებს. ტექსტობრივი განსხვავებანი ტიპოლოგიურად სხვადასხვა ხასიათისაა: არის ტექსტობრივი მატებანი, ესა თუ ის სიტყვა ან ფრაზა მეტია ქართულში ბერძნულთან შედარებით, არის კლების შემთხვევებიც; არის განსხვავებები, რომლებიც ბერძნული სიტყვის მნიშვნელობის, სინტაქსური ერთეულის ნიუანსური ცვლილებებით გადმოტანაში გამოიხატება; ზოგიერთ განსხვავებას ქმნის ბერძნული სიტყვის ან ფრაზის არაპირდაპირი, არამედ კონტექსტს მორგებული მნიშვნელობით გადმოტანა.

ტექსტობრივ განსხვავებათა კვალიფიკაციისას უთუოდ გასაოვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ზოგი მათგანი უნდა შეფასდეს როგორც წმ. არსენზე სავარაუდო ბერძნული წყაროს გავლენა, ზოგი კი როგორც მისი მთარგმნელობითი მეოთხეულება.

VI. 1 უცნობი ბერძნული დედნიდან გადმოყოლილი განსხვავებანი

ა. დღეს ცნობილ ბერძნულ ხელნაწერებში დაცული ტექსტისაგან განსხვავებით, ქართულ თარგმანში არის მთელი რიგი ტექსტობრივი მეტობები.

მეტობა ეხება ცალკეულ სიტყვას, ზოგჯერ მთელ ფრაზას.

II, 15: *μι' ήπιάς μορφωθήτι – „ჩუქოზე ხატქმნილისა მის და ნათელდებულისა“.* ქართულში მეტია სიტყვა „ნათელდებულისა“.

II,27: *Kai ὑψεῖς μετὰ τῶν Σύρων οὐμόνοι πλαινάσθε – „და ოქუენ ასურთა მარტო თითოა თანა არა ხოლო სცოვებით“.* ქართულში მეტია სიტყვები „თითოა“, რაც კონტექსტით აუცილებელი ჩანს: *οὐμόνοι* (არა მარტო) გულისხმობს დაპირისპირებას რაღაცასთან, რაც თხოულობს ამ შემთხვევაში.

კევაში „თითოთ თანა“-ს (**τακτύλοις**) ჩართვას. შესაძლოა, აქ იგულისხმება ის, რომ სომები მონოფიზიტები, სირიელი მონოფიზიტების მსგავსად, პირჯვარს ერთი თითოთ იწერდნენ. ამდენად, აზრი ასეთი ჩანს: ოქვენ სირიელებთან ერთად მხოლოდ თითოებთან დაკავშირებით არ ცდებით.

IV, 9: ἐν τῷ σταυρῷ ἔβενται ἐκ τῆς ἀχράντου...αὐτοῦ θεότητος – δερ-
ძულში მრავალწერტილით აღნიშნულია ნაკლებობა, რომელიც თარგმა-
ნში ხაზგასმული წინადაღებით არის წარმოდგენილი: „გუერდიოთ შისით
გარდამოკდეს ესენი განლებითა მისითა, ცხად არს, ვითარმედ ჯუარისმ-
ცუმელთა მისთაგან, რომლისათვესცა ღუნოვ ვიდრემე, ვითარცა ნაცვალ-
სახე სისხლისა მისისა, მოიღებვის ჩუენ მიერ კაცობრივისა ბუნებისა
მისისათვეს, ხოლო წყალი ეგრეთვე“. ეს საკმაოდ ვრცელი მსჯელობა,
რომელიც ქრისტეს ჯვარცმის სიმბოლიკას ქხება და რომელსაც ღრმა
საღვთისმეტყველო შინაარსი აქვს, ვყიქრობო, არსენის მიერ არ უნდა იყოს
შეგრანილი. მისი პრინციპებიდან გამომდინარე, იგი ასე თავისუფლად არ
ჩაერეოდა სათარგმნ ტექსტში.

V, V¹, V², V³: მე-5 სიტყვაში ქართულ თარგმანში არის საქმაოდ მოზ-
რდილი მონაკვეთი (S 1463, 262r), რომელიც ბერძნულ ტექსტში არ დას-
ტურდება. ქართულის „მეტი“ ტექსტი დანომრილია: V¹, V², V³. ეს მეტობა
შეიცავს პავლე მოციქულის სიტყვის კომენტარს ძველი ცომისაგან გან-
წმედის შესახებ. ამ მონაკვეთის პირველი ნახევარი ემთხვევა ნიკიტა
სტიოატის სხვა ნაწარმოებს, კერძოდ, ანტილათინურ სიტყვას,⁴² მეორე
ნახევარი კი მხოლოდ ქართულ ტექსტში დასტურდება. ის, რომ I ნაწილი
განსხვავებულ წყაროს ემთხვევა, მეტყველებს იმაზე, რომ ამ მონაკვე-
თის ბოლო ნაწილიც არ არის არსენის ინტერპოლაცია. მისი მთარგ-
მნელობითი პრინციპებიდან გამომდინარე, მას არ სწვევია თარგმანის
ინტერპოლირება. როგორც ჩანს, ეს მონაკვეთი მთლიანად დღეისათვის
უცნობი, წმ. არსენის ხელო არსებული ბერძნული დედნის კუთვნილება
იყო და იქიდან არის გადმოსული არსენის თარგმანში. აღნიშნული მე-
ტობა დღეს ცნობილ ბერძნულ ხელნაწერებში არ დასტურდება. ამდენად,
აუცილებელია მისი აღდგენა ნიკიტა სტიოატის თხზულების მეხუთე სი-
ტყვის ბერძნულ ტექსტში.

ბ. ქართულ თარგმანში, ბერძნულთან მიმართებით, შეინიშნება ნაკლე-
ბობაც. კლების შემთხვევები უფრო იშვიათია მეტობასთან შედარებით.
უფრო ხშირად აკლია მხოლოდ ერთი სიტყვა.

~~~~~

III, 2: h̄tou` trisagiū φωνή ūmnol ogia te kai; w̄dh; – „სამწმიდაობითისა ქებისმეტყუელებისა და გალობისაც“. თარგმანის ტექსტში, როგორც ვხედავთ, აკლია ḥwnhv(ხმა).j

IV,3: dia:tou` aiggetw ॥εαρπιτ॥ – „ანგელოზისა მიერ“. თარგმანს აკლია სახელი „გაბრიელ“.

I,19: hhwmēnaō metoi kata; aī̄ h̄peian ē̄p̄ aūt̄w̄/Xristw̄ – „შემოკრებულთა ურთიერთას ჭეშმარიტებით.“ თარგმანს აკლია ე̄p̄ aūt̄w̄ tw̄/Cristw̄ ამ შემოხვევაში კლება, შესაძლოა, გამეორების თავიდან აცილების მიზნით მოხდა, ვინაიდან წინა წინადაღებაში ლაპარაკია „ერთსა შინა შეზავებულსა გუამსა ქრისტესსა“-ს შესახებ.

ტექსტის კლებასთან დაკავშირებით მხოლოდ ერთგან დადასტურდა თარგმანში ისეთი ნაკლებობა, რომელიც გარკვეული ისტორიული რეალიების გათვალისწინებას მოითხოვს. ბერძნული ორიგინალის ტექსტში ლაპარაკია, რომ სომხეთისა და სირიის ეპისკოპოსები ზოგნი იერუსალიმის, ზოგნი ანტიოქიის, ზოგნი კონსტანტინოპოლის ეპარქიებს ემორჩილებიან: wh ai; men ūpo t̄hn ēparcian tel oūsin Ierosol̄umwn, aiJ de; ūpo; t̄hn ēparcian tel oūsin Antioceiā, aiJ de; ūpo t̄hn ēparcian tel oūsin K̄nstantinoupol̄ew̄ (II, 19). ქართულ თარგმანში კი სამი საპატრიარქოს ნაცვლად მხოლოდ ორია დასახელებული: „რომელნიმე ანტიოქიისა სამოავროსა ქუეშე არიან, ხოლო რომელნიმე – კონსტანტინუპოლისასა“ (259v II)..

თუ ამ ადგილას ქართულ თარგმანში მექანიკურ კლებას არ აქვს ადგილი, მაშინ საფიქრებელია, რომ საკეთები თრგანიზაციასთან, სომხური და სირიული ეპლესიების დაქვემდებარებასთან, დაკავშირებული გარკვეული ისტორიული ფაქტის სხვადასხვა გააზრებასთან უნდა გვქონდეს საქმე.

გ. ქართული თარგმანის ტექსტოლოგიურ-ფილოლოგიური დირექულებისა და მნიშვნელობის შეფასებისათვის ტექსტის მეტობასა და კლებასთან ერთად მნიშვნელოვანია ის განსხვავებები, რომლებიც თარგმანის ტექსტის ბერძნულთან მიმართებით აზრობრივ თუ ნიუანსურ განსხვავებებს წარმოადგენენ.

ტექსტობრივ განსხვავებათა ერთი ნაწილი უცნობი ბერძნული დედნის გავლენას უნდა მივაწეროთ.

I, 14: „τέλυμηλ არს“ - γέγραπται **B V¹ V²**, λέλεκται **M**. ქართული მიჟყვება ბერძნული **M** ნუსხის წაკითხვას.

IV,7: „ქმნილისა“ – λεγομένες. არსენის თარგმანის „ქმნილისა“ ბერ-

ძნული სიტყვის სრულიად მოუღოდნელი შესატყვისია. დედანში შეიძლება ყოფილიყო ჭიკიმა ზმინდან ნაწარმოები სიტყვა.

IV, 11: „სხუანიცა მრავალნი არიან საღმრთოდ სახელად მოხუმულნი, არსებით უცხონი მისგან“ – **ἄλλα Θεῖα πολλὰ..**

V, 10: „მოწამენი სამნი: მწიგნობარნი, შჯულისმეცნიერნი“ – **μάρτυρες δὲ τρεῖς ἀρχιερεῖς [καὶ] γραμματεῖς εἰναι πρεσβύτεροις καὶ νομικοῖς.⁴³**

ნიკიტა სტითატის ბერძნულ ორიგინალში სამი მოწმეა დასახელებული: მდვდელმთავარნი, მწიგნობარნი ხუცესებთან ერთად და შჯულისმეცნიერნი. ტექსტის დათინურ თარგმანშიც არის: **pontifices, scribae cum presbyteris et legisperitis.** არსენის თარგმანში კი ორია დასახელებული: მწიგნობარნი და შჯულისმეცნიერნი, აკლია აწცiereiō-ის შესატყვისი სიტყვა. მოელი ფრაზა შემუშავდად არის თარგმნილი. მსგავსი ხასიათის ლაპუნა, შესაძლოა, სავარაუდო ბერძნული დედნიდან მომდინარეობდეს ან შემდგომ, ქართული ნუსხების გადამწერებს გამორჩათ იგი.

III, 3: „იტყვა“ – **έκλαμθάνεται.** ქართულში მნიშვნელობით სრულიად შეუსაბამო შესატყვისია. „იტყვა“ არ ფარავს ბერძნული **έκλαμθάνεται-**ს მნიშვნელობას. იქვე, იმავე ძირიდან ნაწარმოები ბერძნული სიტყვა სხვა შესატყვისით არის თარგმნილი: **έκλαμθάνουσα** – შემოხუმული. მოსალოდნელია, რომ სავარაუდო დედანში **legēiή** ძირიდან ნაწარმოები სიტყვა ყოფილიყო.

III, 3: „ჩუენდა ერთ არს ღმერთი მამავ, რომლისაგან ყოველი და ჩუენ მისგან, და ერთ უფალი იქსუ ქრისტე, რომლისა მიერ ყოველი და ჩუენ მის მიერ“. ბერძნული ორიგინალის ტექსტში კი იკითხება: **ἡμεῖς δὲ εἰς Θεὸς δὲ Πατὴρ ἐξ οὐ τὰ πάντα καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς δι' οὐ τὰ πάντα καὶ εὑ Πνεῦμα Ἀγίον ἐπ φύτὰ πάντα.**

ვმ. არსენის თარგმანში პიბლიის კანონიკური ტექსტია გამეორებული, სადაც მხოლოდ მამა ღმერთსა და ძეზე არის ლაპარაკი, როგორც ამას ვკითხულობთ პავლე მოციქულის კორინთელთა მიმართ ეპისტოლეში: „ჩუენდა ერთ არს ღმერთი მამავ, რომლისაგან არს ყოველი, და ჩუენ მისა მიმართ, და ერთ არს უფალი იქსუ ქრისტე, რომლისა მიერ არს ყოველი და ჩუენ – მის მიერ“ (I კორ. 8,6).⁴⁴ შემდგომში, როგორც ცნობილია, ეს სწავლება წმ. გრიგორ დვოისმეტყველმა განავრცო სულიწმიდის ჩართვით. მისი სწავლება ასეთია: „ჩუენდა ერთ არს ღმერთი მამავ, რომლი-

43 Hergenröther 1869 : 148.

44 მოწენიძე, დანელია 1974: 119.

საგან არს ყოველი და ერთ – „უფალი იესუ ქრისტე, რომლისა მიერ არს ყოველი და ერთ – სული წმიდათ, რომლისა შორის – ყოველი“ (Or 39, XII, 50).⁴⁵ ბიბლიური ტექსტის წაკითხვის გარდა, არსენი იცნობს წმ. გრიგოლ დვთისმეტყველის სწავლებასაც. მის თარგმანში ორივე სწავლება (ბიბლიის კანონიკური ტექსტისა და წმ. გრიგოლ დვთისმეტყველისა) იკითხება. ნიკიტა სტიოთატის ორიგინალში არსებული სწავლების წაკითხვა წმიდა სულს შეიცავს, მაგრამ წმ. გრიგოლ დმრთისმეტყველის ხსენება არ არის, ეს სწავლება მიეწერება პავლე მოციქულს. ბერძნულ ტექსტში არც I კორინთელთას ამ მუხლის გამეორება (ბიბლიური და წმ. გრიგოლ დმრთისმეტყველის სწავლებანი) არ დასტურდება.

სრულიად აშკარაა, რომ წმ. არსენ იყალთოველის ქართულ თარგმანში უფრო ზუსტად და სრულყოფილად არის გაახრებული პავლე მოციქულის ეს სწავლება სულიწმიდის შესახებ მსჯელობის ჩართვით. წმ. არსენის თარგმანში მოცემულია ამ სწავლების შემდგომი შევსების ისტორია. წმ. არსენმა შენიშნა, რომ ბერძნულ ორიგინალში არსებული სწავლება წმ. სამების შესახებ ზედმიწენით არ შევსაბამებოდა საკუთრივ სამოციქულოს ტექსტს. ამდენად, მან მიზანშეწონილად მიიჩნია აღნიშნული სწავლების მოტანა ისე, როგორც ის წმ. გრიგოლ დვთისმეტყველთან დასტურდება.

ამ ფაქტს შეიძლება ორგვარი ახსნა მიეცეს: პირველი – წმ. არსენმა შენიშნა ბერძნულ ორიგინალში არსებული სწავლების შეუსაბამობა ბიბლიურ ტექსტთან (ფორმულაში სულიწმიდის ჩასმა) და ტექსტის გავრცელების გზით დაასახელა ამ ჩამატების რეალური წყარო: წმ. გრიგოლ დვთისმეტყველი.

მეორე ვარაუდია, რომ წმ. გრიგოლ დვთისმეტყველის აღნიშნული სწავლება ამ სახით წმ. არსენს კი არ ეკუთვნის, არამედ ის დასტურდებოდა იმ ბერძნულ ნუსხაში, რომელიც წარმოადგენდა წმ. არსენის უშუალო წყაროს.

მიუხედავად იმისა, რომ პირველ ვარაუდს არსებობის უფლება აქვს, ჩვენ მაინც უფრო მეორე ვარაუდისკენ ვიხრებით, რადგან ეს შემთხვევა ზუსტად ანალოგიურია იმისა, რომელიც ზემოთ აღვნიშნეთ (S 1463, 264r), როცა წმ. არსენმა შენიშნა ბერძნული ორიგინალის ტექსტში დაშვებული ბიბლიური ტექსტის უზუსტობა, მაგრამ იგი მაინც ორიგინალის ერთგული დარჩა და თავის თარგმანში გაიმუორა ეს უზუსტობა. წმ. არ-

სენ იყალთოელის მიერ ასეთი მთარგმნელობითი პრინციპის აღიარება გვაძლევს საფუძველს, პავლე მოციქულის ტექსტის ციტირების ფაქტიც ანალოგიურად ავხსნათ: ბიბლიური ტექსტის ციტირებაში არსებული განსხვავება წმ. არსენის მიერ დედნად გამოყენებული ბერძნული წყაროს კუთვნილება ჩანს.

VI. 2 მთარგმნელობითი პრინციპებით განპირობებული განსხვავებანი

ა. ქართულ თარგმანში დასტურდება ისეთი ტექსტობრივი განსხვავებანი, რომელიც წმ. არსენ იყალთოელის შემოქმედებით-მთარგმნელობით ინიციატივას შეიძლება მივაკუთვნოთ. ის სერხები, რომელთაც მიმართავს წმ. არსენი თარგმნის პროცესში, მრავალფეროვანია. ძირითადად, ეს ვლინდება თარგმანის ტექსტის ენობრივ-ხტილისტურ მოდიფიკაციებში, ყოველი აზრის თუ ცალკეული სიტყვის მნიშვნელობის ქართული ენობრივი რეალიებისადმი მისადაგებაში, ზოგან კი ცალკეული აზრობრივი ნიუანსების გააქტიურებაში,

I,4: „იცნობა“ – *λέγετε γνωρισθήσεται*. ბერძნული იდიომატური გამოყენა „ამბობთ საცნობლად“ წმ. არსენს ერთი სიტყვით გადმოაქვს, რაც სავსებით ბუნებრივია ქართული ენობრივი ცნობიერების ოვალსაზრისით.

I, 11: „საღმრთომან გრიგოლი არავნებულებისათვის საღმრთოვსა ბუნებისა დმრთისმეტყველებით განცხადებულად წარმოაჩინნა“ – *Ταῦτα μὲν δίθεῖος Ερημόριος τεπὶ τοῦ μὴ ραθητῆν εἶναι τὴν θείαν φύσιν θεολογῶν*, προმჩήლაς ἀπέδειξεν. წმ. არსენის თარგმანში შეცვლილია წინადაღების წევრთა სინტაქსური კავშირები. ბერძნული θεολογῶν, რომელიც მსაზღვრელია *Ερημόριος*-ისთვის, აგარებს შემდეგ აზრს: საღმრთო გრიგოლმა, არავნებულებისათვის საღმრთოვსა ბუნებისა მეტყველმა, ცხადად აჩვენა. წმ. არსენმა θεολογῶν უბრალო დამატებად თარგმნა და მომდევნო სიტყვებს შეუერთა, რის შედეგად მივიღეთ შემდეგი: საღმრთო გრიგოლმა არა ვნებულებისათვის საღმრთოვსა ბუნებისა დმრთისმეტყველებით ცხადად აჩვენა.

I,14: „გამოუთქმელად განგრეციელდა და პორციელ იქმნა მიუთხოვდელად“ – *ἔπειτα καθη*. ერთი ბერძნული სიტყვა პენდიადისებით

(„განგორციელდა“ და „ტორციელ იქმნა“) არის თარგმნილი და, ამავე დროს, გავრცობილია განხორციელების აქტის სხვა ასპექტების გადმომცემი ცნებებით, როგორებიცაა: „გამოუთქმელად“ და „მიუთხობელად“. მთარგმნელის მიერ გატარებულ ცვლილებებს, უდავოდ, აზრის სრულყოფილად გაშლის მოტივაცია განაპირობებს.

I, 19: „განუყოფელი და შეურევნელი“ – ᄅსუჯნათ. ლაპარაკია ქრისტეს ორი ბუნების შესახებ. ერთ ბერძნულ სიტყვას ორი ეკვივალენტი აქს ქართულ თარგმანში. მათგან ერთი – „შეურევნელი“ – ბერძნული ᄅსუჯნათ-ის შესატყვისია. მეორე სიტყვის („განუყოფელი“) დამატებას ის მოტივაცია აქს, რომ ქრისტოლოგიური სწავლების მიხედვით, ქრისტეს ორი ბუნების შეერთება შეურევნელიც არის და განუყოფელიც. ამ შემთხვევაშიც, როგორც ჩანს, წმ. არსენის მთარგმნელობითი პოზიცია (ოდნავ გაევრცო თრიგინალის ტექსტის წაკითხვა) ქრისტიანული დოგმატიკის უმნიშვნელოვანესი პრობლემის სრულყოფილად გადმოცემის მიზნით იქნა განპირობებული.

I, 22: „დიდსა შინა სახლსა დამრთისასა, ესე იგი არს, ეპლესიასა მორწმუნეთასა, იხილვებოდით ნათელსა... სიტყვოცა და ცხორებით მიმფენელნი ყოველთა შეილთა მისთანი“ – ეს *th/mega/h/tou` Qeou` oikia, hkon* ἐπιτῇ τῶν πιστῶν ἐκκλησίᾳ, ὥφθιτε φῶς ... μιὰ λόγου καὶ βίου πάσι τοῖς ἐπιτῇ წმ. არსენი თარგმანში ჩართავს სიტყვას „შვილთა“, რომელიც იგულისხმება მხოლოდ და არ არის ბერძნულ ტექსტში. იქ წერია: *τοῖς ἐπιτῇ* (მათ შორისთვი). ბერძნულ ტექსტში მხოლოდ ნაცვალსახელია, არ ჩანს, ვინ არიან ისინი. ქართულ თარგმანში ნაცვალსახელის ნაცვლად არის „შვილნი“, რითაც დაზუსტებულია, რომ ნათელი მიეფინება ეპლესიის შვილებს.

I, 14: „გორცქმნილი სიტყვად კაცად სრულად იშვა მისგან“ – ᄅιმპარის ტელიოς ἐξ αὐτῆς ἐπαρκώῃ καὶ ἐγενήθη. ბერძნულის ორი ზმნიდან (ἐξ σαρκώῃ καὶ ἐγενήθε) ერთი (ἐγενήθε) „იშვა“ ზმნით არის თარგმნილი, მეორე კი (εἰσαρκώε) მიმღეობად არის გააზრებული და „სიტყვის“ მსაზღვრელად არის წარმოჩენილი – „გორცქმნილი სიტყვად“. საყურადღებოა, რომ მოცემულ კონტექსტში εἰσαρκώε არ დასტურდება ბერძნულ **M** ნუსხაში, ამან შეიძლება წმ. არსენის თარგმანში არსებული განსხვავების წყაროდ უცნობი ბერძნული ნუსხა გვავარაუდებინოს. ერთი ბერძნული სიტყვა პენდიადისებით არის თარგმნილი:

I, 2 ᄅέρπτος – „შეურწყუმელი “ // „შეურევნელი“. ლაპარაკია ქრისტეს ერთ ჰიპოსტასში ორი ბუნების შეურწყმელად არსებობის შესახებ.

II,23: ἀγόμενος – „ყვანებული“ // „ძღუანვილი“.

ĕ̄πιος – „წარმართი“ // „ნაოესავი“

I,21: πρόσηλου – „ცხად არს“ // „წინავსწარ ცხად არს“.

ბ. თარგმანში ადგილი აქვს საპირისპირო შემთხვევებსაც: სხვადასხვა ბერძნულ სიტყვას ერთი და იგივე შესატყვისი აქვს წმ. არსენის თარგმანში.

I,4: „იცნობა“ – eischmatise (schmatizw) I,5: „იცნობების“ – gnorisqh-setai (ეს ბერძნული სიტყვა „გარდამოცემის“ იმავე კონტექსტში, რომელიც წყაროდ გამოყენებული აქვს ნიკიტა სტიოატს, წმ. არსენისა და წმ. აფრემ მცირის მიერ თარგმნილია „სახელ-იდებოდის“ ზმიო).

I,5: „ცნობილი“ – olwmenoō; I,7: „იცნობა“ – ejcrhmatisen // crhmatizw „განცყოფილება“ – diafora // diairesis

ჩვენს მიზანს არ წარმოადგენს წმ. არსენ იყალთოელის თარგმანის ენობრივი და სტილისტური თავისებურებების სრული და ამომწურავი ანალიზი. გამოვყოფთ რამდენიმე შემთხვევას, რომელმაც ჩვენი ყურადღება მიიქცია.

გ. თარგმანში არის კალკირებული ფორმები, რაც უფრო ხშირად სახელთა წარმოებაში იჩენს თავს. ასეთია:

II,13: „მართლპამომეტყუელებო-ა“ – ojqtomeite.

V,1: „პირველითგანისაებრ“ – kata thi | palaiān და ა. შ.

კალკები ზოგჯერ წინადადების კონსტრუქციაშიც შეიმჩნევა.

III,2: „წმიდა არს, წმიდა არს, წმიდა არს, მეტყუელთავ, უფალი საბაოთ“ – ზმის ფუნქციის მქონე მიმდეობური ფორმა („მეტყუელთავ“) ბერძნულის გავლენით წინადადების შუაში გვევლინება. შდრ. ოგიოს, ოგიოს, ოგიოს, ლევითამ, კუპიოს სამარტი.

III, 4: „სცოებით თქუენ.., განთჟებით დამდებელნი ძისა დმრთისანი, რომელი-იგი არს გუამოანი ძალი მამისავ, და კუალად განთჟებულად – ჯუარცეულისანი, გითარმცა სხეუა იყო იგი ძლიერისაგან კიდე, გითარცა დმრთისმოძაგებულმან ნესტორ ქადაგა, ვნებულად აღმსაარებელნი წმიდისა სამებისანი“ – ამ წინადადების როული კონსტრუქცია ბერძნულ დედანში არსებული გითარების ზუსტი გამეორების შედეგია.

II,22: „ხოლო გუამსა შორის ძისა არა ასონი მრავალ არიან-ა?“ „არა“ უარყოფითი ნაწილაკის არაბუნებრივი ადგილი წინადადებაში განპირობებულია ბერძნული კონსტრუქციით. შდრ. ოთხ/თორთა მე: აუქის იუჯი მესა ჩოლლა ეიშ!

II, 16: „მოგედიო, გევადრები, და მოსწავლე-იქმენით კეთილმსახურები-

სა, მიითუალეთ სიტყუად მართალოთა შჯულთა ქრისტეს ეკლესიისათაც... რაოთა არა, გამოკუეთოლნი გუამისაგან ქრისტესისა..., უცხო იქმნეთ ძისა ღმრთისაგან“ – მენტე *παρακαλοῦμεν καὶ μεταμάθετε ἐμσέθειαν*. დეჯათხე ლიკი თუ ბრძოლი მიუმატოს თუს ეჭკლესიას ქრისტო... წა მუ, ართეთუმნი ბრძეთ *τοῦ ἐνώπιος Χριστοῦ...* ၈მალათრιამწით თუ/ *τοῦ Θεοῦ*. როულ წინადადებაში გვაქვს კავშირი „რაოთა არა“ ნაცვლად „უპუშოუ არა“ (რაც თანამედროვე გაგებით ატარებს აზრს „ოუ არა“, „წინააღმდეგ შემთხვევაში“. ხელოვნური ფორმა „რაოთა არა“ ბერძნული წა მუ-ს კალკირებული შესატყვისია).

მთლიანობაში კალკირებული კონსტრუქციები იშვიათია თარგმანში. წმ. არსენის მიერ წინადადებათა წყობა, სინტაქსური კავშირები ქართული ენის ნირმებით არის აგებული, რაც ქართული თარგმანის სტილისტურად და სინტაქსურად გამართულ და ბუნებრივ ტექსტში ვლინდება.

დ. წმ. არსენის თარგმანი ზომიერად შეიცავს ელინიზირებულ ფორმებს. ბერძნული მიმდევობა ჩვეულებრივ მიმდევობითვე არის გადმოტანილი თარგმანში, მაგ.: II,27: *αφοτηκεντοῦ = „გამოკუეთოლნი“, gnontēō = „მეცნიერებნილი“*. მაგრამ ხშირად მიმდევობა პიპოტაქსური წყობით ან სახელით არის შეცვლილი წმ. არსენის მიერ:

I,13: *baptizomenoi* – „ნაოელს-იღებდეთ რად“ .

II,21: *sumfwnouintēō* – „თანაერთვმობითა“.

II,16: *qeotogwn* – „ღმრთისმეტყუელებდეს რად“.

I,23: *sunarmol ogoumenon* – „შენაწევრებულებად“.

ე. წმ. არსენის თარგმანში საინტერესოა ამტი წინდებულიანი კომპოზიტების ეკვივალენტები:

III,6: *ajt ipoioumeno~* (შეჯიბრება, მისწრაფება) „თანამბრძოლება“.

IV,4: *ajt ipoiesqe* – „თანამოწამე“.

IV,11; V,2: *ajt it upon* – „ნაცვალსახე“.

sunantil ambanomeno~ – „თანაშემწევა“.

IV,11: *ajt iresqe* – „შემწყნარებელი“.

ajt idosi~ – „ურთიერთას მიმცემელობა“.

IV,7: *ajt ipoioumen* – „შემწეულია“.⁴⁶

ერთი შემთხვევა დადასტურდა, როდესაც ბერძნული სიტყვა კონტექსტისთვის შეუსაბამო მნიშვნელობით არის თარგმნილი: III, 5: *ψύχρου* – „გრილი“, ცივი. კონტექსტი მოითხოვდა ამ ბერძნული სიტყვის მეორე

46 ნიკიტა სტითატის ტექსტში არსებული აჟთ: წინდებულიანი ფორმების თარგმნას წმ. არსენ იყალთოველის მიერ ცალკე წერილის სახით გამოვაქვეყნებოთ.

მნიშვნელობას: გულგრილი, მოჩვენებითი.

II,14: **თარასიაუზე** – „მორყენილ შესაკრებელი“. საყურადღებო შესატყვისობაა. **თარა**: წინდებულის ერთ-ერთი მნიშვნელობაა: გადახვევა, შეცვლა. წმ. არსებმა ამ მნიშვნელობით იხმარა სიტყვა „მორყუნილი“. „მორყუნილ შესაკრებელი“ ნიშნავს დამახინჯებულ, შეცვლილ საკრებულოს, იგი აზრობრივად ზუსტად გადმოსცემს **თარასიაუზე**-ს მნიშვნელობას. ამ სიტყვის შემცველ კონტექსტში ობზულების ავტორი, ნიკიტა სტიოთატი, მიმართავს სომექ მონოფიზიტებს, რომ ოქენე „არცა მართლმადიდებელ ანუ ქრისტეს ეკლესია ხართ, არამედ მორყუნილ შესაკრებელ და ერისკრება მრავალოვისა უთავოვსა წვალებისა“.

ვ. წმ. არსენის ოარგმანი გამორჩეულია რიტორიკული ფიგურების სიეხვით. შეკითხვები: I, 19: „ჰედავ-ა?“; „რასა იტყვა?“; „ისწავე-ა?“; „იხილე-ა?“ II, 10; III, 10: „ხედავ-ა?“

მიმართვები: I,21: „შ, ბრძენო სომეხთანო!“ II, 1: „შ ბრძენო და უაღრესნო სხუათა სომეხთანო!“ III,1: „შ ბრძენო და ზესთა სხუათა სომეხთასა მსხდომარენო!“ V,1: „რომელთა უსიბრძნისმოყვარესი გაქუს მოქალაქეობად სოფლებისა შორის სომეხთავსა... , ისმინეთ სიტყვად უცომოსათუსცა!“

შედარებები: I,22: „იქმნეთ, ვითარცა ქვანი პატიოსანნი შორის ეკლესიასა დმრთისასა... ვითარცა საბაზმაკენი მნოებიარენი... იხილვებოდით.“

მოწოდება: II,3: „უპუეთუ გნებავს, მოვედიოთ და მამისა და დმრთისმეტყუელისა გრიგოლისი... ფილოსოფოსობად ვისმინოთ“. II, 16: „უპუეთუ გნებავს, მოხედეთ სიტყუასა ჭეშმარიტებისასა“. II,21: „მომეციო მე, მკითხველსა, ჭეშმარიტი სიტყპსგებად“. II,23: „გულსმოდგინებით ისმინეთ, უკუეთუ გნებავს“. II,25: „გევედრები თქუენ, განაგდეთ ბოროტადმსახურებისა მაგის წვალებისა პყრობად თქუენ მიერ“. II,27: „ურცხვნელად მოუკედიოთ ეალესიასა მორწმუნეთასა“. III, 1: „გულისგმისყოფით ყურადიდეთ სიტყვად“. III, 4: „გარნა ევლტოდეთ, ვინავთგან ბრძენ ხართ, ესევითარსა ამასცა გმობასა“. III,6: „ამისთვის გლოცავთ, ინებეთ ყოვლისავე გმობისა-გან განწმედავ სარწმუნოებისა თქუენისად“.

კითხვითი მიმართვები: II,3: „რასა უკუე იტყვს, მედღესასწაულობდეს რად საღმრთოვ ესე კაცი?“ II, 10: „რასა ცხად-ჰყოფს ესე, ანუ არა ვითარმედ მოვედიოთ?“ II,13: „არა გრცხუენის-ა მათ ზედა, რომელთა ძლით ყოველთავე მართლმადიდებელთა მიერ საცინელქმნილ ხართ?“ II, 16:

„არა საცნაურ იქმნა-ა... არა წარმოგიდგინა-ა საღმრთომან გრიგოლი სხუა-ყოფად ამისი და სხუა-ყოფად მისი?“ II, 19: „ოქუენ რომლისა-მე მო-ციქულთაგანისა ეპისკოპოსისანი ხართ?“ II, 20: „რომლისა ეპისკოპო-სისა ანუ ეკლესიისანი ხართ, გვთხართ ჩუენ: პრომაძლთაისანი-ა ანუ ალექსანდრიელთაისანი, იერუსალიმელთა ანუ ანტიოქელთაისანი გინა კონსტანტინუპოლელთაისა მსოფლიოთა... საყდართანი?“ III, 1: „რომელი უკუე არს-ა დაფარული იგი წვალებავ თქუენი?“ III, 7: „ვალენტინეს ხოლო და უღმრთოსა მანის... თანასაონო-უყოფვით... ვითარ და რომლითა სახ-ითა-ა?“ IV, 13: „ვინ უკუე არა სტიროდის წარწყმედასა თქუენსა?“ IV, 20: „ანუ არა გასმიეს-ა დმრთისად ესაიათს მიერ მეტყუელებავ?“

VI. 3 ბერძნული კრიტიკული ტექსტის დადგენა ქართული თარგმანის მიხედვით

წმ. არსენ იყალთოელის თარგმანის მნიშვნელობა, გარდა ქართული მწერლობისათვის მისი სააზროვნო-საღვთისმეტყველო და ლიტერა-ტურული დირექტულებისა, მდგომარეობს იმაში, რომ მისი საშუალებით შესაძლებელი ხდება ბერძნული ორიგინალის ტექსტის დაზუსტება და შევსება. ბერძნულ ხელნაწერებთან შედარებით გაირკვა, რომ არსენის თარგმანი ცალსახად არც ერთ მათგანს არ მისდევს. ამდენად, როგორც აღვნიშნეთ, მის წყაროს წარმოადგენს ბერძნულ გამოცემაში გამოყე-ნებული ხელნაწერებისაგან განსხვავებული, დღესდღეობით უცნობი ნუსხა. ეს ფაქტი იმით არის საყურადღებო, რომ როგორც ტექსტობრივი შედარებით ირკვევა, ამ უცნობი ბერძნული ნუსხის მონაცემები და, ამდე-ნად, მის საფუძველზე შესრულებული ქართული თარგმანი შემთხვევა-თა უმრავლესობაში აზრობრივად და ფორმობრივად უფრო გამართულ წაგითხვებს იძლევა, ვიდრე წარმოდგენილ ბერძნულ ხელნაწერებში და მეხუთე სიტყვის იოსებ პერგენროიტერისეულ გამოცემაში არსებული ტექსტი.

როგორც ცნობილია, იოსებ პერგენროეტერს თავის გამოცემაში ტექს-ტის დადგენის მიზნით პარალელურ წყაროებად გამოყენებული აქვს სტითატის ანტილათინური, ასევე ფსევდო-ათანასესა და ფსევდო-დამას-კებლის თხზულებები, რომლებთანაც სტითატის ანტისომხურ თხზულე-

ბას მოელი რიგი ტექსტობრივი პარალელები გააჩნია.⁴⁷ ასეთ ვითარებაში, როდესაც სტითატის მეხუთე სიტყვის ტექსტის დასადგენად გამომცე- მელი პარალელურ წყაროებს იშველიებს, როცა პირველი ოთხი სიტყვის ტექსტი მოელი რიგი ლაკუნებითა და უზუსტობებით არის წარმოდგე- ნილი ბერძნულ ხელნაწერებში, წმ. არსენ იყალთოელის თარგმანს არ- სებითად საკონტროლო მნიშვნელობა ეძლევა თხზულების კრიტიკული ტექსტის დასადგენად. ქართული თარგმანის მიხედვით ბერძნული ორი- გინალის ტექსტის კორექტირების ფაქტები მითითებულია ტექსტის კრი- ტიკულ აპარატში.

რამდენიმე ნიმუშს დავასახელებო საილუსტრაციოდ:

I,8: „ვინავცა ძისა დმრთისა, განკორციელებულისა, შეერთებასა თრთა შინა სრულთა ბუნებათა ერთგუამოცნებით შეერთებულთა, ადსაარებამ გიგმს ოქუენ მისვე და ერთისა გუამისა ოქუმითა დმრთებისათვსცა და კაცებისა მისისა“. ხაზგასმული სიტყვების ნაცვლად ბერძნულ შია: ተወልድ ድምት – გპპმს ክუይნ. ዓቻሬዕስኩივად სቆዕርია ქართული თარგმანის „ოქუენ“, კონტექსტს შეეფერება მე-2 პირის ნაცვალსახელი და არა პირველი პირის „ჩუይნ“, ምოგორც ეს არის ბერძნულ ტექსტში. მოელ წინა მონ- აკვეთში მსჯელობა ეხება მთავარ ქრისტოლოგიურ საკითხს: ქრისტეს ერთ ჰიპოსტასში ორი ბუნების, დვოაებრივისა და კაცობრივის, შეერთე- ბას, აქვე მოტანილია მწვალებელთა განსხვავებული შეხედულებები ორი ბუნების შეერთებასთან დაკავშირებით. საკითხის განსხვავებულ დეფინ- იციას მართლმადიდებელთა და მწვალებელთა მხრივ მოსდევს დასკვნი- თი მსჯელობა: ოქუენც გმართებო ერთსა და იმავე ჰიპოსტასში ორი სრული ბუნების, დვოაებრივისა და კაცობრივის, აღიარება. განხილუ- ლი ადგილის მომდევნო მონაკვეთშიც იგივე სურაო მეორდება: „ორთა ბუნებათაცა, ცხოვლად დაცვულთა მის შორის შემდგომად შეერთებისა, გილირს መქუენ რწმუნებად“ – ተወልድ ሁኔታ አይነት ተከተል ይዘውsin dei ተronein ካላ – (ხაზგასმული სიტყვები გამოცემაში ჩატანილია კრიტი- კულ აპარატში, ვინაიდან იგი დადასტურებულია მხოლოდ **M** ნუსხაში). ამ კონტექსტშიც არის მოწოდება სომეხი მონოფიზიტების მიმართ, ირწ- მუნონ ქრისტეს ერთ ჰიპოსტასში ორი ბუნების შეერთება. კონტექსტის გააზრებიდან გამომდინარე, მოწოდების ადრესატებს მართებულად არის მისადაგებული ქართული თარგმანის „ოქუენ“ და არა ბერძნული ხელ- ნაწერების „ካላ“.

* ἡ μᾶς τῆς μιᾶς ευθέτου φύσεως – და ოქუენებრ ქრისტეს სახელი ერთი შედგენილი პუნქტის იყოს. მაგრამ οὐj უარყოფითი ნაწილაკის არსებობა მიუთითებს, რომ ბერძნულ ხელნაწერებში ლაპუნაა, ამოვარდნილია მომ-დავნო დაპირისპირება [ouj th̄~ uþost asewe~ aujt oū, aþ l al]. მოსალოდნელია, რომ ბერძნული ორიგინალის ტექსტში ფრაზას ასეთი სახე ექნებოდა: *kai; ēstai tō Ἐκριστὸς ὅκομα καθ' jūmās οὐj [τῆς ὑποστάτεως αὐτοῦ; ἀλλά]* τῆς μιᾶς ευთέτου φύსεως.

III, 2: „სამობითა სიწმიდისადთა სამთა ზესთაარსთადსა დმრთეებისა გუამთა მიჩუენებენ ჩუენ, კითარცა ათანასის, ბასილის და გრიგოლის დმ-რთისმეტყუელთა სათხო-უჩნს, ხოლო ერთობითა უფლებისადთა ერთსა დმერთმთავრობითისა სამებისა არსებასა და მეუფებასა გუაუწყებენ“ – Dia men th̄~ triss̄~ agiot hto~ ta~ trei~ th̄~ uþerousiþu qeothto~ uþ post asei~ h̄miñ uþemfainousin, w̄l ḥqanasiw, Basileiw te kai; Grhgoriow toi~ qeologoi~ dokei~ kai; dia; th̄~ mia~ kuriothto~ th̄n miān th̄~ **θεαρχικῆς** (**θεανδρικῆς** – ყველა ბერძნულ ხელნაწერში) triado~ oujiani te kai; basil- eian gnwritouusi. კონტექსტში საყურადღებოა სიტყვები: „დმერთმთავრობითისა სამებისა“ – **θεαρχικῆς Τριάδος**. ბერძნულ ხელნაწერებში წერია **θεανδρικῆς Τριάδος**, რაც სრულიად შეუსაბამოა წმიდა სამების მიმართ, რადგან იგი სამების მეორე პირის, მე დმერთის, განსაზღვრებაა. ამიტომ ბერძნული ორიგინალის გამოცემაში ხელნაწერების არამართებული წაკითხვა შესწორებულია **θεαρχικῆς** სიტყვით. ამ კონიექტურას მხარს უჭ- ერს ქართული ოარგმანი, სადაც წერია სწორი „დმერთმთავრობითისა.“

III, 4: ἔμρόστατον ὄκτα δύναμει τοῦ Πατρός – „რომელი-იგი ოს გუა- მთანი ძალი მამისაღ“. კონტექსტისთვის მართებული ფორმაა ქართულის „ძალი“. ეს ადგილი წარმოადგენს წმ. იოანე დამასკელის „გარდამოც- მის“ 47-ე თავის ერთი ადგილის ციტაციას. ნიკიტა სტიოატის სიტყვის შემცველი ხელნაწერის არასწორი წაკითხვა dunamesi გამომცემლის მიერ გასწორებულია წმ. იოანე დამასკელის თხზულების სათანადო ად- გილის გათვალისწინებით ანუ მართებული მუნამი ფორმით. ქართულ თარგმანში სწორედ ეს სწორი წაკითხვა გვაქვს.

IV, 13: μὴ πρὸς τὴν ὄρθιόδοξον... τῆς μιᾶς καθολικῆς καὶ ἀριστολικῆς ἐκκλησίας – არა მოქცევითა კეთილმრწმუნებელობით მართლმადიდებე- ლისა მომართ სარწმუნებისა ერთისა წმიდისა კათოლიკე და სამოცი- ქულო ეპლესისა“. ბერძნულ ორიგინალში ლაპუნაა. აქლია სიტყვა „არა მოქცევითა კეთილმრწმუნებელობით“. ქართული ოარგმანის მიხედვით შესაძლებელია ლაპუნის შევსება.

V,5: Νομοί τα στριώτων θεοφάνειας οι οποίες θεωρούνται από την ιεραρχία ότι πρέπει να γίνονται με την επιβολή της Αγίας Εκκλησίας. Οι θεοφάνειες που αναφέρονται στην Βίβλο είναι η Απόφαση της Αγίας Εκκλησίας για την επιβολή της Αγίας Εκκλησίας στην Εκκλησία της Καθολικής Εκκλησίας. Η Απόφαση της Αγίας Εκκλησίας για την επιβολή της Αγίας Εκκλησίας στην Εκκλησία της Καθολικής Εκκλησίας είναι η Απόφαση της Αγίας Εκκλησίας για την επιβολή της Αγίας Εκκλησίας στην Εκκλησία της Καθολικής Εκκλησίας.

V, 5: Οι θεοφάνειες που αναφέρονται στην Βίβλο είναι η Απόφαση της Αγίας Εκκλησίας για την επιβολή της Αγίας Εκκλησίας στην Εκκλησία της Καθολικής Εκκλησίας. Η Απόφαση της Αγίας Εκκλησίας για την επιβολή της Αγίας Εκκλησίας στην Εκκλησία της Καθολικής Εκκλησίας είναι η Απόφαση της Αγίας Εκκλησίας για την επιβολή της Αγίας Εκκλησίας στην Εκκλησία της Καθολικής Εκκλησίας.

V,5¹,5²,5³: Η Απόφαση της Αγίας Εκκλησίας για την επιβολή της Αγίας Εκκλησίας στην Εκκλησία της Καθολικής Εκκλησίας είναι η Απόφαση της Αγίας Εκκλησίας για την επιβολή της Αγίας Εκκλησίας στην Εκκλησία της Καθολικής Εκκλησίας.

48 Hergenröther 1869: 143.

49 Hergenröther 1869:143, Σεβομένα 7.

ქრისტეს მიმართ საღმრთოთაებრ შჯულთა მამათადსა“. დასასრულია: „ახალობე რამე იქმნენ ქრისტესა, ვითარცა ნათლისძებისა მიერ იქმნენ უცომო, ესე იგი არს, უცოდველ ყოვლისაგან ძუელისა ცომისა ცოდვათადსა განწმედილნი.“ ამ მონაკვეთში ლაპარაკია პავლე მოციქულის სიტყვებზე, რომლებიც ეხება ძველი ცომისაგან განწმედას. ამ „ზედმეტი“ მონაკვეთის პირველი ნახევარი ემთხვევა სტითატის ანტილათინურ თხეულებას,⁵⁰ მეორე ნახევარი კი მხოლოდ ქართულ ტექსტში გვაქვს. ქართული ტექსტის ე.წ. „მეტობა“ სავსებით ბუნებრივივად ზის აღნიშნულ კონტექსტში, ბერძნულ ტექსტში კი ლაკუნის გამო საკმაო ბუნდოვანებაა: ლაკუნის მომდევნო, მე-6 პარაგრაფი ბერძნულ ში იწყება კითხვითი წინადადებით: Ποιέν τον ψήνεισθε εκτεταί ποιεῖν την παραδοσιν? (= საიდან გაქვთ ამის ქმნის მითოება?). ეს წინადადება სრულიად გაუგებრად აგრძელებს წინა, მე-5 მუხლს. ეს გაუგებრობა იხსნება ქართული ტექსტის „მეტობის“ გათვალისწინებით. ცხადია, ქართულ ორგმანში არსებული ტექსტობრივი მეტობა წმ. არსენ იყალთოელის მიერ გამოყენებული ბერძნული დედნით არის განპირობებული. ამდენად, აუცილებელია ბერძნულ ორიგინალში ამ ლაკუნის შევსება ქართული ორგმანის მიხედვით.

მოტანილი რამდენიმე ნიმუში სრულ საფუძველს იძლევა შემდეგი დასკვნისათვის: წმ. არსენ იყალთოელის ქართული ორგმანი ყველა მონაცემით იმდენად ახლოს დგას ორიგინალის აგტორისეულ ტექსტთან, რომ მისი საშუალებით შესაძლებელია ბერძნული ორიგინალის ტექსტის არქეტიპის უფრო სრულყოფილად აღდგენა, ვიდრე იგი წარმოდგენილია გამოცემისთვის გამოყენებულ ბერძნულ ხელნაწერებში.

ქართული ორგმანის ბერძნულ ტექსტთან მიმართების ყველა ასპექტი: ტექსტის მეტობა, ნაკლებობა, განსხვავებული წაკითხვა და ა.შ. წინამდებარე გამოცემაში ნაჩვენებია ორგმანის ტექსტებზე დართულ კრიტიკულ აპარატში.

VII. ბერძნული ორიგინალის დათარიღებისათვის ქართული თარგმანის ერთი ტექსტობრივი განსხვავების საფუძველზე

ქართული ორგმანის ბერძნული ორიგინალის ტექსტისაგან განსხვავებული ერთი წაკითხვა შეიძლება გამოდგეს ნიკიტა სტითატის ანტი-

მონოფიზიტური სიტყვების დასათარიღებლად. ბერძნული ორიგინალის-აგან ყველაზე საყურადღებო განსხვავება დასტურდება მეხუთე სიტყვის დასათარებაში. იოსებ პერგენროეტერის მიერ გამოცემულ ბერძნულ ტექსტში პოლემიკის ადრესატად სომხებთან ერთად მოხსენებულნი არიან ლათინებიც: *Τοῦ Στήθατου Κυρίου Νικήτα τὴς μοιῆς τοῦ Στουδίτων κατὰ Ἀρμενίου καὶ Λατίνου (καὶ) περὶ ἐρζύμων καὶ ἀξύμων.*⁵¹ ტექსტის დასაწყისშიც არის განსხვავება: ბერძნულში სომხების ქვეყანასოან ერთად ფრანგების ქვეყანაც სახელდება: *Εἰ γ φίλοισοφῶτεροι, ἔχόντες βίου ἐμ τῇ χώρᾳ/τῶν Φράγγων καὶ Ἀρμενίου* (p. 139). წმ. არსენის ქართულ თარგმანში, ბერძნულისაგან განსხვავებით, არც სათაურში იხსენიებიან ლათინები, არც ტექსტის დასაწყისში – ფრანგები. ქართულში ასეთი სათაურია: „მისივეგანსაქიქებელი მეხუთე წვალებისა სომებთავსავა და უცომოვსათვას“, ხოლო ტექსტის დასაწყისია: „რომელთა უსიბრძნისმოყეარესი გაქუს მოქალაქებავ სოფლებსა შორის სომებთავსა“ (S 1463, 263r).

ის ფაქტი, რომ ქართულ თარგმანში მეხუთე სიტყვა ეხება უცომოს ოქმას, მაგრამ ლათინების ხსენება არ არის, ძალიან მნიშვნელოვანი ჩანს. მეხუთე სიტყვა ნიკიტა სტიორატის მიერ თავიდანვე გამიზნული იყო უცომოს ოქმაზე პოლემიკისთვის. ამის შესახებ გაცხადებულია წინა, მეოთხე სიტყვაში, სადაც ავტორი წერს:

*Ἀψυχον γὰρ τὸ ἄξιμων καὶ νεκρὸν περὶ οὐ πλατύτερον ἐμ τῷ μετὰ ταῦτα λόγῳ φίλοισοφήσομεν (IV, 11). თარგმანში იკითხება: „რამეთუ უსულო არს უცომო და მკუდარ, რომლისათვა უკრცელესად-რე ამის[ს]ა შემდგომსა სიტყუასა შინა ვიფილოსოფოსოთ“ (260r), ანუ: იმის შესახებ, რომ უცომო უსულო და მკვდარი, უფრო ვრცლად მომდევნო სიტყვაში ვილაპარაკება.

შეიძლებოდა გვეფიქრა, რომ ქართველმა მთარგმნელმა ამოაგდო ტექსტიდან ლათინები, ვინაიდან მათთან პოლემიკა არ იყო მისოვის აქტუალური პრობლემა. მაგრამ წმ. არსენის მთარგმნელობითი პრინციპების გათვალისწინებით, არც რა ჩაამატოს სათარგმნ ტექსტში, არც რა გამოაკლოს, ეს ვარა უდი საფუძველს მოკლებული ჩანს.

უფრო მოსალოდნელია, რომ ლათინების ხსენება არ იყო იმ ბერძნულ ნუსხაში, რომლითაც ისარგებლდა წმ. არსენმა. როგორც ჩანს, წმ. არსენის მიერ წყაროდ გამოყენებულ ბერძნულ ხელნაწერში მეხუთე სიტყვა წინა ოთხ სიტყვასთან ერთად მიმართული იყო მხოლოდ სომხების წინააღ-

51 Hergenröther 1869: 139.

მდეგ და არც სათაურში, არც ტექსტის დასაწყისში ლათინების ხსენება არ უნდა ყოფილიყო. ქართულ თარგმანში არსებული ვითარება შეიძლება გამოდგეს ნიკიტა სტიოატის მიერ ანტისომხური მონოფიზიტური სიტყვების შექმნის დროის დასადგენად.

ნიკიტა სტიოატის ანტისომხური მონოფიზიტური სიტყვების ქრონოლოგიასთან დაკავშირებით სტიოატის ოხულებათა გამომცემელს, ქავ დარუზეს, გამოთქმული აქვს მოსაზრება, რომ სომები მონოფიზიტების საწინააღმდეგო პოლემიკური სტატიები დაწერილი უნდა იყოს უფრო ადრე, ვიდრე ლათინების მიმართ სიტყვები. ანტილათინურ თხულებებს მკვლევარი 1054 წლით (კარდინალ ჰუმბერტის ლეგაციის წლით) ათარიდებს.⁵² მკვლევარი პ. შვაინბურგი მიიჩნევს, რომ მე-5 სიტყვა დაწერილია 1054წ.-ის შემდეგ, როგორც ანტილათინური სიტყვების შემოკლებული ვარიანტი.⁵³ ზოგი მკვლევარი ეჭვს გამოთქვამს, რომ სომხების წინააღმდეგ მიმართული სიტყვის ორიგინალი შეიცავდა ლათინებთან ალუზიას და მათი მოხსენიება ინტერპოლაცია უნდა იყოს.⁵⁴

ქართული თარგმანის მონაცემები საგვებით მხარს უჭერს ჟაკ დარუზესის მოსაზრებას. მეხუთე სიტყვაში სომხების მიმართ წაყენებულია ბრალდება უცომოს (άξυμον) რაობისა და ლიტურგიკულ პრაქტიკაში მისი გამოყენების შესახებ. ნიკიტას მხრივ ამ საკითხზე სომხებთან ვრცელი პოლემიკა მოსალოდნელი იყო მანამ, სანამ იგი ლათინების მიმართ უცომოს თაობაზე სპეციალურ პოლემიკურ შრომას შექმნიდა. ანტილათინური თხულების დაწერის შემდეგ სომები მონოფიზიტების საწინააღმდეგო თხულებაში უცომოს შესახებ ვრცელ პოლემიკას აზრი ადარ ექნებოდა. ამდენად, საფიქრებელია, რომ ეს საპოლემიკო საკითხი პირველად ანტისომხურ სიტყვებში იქნა განხილული, ხოლო შემდეგ სპეციალური თხულება შეიქმნა მასზე უავვა ლათინებთან პოლემიკის მიზნით.

აქედან გამომდინარე, სრულიად დასაშვებია, რომ სომები მონოფიზიტებთან პოლემიკის შემცველ ბერძნულ ხელნაწერებში ლათინების, ფრანკების მოხსენიება გვიანდებული ინტერპოლაცია იყოს. რომელიდაც ბერძნული ხელნაწერის გადამწერ-რედაქტორმა, ლათინებთან პოლემიკის ჩავლის შემდეგ, კერძოდ კი, კარდინალ ჰუმბერტის ლეგაციის დროს მომხდარი დრამატული ფაქტის (იმპერატორის ბრძანებით ნიკიტა სტიოატის მიერ

---

52 SC 81 : 9.

53 Schweinbourg 1934. მოგვაქვს ნიკიტა სტიოატის პირველი პოლემიკური სიტყვის იღვებ დოონისონ (შლეზენგის) გამოცემის მიხედვით: Преп. Никита Стифаг 2008: 40.

54 SC 81 : 12.

ანტილათინური ოხზულების დაწვა) გამოძახილის გავლენით, სომხებთან უცომოს თაობაზე პოლემიკაში ლათინებიც მოიხსენია, რადგან ძირითადი აქცენტი უცომოზე სწორედ მათი მხრიდან კეთდებოდა.

VIII. ნიკიტა სტიოთატის ანტიმონფიზიტური სიტყვების წყაროები: წმ. გრიგოლ ღვთისმეტყველის პომილიები და წმ. იოანე დამასკელის „გარდამოცემა“

ნიკიტა სტიოთატი, როგორც ღრმად განსწავლული ღვთისმეტყველი და გაწაფული პოლემისტი, სარწმუნოებრივი საკითხების მართლმადიდებლური გაგებისა და მათი ჭეშმარიტების ჩვენების მიზნით ფართოდ მიმართავს წერილობით წყაროებს. წმიდა წერილის შემდეგ, დასაბუთებისა და არგუმენტაციისთვის იგი ცველაზე მეტად იქნებს თრი დიდი საეკლესიო მამის – წმ. გრიგოლ ღვთისმეტყველისა (IV ს.) და წმ. იოანე დამასკელის (VIII ს.) შრომებს.

წმ. გრიგოლ ღვთისმეტყველი

ნიკიტა სტიოთატის მიერ წმ. გრიგოლ ღვთისმეტყველის ოხზულებებით სარგებლობა იშვიათი ნიმუშია იმისა, თუ როგორ იქნა შეხამებული ადრეული ქრისტიანული საეკლესიო-სადვოისმეტყველო დებულებები გვიანი პერიოდის კონფესიონალურ შეხედულებებს. ცნობილია XI ს-ის ბიზანტიულ მწერლებზე (მაგ. მიქაელ ფსელოსი) წმ. გრიგოლ ღვთისმეტყველის რიტორიკული ხელოვნების გავლენა.⁵⁵ საყურადღებოა იმავე პერიოდში იმავე ლიტერატურულ-საგანმანათლებლო წრეში მოღვაწე ნიკიტა სტიოთატზე მისი სადვოისმეტყველო მოძღვრების გავლენა. ეს გავლენა იგრძნობა როგორც კონცეპტუალურ-დოგმატურ საკითხებზე, ისე საეკლესიო-ლიტერატურგიკულ წესებზე კამათის დროს.

ნიკიტა სტიოთატი საყვედურობს სომეხ მონაფიზიტებს, რომ ისინი თავიანთ თავს წმ. გრიგოლ ღვთისმეტყველის მოძღვრების მიმდევრებად

55 Любарский 1978: 142, 170. ბეზარაშვილი 2004.

აცხადებენ.⁵⁶ სინამდვილეში კი ეს ასე არ არის. ავტორი ცდილობს, გაა-ბათოლოს სომეხთა ცრუ რწმუნებები, წმ. გრიგოლ დვოისმეტყველის მო-ძღვრებით სპეციალისტება, რასაც შესანიშნავად ახერხებს თვით დვოის-მეტყველის თხზულებათა მოშველიებით.

ნიკიტა სტითატი სომეხი მონფიზიტების წინააღმდეგ პოლემიკის წარმოების მეთოდოლოგიურ საყრდენად წმ. გრიგოლ დვოისმეტყველს ასახელებს. ყოველი სიტყვის დასაწყისში ავტორი მკითხველს შეასევ-ნებს, რომ იგი დისკუსიას წარმართავს წმ. გრიგოლ დვოისმეტყველის შეხედულებებზე დაყრდნობით:

I სიტყვა: „შემრეველობითისა ორთა ბუნებათა ქრისტესთავსა მადი-დებლობისა, მგმობრისა მის წვალებისა სომეხთავსა, ვითარცა მძრვარი-სა რაოსმე სენისა, ვინებე რა განქიქებად, სამართლად შევსრაცხე თანა-მოქმედად ანუ ოანამბრძოლად სიტყვასა მიყვანებად ღმრთისმეტყველთა შორის დიდისაცა და ჭმაგანსმენილისა გრიგოლისი, დასამწობელად ესევითარისა მის უძმრთოვსა წვალებისა“ (256 r I).

II სიტყვა: „პირველი სიტყუად აღგიწერეთ ოქუენ, მ ბრძენნო და უაღ-რესნო სხუათა სომეხთანო, რომელსა შინა ღმრთისმეტყველისაცა და მამისა გრიგოლის თანამოსაჯულად ჟუმევითა გამოვაჩინეთ, თუ ვითარი არს ქრისტეს ზედა, ღმრთისა ჩუენისა, მართლმადიდებელობითი სარწ-მუნოებად... ხოლო აწ... აწინდელისა მიერ სიტყვასა მეორესა ძეგლსა აღ-გიწერო თქუენ, კუალადცა გულსმოდგინენი ჩუენებად ეგვითარისა მის ღმრთისულიერისა მამისა სიტყუათაგან, ვითარმედ სხუად ვიდრემე არს, გარეშე დღესასწაულისა ნათელთავსა, ქრისტეს შობისა დღესასწაული“ (258r II).

III სიტყვა: „აწ კუალად მესამესა სიტყუასა სამწმიდაობისათვს გვჰო-ფო თქუენდა მიმართ... ვითარცა იტყვს ღმრთისმეტყველთა შორის დიდი გრიგოლი“ (260v I).

IV სიტყვაც იწყება წმ. გრიგოლ ნაზიანზელის იმ გამონათქმამის პუ-რიფრაზირებით, რომელშიც ბიზანტიელი მწერალი სომეხ მონფიზიტთა არცოუ მთლად სახარბიელო დახასიათებას იძლევა და სადაც ისინი შედარებული არიან ზღვის რიფებს. ეს არის წმ. გრიგოლ დვოისმეტყვე-

56 სტითატის ეს მოსაზრება რომ უსაფუძღლო არ იყო და რეალურ მონაცემებზე იყო დაყრდნობილი, წერილობით დადასტურებულია ისეთი უძველესი ერქბულით (VIIს.), როგორიცაა ყაჩა ხალასუ, რომელიც სომხური მონფიზიტური მრწამსის გადმო-ცემას წარმოადგენს და რომელშიც სხვა, როგორც ბერძნი, ისე სომეხი, საეკლესიო მამების გვერდით ხშირად არის წარმოდგენილი და დამოწმებული ექსცერპტები წმ. გრიგოლ დვოისმეტყველის თხზულებებიდან.

լուս Or. 43-ին դադասքյուրյածով և մամեծո մանուցութիւններու մուսամարտուն նառյամո մշտագործ: Օսկ առևուն չենոս ընթետա տուն՝ Արքանուն, ալլա: կայ և առ կրուրուն ու կայ նֆալուն.⁵⁷ Տիրուաթիս IV և օքազա այս օվային: „մույսուն չյայ և ա նղջեկլուց բուտուատչե Տարուրուս ովայենուս և ա վաճառյածուս, րամյալու-օցու, զուարա զալյենքուուս և մանյենքուսուս մրժմյնյալուա, ցուպրոյե, շովյատ րամյե մշուրյածու և ա և յաւա ովյայնու դայարյալու և ա նղջեկլուց բուտու դայարյալուա մացատ և ա նղջեկլուց բուտու դանցայիշուա բանցայիշուա“ (261r).

Իմ. ցրուալ լազուսմյեթյալուս րա ունյալյածուու Տարցյալուան նոյնին Տիրուաթի՞ յայենուս մուսու լություրյայլու ձումուույն: Or. 38 „Շուտուսատչե չյալուս հյայենուս օյսյ յրուսթյեսու“, Or. 39 „նառլուսլյածուսատչե չյալուս հյայենուս օյսյ յրուսթյեսու“ և Or. 43 „ձասուլուս յանիթյան“.

Ռուգոր ոյյենյին նոյնին Տիրուաթի՞ յմ. ցրուալ լազուսմյեթյալուս ալ-նոմեյլ ձումուույն: Տայյուարու անրուս ցամուսաւյմած և ա մարտլմածու- յալյարու յրուալուս նառյալսայուցած նոյնին Տիրուաթի՞ նուցան յազալյալ ու ուղյին ցութաթիս լազուսմյեթյալուս ունյալյածուու, նուցան յու ցութաթիս ձյրութանուրյածուս, ռամցենիմյ ցութաթիս յամնուլացուս անցեն. ցարճա պուրածու ցութացուսա, ռամյե անրուս ցամույթմուսաս նուցան ուղյ նուցան ու ուղյալյած յմ. ցրուալ լազուսմյեթյալուս սանցալուս.

Սպորցալյասու Տայյուտիս, Ռումլուս Մյեսակյած Տիրուաթի՞ յամառյան Տամյի մանուցութիւններու, յեյին յրուսթյես որեյնյեծուույնյածուս լուցմաս. ամասուան արուս ձակացմուրյածու մյուրյ Տայյամառու Տայյուտիս – Տայյուլու լազուսմյալյածուս – մանարան և ա նառլուսլյածուս – մանարան և ա յալյենքուուս ցարյացա. ուրույ Տայյուտիս Տայյամառնյ մյթած մրջազ ոյտ XI և ուս ծոխանցուս մարտ- լմածուույնյարու յրույնուսուզուս. Տիրուաթի՞ յրուգորու մարտլմածուույնյածու, մեջալուս րա ամ յմրջազ Տայյուտիկնյ, մուցա տացուս արցյամենթացուս ացյին յմ. ցրուալ լազուսմյեթյալուս մոյր ցամույթյալ յյեյդյալյածունյ. Տիրուաթի՞ յթյուցենու, Տացաւու Տիրուաթի՞ յթյուցու ցամույթյունյածուսաս մուեա լուրտուսա և ա յացուս արա ուցենյածուու անյ մոիշյենյեծուու, արամյե յա յմարութիս, արայեն յա յմարութիս. յայ յայրույնուս անալու և Տայյուրույլուս յմրջա յմ. ցրուալ լազուսմյեթյալմա: „յեյ յայ անալու և ա մանույտյալյալու յյեյր- տյած և ա յյերյյամա լուրտուսմյեթյյալուսացա ցրուալուս և յայայրդա րա, ցանցյածրյածուու ովյա: „յ յյերյյամա անալու, յ յանացյած անցրյալու!“ (256 V I). յե արուս ցնածուու ցամունատյամու լազուսմյեթյալուսա, Ռումլուս մանու-

ფიზიტებმა გამოიყენეს ქრისტეში ერთი შეზავებული ბუნების საქადაგებლად. მათ საწინააღმდეგოდ, ნიკიტა სტიოთატი განმარტავს „შეზავებისა“ და „შერწყების“ ჭეშმარიტ მართლმადიდებლურ გაგებას. მისი აზრით, წმ. გრიგოლ დვოისმეტყველის სიტყვები შემდევნაირად უნდა გავიგოთ: შეერთების შემდეგ ქრისტეში ორი ბუნებისგან ერთი შეზავებული ბუნება კი არ მივიღეთ, არამედ ერთ შეზავებულ ჰიპოსტასში მოხდა ორი ბუნების ჭეშმარიტად შეერთება ისე, რომ თითოეულმა ბუნებამ დაიცვა თვისი არსებითი ოვისებები და განსხვავებები.

ნიკიტა სტიოთატის ორი ბუნების, დვოაებრივისა და კაცობრივის, „ახალი“ და „საკურველი“ შეერთების წმ. გრიგოლ დვოისმეტყველისეული გაგება სჭირდება იმისთვის, რომ უარყოს მწვალებელთა აზრი, თითქოს ჯვარცმისას კაცობრივთან ერთად დვოაებრივი ბუნებაც უნიო. სტიოთატი საღვოო ბუნების უცნებელობის დამტკიცების მიზნით ციტატებს იშველიებს წმ. გრიგოლ დვოისმეტყველის Or. 38-დან.⁵⁸

ქრისტეს შობასთან დაკავშირებით, საყურადღებოა სტიოთატის მიერ დვოისმეტყველის სიტყვების – „ქრისტე იშვების“ ინტეპრეტაცია: „დიდმან დმრთისმეტყუელმან გრიგოლი, „ქრისტე იშვებისო“ – ესე ხოლო ჭმამადლობით ჭმა-ყო შორის ეკლესიისა მორწმუნეთასა“ (257 r II). „ქრისტე იშვების“ – ამ სიტყვებით იწყება გრიგოლის Or. 38. სტიოთატი ოპონენტებს მიუთითებს, რომ ამ სიტყვაში მხოლოდ ქრისტეს შობის შესახებ დაპარაკობს დვოისმეტყველი და არა ნათლისდების შესახებ. ამის ხაზგასმა იმდენად სჭირდება ავტორს, რამდენადაც მას სურს, აჩვენოს განსხვავება შობასა და ნათლისდებას შორის. „აწინდელი ესე სიტყუა [Or.38] მხოლოდ ქრისტეს შობისათვის ოდენ აღწერა საღმრთომან გრიგოლი...., რამეთუ ჩუნებად შენი ჰნებავს, ვითარ-იგი სხუად არს ქრისტეს შობისა დღესასწაული, ვითარ-იგი არს ბუნებად კაცებისა მისისად, და სხუად – ნათლისდებისად, ვითარ-იგი სხუად არს ბუნებად დმრთებისა მისისად“ (257 V II).

წმ. გრიგოლ დვოისმეტყველის Or. 39 იწყება სიტყვებით: „კუალად იქსუ ჩემი“. ნიკიტა სტიოთატი თვის ოპონენტებს მიუთითებს, რომ დვოისმეტყველმა იქ (ანუ Or.38-ში) სიტყვებით: „ქრისტე იშვების“, კაცობრივისა ბუნებისა, განდმრთობილისა, შობად წარმოაჩინა. ხოლო აქა, ვითარმედ „კუალად იქსუ ჩემი და კუალად საიდუმლოვ“, ცხად არს, ვითარმედ

58 PG 36, col. 312-333; Sancti Gregorii Nazianzeni opera, Versio iberica III, Oratio XXXVIII 2001: 2-219.

ღმრთებისად ცხად-ყო საიდუმლოსა მიერ იქსოს ზედა წმიდისა და ოანაარსისა სულისა გარდამოსლვად და ყოვლისავე კაცებისა განწმედავ“ (259 r I), რადგანაც სხვაა ქრისტეს შობის საიდუმლო და სხვაა – ნათლისდებისა, მათი დღესასწაულიც სხვადასხვა დროს, სხვადასხვა პატივითა და ღირსებით სრულდება.

კიდევ ერთი საკითხი, რომელთან კაგშირში ნიკიტა სტიოატი იმოწმებს წმ. გრიგოლ დვოთისმეტყველს, ეხება ლიტურგიაში სამწმიდაობით გალობას. ავტორი აკრიტიკებს სომეხი მონოფიზიტების მიერ ამ გალობის გავრცელებას სიტყვებით „რომელი ჯუარს-ეცუ ჩუენთჲს“, რის გამოც ჯვარცმულად ცხადდება წმ. სამების ყველა პირი. იგი იმოწმებს წმ. გრიგოლ დვოთისმეტყველის ცნობილ განსაზღვრებას წმ. სამებისა, რომელიც მოცემულია Or. 39 -ში.⁵⁹ ეს განსაზღვრება გამორიცხავს სამებაში მეოთხე წევრის შემოყვანას, ან მოელი სამების ჯვარცმულად გამოცხადებას.

მე-4 სიტყვაში ნიკიტა სტიოატი გმობს სომეხი მონოფიზიტების რამდენიმე წვალებას, რომელიც „ზღვსკლდეობითად“ არის სახელდებული მის მიერ. ეს სიტყვები პირდაპირ ასოცირდება წმ. გრიგოლ დვოთისმეტყველის ცნობილ გამონათქვამთან, როცა Or. 43-ში მან სომეხი მონოფიზიტები ზღვაში დამალულ მეჩქებს შეადარა ანუ ზღვსკლდეობითად გამოაცხადა (Ouјc aþl ouն genoi euřiskw t out Ḣarmenišuð aյl a ; kai ; lian krupton ti kai; uþ al on).⁶⁰

გარდა იმ შემოხვევებისა, როცა ნიკიტა სტიოატს წმ. გრიგოლ დვოთისმეტყველის ციტატები ზუსტად გადმოაქვს, ან პერიფრაზირებას მიმართავს, იგი პოლემიკის დროს სისტემატურად იმოწმებს წმ. გრიგოლ დვოთისმეტყველის სახელს (257r I; v II; 258 r II და სხვა).

ნიკიტა სტიოატის მიერ წმ. გრიგოლ დვოთისმეტყველის დასახელებული პომილიებიდან აღებულ ციტატებს ყველას დაეძებნა სათანადო ადგილები გრიგოლის ტექსტებში. ერთადერთ შემოხვევაში კონტექსტი, რომელიც სტიოატის მიერ წმ. გრიგოლ დვოთისმეტყველის სახელით არის მოხმობილი (257 r I-II), არ დადასტურდა არც «შობის», არც «ნათლისდების» პომილიაში. ეს კონტექსტი სრულ ასოციაციას იწვევს წმ. გრიგოლ დვოთისმეტყველის „შობისა“ და „ნათლისდების“ პომილიების შინაარსან.

ვინაიდან კონტექსტი, რომელზეც ვსაუბრობთ, მრავალმხრივ არის

59 Sancti Gregorii Nazianzeni opera, Versio iberica, V, orationes XXXIX et X L , 2007 : 71.

60 PG 36, col. 517 B 5; Sancti Gregorii Nazianzeni opera, Versio iberica, IV, oratio XLIII, 2004 : 82.

საინტერესო თავისი შინაარსითაც და ფორმითაც, მოვიტანთ მას მოლიანად: „და უკუეთუ გნებავს, თუ ღმრთივთქუმულთა სიტყუათა მისთა მიერ [იგულისხმება გრიგოლ დვითისმეტყველი – მ. რ.] შევისწავოთ განყოფილებად ამათ დღესასწაულთათ, რამეთუ იტყვს: ხოლო აწ ღმრთის გამოჩინება – დღესასწაული, რამეთუ გამოუჩნდა ღმერთი კაცოა შობისა მიერ. კითხეუა: ვითარ უკუე გამოუჩნდა ღმერთი კაცოა შობისა მიერ, რომელი უცორცო არს და უნივორ? მიგებავ: ვინაოთგან საშოსა შინა ყოვლადუბიწოდსა ქალწულისა მარიამისსა სიტყუად ღმრთისად ჭმასა თანა მთავარანგელოზისა გაბრიელისა შევიდა და სულითა წმიდითა, ვითარცა ტყავსა ზედა ცხოვრისასა შეუმწინკულებელთა შინა და ყოვლისავე ბიწისაგან შეუხებელთა ჭორცო მისთა დაწერილი თითოთა ღმრთისა და მამისათა, გამოუთქუმელად განგორციელდა და ჭორციელიქმნა მიუთხობელად. და ჭორცქმნილი სიტყუად კაცად სრულად იშვა მისგან, რომელი-იგი სრული ღმერთი იყო, არასადა დაჯსნითა ქალწულებისა მისისა ბეჭედთავთა. და ერთად ორთაგან წინააღმდეგომთა გამოჩინებულმან გუამითა ქუეყანასა ზედა ქალწულისაგან შობისა მიერ, დაიკარვა ჩუენ შორის და კაცოა თანა აღიზარდა, ვითარცა წერილ არს. რომლისა-მე სახისათვს? ანუ თუ რაოთა შობადცა კაცოად პატივიცეს და ქალწულებადცა, ვითარცა თქუმულ არს: „რამეთუ უქმდა, იტყვს, შობისაცა პატივისცემად და ქალწულებისა წინაპატივისცემად“. გარნა განმკაცრებით განიხილე, თუ ვითარ ყოველთავე მიერ, რომელნიცა სიტყუასა ამას შინა მოიქსენნა, მხოლოდ ქრისტეს შობისათვს თდენ სიტყუამაღლობით ფილოსოფიოსობს“ (I, 13-14).

მოტანილი კონტექსტიდან მხოლოდ ხაზგასმული სიტყვები: „შობისაცა პატივისცემად და ქალწულებისა წინაპატივისცემად“ დადასტურდა წმ. ნაზიანზელის „შობის“ საკითხავში (Or 38, XIII). კონტექსტი კითხვა-მიგების ფორმით არის მოცემული, რაც ერთადერთი გამონაკლისია ნიკიტა სტიორატის სიტყვებში (მისი ყველა სიტყვა გაბმულ ტექსტად არის წარმოდგენილი როგორც ბერძნულ ორიგინალში, ისე ქართულ თარგმანში). ჩვენთვის საინტერესო კონტექსტში გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ძირითადი ხელნაწერის, S 1463 -ის აშიაზე ამ ადგილას მითითების მიზნით ტექსტის ხელით წერია: – „კითხვად“ და „მიგებად“. თუ ეს მარგინალია ხელნაწერის გადამწერს არ ეკუთვნის, მაშინ საფიქრებელია, რომ ამ ადგილას ნიკიტა სტიორატს გამოყენებული აქვს წმ. გრიგოლ დვითის-

მეტყველის სხვა ნაწარმოები, რომელიც კითხვა-მიგების ფორმით იყო შესრულებული. შესაძლოა, ეს წყარო იყოს რომელიმე კითხვა-მიგება, რომელიც, როგორც ცნობილია, ასახავდა დიალოგს წმ. გრიგოლ დვითის-მეტყველსა და წმ. ბასილი დიდს შორის.

ნიკიტა სტითატის პოლემიკურ თხზულებაში დადასტურებულ წმ. გრიგოლ დვითისმეტყველის ციტატებთან დაკავშირებით ჩნდება ერთი საკითხი, რომელიც საყურადღებოა დვითისმეტყველის ნაწარმოებთა ქართულად თარგმნის ისტორიისათვის, კერძოდ: საინტერესოა, წმ. არსებ იყალთოელმა ნიკიტა სტითატის პოლემიკურ სიტყვებში არსებული წმ. გრიგოლ ნაზიანზელის პომილიათა ექსცერპტები ამ უკანასკნელის ადრეული თარგმანებიდან აიღო, თუ თვითონ თარგმნა ისინი? როგორც ცნობილია, წმ. გრიგოლ დვითისმეტყველის შრომები თითქმის მთლიანად თარგმნილია სხვადასხვა ქართველი მოღვაწის მიერ.⁶² ჩვენოვის საინტერესო პომილიები (Or.38 და Or.39) თვის დროზე თარგმნები წმ. ეფთვიმე მთაწმიდელმა და წმ. ეფრემ მცირები⁶³. ნიკიტა სტითატის სიტყვებში დადასტურებული წმ. გრიგოლ დვითისმეტყველის პომილიების ციტატების წმ. ეფთვიმესა და წმ. ეფრემის თარგმანებთან შედარების შედეგად გაირკვა, რომ წმ. არსებ იყალთოელის თარგმანი ზოგჯერ წმ. ეფთვიმეს წაკითხვას იმეორებს, ზოგჯერ წმ. ეფრემისას, მაგრამ უფრო ხშირად იგი ორიგინან სხვაობს. წმ. არსენის თარგმანის სხვა ქართულ თარგმანებთან მიმართებისას მხედველობაში გვაქვს როგორც ლექსიკა, ტერმინები, ისე ენობრივ-გრამატიკული ფორმები. ლექსიკის თვალსაზრისით, ტერმინოლოგიურად წმ. არსენის თარგმანი წმ. ეფრემის თარგმანს იმეორებს, ენობრივ-გრამატიკულად კი იგი სხვებთან შედარებით მეტად მიმართავს ბერძნულის კალკებს როგორც სიტყვათწარმოებაში, ისე სინტაქსურ კონსტუქციებში. ეს სურათი აბსოლუტური არ არის, რადგან გვაქვს საპირისპირო შემთხვევებიც, როცა ლექსიკოთაც და გრამატიკული ფორმებითაც წმ. არსენის თარგმანი წმ. ეფთვიმეს წაკითხვებს იმეორებს. ყველაზე მნიშვნელოვანი კი ის წაკითხვებია, როცა წმ. არსენის თარგმანი ყველა სხვა თარგმანისაგან სხვაობს. წმ. გრიგოლ დვითისმეტყველის პომილიების ექსცერპტების წმ. არსებ იყალთოელისეული თარგმანი ნათლად ავლენს მთარგმნელის შემოქმედებით პრინციპს, ზედმიწევნითი

61 ბრეგაძე 1988 : 41 - 43; GPG 37, col. 24-93.

62 ბრეგაძე 1988: 22-49. მათ შესახებ დიდძალი სამეცნიერო ლიტერატურა დაგროვდა საერთაშორისო პროგრამით მომუშავე ქართველ მეცნიერთა მიერ.

63 ბრეგაძე 1988: 34-39.

სიზუსტით გადმოსცეს ბერძნული სიტყვის კონკრეტული მნიშვნელობა და დეტალური სიახლოვით გადმოიტანოს თარგმანში ბერძნული გრა-მატიკული ფორმა. ამასთანავე, გასათვალისწინებულია ის ფაქტიც, რომ ქართველი მთარგმნელები წმ. გრიგოლ დვოთისმეტყველის პომილიების შემცველი სხვადასხვა ბერძნული ნუსხით სარგებლობდნენ. წმ. არსენ იყალთოველის შემთხვევაში ამას ემატება ისიც, რომ უცნობია შეალე-დური რგოლის, ნიკიტა სტიოთატის, წყარო, მის მიერ გამოყენებული წმ. გრიგოლ დვოთისმეტყველის პომილიების შემცველი ბერძნული ხელნაწ-ერები.

ასეა თუ ისე, ნიკიტა სტიოთატის პოლემიკურ სიტყვებში დაცული წმ. გრიგოლ დვოთისმეტყველის ციტატების წმ. არსენ იყალთოველის თარგ-მანის სახით ხელთა გვაქვს დვოთისმეტყველის პომილიების ფრაგმენტების ახალი ქართული თარგმანი, რომელიც ქრონილოგიურად გაგრძელებაა წინარე თარგმანებისა, ხოლო თვისებრივად იმ მთარგმნელობითი ხაზის განვითარებაა, რომელიც დაიწყო წმ. ეფრემ მცირემ და საბოლოოდ დაგ-ვირგვინდა გელათის ლიტერატურული სკოლის მოდგაწერა მიერ.

წმ. იოანე დამასკელი

მეორე ბიზანტიელი დვოთისმეტყველი, რომლის შრომები ნიკიტა სტი-ოთატის სიტყვების წყაროს წარმოადგენს, არის წმ. იოანე დამასკელი. ანტისომხური პოლემიკის პირველსავე სიტყვაში, რომელიც ერთ-ერთი ძირითადი საეკლესიო დოგმატის, ქრისტეს ორბუნებოვნების საკითხს ეხება, გამოყენებულია წმ. დამასკელის „გარდამოცემის“ 47-ე თავი, რომ-ლის სახელწოდებაა „**Περὶ τῶν μέν φύσεων**“ – „ორისა ბუნებისათვის“.⁶⁴ ნიკიტა სტიოთატი ექსცერპტების სახით იმეორებს წმ. იოანე დამასკელის გამონათქვამებს განხორციელების შემდეგ ქრისტეს ერთ ჰიპოსტასში თრი ბუნების, საღმრთოსა და კაცობრივის, შეერთების შესახებ.

გამოყენებულ წყაროსთან ანუ წმ. იოანე დამასკელის «გარდამოცე-მასთან» მიმართებით ნიკიტა სტიოთატის სიტყვები ერთი სტილური თავ-ისებურებით გამოირჩევა. გარკვეული აზრით, სტილი არის ფუნქციის პროდუქტი. იმის მიხედვით, თუ რა ფუნქციას ატარებს ესა თუ ის ნაწარ-მოები, განისაზღვრება მისი სტილიც. რადგან წმ. იოანე დამასკელის „გარდამოცემა“ ფუნქციურად არის მართლმადიდებლური მოძღვრების,

64 PG 94, col. 888 B – 893 C. წმ. იოანე დამასკელი 2000: 152-156.

ქრისტიანული სარწმუნოების განმარტება, მისი თხრობის სტილი არის ანალიტიკურ-შემეცნებითი. რადგან ნიკიტა სტიოთატის თხზულების ფუნქცია არის პოლემიკა, მისი თხრობის სტილი არის განმკითხველი, პოლემიკური. ფუნქციონალური სიგაობა აისახა „გარდამოცემისა“ და ნიკიტა სტიოთატის თხზულებათა სტილში, რაც ამ ორ ნაწარმოებზე ერთი თვალის შევლებითაც აშკარად ჩანს.

„გარდამოცემის“ თითქმის ყოველი მსჯელობა, რომელიც დოგმატიკური საკითხების ანალიზისა და განმარტების აღწერითი სტილით არის მოცემული, ნიკიტას შრომაში მიმართვის ფორმის სახითაა გადატანილი. ეს არცაა გასაძვირი. ნიკიტას მსჯელობას ჰყავს კონკრეტული ადრესატი: სომები მონოფიზიტები. ამდენად, იგი ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში მათ მიმართავს. რამდენიმე მაგალითი „გარდამოცემისა“ და ნიკიტა სტიოთატის პარალელური ტექსტებიდან:

„გარდამოცემა“: εἴποιεν (Kott. 112, 33)⁶⁵ – „ოქუან“ M A.⁶⁶

Nik. St.: εἴπειτε – „იტყვთ“ (I, 6).

„გარდამოცემა“: δύμολογήσουσι (Kott. 112, 34) – „აღიარონ“ M A.

Nik. St: δύμολογεῖτε – „აღიარებოთ“ (I, 6).

„გარდამოცემა“: φαντασίαιν εἰσάχουσιν (Kott. 112, 34) – „საოცარ-ყონ“ M, „ოცნებად შემოიყვანონ“ A.

Nik. St.: φαντασίαιν εἰσάγετε – „საოცრად შეჭრაცხო“ (I, 6).

„გარდამოცემა“: μίαν φύται φαμέν (Kott. 112, 47) – „ერთსა გუამსა აღვიარებოთ დმრთისასა“ M A.

Nik. St. δύμολογεῖν ἡμᾶς χρήτην αὐτῆμι λέγοντας ὑπόστασιν – „აღსაარებად გიგმს თქუენ მისვე და ერთისა გუამისა თქუმითა“ (I, 8).

როგორც ვხედავთ, „გარდამოცემის“ თხრობა აღწერითი, ანალიტიკურია. წმ. დამასკელი განიხილავს ამა თუ იმ მართლმადიდებლურ ცნებას და მას უპირისპირებს განსხვავებულ შეხედულებას სიტყვებით: „მაოქბრ“, „მწვალებელთაებრ“, ნიკიტა სტიოთატი „მაოქბრ“, „მწვალებელთაებრ“ სიტყვებს ყოველთვის ცვლის მიმართვის ფორმით: „ოქუენებრ“.

„გარდამოცემა“: κατὰ τὸν αἰφετικὸν μιᾶς συμβέτου φύτεως δὲ Κριστὸς... ἐκρήματισεν (Kott. 111, 10-11) – „მწვალებელთაებრ ერთისა შეზავებულისა ბუნებისად გამოჩნდა ქრისტე“ A.

65 მთითებულია „გარდამოცემის“ ბერძნული ტექსტის ბონიფაციუს. კოტერის გამცემი (Kotter 1973).

66 მთითებულია: M ლიტერით „გარდამოცემის“ წმ. ეფრემ მცირის და A ლიტერით წმ. არსენ იქალთოვლის თარგმანები.

Nik. St. καθ' ἡμᾶς πιᾶς ευαγέτου φύσεως ὁ Χριστὸς... γέγονε – „οὐαγέτης δὲ τὸ ερωτόσα θεὸν εὔλογος αὐτὸν εἰπεν οὐαγέτης“ (I,5).

„გარდამოცემა“: ἦ τι εἰς ἀμυναρέσιαν χωρήσασθε μήτε ἐκ τῶν δύο πιᾶς γεγενημένες ευαγέτου φύσεως (Kott. 111, 4-5) – „ანუ ორამყოფობად მიწვნითა, არცა ორთაგანვე ეროისა შეზავებულისა ბუნებისა ქმნით“ A.

Nik. St. ἦ τι εἰς ἀμυναρέσιαν χωρήσασθε, ἦ τι ἐκ τῶν δύο ὥστερερος ὑψεῖς φατὲ πιᾶς γεγενημένες ευαγέτου φύσεως – „ანუ ორამყოფობად მიწვნითა ანუ ორთაგან, ვითარ ოქτυρ, ერო, შეზავებულ ბუნება ქმნით“ (I, 4).

„გარდამოცემა“: εἴσται το; Cristo; οὐ τὴν αὐτοτακέων αὐτού ὅφομα, αἱ λα; τὴν μίαν κατὰ τοὺς αὐτούς φυσέων (Kott. 111, 15 – 16) – „იყოს... მათგძრ“ A, om. M.

Nik. St. ἔσται τὸ Χριστὸς ὅφομα καθ' ἡμᾶς τὴν πιᾶς ευαγέτου φύσεως. – „იყოს სახელი ქრისტესი ოქτυρებრ არა გუამისა მისისა, არამედ ეროისა ბუნებისა მისისა საცნაურებად“ (I,5).

ამ ორი დიდი საეკლესიო მოძღვრის შრომებით სარგებლობისას უთუოდ აღსანიშნავია ერთი თავისებურება, რომელშიც ვლინდება ნიკიტა სტიორატის მიერ წმ. გრიგოლ დვოისმეტყველისა და წმ. იოანე დამასკელის თხზულებათა ციტირების ხასიათი. საქმე ისაა, რომ წმ. გრიგოლ დვოისმეტყველის პომილიების ციტირებისას ავტორი, ნიკიტა სტიორატი, აუცილებლად სახელდებით ასახელებს თავის წყაროს: „დიდი და კმაგანსმენილი გრიგოლი“ (I,1), „ღმრთისმეტყველი გრიგოლი“ (I,9, I,10), „დიდი ღმრთისმეტყველი გრიგოლი“ (I,16), „საღმრთო გრიგოლი“ (I,11; I,17; II,16), „მამავ გრიგოლი“ (II,11), „დიდი გრიგოლი“ (I,20), „ღმრთისმეტყველი და მამავ გრიგოლი“ (II,1), „მამავ და ღმრთისმეტყველი გრიგოლი“ (II,3), „დიდი ღმრთისმეტყველოა შორის გრიგოლი“ (I,13; III,2; III,3); ან სახელის გარეშე რაიმე ეპითეტით მოიხსენიებს: „წმიდავ მამავ ღმრთისმეტყველი“ (I,2), „საღმრთო ესე კაცი“ (II, 3), „ღმრთისმეტყველი მამავ“ (I,18; II,10), „საგარეველი მამავ“ (I,19), „ღმრთივსულიერი მამავ“ (II,1), „დიდი მამავ“ (II,12); ან ყოველგვარი მითითების გარეშე იმეორებს გრიგოლის შეხედულებებს. სრულიად განსხვავებული სურათია წმ. იოანე დამასკელის „გარდამოცემით“ სარგებლობის შემთხვევაში. ნიკიტა სტიორატი არსად ასახელებს წყაროს, არც ავტორია მითითებული და არც მისი ნაწარმოები.

ამ ფაქტოან დაკავშირებით შესაძლებელია ორნაირი ვარაუდი დავუშვათ: ერთი, ნიკიტა სტიორატი წმ. გრიგოლ დვოისმეტყველს სახელდებით იხსენიებს, რადგან იგი მისი რამდენიმე პომილით სარგებლობს. წმ. იო-

ანე დამასკელის შემთხვევაში კი თითქოს არ ჩანს ატრიბუციის საჭიროება, რადგან ნიკიტა სტიოთატი ცალკეულ ექსცერპტებს კი არ იღებს მისი თხზულებებიდან, არამედ მოაქვს ერთი კონკრეტული მონაკვეთი (თავი 47) მისი „გარდამოცემიდან“, რომელსაც თითქმის სიტყვასიტყვით იმურობს თავის თხზულებაში. მეორე ვარაუდი, რომელიც, ვფიქრობთ, უფრო სარწმუნოა, ასეთია: რადგან სომეხი მონოფიზიტები წმ. გრიგოლ დვოთისმეტყველის მოძღვრებას ეფარებოდნენ და მისი გამონათქვამების თავის სასარგებლო ინტერპრეტაციას იძლევდნენ, ნიკიტა სტიოთატმა სწორედ იმ იარაღით შეუტია, რასაც ისინი იშველიერდნენ. ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში სტიოთატის მიერ გაცხადებულია, თუ როგორ მცდარად არის გააზრებული სომეხი მონოფიზიტების მიერ წმ. გრიგოლ დვოთისმეტყველის გამონათქვამები და სინამდვილეში როგორია მისი მოძღვრების ჭეშმარიტი გაგება ქრისტეს ორბუნებოვნებასთან დაკავშირებით. რაც შეეხება წმ. იოანე დამასკელის სახელს, როგორც დიოფიზიტური მართლმადიდებლობის უდიდესი პატლოგეტისა, როგორც ჩანს, სომეხი მონოფიზიტების თვის იგი მაინცადამაინც სასურველი ავტორიტეტი არ იყო.

IX. ნიკიტა სტიოთატის ანტიმონფიზიტური სიტყვებისა და წმ. იოანე დამასკელის „გარდამოცემის“ წმ. არსენ იყალთოელის თარგმანთა დათარიფებისათვის

წმ. იოანე დამასკელის „გარდამოცემის“ 47-ე თავისა და ნიკიტა სტიოთატის ანტიმონურ-მონოფიზიტური პოლემიკური სიტყვების პარალელური მონაკვეთების შედარება საყურადღებო აღმოჩნდა წმ. არსენ იყალთოელის მიერ ამ ნაწარმოებების თარგმნის ქრონოლოგიის თვალსაზრისით.

როგორც ცნობილია, წმ. იოანე დამასკელის „გარდამოცემის“ წმ. ეფრემ მცირის თარგმანს ხელნაწერში ახლავს მთარგმნელის, წმ. ეფრემის, ანდერძ-მინაწერი შემდეგი შინაარსისა: „ლოცვა-ყავთ... გაბრიელისთვის, რომლისა ბრძანებითა ითარგმნა წმიდად ესე წიგნი, და კეთილთა მოღუაწეთა ჩემთა და განმაძლიერებელთა, ამას თანა მზრდელთა და მსახურთა არსენი იყალთოელისა, იოანე და იოანე ხუცესთა, სტეფანესთვის და კნინისა და უფროს ყოველთა ჩემ საწყალობელისა რეცა თარგმანისა ეფრემ

მცირისათვე“⁶⁷ ამ ანდერძ-მინაწერის მიხედვით ირკვევა, რომ წმ. იოანე დამასკელის „წყარო ცოდნისაას“ („დიალექტიკისა“ და „გარდამოცე-მის“) თარგმნის პროცესში წმ. ეფრემ მცირეს გარკვეულ დასმარებას უწევდა წმ. არსენ იყალთოელი. მკვლევართა მიერ გამოიტქმულია მოსაზ-რება, რომ ეს უნდა მომხდარიყო XI ს-ის ოთხმოცდაათიან წლებში, როცა წმ. არსენ იყალთოელი შავ მთაზე მოღვაწეობდა.⁶⁸ შემდეგში, როგორც ცნობილია, წმ. არსენ იყალთოელმა ხელმეორედ თარგმნა „წყარო ცოდ-ნისაას“ იგივე ნაწილები („დიალექტიკა“ და „გარდამოცემა“). წმ. არ-სენის მიერ ხელმეორედ თარგმნის მიზეზებზე სხვადასხვა მოსაზრება არსებობს მეცნიერთა შორის.⁶⁹ ნიკიტა სტიოატის სომხური მონოფიზ-იტობის საწინააღმდეგო სიტყვების მთარგმნელიც წმ. არსენ იყალთო-ელია, ე.ი. ჩვენ ხელთ გვაქვს წმ. არსენ იყალთოელის მიერ შესრულე-ბული ორი თარგმანი: ერთი, წმ. იოანე დამასკელის „დიალექტიკისა“ და „გარდამოცემის“ დამოუკიდებული „გარდამოცემის“ 47-ე თავის თარგმანი. მათი ურთიერთშედარებისას ყურადღება მიიქცია რამდენიმე ტერმინის შესა-ტყვისებმა. ერთია ლოგიკური ტერმინი იმპოსიტი. წმ. არსენის ტერმინო-ქმნადობის წარმოჩენის მიზნით ვუთითებთ ამავე ტერმინის წმ. ეფრემ მცირის შესატყვისსაც.⁷⁰

„გარდამოცემა“

ნიკიტა სტიოატი

ბერძნების	სახელმოდგამი A	თანამოსახელე M	თანამოსახელე A
	„_____“ A	ერთსახელი M	„_____“ A
	„_____“ A	მოსახელე M	„_____“ A
ბერძნების	სახელმოდგამობა A	ერთსახელობა M	
სუმერების	თანამოსახელე A	ერთმოსახელე M	
		ერთსახელი M	

როგორც ვხედავთ, ბერძნული ტერმინი იმპოსიტი წმ. არსენ იყალ-თოელს სხვა შესატყვისით აქვს თარგმნილი ნიკიტა სტიოატის თხზულე-ბაში და სხვა შესატყვისით – „გარდამოცემაში“. ნიკიტას თხზულების

67 A 24, 137v.

68 ეპელიძე 1980: 259.

69 ეპელიძე 1980: 281, 297. ნუცუბიძე 1958: 150-152. რაფაელ 1965: 269; 192; იოანე დამ-ასელი 1976: 18. ლოლაშვილი 1978: 109.

70 არსენ იყალთოელის თარგმანს A ლიტერით აღნიშნავთ, ეფრემ მცირისას – M ლიტერით..

თარგმანში ტრანსლიფის შესატყვისად წმ. არსენი მიმართავს მხოლოდ „თანამოსახელე“ ტერმინს, ხოლო „გარდამოცემაში“ ტრანსლიფის გადმოცემული აქვს „სახელმოდგამი“ // „სახელმოდგამობად“ ტერმინებით. „თანამოსახელეს“ იგი ტრანსლიფის შესატყვისად ხმარობს „გარდამოცემაში“. წმ. ეფრემ მცირესთან კი სრულიად სხვადასხვა შესატყვისები დასტურდება: ოსურუმიტ = „თანამოსახელე“ // „ერთსახელი“// „მოსახელე“, ხოლო სუსტურუმიტ = „ერთმოსახელე“ // „ერთსახელი“. წმ. ეფრემის ტერმინებთან შედარება იმით არის საყურადღებო, რომ წმ. არსენ იყალთოელი ნიკიტა სტითატის შრომის თარგმანში იმავე ტერმინს („თანამოსახელე“) იყენებს, რასაც წმ. ეფრემ მცირე „გარდამოცემის“ თარგმანში, თუმცა ეს უკანასკნელი „ერთსახელ“ // „ერთსახელობად“ ტარმინებსაც იყენებს.

შედარებისთვის მოგვაქვს კიდევ რამდენიმე სიტყვა:

დიალექტიკა

ნიკიტა სტითატი

თემა	გუამი M , სხეული A	გუამი A
თემა	გორცი M , სხეული A	გორცი A
თბ; მენ ... თბ; მე;	ერთი იგი... ხოლო მეორე M რომელიმე... რომელიმე A	ერთი იგი... ხოლო მეორე A
Kata ომოტიმან	პატივცემითად M დირსებით A	პატივისმცემელობით A
Tautoθουλία	ერთგანზრახვითად M განზრახვისა იგივეობა A	განზრახვისა ერთობა A

როგორც ვხედავთ, ნიკიტა სტითატის თხზულების წმ. არსენისეული ტერმინები ემთხვევა წმ. ეფრემ მცირის ტერმინებს. ამ რამდენიმე მაგალითს, რასაკვირველია, საბოლოო დასკვნისთვის სრული სურათის წარმოჩნის პრეტენზია არა აქვს, მაგრამ მათ მიხედვით ნათელია, რომ წმ. არსენ იყალთოელი სხვა ტერმინს იყენებს „გარდამოცემის“ თარგმანში და სხვას – ნიკიტა სტითატის სიტყვის თარგმანში. ეს ფაქტი იმდენად არის საყურადღებო, რამდენადაც ის ტერმინები, რომლებსაც იგი ხმარობს სტითატის თხზულების თარგმნისას, ემთხვევა „გარდამოცემის“ წმ. ეფრემ მცირის თარგმანის ტერმინებს. ეს ვითარება გვაფიქრებინებს, რომ ნიკიტა სტითატის სიტყვის წმ. არსენისეული თარგმანი წინ უსწრებს მის მიერ წმ. დამასკელის „გარდამოცემის“ თარგმნას. იგი შესრულებული უნდა იყოს დაახლოებით იმ პერიოდში, როდესაც წმ. არსენ იყალთოელი, ზემოთ მოყვანილი ანდერძ-მინაწერის ცნობით, დახმარებას

უწევდა წმ. ეფრემ მცირეს „წყაროდ ცოდნისათვ“ თარგმნის პროცესში. წმ. არსენის მიერ სტიოატის პოლემიკური თხზულების თარგმნა უნდა მომხდარიყო 1083 წლის შემდეგ (ანუ პეტრიწონის მონასტრის დაარსების შემდეგ) (ამაზე მიანიშნებს ანდერძში დავით პეტრიწონელის მოხსენიება), დაახლოებით 1090 წლებამდე, როდესაც წმ. არსენმა ხელმეორედ თარგმნა „გარდამოცემა“: „გარდამოცემაში“ იგი უპვე სხვა ტერმინებს იყენებს. „გარდამოცემის“ წმ. არსენისეული თარგმანი აშკარად გამოირჩევა ფილოსოფიურ-საღვთისმეტყველო ტერმინოლოგიის უფრო მდგრადი, სისტემურად დამუშავებული ხასიათით, ვიდრე ნიკიტას თხზულებათა მისეული თარგმანი.

წმ. იოანე დამასკელის „გარდამოცემის“ და ნიკიტა სტიოატის მიერ გამოყენებული „გარდამოცემის“ მონაკვეთების წმ. არსენ იყალთოელის თარგმანების შედარება უფრო ფართო მასალის საფუძველზე საყურადღებო იქნება წმ. არსენ იყალთოელის მთარგმნელობითი მოღვაწეობის ეტაპობრივად განხილვის ოვალსაზრისით.

Summary

Anti-Monophysite Speeches by Niketas Stethatos

In old Georgian literature are verified some polemic and theological works by Nicetas Stethatos – a prominent Byzantine theologian and writer of the 11th c. These works are translated by the great Georgian writer and interpreter of the 11th c. – Arsen of Ikaltho and are involved in the notable dogmatic-polemic collection “Dogmaticon” compiled by him.

The subject of our investigation is the first composition which represents a polemical text directed against Armenian monophysits. This work of Nicetas Stethatos was relatively popular in Byzantine theological-scholarly circles in the 11th-12th cc. The work was in use during famous discussions with the representatives of western church in the 11th c. It involves some thematic parallels to the work directed against Latins.⁷¹

The Greek original text of Nicetas Stethatos' work against Armenians monophysits' faith is being prepared for publication by Presbyter Dionysius (Shlenov). In 2008 he publicized the first “Speech” of the work.⁷² In the publication prepared manuscripts text of the Greek original consists of four “Speeches” (185 – 190).⁷³ Various scientists revealed their assumption that the work published by J. Hergenrother might be associated with the anti-monophysit “Speech” of Nicetas Stethatos.⁷⁴ According to them, it could be the fifth “Speech” of the work composed against Armenians.⁷⁵

Thus, the Greek manuscripts do not represent a complete composition of Nicetas Stethatos' anti-monophysit work. Is the Hergenrother publicized text a constituent of the anti-Armenian work, how is the author text reflected in Greek manuscripts, how much is it altered by the editor-scribes of the next periods? – a complete and authentic response to these and some other questions is given by the Georgian translation of Nicetas Stethatos' work carried out by Arsen of Ikaltho.

---

71 Michel 1930: B2.

72 Nicetas Stethatos 2008: 39- 91. (in Russian)

73 A Systematic Description of Moscow Synod (Patriarchate) Library Manuscripts by the Archimandrite of Vladimir. (in Russian).

74 Hergenrother 1869: 84-138.

75 Niketas Stethatos 1961: 56-515.

Georgian text of the polemical work of Nicetas Stethatos is preserved in 9 manuscripts of “Dogmaticon”: S 1463 (the 12th – 13th cc.), 256r – 264v; A65 (1188-1210), 114r – 137r; A 205 (the 13th c.), 162v – 185v; K23 (the 13th c.), 239v – 269r; K15 (the 17th c.); 215r; H 601 (1746), 188 -233; A 1086 (the 18th c.), 103v – 128r; Q 50 (1777), 87v – 115v; A 64 (1751), 114v – 137r.

In the “Dogmaticon” manuscripts, the Arsen accomplished Georgian translation is represented in five “Speeches”. Each “Speech” is numerated⁷⁶:

The Georgian translation is interesting both for its composition and various text passages and all these are revealed in a number of differences and peculiarities from the Greek original. Previous to unveiling text comparison results to the Greek original, it is remarkable that the Georgian translation of Arsen of Ikaltho is almost contemporary to the Greek original of the work. Presumably, the translation is accomplished 4 or 5 decades later from the original creation. In Georgian manuscripts, the translation of Arsen of Ikaltho is applied by the colophon which informs that the order about interpreting five “Speeches” against Armenian monophysits was given to Arsen of Ikaltho by Presbyter David of the Petritson Monastery. The ordering the translation of work against Armenian monophysitism by David of Petritson turns to be really considerable fact from various viewpoints.

The subjects of Nicetas Stethatos’ “Speeches” are linked with the questions which were essential in the discussion carried out between the Byzantine orthodox and the Armenian monophysit creeds in the middle of the 11th c.

First of all, we have to note that the work of Nicetas Stethatos is a pattern of the highest ranked professionalism to carry out polemics and represents a product of the developed scholastic thought. Markedly, the epoch (the 11th c.) of Nicetas Stethatos was full of aggressive and insulting manner of making polemics. The concrete matter and reasonable discussions over dogmatic and ecclesiastical questions were altered by cynical and pamphlet typed accusations.⁷⁷ On the background of such pamphlets and accusations, the polemical issues are revealed in extremely balanced tone and academic culture in the five “Speeches” of Nicetas Stethatos. Style of the author is critical, evaluation of the Armenian heresy made by him is exaggerated in some occasions, but the tone of discussion never goes out of the ethical frames and turns into insulting one. Tolerance goes throughout all the five “Speeches” of Nicetas Stethatos.

The fields of interest of Nicetas Stethatos’ “Speeches” are multiple according to

---

76 Indication according to the manuscript S 1463.

77 Troitsky 1875: 247-249. (in Russian)

the themes. Here are available the discussions of theoretic character on both dogmatic and liturgical religious rite questions. Monotonic character of such discussions is closed down by involving historical, philosophical and liturgical passages. Methodology of the polemics often brings quotes from the Bible and the holy fathers' works, providing argumentation against heretics for eradicating their thoughts. Nicetas Stethatos, a gifted theologian and skillful polemist, widely uses writing sources for the orthodox understanding of religious questions and for proving their authenticity. After the Bible, he uses the works of two great church fathers for argumentation most of all, those of Gregory the Nazianzus (4th c.) and sent John of Damascus (8th c.).

The subject matter of Nicetas Stethatos' "Speech" is diverse:

1. The first "Speech" (256r I – 258r II) is related to a purely dogmatic issue – confirmation of two natures of Christ and unity of divine and human natures without a mixture (paragraphs 4-12). Nicetas discusses resemblance of the viewpoints of Armenian monophysits to those of Valentinus, Mann, Apolinarius of Laodicea, Nestor, Eutychius and Sabelios.

2. The second "Speech" (258r II – 260v I), coming out of the dogma essence on Christ's two nature, converses in detail a core of the mystery of two divine feasts – the Nativity and the Epiphany and the properness of the feasts' dating established by the church. On basis of the Bible and the church doctrine, here are revealed the theoretic-dogmatic viewpoints according to which the Armenian monophysit dates of the church practice were determined. Noticeably, when talking on religious rite, Nicetas Stethatos introduces a significant question on pentarchy for the history of church. According to his teaching, the five patriarchates are associated with the five physical senses. Like the human body have five senses: sight, hearing, smell, taste and touch and all of them are controlled by the head, the five patriarchates represent the body of Christ – the holy church which is governed by Christ himself.

3. The third "Speech" (260v I – 261r I) is about the trisagion transformed by Armenian monophysits' and recognized the orthodox liturgy. The Armenian monophysits found themselves in dissent when they added to "the Holy one" the "Speech" of Peter Fullo "crucified for us". With this, the Armenian monophysits declared God the Father and the Holy Spirit crucified along with Christ and acknowledged the whole trinity to have been crucified and suffered. Nicetas Stethatos unmasks resemblance among Armenian monophysits and the heresies of Peter Fullo and the Syrian Jacobites into this direction.

4. In the fourth "Speech" (261r I – 262v II) Nicetas Stethatos argues on some facts of Armenian monophysits' separation from the orthodox creed and calls these facts

---

the heresies covered like reefs in the sea. The “reef” heresies are: A. Judgment of the Armenians that God the Son or the Logos passed in sacred vagina of the Virgin like in the pipe (paragraphs 1, 3, 4, 18). This is a heresy of Valentinus. B. Christ was incarnated in miraculously (delusively) and not in real. It is the heresy of Theopaschits. C. The Armenian monophysits’ religious rite established rule on using unmixed wine and the bread without salt and yeast in the Eucharist is a “reef” heresy (paragraphs 9-12). D. Using the sesame oil instead of chrism is also a “reef” heresy. E. Missing the Virgin chants in everyday divine service (paragraphs 5-7, 18). F. Formal, surpassed and unreasonable ascetic life (paragraph 19). G. Armenians do not recognize the kneading of dough from the side of the women (IV, 8).

Rules of the Armenian monophysits are called “reef” or covered by Nicetas Stethatos. He assumes that visibly Armenians live a strict orthodox life, but covertly they are often deflected to heresy. Their “Speech” and undertakings never coincide. Thereby the author introduces a worthwhile opinion on necessity of coincidence among the belief and knowledge and the daily deeds and activities dictated from the Christian moral and the medieval educational system. In the same “Speech”, Nicetas Stethatos responses to the Armenian monophysits’ accusation that the orthodox Christians do not keep the Wednesday and Friday fasts instituted by desciples (14-17).

5. The fifth “Speech” (262v II – 264v I) is related to the rule of Armenian monophysits on using unleavened bread during the Eucharist. The question of sacrificial bread without yeast or a unleavened bread (*ajzumwn*) was a very piquant and polemical issue in Nicetas Stethatos’ contemporary church life between the eastern and western churches. In accordance with epoch of his activities, which coincides with the period of schism between Latin and eastern churches, Nicetas Stethatos discusses the heretic essence of unleavened bread in detail.

In his five “Speeches” against Armenian monophysits, the author advocates traditions of the Byzantine cultural thought expressed in combining divine and philosophical concepts. Uppermost, Nicetas’ polemical “Speech” outlines their devotion to the Bible by frequent citations from the holy letter. Simultaneously, here is visible a characteristic intellectual spirit of the epoch, acknowledging unity of faith and cognition.

In structure, the Georgian translation of the work of Nicetas Stethatos comprises five “Speeches”. Thereby the Georgian translation varies from the original text attested in Greek manuscripts where as we have already mentioned Nicetas Stethatos’ work consists of four “Speeches” only. A five “Speeches” composition of the Georgian text is a crucial fact for restoring initial form of the text of Greek original. The Georgian

---

translation fully affirms J. Daruzes' supposition that the text publicized by Hergenrother might be the fifth "Speeches" of the work against Armenian monophysitism.⁷⁸ The Georgian translation keeps such composition of the author's text which is not evidenced in Greek manuscripts currently. Therefore, the textual data of Georgian version persuasively indicates on the Greek original in which Nicetas Stethatos' work was represented in five "Speeches". There are available no five- "Speeches" models in Greek manuscripts yet. The Georgian translation has preserved Nicetas Stethatos work in its initial composition.

As Arsen of Ikaltho translation of Nicetas Stethatos' work is not exceedingly distanced from its creation then the Greek original used as a source should have been secured from involvement of the next period scribes and maximally close to the author's archetype. For such short period division between the original and translation, Arsen's translation enjoys a great advantage of exposing history of Nicetas Stethatos' text and ascertaining the Greek text archetype. This advantage is even enhanced by the interpreting principles of Arsen of Ikaltho.

The text of Georgian translation is compared with texts represented in four Greek manuscripts. In some cases a Georgian version text provides reading similar to one Greek manuscript and in some cases – similar to the others... It turns out that the abovementioned Greek manuscripts are not the originals of Arsen of Ikaltho translation. Seemingly, Arsen employed the Greek list which has not been uncovered yet.

The Georgian translation interdependence character with the Greek original text is conditioned by Arsen of Ikaltho interpreting methodology as well as his attitude to the materials to be translated. The history of Gelati literary school begins with the literary activity of Arsen of Ikaltho. It is known that the general Hellenistic trend of Gelati literary school is exposed in its orientation on Byzantine culture while concretely in the field of interpreting activities – in its precise closeness in line with maximal formal and content accurateness to the text original. Arsen of Ikaltho translation of Nicetas Stethatos' "Speech" is a very version rendition accomplished in accordance with Hellenistic tendencies. This fact is asserted by the Georgian and Greek texts comparative analyses.. Such accurate original translation is completely trustworthy and valuable for ascertaining the Greek critical text and restoring its archetype so evidently visible on comparing the Georgian translation to Nicetas Stethatos' work.

On the background of Georgian translation proximity to the Greek text, the asserted differences between the Arsen rendition and the Greek original texts are extremely

---

78 Nicetas Stethatos 1961:11.

---

essential. The Georgian translation provides different textual readings from the Greek text. These variations are diverse in typology. There are some textual additions – unlike from the Greek text a particular “Speech” or phrase is involved in Georgian rendition. There are some cases of scarcities too. Here are provided variations expressed in Greek “Speech” representation with minimal syntax modifications. Some variations are made up by translating a Greek “Speech” or phrase not directly but according to the context. When qualifying the textual variations, we have to take into account that some of them should be estimated as the influence of supposed Greek source on Arsen and some – as an expression of Arsen’s interpreting methodology.

One part of textual differences is due to the influence of anonymous Greek original. The most important and attention-worthy variation is asserted in the fifth “Speech” title.⁷⁹ Unlike Greek text, Arsen of Ikaltho Georgian translation names neither Latins in the title, nor Franks in the text beginning (S 1463, 263r). Considering Arsen’s interpreting principles, we assume that Latins were not mentioned in the Arsen used Greek list. The Georgian translation conditions support ascertaining time of anti-Armenian “Speech” creation. The Georgian translation completely supports I. Daruzes’ supposition that the “Speech” against Armenians should have been written earlier than the “Speech” to the Latins.⁸⁰ Polemics on unleavened bread might have taken place from the side of Nicetas Stethatos before he created a special work to the Latins regarding the same issue. Since anti-Latin work has been composed a thorough polemic over unleavened bread should have been worthless in anti-Armenian work. Therefore, nominating Latins and Franks in the Greek manuscripts might be a later epoch interpolation. In the aftermath of polemic conclusion with Latins one of the Greek manuscript scribe-editors nominated Latins during conducting polemics with Armenians over unleavened bread as the main accent on unleavened bread was put by Latins.

Anonymous Greek original influence is asserted by other translation passages as well.

Except its theological and literary significance for Georgian literature, Arsen of Ikaltho translation is important for specifying and completing the Greek original text. Comparison with Greek manuscripts shows that Arsen’s rendition never goes completely after them. Therefore, the rendition source seems to have been a presently unknown list, absolutely diverse from the Greek publication used manuscripts. It is a very interesting fact from one point – a text comparison unveils that the unknown

---

79 Hergenroether 1869: 139.

80 SC 88, 91.

Greek list data and the list based Georgian translation provide more correct readings in their contents and forms than the texts of represented Greek manuscripts and the Hergenroether publication of the fifth “Speech”.

The comparison of parallel sections of “Expositio Fidei” 47th paragraph and Nicetas Stethatos polemic “Speeches” was important for Arsen of Ikaltho translation chronology of these creations. It appeared that Arsen of Ikaltho uses different terminologies in the renditions of “Expositio Fidei” and Nicetas Stethatos “Speeches”. The fact is worthy to give attention to the extant that Arsen of Ikaltho employed terms in Nicetas Stethatos “Speech” rendition go with Ephrem Mtsire provided terminology in his “Expositio Fidei” translation. Such circumstances give a base to the following assumption: Arsen of Ikaltho rendition of Nicetas Stethatos ‘Speeches’ is earlier to his translation of John of Damascus’s “Expositio Fidei”. It should have been completed about when Arsen of Ikaltho backed Ephrem Mtsire in translating “The Fountain of Wisdom”. For this reason Arsen of Ikaltho terminology of Nicetas Stethatos work coincides with Ephrem Mtsire terms while his late period translation of “Expositio Fidei” Arsen of Ikaltho employs absolutely different terminology. Arsen of Ikaltho rendition of “Expositio Fidei” is richer in solid and elaborated character of philosophical-divine terminology to Nicetas Stethatos work translation also accomplished by him.

ტექსტისათვის

ნიკიტა სტითატის ხუთი პოლემიკური სიტყვის ქართული თარგმანის კრიტიკული ტექსტის დასადგენად გამოყენებული ხელნაწერების ლიტერებია: A – S 1463 (XII-XIII ს.), B – A 205 (XIII ს.). C – H 601 (1746 წ.), D – A 65 (1210 წ.), K – ქუთ. 23 (XIII ს.). ძირითად ტექსტად აღებულია A ლიტერით აღნიშნული S 1463 ხელნაწერი. გამოცემის ტექსტში მითითებულია მხრლოდ ამ ნუსხის პაგინაცია.

ქართული ტექსტი ბერძნული ორიგინალის ტექსტის გამოცემების შესაბამისად დაყოფილია პარაგრაფებად. I სიტყვაში 22 პარაგრაფია, II – 27, III – 7, IV – 21, V – 14. პარაგრაფებად დაყოფა მხოლოდ გამოცემაშია გატარებული, ხელნაწერებში კი ხუთივე სიტყვა გაბმულ ტექსტად არის წარმოდგენილი.

ტექსტს ახლავს კრიტიკული აპარატი, რომელიც ოთხი განყოფილებისაგან შედგება:

პირველ განყოფილებაში მითითებულია ქართული ხელნაწერების ვარიანტები. ვარიანტები დანომრილია არაბული ციფრებით და ტექსტშიც სათანადო ადგილებსაც არაბული ციფრები უზის.

მეორე განყოფილებაში * (ვარსკვლავით) აღნიშნულია ხელნაწერებში არსებული ანდერძ-მინაწერები და გამომცემლის შენიშვნები. ტექსტშიც სათანადო ადგილას იგივე ნიშანი ზის.

მესამე განყოფილებაში წარმოდგენილია ქართული თარგმანის ბერძნული ორიგინალის ტექსტთან შედარების შედეგები: ტექსტობრივი მატების, კლების, განსხვავებული წაკითხვების შემთხვევები. შედარებისთვის ვიყენებთ იღუმენ დიონისიონის (შლენვის) მიერ გამოქვეყნებული სამი (I, II და III) სიტყვისა და მის მიერვე გამოსაქვეყნებლად მომზადებული IV სიტყვის ბერძნულ ტექსტებს (იხ. გამოკვლევა გვ. 7, 8). V სიტყვისთვის ვიყენებთ იოსებ ჰერგენროებერის მიერ გამოქვეყნებულ ბერძნულ ტექსტს. ბერძნული ტექსტისაგან განსხვავებული წაკითხვები ტექსტში და აპარატშიც აღნიშნულია რომაული ციფრებით.

აპარატში add. აბრევიატურით აღნიშნულია მეტობა, იმ. აბრევიატურით – ნაკლებობა. ბერძნულ და ქართულ ტექსტებში სხვაგვარი განსხვავებების შემთხვევაში (სხვა მნიშვნელობის სიტყვა, სხვაგვარი წინადაღება და ა.შ.) ნაჩვენებია ბერძნული ორიგინალის წაკითხვა და პარალელური ქართული შესატყვისი.

მეოთხე განყოფილებაში მითითებულია ტექსტში გამოყენებული წყაროები, რომლებიც ტექსტსა და აპარატში ⁰ ნიშნით არის აღნიშნული. რამდენიმე წყაროს გამოყენების დროს ეს ნიშანი დანომრილია: ^{01, 02, 03} და ა.შ.

აპარატი ახლავს თითოეული სიტყვის შიგნით ყოველ პარაგრაფს ცალკე, ამნაირად: სიტყვა 1: 1, 1, 2, 3 (ნიშნავს: პირველი სიტყვის პირველი პარაგრაფის ქართული 1, 2, 3 და ა.შ. ვარიანტები); 1. ^{*1, *2} (პირველ პარაგრაფში არსებული ^{*1, *2} და ა.შ. მინაწერები და გამომცემლის შენიშვნები); 1, I, II, III (პირველი პარაგრაფის ბერძნულისგან განსხვავებული I, II, III და ა.შ. წაკითხვები); 1, ^{01, 02} (პირველი პარაგრაფის ^{01, 02} და ა.შ. წყაროები).

ტექსტში დაცულია XI-XII სს-ის ქართული ენობრივ-ორთოგრაფიული ნორმები. პუნქტუაცია გამართულია თანამედროვე ნორმების მიხედვით. აპარატში არ ჩაგვიტანია С ხელნაწერისათვის ტიპიური ვ-ს მეტობანი და ნაკლებობანი.

[256 რ 1] I. ნიკიტა¹ მონაზონისა და ხუცისა, სტუდიელთა
მონასტრისა სტითატისად სიტყუად პირველი განსაქიქებელი
შემობრისა მის წვალებისა სომეხთავასად ¹

1. შემრეველობითისა ორთა ბუნებათა ქრისტესთავსა მადიდებლობისა, მგმობრისა¹ მის² წვალებისა სომეხთავსა, ვითარცა მძღვარისა რაც სმენენისა¹, ვინებე რაც განქიქებად, სამართლად შეგჰრაცხე^{II} თანამოქმედად^{III} ანუ თანამბრძოლად^{IV} სიტყვა მიყვანებად^V დმრთისმეტყუელთა შორის დიდისაცა და ჭმაგანსმენილისა^{VI} გრიგოლისი, დასამჭობელად^{VII} ესევო-თარისა მის უდმრთოვსა წვალებისა, და რამეთუ ჩანან³ საღმრთოვსა ამის კაცისა რეცათუ^{VIII} შემწყნარებელად და ყოვლადბრძენთა სიტყუათა მისთა იწურთიან^{IX} სომეხნი, ვითარცა თუ იტყვან,

2. რომლისათვეცა ორთა დღესასწაულთა ქრისტესთა: შობისასა, ვიზყვ, და ნათელთასა¹, ვითარცა ორთა ბუნებათა მისთა, ეგრეოვე და ამათცა¹ შემრევენ, ვითარცა ერთობისა მქონებელთა, და არარას სახესა განყოფილებისასა თავთა² შორის თუ თავსთა მომგებელთა^{II}, რომელთა ერთად სრულ-ჰყოფენ ერთბამად უგუნურებით მედდესასწაულენი და თავად დღესასწაულისა^{III} მცუმეველნი მამისა ამის დმრთისმეტყუელისანი. ვითარმცა ერთგმა იყო იგი, ვითარცა იგინი ჰგონებენ, უგუნურებისა და დღესასწაულობისა მათისა?

ამისთვეს, რაოთა უჩუენოო მათ სიტყვა დმრთისა³ ჭორციელისა განგებულებისა ბოროტადმადიდებლობად და საიდუმლოთა მისთა სიბოროტიო მედდესასწაულობად მათი, არა ამიერ ხოლო^{IV}, არამედ მრავლიოთ კერძო, ვითარცა მრავალსახისა წვალებისა მიმართ განყოფილისა წვალებისა მქონებელთა, მოვედ ამიერიოგან და მაღლიოთა ქადაგებითა ვყოთ დაწყებად განქიქებისა^V მათისად.

3. გიკმდა უკუე თქუენ, შ ბრძენნო სომეხთანო და უაღრესნო, თანაერ-თჯმობად¹ ერთისა კათოლიკე სამოციქულოვსა¹ ქრისტეს ეკლესიისა², კიდიოთან სოფლისამო ვიდრე კიდედმდე³ მისსა აღშენებულისაღ^{II} და^{III} ერთსა და მასვე შინა მადიდებლობასა სიტყვა [256r II] განგებულებისა და განკორციელებისასა თანაერთნებაყოფად მისი^{IV} და ბუნებათა მსგავსებად მისსა⁴ შეურევნელად აღსაარებად, დმრთებისა და კაცებისასა, და არცა განყოფილებითა განწვალებად მათი ურთიერთას⁶, არცა შეერთებითა შერევნად⁷ ერთად, მსგავსად ევტექი⁸ და საბელიოსისა⁹, არამედ ცნო-

ბად ქრისტესი^V, ვითარცა სრულად დმერთად და სრულად კაცად, ეგრეთვე თრთა ბუნებათა მოქმედებითთა შემდგომად შეერთებისა მქონებელად.

4.^{vi} რამეთუ უქცეველად და უცვალებელად შეიერთნეს ბუნებანი მისი ურთიერთას¹, არცა ერთისა მათგანისაგან დატევებითა თუსისა თუთებისათა² ანუ არამყოფობად მიწევნითა ანუ ორთაგან, ვითარცა ოქუენიტყვოთ, ერთ, შეზავებულ, ბუნება ქმნითა.^{*1} რამეთუ შეზავებული ბუნება, ვითარცა საღმრთოთა მამათა შორის დმრთისმეტყუელნი იტყვანი¹, არცა ერთისა, რომელთაგან შეზავებულ იქმნაⁱⁱ, შესაძლებელ არს თანაარს ყოფად, ვითარცაⁱⁱⁱ სხუათაგან სხუად შესრულებული, ვითარ-იგი გუამიცა, თოხთა ნივთთაგან შეზავებული, სხუათაგან³ სხუად იცნობა^{iv} ჩუენ კაცთად.

5. რამეთუ უკუეთუ თქუენებრ ერთისა შეზავებულისა ბუნებისად იქმნა ქრისტე შემდგომად შეერთებისა, სიმარტივისაგან ბუნებისა იქცა შეზავებულად. და არცადა მამისა, ბუნებით მარტივისა, თანაარს არს, არცა დედისა, და ესრეთ¹ არცა დმერთად იცნობების, არცა – კაცად, ვითარცა არა თანაარსად მათდა ცნობილიⁱ ბუნებით, არამედ ქრისტედ ოდენ. და იყოს სახელი ქრისტესი თქუენებრ არა გუამისა მისისა, არამედ ერთისა ბუნებისა მისისა საცნაურებად² ⁱⁱ. რამეთუ უკუეთუ თანაარს არს^{*1} მამისა ქრისტე ერთითა მით შეზავებულითა ბუნებითა, მამაცა საღმე შეზავებულვე იყოს და თანაარს ჭორცთა, რომლისა-ესე მხოლოდ მოგონებადცა უწესოებაⁱⁱⁱ არს და აღსავსე ყოვლითავე გმობითა^{*2}.

6. რამეთუ ვითარ შესაძლებელ არს მისვე ბუნებისად ერთბამად აგებულცა და აუგებელ ყოფად, მოკუდავ და უკუდაგ, გარეშეწერილ და გარეშეწერელ? ხოლო უკუეთუ ერთბუნებაობისა მეტყუელნი ქრისტესთვეს, მარტივადⁱ იტყვოთ მას, უეჭუელად ანუ შიშულად^{*1} დმერთადⁱⁱ აღიარებოთ და საოცრად შეჰრაცხო განკაცებასა, ანუ ლიტონად კაცად, ცნობავნებულისა ნესტორისებრ. და სადადა იცნობოსⁱⁱⁱ სრული დმრთებითა და სრული კაცებითა^{iv}?

7. ანუ ოდესდა სოქუნეთ ორნი ბუნებანი ქრისტესნი ერთისა შეზავებულისა ბუნებისა! შემდგომად შეერთებისა მეტყუელთა? დაⁱⁱ ვითარმედ უწინარეს შეერთებისა ერთითა ბუნებითა იყო ქრისტე, ყოვლით კერძო ცხად არს. ხოლო შემდგომად შეერთებისა თრითა ბუნებითა იცნობაⁱⁱⁱ და^{iv} ერთითა გუამითა. გარნა ბუნებად და გუამი არა იგივე არიან, რამეთუ სხუა არს^v ბუნებად და სხუა¹ – გუამი².

რამეთუ ბუნებასა კაცოასა ერთად ვიტყვთ: სულისაგან და ჭორცთა შეზავებულსა, ხოლო გუამთა მათთა – მრავლად. რამეთუ დადათუ ერთი-

სა ბუნებისა, სულისაგან და ჭორცოა შეზავებულისანი, არიან პეტრე და პავლე, ვითარცა ოქემულ არს, არამედ სხუად და სხუად არს³ გუამი. რამ-ეთუ სხუად არს პირი პეტრესი და სხუად – პავლესი და^{VI} განყოფილებასა შინა გუამოვნებათასა [256v I] ზოგადობითა⁴ სახისა მათისათა ერთისა ბუნებისა მქონებელად იხილვებიან.

8. ორთა უკუ ბუნებათა ქრისტეს ზედა ღმრთისა ჩუენისა¹ ოქემად და აღსაარებად გვპშს ჩუენ და ერთისა გუამსა. რამეთუ არა შესაძლებელ არს^I სახოგადოვსა სახისა ესევითარსა შეერთებასა ზედა მოღებად², ვინათოგან სხუად ქრისტე არცა არს, არცა ქმნილ არს, არცა ოდეს იქმნეს სხუად, ღმრთებისაგან და კაცებისა, რამეთუ ღმრთებასა შინა და კაცებასა ღმერთი სრული არს იგივე და კაცი სრული³.

და არა საოქემელ არს ერთი ბუნებად უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტეს ზედა, რამეთუ ორთა სრულთა ბუნებათაგან, საღმრთოვსა და კაცობრივისა, იქმნა მისშორისი⁴ შეერთებად, არა შერწყუმით ანუ შერევნით, ანუ აღზავებით⁵, ვითარცა დიოსკორის და სევერის⁶ წარპრევები^{II}, არცა პირებით და^{III} თვებით ანუ პატივისმცემელობით⁷ და განზრახვისა ერთობით ანუ თანამოპატივეობით⁸ და თანამოსახელეობით⁹ და^{IV} საონო-ყოფით, ვითარცა ღმრთივმოძაგებულმან თქეა ნესტორ, დიოდორე და თეოდორე მომფსუესტელმან¹⁰, არამედ შეერთებით, ესე იგი არს, ერთგუამოვნებით^V, უქცეველად, შეურევნელად, უცვალებელად, განუყოფელად და განუწვალებელად. ვინავცა ძისა ღმრთისა^I, განკორციელებულისა^{VI}, შეერთებასა თრთა შინა სრულთა ბუნებათა ერთგუამოვნებით შეერთებულთა, აღსაარებად^{II} გიგმს თქეენ მისვე და ერთისა გუამისა თქემითა ღმრთებისათვის და კაცებისა მისისა.

არა ამისი ხოლო, არამედ ორთა ბუნებათაცა, ცხოვლად¹² დაცვულთა მის შორის შემდგომად შეერთებისა, გილირს თქეუნ^{VII} რწმუნებად, არა თვსაგან და განყოფილებით^{VIII} დასხმულთა თითოეულად, არამედ ურთიერთას შეერთებულთა ერთისა შინა¹³ შეზავებულსა გუამსა მისსა. რამ-ეთუ არსებითსა ვიტყვთ შეერთებასა, ესე იგი არს, ჭეშმარიტსა და არა ოცნებითსა¹⁴. ხოლო არსებითად არა ვითარცა ორთა ბუნებათა ერთისა შეზავებულისა ბუნებისა შემასრულებელთა ვიტყვთ^{IX}, არამედ ვითარცა ურთიერთას საკრეველად და^X ჭეშმარიტებით¹⁵ შეერთებულთა¹⁶ ერთისა შინა შეზავებულსა გუამსა ძისა ღმრთისასა და შეურევნელად დამცველთა არსებითოა თვთებათა და განყოფილებათა მათოასა.

9. ესე უკუ ახალი და გამოუთქმელი შეერთებად და შერწყუმად ღმრთისმეტყველსაცა გრიგოლის¹ დაუკარდა რა, განცპბრებით² თქეა:

„შ, შერწყუმავ ახალი! შ, შეზავებავ საგვარელი¹ რამეოუ¹ ახალი და საგვარელი სახელ-სდვა მას, ვითარცა შეურევნელსა. ვინავოგან არა ვითარ-იგი დანისა და წყლისა ურთიერთას³ შეზავებითა შეირევიან ბუნებანი მათნი, ეგრევვე იქმნა საღმრთოსაცა ზედა შეერთებასა სიტყვსასა. წარვედ! არამედ თითოეული ბუნებავ საგვარელსა შინა და ახალსა შერწყუმასა განყოფილებისა თანა თვთებისაცა და [256 v III] მმარხველიქმნა.

ვინავცა აგებული ეგო აგებულად და აუგებულად – აუგებულად, მოკუდავი – მოკუდავად და უკუდავი – უკუდავად⁴, გარეშეწერილი – გარეშეწერილად და გარეშეწერელი – გარეშეწერელად⁵, ხილული – ხილულად და უხილავი – უხილავად. რომლისათვისცა ერთი იგი გამოაბრწყინვებდა საგვარელებათა, ხოლო მეორე თავს-ისხმიდა გინებათა.

10. ამიერ უპუჟ უფალიცა დიდებისად ითქემის¹ ჯუარცუმულად⁶, არა ვნებითა მისისა², ვითარ თქუენ პგონებო, საღმრთოსა და უვნებელისა ბუნებისათა. რამეოუ ვითარ^{*1} ვნებულცა³ იყოს დმერთი!, ვინავოგან უკორცო არს?

რამეოუ უკუეთუ ვის ძალ-უც მზისა⁴, ნერგსა ზედა მიფენილისავ, ნერგსავე^{II} თანა განკუეთავ,^{*2} ანუ თუ⁵ დაწერილისა სიტყვსა⁶ ქარტასა თანაგანმშტუალვად,^{7,*3} თანა-განმშტუალოს⁸ ვინმე ყოვლადუხრწნელთა ჭორცოა შინა⁹ დმრთისმშობელისათა დაწერილიცა სიტყუად დმრთისავ, ვითარცა ტყავსა ზედა ცხოვრისასა და განგუმიროს¹⁰ საღმრთო ბუნებავ, შეერთებული კაცობრივისად? რამეოუ უკუეთუ^{III} შესაძლებელ არს ნერგისა თანა განკუეთავ^{IV} მზეებრთა შარავანდედოავ, შესაძლებელ არს^V უვნებელისაცა ვნებულად გამოჩინებავ, არამედ მოისპენ^{II} გმობავ!

რამეოუ უვნებელ არს დმერთი^{VI} და არა თანა-ევნო ჭორცოა თვსთა^{VII}. ხოლო ევნო, არამედ ვითარცა კაცსა, რამეოუ მრჩინებლი იყო, ვითარცა იტყვს დმრთისმეტყუელიცა გრიგოლი², ვინავოგან დაშურაცა და მოემშია და მოეწყურა და იურვოდა და ცრემლოოდა შჯულითა ჭორცოათა. და მოივლინა, ვითარცა კაცი^{12 VIII}, ხოლო უკუეთუ ვითარცა დმერთიცა, რავ ესე? სათხო-ყოფავ მამისად¹³ მოვლინება-ყოფად პგონე, რომლისა მიმართ აღავლენს თვსთა³ და ვითარცა დასაბამსა პატივ-სცემს უჟამოსა და არა საგონებელ-ყოფისათვს დმრთისწინააღმდგომობისა¹⁴, ვინავოგან მიცემავცა ითქემის, არამედ თავისა თვსისა მიმცემელობადცა წერილ არს. და აღდგა მამისა მიერ და ამაღლდა, არამედ თავისა თვსისა აღმაღგინებელობადცა¹⁵ და აღმამაღლებელობავ კუალად, იგინი – საონოყოფისანი, ესენი – გელმწიფებისანი.

11. და ვითარმედ¹ ივნო ვიდრემე, იგონებ¹ შენ, ხოლო ვითარმედ² ნებ-სიო³, არა შესძინები¹. და შემდგომად მცირედისა, და მიცემული იხილო² და ჯუარცუმული⁴ და ოანაჯუარისმცუმელი ჩემისა ცოდვისად, ვითარცა კრავი მიყვანებული⁵ და ვითარცა მდღელი მიმყვანებული⁶, ვითარცა კაცი დაფლული და ვითარცა ღმერთი აღდგომილი, მერმე აღმაგალიცა და მო-მაგალი დიდებითა თუსითა. და ესენი⁷ უკუე საღმრთომან გრიგოლი არა გნებულებისათვეს საღმრთოვსა ბუნებისა ღმრთისმეტყუელებით განცხა-დებულად წარმოაჩინნა⁸.

12. ხოლო ჩუენ, ვითარცა ერთსა გუამსა მისსა ვიცნობთ, ეგრეთვე ბუ-ნებათა არსებითი განყოფილებად დაც [257 რ I] ვულად უწყით. გარნა ვითარ დაცვულ იქმნეს¹ განყოფილებად არა² დაცვისა შინა ურთიერთას განყოფილებისა მქონებელთასა, რამეთუ განყოფილებად³ განყოფილთა არს განყოფა? ვინავცა ოანაარს არს იგივე ღმრთებით ვიდრემე მამისა და სულისა, ხოლო კაცებით – დედისა და ჩუენ¹ კოველთა⁴ კაცთა, რამ-ეთუ შეიყოფვიან ბუნებანი მისნი ერთსა შინა და მასვე გუამსა, რომლითა განიყოფვის მამისაგან და სულისა, დედისაგან და ჩუენ კაცთა⁵. ⁹ და ვინავოგან ესრეთ არიან ესენი, გან-სამე-ვრდომილ ხართ მართლისაგან შჯულისა მორწმუნეთა ეკლესიისა⁶ ერთისა ბუნებისა ქრისტეს ზედა შემდგომად⁷ შეერთებისა უგუნურებით მეტყუელნი⁸ და ბუნებათა მისთა შემრეველნი.

13. რამეთუ ესრეთვე უაჭუელად ორთა მათცა დღესასწაულთა ქრისტ-ესთა, თუს-თუსად¹ აღსრულებულთა ყოვლისა მიერ ეკლესიისა¹ მორწ-მუნეთავსა, ვიტყვ უკუე შობისა მისისა და ნათლისდებისასა², ვითარცა ორთა ბუნებათა მისთა, ეგრეთვე და ამათცა ერთ დღესასწაულად სრულ-მყოფელობითა შეპრევო² ერთყოფისა ორთავსავე და არა ორობისა მე-ტყელნი, ვითარცა არა მეცნიერნი, თუ რასა იტყვთ, არცა თუ ვიეთოგს დაამტკიცებთ.

გარნა უკუეთუ სათნო გიჩნს სმენა ჭეშმარიტებისად, მე ამისთვესცა გამოგაჩინნე თქუენ უგულისგმოებით მოქმედად. და რამეთუ ორთა ამათ აწ¹ მოგსენებულთა დღესასწაულთათვეს დიდი ღმრთისმეტყუელთა შო-რის გრიგოლი ფილოსოფოსობდეს რად გულისგმიერებით, კეთილშეუენი-ერად და მაღალბრწყინვალედ განარჩევს სიტყუასა თითოეულისასა და სხუაყოფასა აჩუენებს ქრისტეს შობისა დღესასწაულისასა, ღმრთისგა-მოჩინებად სახელისმდებელი მისი, და სხუა – ნათლისდებისასა, ნათლ-ვად მწოდებელი მისი.

და უკუეთუ გნებავს, თუ ღმრთივთქუმულთა³ სიტყუათა მისთა მიერ

შევისწავოთ განყოფილებად ამათ დღესასწაულთად, რამეთუ იტყვს:

14. ხოლო აწ ღმრთის გამოჩინება – დღესასწაული, რამეთუ გამოუჩნდა ღმერთი კაცოა შობისა მიერ,⁰¹ კითხუად¹: ვითარ უპუჟ გამოუჩნდა ღმერთი კაცოა შობისა მიერ, რომელი უკორცო არს და უნივორი² მიგებად²: ვინავთგან საშოსა შინა ყოვლადუბიწოდისა ქალწულისა მარიამის-სა³ სიტყუად ღმრთისად ჭმასა თანა მთავარანგელოზისა გაბრიელისესა⁴ შევიდა და სულითა წმიდითა⁵, ვითარცა ტყავსა ზედა ცხოვრისასა, ⁶ შეუმწინკულებელოდა⁷ შინა და ყოვლისავე ბიწისაგან შეუხებელოდა ჭორცოა მისთა დაწერილი თითოთა ღმრთისა და მამისავთა, გამოუთქმელად განკორციელდა და ჭორციელ-იქმნა მიუთხორბელად⁸. და ჭორცქმნილი სიტყუად⁹ კაცად სრულად იშვა მისგან, რომელი-იგი სრული ღმერთი იყო, არასადა დაკსნითა ქალწულებისა მისისა ბეჭდოთავთა. და ერთად ორთაგან წინააღმდეგომთა გამოჩინებულმან გუამითა ქუეყანასა ზედა ქალწულისაგან შობისა მიერ დაიკარვა [257r III] ჩუქ შორის და კაცოა თანა აღიზარდა,⁸ ვითარცა წერილ არს. რომლისა-მე სახისათვს? ანუ თუ რაოთა შობადცა კაცოად¹⁰ პატივ-იცეს⁹ და ქალწულებადცა¹⁰, ვითარცა თქუმულ არს¹¹. რამეთუ უკმდა, იტყვს, შობისაცა პატივისცემად და ქალწულებისა წინაპატივისცემად.¹²

გარნა განმკაცრებით განიხილებ¹³, თუ ვითარ ყოველთავე მიერ, რომელნიცა სიტყუასა ამას შინა მოიგსენნა, მხოლოდ ქრისტეს შობისათვს¹⁴ თდენ სიტყუამაღლობით ფილოსოფოსობს და არცა ერთსა რას რაოთურ-თით¹⁵ მოიგსენებს ნათლისღებისათვს, იტყოდის რად¹⁶: უკორცოდ ჭორ-ციელ იქმნების, სიტყუად განზრქელდების, უხილავი იხილვების, განუხილველი განიხილვის¹⁷ ¹⁸.

15. რომლისათვცა დამწყებელმან სიტყვსამან „ქრისტე იშვებისო“ – ესე ხოლო ჭმა-ყო ჭმამაღლობით და არა ესეცა, თუ „ნათელს-იღებს“. ქრისტე იშვების, არა მერმეცა იესუ, არა მაცხოვარი, არა ღმერთი, არამედ მხოლოდ ქრისტე თდენ! რამეთუ თანად ორთავე სახელისა მიერ ქრისტე-სისა და¹⁹ ორთა ბუნებათა უფლისათა ცხად-ჰყოფდა, ღმრთებისა მისისა და კაცებისასა. ვითარ-იგი თუ მან სცხო თავსა თუსსა, ვითარცა ღმერ-თმან, მცხებელმან ჭორცოამან თვისისა²⁰ ღმრთებისამან და ცხებულმან, ვითარცა კაცმან, რამეთუ მისი არს ესეცა და იგი. ხოლო საცხებელ კაცებისა ღმრთებიად²¹, ვითარცა იტყვს საღმრთოდ დავით: „ამისთვს გცხო შენ ღმერთმან, ღმერთმან შენმან, საცხებელი სიხარულისად უმეტეს მოყვასთა შენთა“.²²

ხოლო სახელმან ამან ქრისტესმან პირგველთა სადმე ჟამთაგან საწ-

ინავსწარმეტყუელოვსა სიტყუსა მიერ მიიღო დასაბამი და¹ ქუელისა მოცემისაგან, რამეთუ ესრეთ წერილ არს ძუელსა შინა აღოქუმასა, ვითარმედ: „ქრისტე ოდეს მოვიდეს, არავინ უწყოდის, ვინავ მოვიდა“². და კუალად,, „ქრისტე რაჟამს მოვიდეს, გითხრას თქუები³ ყოველი“⁴. და იერებიას შინა: „სული პირისა ჩუენისავ უფალი ქრისტე“⁵ ვინავცა ამათ მიერ განსწავლული სამარიტელი უყლისა მიმართ იტყოდა: „უწყი, ვითარმედ მესია მოვალს, რომელსა ჰრქპან ქრისტე“⁶.

16. ესრეთ უკუე ამიერვე ქრინებულმან ამისმან დიდმან ღმრთისმეტყუელმან გრიგოლი „ქრისტე იშვებისო“ – ესე ხოლო ჭმამადლობით ჯმა-ყო შორის ეკლესიისა¹ მორწმუნეთავისა. რავსაოუს-ა? რავთა ასწავოს არა ხოლო მორწმუნეთა, არამედ ჰურიათაცა, ვითარმედ რომლისა-იგი² მოსლვავ წინავსწარმეტყუელთა¹ წინავსწარ თქუეს, დღეს მე შობილად ვქადაგებ მას, ამას ქრისტესა, არღასადა წინადაცუეთილებისა მიერ მიმდებელსა იესუე³ სახელისდებისასა, რომელი შემდგომად რვისა დღისა შობისა მისისა მიიღო; მას ქრისტესა, რომლისა საიდუმლოვ ნათლის-დებისა მისისავ ყოფადთა ქამთა,¹¹ შემდგომად რვადდიოთისა⁴ მის წინადაცუეთისა და ოცდაათოა წელიწადთა დმერომამაკაცებრითა ჰასაკითა წარვლისა,¹¹ სრულ-იქმნების¹¹. რამეთუ არა შობისა და მერვისა დღისა წინადაცუეთისა მისისა შემდგომად, ვიდრე იგი ჯერეთ ჩჩულდა იყო, მაშინ ნათელ-იღო ქრისტემან, ვითარ-ესე ჩუენ მიერ იდღესასწაულების¹¹ აწ მიზეზისაოუს და საჭირობისა საონადოვსა, არამედ შემდგომად ოცდაათოა წელთა გარდასლვისა¹¹, ვითარცა ითქვა, და შემდგომად სრულად მამაკაცად და სავსებად თუსსა¹¹ აღწევნისა მისისა¹¹.

17. ხოლო ვითარმედ აწინდელი ესე სიტყუად ქრისტეს შობისაოუს ოდენ აღწერა საღმრთომან გრიგოლი, იხილე, თუ ვითარ წესსა დღესასწაულთასა დამცველი თითოეულსა მათგანსა თუსსა უამსა და ადგილსა, ჯეროანსა¹ პატივსა და სიტყუასა¹ განუჩინებს, რამეთუ [257v II] ჩუენებავ შენი ჰნებავს, ვითარმედ ქრისტეს შობისა² ამას დღესასწაულსა ნათლისდებისად¹¹ ენაცვალების, რომელი სხუავ არს თუნიერ ამისსა და განყოფილი ამისგან უამითა და პატივითა და დირსებითა და არა ერთ არიან ორნივე, არამედ – თრ, ერთისა და მისვე ქრისტეს მიმართ სრულყოფადნი.

შემდგომად პირველოა მათ სიტყუათა ზედა-დაპროთავს მეტყუელი: „აწ უპუე შემდგომად მცირედისა იხილო განწმედილიცა იესუ იორდანესა ჩემითა განწმედითა¹¹“³ IV¹¹. და მცირედ ქუემორე: და ცხოველსმყოფელად მკუდართა; „ჰე, თუმცა, და შენდა⁴, ბოროტადმადიდებლობითა მომ-

გუდრისა მაგის“. ხედავ-ა, ვითარ განყვნა და განოჭსებულ ყვნა იგი[ნი] ურთიერთას?⁵

18. გარნა მერმეცა მოიხილე დმრთისმეტყუელისა მომართ მამისა, ოუ ვითარ აწინდელსა ამას სიტყუასა შინა მხოლოდსა ქრისტეს შობისათვის თდენ ფილოსოფოსობს ყოვლითურთ, ვითარცა ეგერა იოქეა: „და რაოდენ ჩემდა, კმობს, დღესასწაული თოთვეულთა ქრისტეს საიდუმლოთანი, რომელთა თავ ყოველთა ერთი, ჩემი სრულებად და კუალადდაბადებად და პირველისა ადამის მიმართ აღსლვავა“.

ხოლო¹ აწ შეიწყნარე ჩემდად შობად¹ და წინა-ჰკროებოდე, დაღათუ არა ვითარცა იოვანე² მუცლიო გამო, არამედ ვითარცა დავიო განსუენებასა ზედა კიდობნისასა.⁰¹ და აღწერისაგან შეიკდიმე, რომლიოთა ცათა შინა აღიწერე და შობასა ჰმსახურე, რომლისა მიერ განიჭენ საკრველთაგან შობისათა და ბეთლემსა პატივ-ეც მცირესა, რომელმან შენ სამოთხედ მიმართ მიგაქცია და ბაგასა თაყუანის-ეც, რომლისა მიერ პირუტყუქმნელი^³ გამოიზარდე სიტყვსა მიერ^{⁰²} და შემდგომად მცირედისა^{⁰³}: „გარს-აულავისა თანა რბილდე, მოგუთა თანა ძღუნის-შემწირველობდ თქროსა და გუნდრუქსა და ზმჯრნსა^⁴, ვითარცა მეუფისა და ვითარცა დმრთისა და ვითარცა შენოუს მკუდრისა, მწყემსოთა თანა ადიდებდ, ანგელოზთა^⁵ თანა უგალობდ, მთავარანგელოზთა^⁶ თანა მწყობრობდ^⁷. იყავნ ზოგადი ქრება ზეცისა და ქუეყანისა ძალთად“.^{⁰³}

19. რასა იტყვ? ისწავე-ა^¹ სიტყუათაგან საკრველისა ამის მამისათა, ვითარ მხოლოდსა ქრისტეს შობისასა თდენ იტყვს აქა დღესასწაულობასა და არა ნათლისდებისაცა დღესასწაულისასა? იხილე-ა, ვითარ განმოჟსებელმან და განმყოფელმან მათმან ურთიერთას^² სხუად გამოაჩინა, რომლისათვე-ესე მეტყუელებს ქრისტეს შობისა დღესასწაული, ვითარიგი სხუად არს ბუნებად კაცებისა მისისად, და სხუად^³ – ნათლისდებისად^⁴, ვითარ-იგი სხუად არს ბუნებად დმრთელებისა მისისად?

ესრეთ შეისწავებ ბუნებანიცა ორნი ქრისტესა ზედა, სხუად და სხუად, ურთიერთას შემოკრებული და გუამოვნებით შეერთებული ერთსა და მასვე ქრისტესა შინა^⁵. რამეთუ ერთად შეზავებულად გუამად, ორთა ბუნებათაგან მის შორის შესრულებულად, უწყოდე შეერთებად მისი, განუყოფელი და შეურევნელი^¹. რამეთუ ვითარ-იგი დაცვულად გებასა ვიტყვოთ ორთა ბუნებათასა შემდგომად შეერთებისაცა ერთსა შინა შეზავებულსა^{⁰⁰} გუამსა ქრისტესსა, ესე იგი არს, შემოკრებულთა ურთიერთას^⁶ ჭეშმარიტებით^{⁰⁷} ბუნებითთა თანა თვ [257v II] თებათა მათთა შეურევნელად და განუწვალებელად, და^{⁰⁸} განყოფილთა და აღ-

რიცხულთა, ეგრეთვე თითოეულისაცა აღმოგვინებულთა⁷ ამათ დღესასწაულთაგანისა ცხოვლად დაცვასა ვქადაგებო თუსისა სიტყვსა⁸ და ადგილისა და ჟამისასა⁹, ვითარცა მეორისაგან განყოფილისა და შეურევნელისასა.

რამეთუ დადათუ ერთყოფააცა ვთქვათ ორთავე ქრისტეს დღესასწაულთა¹⁰, შობისა და ნათლისდებისა, არამედ განყოფილად ვჰქედავთ მათ წესითა და ადგილითა, დღითა და პატივითა, ჟამითაცა და რიცხვთა¹¹ სამართლად აღრიცხულთა, რომლისათვისცა თუთოეულსა¹² მათგანსა თუსსა შინა დღესა და¹³ ადგილსა¹³ და ჟამსა შემსგავსებულსა პატივსა მედღესასწაულებით მიუზღავთ: ერთსა მას უბუე მას შინა შობისათვის ქრისტესისა¹⁴ ოცდახუთსა დეკენბერისა¹⁴ თოჯსასა, ხოლო მეორესა – შემდგომად ოცდაათთა წელიწადთა შობით მისითგან გარდასლვისა მას შინა იორდანეს ნათლისდებისათვს მისისა მექუსესა დღესა იანვარისა თოჯსასა.

20. და სამართლად ვჰყოფო, ვინათოგან არა იგივე არს შობად და ნათლისდება, არამედ სხუა არს ესე და სხუა – იგი, და¹¹ შორის მათსა ყრიადი არს განყოფილება. რაოდენ? რამეთუ¹³ პირველი იგი ჩჩლად ყრმად შობილისა მომცემელად ჩუენდა იხილვების, ძისა ღმრთისა, ხოლო მეორე ოცდაათისა წლისად¹⁴ ქმნილსა და იორდანეს შინა ნათელდებულსა უფალსა და ნათლისდებასა შინა სულისა წმიდისა გარდამოსლვასა სახითა ტრედისავთა გპჩუენებს.

ესრეთ უბუე თუთ იგი დიდი გრიგოლიცა წესთა ამათ დღესასწაულთასა განცყოფს და თუთოეულისა¹ ჟამსა და ადგილსა ყოვლადსიბრძნით მაუწყებს ჩუენ. და ღმრთისა ეკლესიასა² ზემოოთგანვე მიუღებიეს, ცხადარს, ვითარმედ განთვისებულებით და განყოფილებით დღესასწაულებად მათი, ვითარცა ორთა და არა ერთისავ³, ერთისა ქრისტეს დღესასწაულთად, ორთითა ბუნებითა და ერთითა გუამითა ამათ შინა თაყუანისცემულისად⁴ და ჯეროვნისა პატივისა, ვითარცა სწორპატივთა და სწორდიდებათად შემსგავსებულად ჟამთა და საქმეთავთა მიცემად.

რამეთუ არა, იშვა რაა ქრისტე, მექუსეულად⁵ მასვე დღესა¹¹ და ჟამსა ნათელდებულადცა ვჰქედავთ⁶ ჩუენ, რაოთა შობისა თანა მაშინვე ვდღესასწაულობდეთ ნათლისდებასაცა, ვითარებენ თქუენ ჰყოფთ აწ. არამედ ვითარცა წერილ არს¹, შემდგომად შობისა აღორმნდებოდა, ვითარცა ყრმად და¹¹ ჰასაკითა და სიბრძნითა და მადლითა⁷ წინაშე ღმრთისა და⁸ კაცთა წარემატებოდა, წლითი-წლად აღვიდოდა მშობელთა თანა ტაძრად და მორჩილებასა მათსა შინა⁹ მყოფი, შთამოვიდა გალილეად.

ხოლო ათორმეტისადა წლისად¹⁰ რავ იყო, შორის მოხუცებულ [258r I] თასა¹¹ მასწავლებლად დაჯდა. და ესრეთ შემდგომად ოცდათოა წელთა ნათლისდებად მოვიდა.

21. აწ უკუ ამაონი მეცნიერნი ჩუენ და ყოველი ეკლესიამ¹ ქრისტესი, სწავლული განყოფილებასა ქრისტეს დღესასწაულთასა და ოუ რაოდენი არს შორის ორთასავე, თითოეულსა თვისისაებრ დღისა და უამისა, და შესატყპსად რომლისავე დღესასასწაულისად წლითი-წლად დღესასწაულობს.

არამედ ვჰლოცავთ ოქუენ შორის, ზ ბრძენნო სომქხოანო, ტკივნეულითა ცხორებითა მოღუაწებით მცხორებელთა² აღხილვად³ ოდესმე და მიხედვად შარავანდედთა მიმართ ჭეშმარიტებისათა, და მოლტოლვად, გირდდეს რავ ნათელი უბიწოვსა და მართლისა სარწმუნოებისა, ერთსა შინა კაორლიკე და სამოციქულო ეკლესიასა ბრწყინვალედ დიდებულისად, რაოთა ერთქმნილნი ჩუენ თანა სიმდაბლითა და კეთილმრწმუნებელობითა⁴ სულისათა, თანა-შეენაწევრნეთ გუამსა ქრისტესსა, რომელ არს ეკლესია მორწმუნეთა. და იქმნეთ ჩუენ თანა ოქუენცა ასონი კერძოთაგან მისთა ერთისა შორის თავისა, ცხად არს, ვითარმედ ქრისტესსა, პატიოსნითა სისხლითა თვისთა მომსყიდელისა ჩუენისა.

22. რამეთუ პნებავს ოქუენიცა, მშორობელთა, ჩუენ, მახლობელთა, თანაშემოკრებად და შეერთებად ერთისა მომართ წმიდისა და მართლმადიდებელისა სარწმუნოებისა, მართლმკუეთელისა სიტყუასა⁵ ჭეშმარიტებისასა ერთისა მომართ ზრახვისა, საღმრთოვსა სარწმუნოებისა შჯულთა თანამზრახვალისა, რაოთა იდიდოს, ვითარცა პირველ წმიდათა შორის მისთა, აწ ჩუენ შორისცა შეერთებულთა მართლისა მიერ აღსაარებისა და სარწმუნოებისა, კიდიოთგან ვიდრე კიდედმდე¹ ყოველსა შინა ეკლესიასა მორწმუნეთასა უცვალებელად დამარხულისა!¹ და რამეთუ უკუეთუ ჭეშმარიტებისა სიტყუასა რწმუნებად² ინებოთ, იქმნეთ ვითარცა ქვანი პატიოსანნი შორის ეკლესიასა დმრთისასა², ვინათოგან, ვითარცა იტყვთ, მოღუაწებითი ცხორებად წარგიმართებიეს,³ მხოლოდ მართალსა სარწმუნოებასა თანამსრბოლისა ოდენ სიტყპსაგან ნაკლულევანი⁴, რომელი უკუეთუ შეაერთოთ განკრძალულსა და სახარებისაებრსა მოქალაქობასა, დიდად გამოშნედეთ⁴ ^{III} წინაშე დმრთისა და კაცოა, და ვითარცა საბაზმაკენი მნოებიარენი დიდსა შინა სახლსა დმრთისასა, ესე იგი არს, ეკლესიასა⁵ მორწმუნეთასა იხილვებოდით⁶, ნათელსა⁷ მართლმადიდებელობითისა კეთილადმსახურებისასა სიტყოცა და ცხორებით მიმუენები ყოველთა შვილთა მისთანი^V. და დიდთა მოსაგებელთა დირს

იქმნეთ დმრთისაგან აქაცა და მერმესა მას, რომელთავ გეყავნ თქუენ
მიმოხუევა მოცვალებულთა წინააღმდეგომისა იჭვსაგან და წვალებისა
მართლისა მომართ და უბიწოდსა სარწმუნოებისა ქრისტეს ეკლესიისა
და ყოველთა საუკუნითვანთა [258 რ III] წმიდათა თანა შუებულყოფა
ცხორებითა საუკუნოთა, მადლითა და კაცომოყუარებითა უფლისა ჩუე-
ნისა იესუ ქრისტესითა, რომელსა შუენის ყოველი დიდებად, პატივი და
თაყუანისცემა, თანა მამით და სულით წმიდითურთ, აწ და მარადის და
საუკუნეთა საუკუნეთასა, ამინ.

I სიტყვის კრიტიკული აპარატი

სათაური. 1 სომეხთავსა K

სათაური I eufel ouō] om.

1. 1 მგმობარისა 2 ომის D 3 ჩნანან A, ჩნან B

1. I gagrainan½ მდჯნარისა... სენისა

II deiñ egnwn½ შეგჲრაცხე

III sumponiw½ თანამოქმედად

IV sunhgorw½ თანამბრძოლად

V crhmasasqai] მიყვანებად

VI bebohmenw½ გმაგანსმენილისა

VII kat adrumhn] დასამგობელად

VIII wþper] რეცაოუ

IX prosecont eō½ იწურთიან

2. 1 ომოცა A 2 თავსა D 3 ღმრთის C

2. I twñ qeiwn fwtn] ნათელთასა

II eþouesa-] მომგებელთა

III panhkuristh½ თავად დღესასწაულისა

IV ouj mhn½ არა ამიერ ხოლო

V st h̄l hō] განქიქებისა (შეიძლება ბერძნული სიტყვა დაქარაგმებული იყო და მთარგმნელმა წაიკითხა, როგორც st hl ist eut ikoō (განქიქება).

3. 1 თანაეროვმაობავ D 2 ეკალისისა BC 3 კიდემდე BC 4 მისა D 5 აღსარებავ C 6 ურთიერთარს C 7 შერევა C 8 ევტუქი C 9 საბეჭდისისა C

3. I kai; apost ol ikhy] სამოციქულოსა

II aþo; twñ peratwn eþō peratwn thō oïkoumenh½ კიდიოგან სოფლისავთ კიდრე კიდედმდე მისსა აღშენებულისავ

III oïkoumenh½] add. და

IV oïhof wnouisi½ თანაერთნებაყოფვა მისი

V Qeon½ om.

4. 1 ურთიერთარს C 2 ფუნქცისაითა D 3 სხუათაგან om. C

4. *¹ აშიაზეა: შეისწავე ABCK

I wþ oïlqeol ogoi fas; twñ qeiwn pragmatwn (ვითარცა საღმრთო საქმეებზე დმრთისმეტყველები ამბობენ½ ვითარცა საღმრთოთა მამათა შორის დმრთისმეტყველი იტყვან (ქართული ტექსტის „მამათა“ შესაძლოა გაჩნდა იმის შედეგად, რომ ბერძნულში იყო დაქარაგმებული p̄trn, რაც მთარგმნელმა გახსნა როგორც pathrwn).

II eþ wþ sunet eþh f usewn] რომელთაგან შეზავებულ იქმნა

III gar% զոտարցա

IV ejcrhmatise] օշենձա

4. ՞1 մյ-4 մյելութան մյ-11 մյելութան վյարտած գամայնեցնցալուս ուանյ դամ-
ակցալուս „գարդամուցմա“, ո. 47 (III,3) = PG 94, 988 B-993 C.

5. 1 յերջ D 2 ևացնայրցին ABC

5. *1 ա՛մօսնեա: օեօլյ K *2 ա՛մօսնեա: օեօլյ B

5. I oīwmenoō% ցեռձոլո

II ejstai to; Cristo~ օիմա կայ յ սիա~ օյ թհօ միած sunqetou f ušewo% օյուս
սաելու յիրուցիս տյայենցին արա ցյամուս մուսուսա, արամյա յրտուսա ծյնենցիս մո-
ւուսա ևացնայրցին (իյրմեցալ ըյմին մու արուս լայշնա, ար իսնե քածուսեօրյին:
արա ցյամուս մուսուսա, արամյա յրտուսա ծյնենցիս մուսուսա. ամացյ լրտա, ծյրմնցալ-
մու սությա „ծյնենցին“ ակելաց մեանձրցալուս sunqetou, րաշ ար արուս յարտայլ
թյմին մու, ևամացոյրտա, յարտայլ մու մյցուս „ևացնայրցին“:

III aʃ̄ opon% յՎյեռցին

6. *1 ամօւս Շյմծաց Ռաֆաց Տօթպացին Վա՛մլութան B

I apl hn% մարթուցագ

II qeon auʃ on% լրմյրտագ

III legete gnwrisqhetat ai% օշենձա

IV kai; aŋqrwpot ht i% լա ևրշլու յացինուտա

7. 1 ևեյաօս D 2 ~ ևեյա արև ցյամու լա ևեյա ծյնենցին BC 3 արև om.AB 4
ևանցագաղութան D

7. I auʃ on% om.

II gar% լա

III ejcrhmatisen% օշենձա

IV ejcrhmatisen% add. լա

V Allo% add. արև

VI Paulou] add. լա

8. 1 իյյենուսատա D 2 ~ Եյդա Շյմուլյին Շյերտյինասա D 3 ևրայլու] բամլո-
տա D 4 մու Թորուս D 5 աց Եյյացյին D 5 կյայրուն BC 7 ձաբուսմցյմլութատ
BC 8 տաճամուկացութատ D 9 տաճամուսակյութատ D 10 մոմեյյեցյլման B 11
ալսարյինա D 12 Եկեցյալաց D 13 Մոնա] add. Մոնա B 14 յշենցիուտա BC 15 կյի-
մարությինու] add. լա D 16 Շյրտյինլուտա B

8. I oujk ejst i% արև Շյեսամլյին արև

II Dioskoro~ f lhnarei kai; Sebero~ % գուտեցուրտա լա ևյայրուն Վար-
յայցյին

III - IV h% լա

V kaq& սխուտասիn % յրտցյամացնցին

VI kai; sesarkwmenou] յանցուրցուցլյալուսա

VII h̄ma~] ὡψεῖν

VIII ἀπαμερο-] γαῆψιν φοιλῆθιοτ

IX f uεsin% add. ψοῦψεωτ

X paradoxw~ % add. ψοῦ

9. 1 γρογορῶς BC 2 γαῖψεῖψερεδιοτ C 3 ψερτοῖψερταταῖς C 4 ψερτοῖψερταῖς add.
ψοῦ BC 5 ψοῦ γαῖψεῖψερεδιοτ – γαῖψεῖψερεδιοτ om. D

9. I kra&ew-% add. ψοῦψεωτ

9^{οι} γρογορῶς ψερτοῖψερεδιοτ, Or. 38 („ψερτοῖψερταῖς“), XIII, 61 = PG 36, col.325
C 33-34.

10.1 οὐψεῖψεις] add. ψερτοῖς D 2 θοῖσοτα CD 3 ψερτοῖς D 4 θοῖσα C 5 θοῖς]
ομ.C 6 ψερτοῖς θοῖσα D 7 ταῦτα γαῖψεῖψερεδιοτ BC 8 ταῦτα γαῖψεῖψερεδιοτ BC
9 ψερτοῖς θοῖσα] om. D 10 γαῖψεῖψερεδιοτ B 11 θοῖσεῖν D 12 ψοῦψεωτον δο-

ταῖς ψερτοῖς] om. D 13 θοῖσα D 14 ψερτοῖς θοῖσα δο-

ψοῦψεωτον δο-

10. *¹ αἴσιαθεά: θεοῖςψερεδιοτ ABCK *² αἴσιαθεά: θεοῖςψερεδιοτ C *³ αἴσιαθεά: θεοῖς-

ψερεδιοτ ABK

10. I ταὶ ψειὸν% ψερτοῖς

II τιὸ ἥψοῖς] add. θεργάθεψερεδιοτ

III Eītē] ψοῦψεωτ

IV dunat on% add. ψοῦψεωτον

V kai% add. θεσαδηψερεδιοτ ψοῦψεωτον

VI τοὶ ψειὸν] ψερτοῖς

VII th/sarki% add. ψερτοῖς

VIII swmato~% add. ψοῦψεωτον, ψερτοῖς ψερτοῖς

10. ¹ I ψερτοῖςψερεδιοτ 2,8 ^{οι} γρογορῶς ψερτοῖςψερεδιοτ, Or. 38, XV, 70 = PG
36 col. 328 C-D. ^{οι} γρογορῶς ψερτοῖςψερεδιοτ, Or 38, XV, 71 = PG 36, col. 328 D.

11. 1 -2 ψερτοῖς D 3 θεψερεδιοτ BC 4 ψερτοῖςψερεδιοτ A 5 θεψερεδιοτ ψερτοῖς C 6 θοῖσ-

ψερτοῖς add. ψοῦψεωτον D 7 ψερτοῖς D

11. I logiψh% θεψερεδιοτ

II qeol ogwh, prodiψwō apedeixen% ψερτοῖςψερεδιοτ ψερτοῖςψερεδιοτ ψερτοῖςψερεδιοτ
λαδο ψερτοῖςψερεδιοτ

11. ^{οι} γρογορῶς ψερτοῖςψερεδιοτ, Or 38, XV, 77 = PG 36, col.329 A 1-2. ^{οι} γρογορῶς
ψερτοῖςψερεδιοτ, Or 38, XVI ,79 = PG 36, col. 329 C.

12. 1 οἰψεῖψεις C 2 ψερτοῖςψερεδιοτ, ψερτοῖςψερεδιοτ, ψερτοῖςψερεδιοτ
ψερτοῖςψερεδιοτ ψερτοῖςψερεδιοτ] om. D 3 ψερτοῖςψερεδιοτ D 4 ψερτοῖςψερεδιοτ] om. D 5 ψοῦψεωτ

ψερτοῖςψερεδιοτ ψερτοῖςψερεδιοτ] om. D. 6 ψερτοῖςψερεδιοτ B

12. I metri; kai] add. θεψερεδιοτ

II epi; Cristou% add. θεψερεδιοτ

III doxazont eō¾ მეტყველნი

12. ^{o1} ოოანე დამასკელი, გარდამოცემა, = PG 94, col. 996 AB.

13. 1 ეპლესიისა B 2 ნათლისდებისა D 3 დმრთიშქმნულთა D

13. I dihrhmenwō] ოჟს-ოჟსად

II ej̄ mian¾ ერთ დღესასწაულად სრულმყოფელობითა შეპრევო

14. 1 ABC ხელნაწერების აშიაზეა: „კოთხეა“, „კოთხეა“ om. D. 2 ABC ხელნაწერების აშიაზეა: „მიგებავ“, „მიგებავ“] om. D 3 მარიამისა D 4 გაბრი-ელისა D 5 წმიდითა] add. და D 6 ცხოვარისასა C, ცხურისასა D 7 შეუმწო-კულტელთა BD 8 აღზარდა] აღზარდა და C 9 პატივ-ხცეს D 10 რამოურთ B

14 *¹ „შობისათბუ“ სიტყვას თავზე აწერია „თა“ A

14, I აქსმათ oō¾ უნივორ

II ejsarkwph¾ გამოუთქუმელად განგორციულდა და გორციელ იქმნა მიუთხრობელდა

III sarx gegonwō¾ add. სიტყვაო

IV gennhsij-] შობაოცა კაცოაო

V w̄saut wō¾ om.

VI gegraptai ¾ თქუმულ არს, შდრ. ბერძნული ტაქსტის გამოცემის პრიტიკული აპარატის №¹⁰⁸. lektai M.

VII prosee ¾ განიხილე

VIII eþiferei] add. იტყვიდის რაო

IX olajhaf hō yhl af at̄ai¾ განუხილველი განიხილვის

14. ^{o1} გრიგოლ დვოისმეტყველი, Or 38, IV, 8 = PG 36, col. 313 A. ^{o2} გრიგოლ დვოისმეტყველი, Or 38, XIII, 60 = PG 36, col. 325 B. ^{o3} გრიგოლ დვოისმეტყველი, Or 38, II, 6 = PG 36 col. 313 B.

15. 1 და] om. D

I Cristo-] add. ოდენ

II oþomato oō¾ add. და

III tɔ; sw̄ma] add. ოჟსისა

IV h̄mīn ¾ ოჟუენ

V ekeino~ aþaggel ei; h̄mīn] om.

15. ^{o1} ოოანე დამასკელი, გარდამოცემა, თ. 47 = PG 94, col. 989 A 8. ^{o2} ფსალმ. 44,8 ^{o3} ოოანე 7,27 ^{o4} ოოანე 4,25 ^{o5} იქრეგ. გოდ. 4,20

16. 1 ეპლისიისა B 2 რომლისა-იგი] რომლისა D 3 იჯხოდ A 4 რვა დღი-საისა D 5 ოჟსა D

16. I pał ai¾ om.

II mel lonta] ყოფადთა ქამთა

III periðdon] წარვლისა

IV ekeiñon Criston ton to musthrion... auþou` hlikiar tel esai‰mas j̄rois ð-
sas, ñrthm̄lisas saioñum̄ld̄w n̄at̄lisasld̄b̄is as m̄s̄is aø q̄yf̄ad̄t̄a q̄að̄t̄a ð-
r̄ḡad̄d̄oitois as m̄s̄ ñ̄oñadaç⁹ȳt̄is as... s̄r̄ȳl̄-oð̄m̄b̄is

V teleit̄ai] oð̄d̄ḡes̄as̄ ñ̄að̄ȳl̄d̄b̄is

VI periodon‰ð̄að̄r̄d̄að̄s̄l̄z̄is as

VII meta:t̄o; eiþ ahdra teileion aþelqeiñ auþon tou` oíkeiñ pl h̄rm̄atoð]

oð̄d̄ḡes̄as̄ ñ̄að̄ȳl̄d̄b̄is... ð- ð- ð- ð- ð- ð- ð-

17. 1 ñ̄eð̄r̄oñas̄as D 2 ñ̄oñosa ñ̄oñosa D 3 ḡanñm̄j̄eñd̄oito as C 4 ñ̄b̄d̄a] add. ñ̄a D 5
ñ̄eð̄r̄oñer̄tañs C

17. I to n̄ logon eikotw̄ kai; thn timhn] ~ ñ̄eð̄r̄oñas̄as ñ̄að̄iñs̄a ñ̄a
ðȳḡas̄a.

II aþel f hn‰ om. ñ̄d̄r̄.. ñ̄d̄r̄m̄n‰l̄d̄o ð- ñ̄d̄r̄m̄n‰l̄d̄o ð- ñ̄d̄r̄m̄n‰l̄d̄o ð- ñ̄d̄r̄m̄n‰l̄d̄o
ñ̄að̄iñs̄a № 146.

III ebr̄h‰ om. ñ̄d̄r̄.. ñ̄d̄r̄m̄n‰l̄d̄o ð- ñ̄d̄r̄m̄n‰l̄d̄o ð- ñ̄d̄r̄m̄n‰l̄d̄o ð- ñ̄d̄r̄m̄n‰l̄d̄o
ñ̄að̄iñs̄a № 147.

IV kai; kaqairomenon Jhsouñ ej̄ tw/ Jordani thn ej̄hñ kaqarsin‰ oñogw̄
ḡanñm̄j̄eñd̄oñs̄a oñs̄u ñ̄oñr̄d̄añḡs̄a ñ̄ḡmoito ḡanñm̄j̄eñd̄oito

17. °1 ñ̄að̄iñs̄a 3,13.

18. 1 ñ̄eñd̄o] ñ̄a D 2 ñ̄oñas̄ C 3 ñ̄oñȳl̄ȳk̄m̄b̄iñl̄o BCD 4 ñ̄m̄z̄r̄n̄s̄a] ñ̄j̄r̄s̄a
BCD 5 ñ̄að̄ȳl̄d̄oñs̄a BCD 6 ñ̄að̄ȳl̄d̄oñs̄a A 7 ñ̄ȳl̄d̄oñs̄a D

18. I kuñsin] ñ̄oñda

II meta:tauta] ð- ð- ð- ð-

18. °1 II ñ̄ȳl̄d̄oñs̄a 15,29-30. °2 ñ̄ȳl̄d̄oñs̄a 38,XVII,82-83 = PG
36, col.329 °3 ñ̄ȳl̄d̄oñs̄a 38,17 = PG 36 , 332 AB.

19. 1 oññøḡ C 2 ñ̄eñd̄oñs̄ C 3 ñ̄b̄s̄a ñ̄a ABC 4 ñ̄að̄ȳl̄d̄oñs̄a D 5 ñ̄oñas̄

Ñ̄eñd̄oñs̄ D 6 ñ̄eñd̄oñs̄ C 7 ñ̄að̄ȳl̄d̄oñs̄a ñ̄að̄ȳl̄d̄oñs̄a] ñ̄a ñ̄a ñ̄a ñ̄a ñ̄a ñ̄a
Ñ̄eñd̄oñs̄a BC 9 ñ̄að̄ȳl̄d̄oñs̄a D 10 ñ̄að̄ȳl̄d̄oñs̄a B 11 ñ̄að̄ȳl̄d̄oñs̄a B 12 ñ̄að̄ȳl̄d̄oñs̄a
B 13 ~ ñ̄að̄ȳl̄d̄oñs̄a ñ̄a
B 14 ñ̄að̄ȳl̄d̄oñs̄a ABK, ñ̄a
B 15 ñ̄a ñ̄a

-
20. I eīkot w~¼ add. ვჰეოფო
II ekeinh] add. და
III kaq jōson] add. რამეოუ
IV triakontae h~¼ ოცდათისა წლისად, შდრ. ბერძნული გამოცემის კრი-
ტიკული აპარატის № 175.
V ouj miān ouſsa~ aūt a-] არა ერთისავ
VI t w/ aūt w] add. დღესა
VII hūkane; te paidiōn w~¼ აღორმნდებოდა, ვითარცა ყრმაა და
20. ^{o1} ლუბა 2,40-52.
21. 1 1 ეპლისია ვ (აქაც და ყველგან ასევა) 2 მცხოვრებელთა C 3 აწ ხილ-
ვად D 4 კეოლმრწუნებლობითა BCD 5 იქმნეთ C
22. კიდემდე BC 2 რწმუნებად D 3 წარგიმართებია BC 4 გამოსხნდეთ CD 5
ეკლესიასა] add. შინა ღმრთისა D 6 იხილვებოდეთ D 7 ნათლისა C
22. I fullattomenhō] უცვალებელად დამარტულისა
II epeidh; kai; ton biou, w̄ legete, ēhagwnion ēcete, monon leipomenoi
toū sundromoū logoū th̄ ōrph̄- pīstew~¼ ვინაოთგან, ვითარცა იტუკო, მოდუაწ-
ბითი ცხორებად წარგიმართებიებს, მხოლოდ მართალსა სარწმუნოებასა თან-
ამსრბოლისა თდენ სიტყვაგან ნაკლულებანი. ქართულ თარგმანში მხოლ.
რიცხვის ფორმა „ნაკლულებანი“ არის განსაზღვრება სიტყვისა „ცხორებაო“.
მაშინ, როდესაც ბერძნული დედნის მრავლ. რიცხვის ფორმა „eipomenoi-ება
ადრესატებს, სომებს მონუფიზიტებს.
III crhmatisete ¼ გამოშჩნდეთ
IV pāsi toi~ ēj aūt h~¼ ყოველთა შვილთა მისოანი
22. ^{o1} II ტიმოთე 2,15. ^{o2} I პეტრე 2,5

II. მისივე, დასამხობელად მგმობრისა წევალებისა სომებთამასა, განსაქიქებელი მეორე¹

1. პირველი სიტყუამ აღგიწერეთ ოქუენ, შ ბრძენნო და უაღრესნო¹ სხუათა სომებთანო, რომელსა შინა დმრთისმეტყუელისაცა და² მამისა გრიგოლის თანამოსაჯულად ჭუმევითა გამოვაჩინეთ, თუ ვითარი არს ქრისტეს ზედა, დმრთისა ჩუენისა, მართლმადიდებელობითი სარწმუნოებად, რომელი ყოვლითურთ მსგავს იქმნა ჩუენდა თუნიერ ხოლო³ ცოდვისა, და თუ⁴ რამ არს გამოუთქუმელისა შობისა მისისა დღესასწაული, რომელი სხუამ არს გარეშე დღესასწაულისა მის ნათელთამასა⁴, და განყოფილებად ფრიადი აქუს მისგან.

ხოლო აწ, მერმეცა უმეტესისა მართლმკუეთელობისა² სიტყუასა ჭეშმარიტებისასა თქუენდად³ მესაიდუმლობის⁴ მნებებელნი, ესერა კუალად, ვითარცა⁵ ჰერდავთ⁵, აწინდელისა მიერ სიტყვასა მეორესა ძეგლსა⁶ აღგიწერთ თქუენ, კუალადცა გულსმოდგინენი ჩუენებად ეგევითარისა მის დმრთივსულიერისა მამისა სიტყუათაგან, ვითარმედ სხუამ ვიდრემე არს, გარეშე დღესასწაულისა ნათელთამასა, ქრისტეს შობისა დღესასწაული⁷ და⁸ სხუამ და მრავლითა რაოთ განყოფილი იგი ამისგან, დაღათუ ერთისა და მისგე ქრისტესნი არიან თრნივე. და თითოეულისა⁹ ამათგანისა საიდუმლოთა თკოებად უწყის ყოველმან ერობამან და მსოფლელობამან-¹⁰ განგებულებასა შინა განკორციელებულისა⁷ სიტყვასა.

2. რამეთუ ვითარ-იგი ვითარცა¹ პირველსა სადმე¹¹ სიტყუასა შინა ვიტყოდეთ, სხუამ უკუე არს მისა დმრთისა კაცებისა ბუნებად და სხუამ – დმრთებისა მისისად, ერთბამად შეკრებულთა ორთავვე ერთსა და მასვე ქრისტეს შორის ერთგუამოვნებით და შეურევნელად,¹² და დადგრომილთად¹ მის შორის განუწვალებელადცა და შეურწყუმელად შემდგომად შეერთებისა, და ქცევისა ანუ ურთიერთას² შეცვალებისა არ მიმოუალევლთად, ვინაოთგან თითოეული ბუნებად ბუნებითსა თკოებასა თგსსა, დაღათუ შეიერთებიან შეურევნელად და ურთიერთას³ დაეტევიან, უცვალებელად ჰმარხავს. ამითვე უკუე სახითა თრნიცა ესე კრებანი¹⁴ ქრისტეს დღესასწაულობრივი მათი ჰმარხავს ბუნებითსა თკოებასა თგსსა და უცვალებელად აქუს თავისა თგსისაძლითი ჟამი და აღგილი და სიტყუამ.

3. რომლისათგსცა ორად აღირიცხუვიან და რიცხვ შემოიდებს განყოფილებასა დღესასწაულობრივი, დაღათუ ერთ¹ არს ქრისტე დმრთებითა

და კაცებითა სრული, ერთსა ვიდრემე დღესა დღესასწაულისა მისისასა შობილი და მარადის შობადი ჩუქნ შორის, ხოლო სხეასა შინა ნათელდებული და სულისა წმიდისა მის ზედა გარდამოსლვისა და გამოცხადებისა მიერ განმანათლებელი თანად ყოვლისად.

გარნა უკუეთუ გნებავს, მოვედიო და მამისა და დმრთისმეტყუელისა გრიგოლისი საღმრთოდასა ნათლისდებისაოგს ფილოსოფოსობად ვისმინოთ და უქმუელად უსრულესადრე ვისწავოთ² მისგან მერმეცა საღმრთოთა^{II} ქრისტეს დღესასწაულთა განყოფილებად. რასა უკუე იტყვს, მედღესასწაულობდეს რად საღმრთოდ ესე კაცი? – „პუალად იესუ ჩემი და პუალად საიდუმლოვ“.³¹

4. რომლითა სახითა შესცვალებს შესწავებულებასა სახელთასა [258v II] დღესასწაულთა ამათ შინა მედღესასწაულექმნილი და ქრისტეს¹ შობასა ვიდრემე „ქრისტე იშვებისო“³² იტყვს, ხოლო ნათელთა დღესა – „პუალად იესუ ჩემი“³⁰² რამეთუ უქმუელად უკმდა მას ოქუმად, ვითარცა მუნ „ქრისტე იშვებისისავ“, ეგრეთვე აქა „პუალად ქრისტე ჩემისავ“, ვინაათგან ერთი არს დღესასწაული და კრებად, ვითარცა ოქუენ იტყვთ, ერთისა ქრისტესი, ესეცა და იგი. გარნა არა ესრეთ იტყვს, რამეთუ ჩუქნებად პნებავს მიერ წინაშესავალთამოგანვე¹ ქრისტეს საღმრთოთა^I დღესასწაულთა განყოფილებისად და ვითარმედ, ვითარცა ორნი ბუნებანი მისნი შემდგომად შეერთებისა პმარხავს თითოეული მათგანი თჯსსა და ბუნებითსა განყოფილებასა და ქცევად არა მიუდებიეს.

5. რამეთუ დაღათუ შეიერთნეს, ვითარცა მრავალგზის გჯოქუამს, გუამოვნებით¹ ბუნებანი ქრისტესნი და ურთიერთასი დატევნად აქუს, არამედ სიტყვთა და სახითა განყოფილებისამოთა განიყოფებიანცა განუყოფელად; და სახითა უკუე, რომლითა შეიერთებიან, არა აღირიცხუვიან,¹ რამეთუ არა გუამოვნებით ორად ვიტყვთ ბუნებათა ქრისტესთა. ხოლო სახითა, რომლითა განუყოფელად განიყოფებიან, აღირიცხუვიან,² რამეთუ ორ არიან ბუნებანი მისნი სიტყვთა და სახითა განყოფისამოა³¹.

6. ვინააცა ამის მიზეზისათვეს¹ და შესწავებასაცა შესცვლის სახელთასა. და „ქრისტე იშვებისო“, თქუა მუნ, რათო ცხად-ყოს, ვითარმედ დმერთი სრული და კაცი სრული იშვა ქალწულისა მარიამისგან. რამეთუ ქრისტეს სახელი, ვითარცა პირველსა სიტყუასა შინა ვაგსენეთ, თანად ორთავე ცხად-ჟყოფს ბუნებათა ქრისტესთა, რამეთუ საღმრთომან ვიდრემე განაღმრთო, ვითარცა^{II} მცხებელმან, ხოლო კაცობრივი განდმრთდა, ვითარცა^{III} ცხებული³¹. ხოლო აქა მეტყუელმან, ვითარმედ „პუალად იესუ ჩემი“, განცხადებულ-ყო წოდებად სახელისა მისისა, რომელი ზე-

მომთგანვე მიეღო ანგელოზისა მიერ და მერვესა დღესა წინადაცუეთითა შეეწყნარა¹, ვითარცა ესევითარისა სახელისა მიერ² მაცხოვრად ყოვლისა სოფლისა საცნაურქმნილსა. და რამეთუ ესრეთ³ იტყვს, ვითარმედ შობილი ქრისტე და ნათელდებული იქსუ მაცხოვარი არს ერისა თუსისაღ³, ვითარცა წერილ არს², მაცხოვნებელი და გამომჯსნელი მათი⁴ ცოდვათა მათთაგან.

7. ერთი უკუე არს ესე იქსუ ქრისტე¹, ღმერთად სრულად და კაცად სრულად ორთა შინა სრულთა ბუნებათა გამოჩინებული¹, რომელსა თაყუანის-ვსცემო მამისა და სულისა ონა ერთითა თაყუანისცემითა უხრწნელთა ჭორცოა მისთა ონა. რამეთუ არა ოყუანისუცემელად ვიტყვთ ჭორცოა მისთა და² რამეთუ ოყუანის-იცემებიან ერთსა შინა გუამსა სიტყვსასა, რომელი ჭორცოაცა³ გუამ იქმნა. ხოლო თაყუანის-ვსცემდეთ რად მათ⁴, არა დაბადებულსა ვჰმსახურებო, ვითარ-იგი პგონებო ჰურიანი და ოქუენ, არა ოყუანისმცემელნი პატიოსანთა ხატოანი. რამეთუ არა ვითარცა ლიტონთა ჭორცოა ოყუანის-ვსცემო ჭორცოა ქრისტესთა, არამედ ვითარცა დმრთეებისადა შეერთებულთა და ვითარცა ერთად პირად და ერთად გუამად სიტყვსა დმრთისა აღყვანებითა ორთავე ბუნებათა მისთავთა.

8. და კუალად სხუებრცა, რამეთუ ოქუა რად მუნ, ვითარმედ „ქრისტე იშვების“¹, კაცობრივისა ბუნებისა, განდმრთობილისა, შობაღ² წარმოაჩინა¹. ხოლო აქა [258 v III], ვითარმედ² „კუალად იქსუ ჩემი“ და „კუალად საიდუმლო“, ცხად არს³, ვითარმედ დმრთეებისად ცხად-ყო საიდუმლოთსა მიერ იქსოს ზედა წმიდისა და ონაარსისა სულისა გარდამოსლვად და ყოვლისავე კაცებისა განწმედად და კუალადადმოშობად, რამეთუ მუნ³ ვიდრემე იშვების წინავსწარმეტყუელთაგან⁴ IV წინამოსწავებული ქრისტე. და⁵ რადთა კუალად ხედვასავე შინა წმიდისა ამის სახელისასა დავიყოვნოთ მერმეცა⁶, ყრმად იშვა¹ და მოგუეცა ჩუენ, რომლისათვესცა ალორძნებოდა ჰასაკითა, სიბრძნითა და მადლითა⁵ და წარემატებოდა, ვითარცა იტყვს სადმრთო წერილი² და მშობელთა თუსთა დაემორჩილებოდა.

ხოლო აქა ოცდათისა წლისად ნათელს-იღებს იქსუ, ესე იგი არს, მაცხოარი ერისა თუსისად და ძედ იწოდების მამისაგან ზეცათავსა, რამეთუ ესე არსო, იტყვს⁷, ძე ჩემი საყუარელი, რომლისა შორის სათნო ვიყავ³.

9. ვინავცა სხუად არს საიდუმლო ქრისტეს შობისად და სხუად – ნათლისდებისად. მუნ ყრმად იშვა, აქა¹ სრულმან მამაკაცმან ნათელ-იღო.

სხუად წესი არს მისი და სხუად – ამისი; სხუად დედობრივისა შობისა საიდუმლოდ და სხუად არს² ემბაზისად. ამისთვის იტყბს: „გუალად იქსუ ჩემი“ და „გუალად საიდუმლოდ“ და ვითარცა^I საიდუმლოდ ქრისტეს³ შობისადო^{II} საიდუმლოდისა მიმართ ნათლისდებისა მისისა,^{III} რომლისათვის მეტყუელებდა, წარმავლენელმან ჩუენმან სამართლად თქეა: „საიდუმლოდ, არა საცოურეანი⁴, არცა უმკობელი“[“]. გულისჯმაჲავა? „არა საცოურეანიო“[“] – გმობს. აწ უპაჟ უპაჟოუ არა საცოურეანი⁶ არს საიდუმლოდ, ვითაროთ თქეენ შესცეთით საიდუმლოდისათვის შემრეველნი, ვითარცა თრთა ქრისტეს ბუნებაოანი – ერთად შემდგომად შეერთებისა, ეგრეთვე თრთა დღესასწაულთა მისოანი – ერთ დღესასწაულად უგუნურებით და⁷ საბელიობს⁸ და ეეტკისსა⁹ ძნელბედობით შთაჲვარდით¹⁰ წვალებასა?

10. რამეთუ შობად ვიდროებე ქრისტესი დმრთისგამოჩინებად სახელიდების დმრთისმეტყუელისა მამისა მიერ[“], ხოლო ნათლისდებად – ნათლვად¹. და^I სხუად არს ძალი^{II}, რომელსა ცხად-ჲყოფს დმრთისგამოჩინებად და სხუად, რომელსა მოასწავებს ნათლვად. რამეთუ პირველი იგი^{III} დმერთსა, განკაცებულსა და შობილსა, ქადაგებს^{IV}, ხოლო მეორე^V – ნათელდებულსა^{VI} და სოფლისა განმანათლებელსა.

აწ უკუ რადსათვის შობასა, განყოფილსა ნათლისდებისაგან, ერთად დღესასწაულად და კრებად იტყვთ თრთავე და შეარწყუამთ შეურწყუმელთა და შერწყო შერწყნისა მიმოუალგელყოფად არა შესაძლებელთა? ანუ რად არა, ვინავთგან ბრძენ ხართ, აგრძნობთ სიტყუათაგან დმრთისმეტყუელისა ამის^{VII} მამისათა ბუნებასა ჭეშმარიტებისასა და გულისჯმაჲიფოთ შემდგომობასა საქმეთასა, არამედ იბრძოლებით უსამართლოსა^{VIII} და უგულისჯმო[259r] ქსა ბრძოლასა, არა ვითარცა სხვსა დღესასწაულისაგან წარმოვენებულოთ^{IX} სხვსა მიმართ მიწევნულად გამომაჩენსა ჩუენ შემდგომთა სიტყუათა მიერ^{?X} და რასა იტყბს შემდგომთა სიტყუათა შინა?^{XI} „რამეთუ წმიდად ესე ნათელთა დღე, რომლისა მომართ მოვიწიენით და რომლისა დღესასწაულობად დირს ვიქმნენით“[“]. „რომლისა მომართ მოვიწიენითო“^{XII} – რასა ცხად-ჲყოფს ესე, ანუ არა ვითარმედ მოვედიოთო? რამეთუ გამოაჩინა, ვითარმედ დღესასწაულისაგან ქრისტეს შობისა ნათლისდებისა მისისა დღესასწაულად მოვიცვალენით, რომლისა დღესასწაულობად, გმობს, დირს ვიქმნენითო დღეს, რამეთუ სხვსა დღესასწაულისაგან სხვსა მომართ გარდამოვედით. და მერმე კუალადცა ზედა დაჲრთავეს და^{XIII} იტყბს: „დღეს დასაბამად უკუ ჩემისა ქრისტეს ნათლისდებასა მიიღებს, ჭეშმარიტისა ნათლისა, რომელი განანათლებს ყოველსა კაცსა, მომავალსა სოფლად“[“].

ხედავ-ა, ვითარ ნათლისდებისა დღესასწაულად უწოდს დღესასწაულ-სა^{XIV} ნათელთასა და არა შობისად?

11. რაო ზიარებად აქუს სახელთად შობასა და ნათლისდებასა, რამეთუ ჰგონებო მათ^I ორთასავე ერთ დღესასწაულ ყოფასა და ერთად შედღესას-წაულენი მათნი და ზოგად შეკრევო^I ორობასა დღესასწაულთასა, ვითარცა ქრისტეს ბუნებათასა, საბელიოს და ეგტპქისებრ²^{II} და რომელთასა-იგი შემაჩურებელობასა³ საგონებელობით იჩემებო წვალებათასა⁴, ამათისა⁵ მადიდებელობისა და შჯულთა შემწედ და⁶ დამმარხველად იპოვებით, რომელნი-იგი ბოროტადმსახურებით ქადაგნეს უცნობელოა მათ. რად არა გულისჯმისყოფით ისმენთ⁷ ღმრთისმეტყუელებათა^{III} მამისა გრიგოლისთა, თითოეულისა დღესასწაულისათვს ზეშთა⁸ სიბრძნიომეტყუელებასა და თვისისაებრ ქამისა და საქმეთა შემსგავსებისა მოართუ-ამთ დღესასწაულობითსა პატივსა თითოეულსა დღესასწაულსა?

12. რამეთუ რასა იტყვს იგი დავითიანისა განმოჟსებელი პირისად?⁹ „მოედით მისსა მომართ¹ და განათლდით და პირთა თქუენთა არა პრცხუენს!“¹⁰ „განათლდით“, იტყვს, ვითარმცა იტყოდა, ვითარმედ^{II} „მისსა მომართ მოსრულთა მართლისა აღსაარებისა და ჭეშმარიტისა სარწმუნოებისა მიერ ნათელ-იდეთ და მიპრონითა სულისა წმიდისათა ცხებულნი განათლდით“.

რავსათქს არა გულისჯმიერებით ისმენთ, ვითარცა იტყვთ^{III}, სიტყუათა დიდისა^{IV} ამის მამისათა და უბიწოსა სარწმუნოებასა² ქრისტეს ეკლესი-ისასა მოუქდებით, ვინათოგან ბრძენ ხართ და მოღუაწებითისა ცხორე-ბისა³ მქონებელ, არამედ დადგრომილ ხართ გმობათა შინა წვალებისათა, რომელნი აწინდელისა ამის სიტყვსა მიერ განგიცხადენით თქუენ?^V

13. რამეთუ ნუ კეთილად^I სადმე მართლპგამომეტყუელებო-ა¹^{II} სიტყუ-ასა ჭეშმარიტებისასა² და კეთილად ნათელს-იდებო?³

რომელი მიპრონი გეცხების, ნათელს-იდებდეთ რაო, ბეჭდად⁴ სულისა წმიდისა? არა ჭუნჯითისა ზეთსა იცხებო-ა ნათელდებულნი, რომელი ჩუენ საცხებელად გუაქუს საგამრო [259r II] ბელთა⁵ ჩუენთა^{III}, რამეთუ ულ-ბილეს⁶ ჰყოფს მათ ცერტოშესასხმელად? ნუსადა^{IV} ესევითარისა ზეთისა და ცხებისა მისისა მიერ⁷ სრულ-იქმნების ნიჭი სულისა წმიდისად^V.

არა გრცხუენის-ა მათ ზედა, რომელთა ძლით ყოველთავე მართლმა-დიდებელთა მიერ საცინელ ქმნილ ხართ? რამეთუ^{VI} არა შესაძლებელ არს სულისა წმიდისა დანერგვასა და ბეჭდესა ღმრთისასა სახელითა მა-მისათა⁸ და ძისათა⁹ და¹⁰ სულისა წმიდისათა^{II} ნათელდებულსა ზედა მოსლევა და გამოსახვა, თვინიერ წმიდისა მიპრონისა ცხებისა.

14. რამეთუ ესე არს ნიში, რომელსა მიიღებს დასაცველად და გარე-
მისაქცეველად ეშმაკთა ყოველი ქრისტეს მიმართ ნათელდებული. ხოლო
მიპრონი და მას ზედა ქმნილი ლოცვად უფლისა მიერ¹ მიეცა მოციქულთა
და მოციქულთა მიერ¹ – ეკლესიასა ქრისტესა, ვითარ-იგი განწესებათა
მათთა შინა² აღიწერების.

აწ უკუ უკუთუ გაქუს ესე მიპრონი და მიპრონსა ზედა ქმნილი
საიდუმლოდ უწყიოთ და მას ზედა წარსაოქუმელსა³ ლოცვასა მეცნიერ
ხართ და საიდუმლოდ შემზადებასა მისსა წლითო-წლად სრულ-ჰყოფთ
და ოქუენცა დაპედავო⁴ მადლსა, გარდამომავალსა მის ზედა⁵ ჟამსა
შემზადებისა მისისასა, ვითარცა პატრიაქნი⁶ და მდდელომთავარნი ჩუენ-
ნი, რადსაოჯს⁶ არა იცხებოცა მას ჟამსა ნათლისდებისასა?

ხოლო ვინავთგან არცა⁷ თუ რავ არს მიპრონი, ამას მეცნიერ ხართ,
არცა თუ რავ არს მადლი, რომელი მიეცემის მის მიერ ცხებულთა, ამისთვის
არცა სულითა წმიდითა სრულ-იქმნებით, ნათელ-იღოთ რავ, არცა მართლ-
მადიდებელ ანუ ქრისტეს ეკლესია ხართ, არამედ მორყენილშესაქრებელ
და ერისკრება მრავალოვისა უთავოდას⁸ წვალებისა.

ამისთვის აღმხილველნი ოდესმე ცისკროვანებათა⁹ მიმართ ჭეშმარ-
იტებისათა მოუკედით ქრისტესა და განათლდით მადლოთა მიერ სულისა
ცხოველისათა¹⁰, რადოთა შესაძლებელ იყოს ოქუენგან წვალებისა ვიდრემე
ოქუენისა¹⁰ მოძაგებად, ხოლო მართლისა და უბიტოდას ქრისტეს ეკლე-
სისა სარწმუნოებისა კეთილად მოსწავლეობად¹¹ და რადოთა პირთაცა
ოქუენთა ოქუელისა მისებრ¹² არა პრცხეულოდის¹³ დღესა შინა საშინელ-
ისა¹⁴ საშჯელისა¹⁴ ღმრთისასა, რაჟამს მიეგებოდის თოთოეულსა საქმე-
თა მისთაებრ¹⁵. გარნა წინამდებარისავე მიმართ კუალად ვიქცეთ.

15. რასა უკუ იტყვს მერმეცა დიდი გრიგოლი უცხადესადრე შესას-
წავებელად და განსაყოფელად ორობისა ქრისტეს დღესასწაულთადასა?

„აწ უკუ შობად ჯეროვნად ვიდდესასწაულეთ¹⁶ მე, წინამდღურმან
დღესასწაულისამან და ოქუენცა“¹⁷. და შემდგომად მცირედისა: „ხოლო
აწ სხუად საქმე ქრისტესი და სხუად საიდუმლო. ქრისტე განათლდე-
ბის, თანაელვარე ვიქმნეთ! ქრისტე დაეცლეის, თანა-შთავიდეთ, რადოთა
თანა-აღმოვიდეთ!¹⁸ და ამისა¹⁹ შემდგომად: „ხოლო ვინავთგან ნათლის-
დებისად კრებად და ჯერ-არს მცირედსა რასმე ძვრისხილვად ჩუენთვის
ხატქმნილისა მის და ნათელდებულისა²⁰ და ჯუარცუმულისაოჯს²¹, მოვედ
და განყოფისათვის ნათლვათადასა ვიფილოსოფოსოთ, რადოთა წარვიდეთ
ამიერ განწმედილნი²². და დასასრულსა: „ხოლო ჩუენ პატივ-ვსცეო²³
ნათლისდებასა ქრისტესსა²⁴ დღეს და კეთილად ვიდდესასწაულთო“²⁵.

16. რად არს ამათსა უგანცხადებულესი შესამეცნებელად ჰეშმარიტებისა მეცნიერებისათვე¹ განყოფილებასა ზემოთქუმულოთა² ამათ ქრისტეს დღესასწაულთასა? [259v I] არა საცნაურ იქმნა-ა განცხადებულად³ განყოფილებად ქრისტეს შობისაგან¹ ნაოელთა დღესასწაულისაგ?² არა წარმოგიდგინა-ა საღმრთომან გრიგოლი სხუაყოფად ამისი და სხუაყოფად მისი, რომელთათვე იტყვს, ღმრთისმეტყუელებდეს რავ?

გარნა რავთა არა მერმეცა ამისოუჩხვე განვაგრძოთ სიტყუად, მოვედით, გავედრები, და მოსწავლე იქმნენით კეთილმსახურებისა, მიითუალეთ სიტყუად მართალთა შჯულთა ქრისტეს ეკლესიისათავ³, რომელი მადლმან სულისა წმიდისამან წინავსწარმეტყუელოთ⁴ და მოციქულთა მიერ განამტკიცა და რომელი მწყობრმან მამათა,^{IV} პრომით ვიტყვ და იერუსალიმით, ალექსანდრიით და ანტიოქიათ და კონსტანტინუპოლით⁵ შეკრებულთამან, შჯულისდებით⁶ განასრულა, რავთა არა, გამოკუეთილნი გუამისაგან ქრისტესისა და უცხოებრძილნი ერთისაგან კათოლიკე და სამოციქულო⁷ ეკლესიისა⁸, უცხო იქმნეთ ძისა ღმრთისაგან და ზიარებასა საუკუნეოა⁹ კეთილთა მისოასა დააკლდეთ. ხოლო რამეთუ გამოკუეთილნი ხართ ზიარებისაგან სამეუფოდსა ჭორცისა¹⁰ და უცხონი მორწმუნეთა ეკლესიისაგან, ესე ცხად არს ამაგან, რომელთა ოქუმად გუნებავს აწ თქუენდა მომართ. და უკუეთუ გნებავს, მოხედეთ^V სიტყუასა ჰეშმარიტებისასა და სცნათ უეჭულად, თუ ვითარ გამოგიკუეთიან თავნი კათოლიკე ეკლესიისაგან და ქმნილ ხართ სასომეხო და არა ქრისტეს ეკლესია^{II}.

17. თუმთხილველნი სიტყუანი და მსახურნიი¹, რომელ არიან¹ მოწაფეები ქრისტესნი,^{*1} მთავრად ყოვლისა სოფლისა დაიდგინნებს² მის მიერ და ქადაგად ჰეშმარიტისა და უბიწოდესა სარწმუნოებისა. რომლისათვეცა³ წარავლინებდა რავ მათ ქადაგებად, პრქუა: „წარვედით⁴, მოიმოწაფენით ყოველნი წარმართნი,“ ნაოლისმცემელთა მათოთ სახელითა მამისათა და⁵ ძისათა და სულისა წმიდისათა და¹ მასწავლელთა მათოთ დამარხვად⁶ ყოველთა, რაოდენნი⁷ გამცნენ⁸ ოქუენ.⁹

ესე უკუე ყოველნი,⁹ შემდგომად ქადაგებისა სიტყვა მის ყოველთა შორის წარმართა, შეკრებს ერთბამად მორწმუნეთა თანა ანტიოქიას და კრებისამოქმედთა მას¹⁰ შინა უწოდეს¹¹ მენ ქრისტეს მიმართ მორწმუნექმნილთა ყოველთა ქრისტიანები¹². და მაშინვე¹¹ დაუსხენეს კანონნი ეკლესიასა მორწმუნეთასა თოხმეოცდახუთნი კლიმენტოსის მიერ¹⁴, ლოცვანი¹² წმიდისა¹³ უმისწირვისანი, ნაოლისდებისანი, გელთდასხმათანი, მიპრონისანი და სხვა ყოვლისაგვ საეკლესიოდსა მოცემისათვეს განაწესეს. მერმე გელთდასხმულ ყვნეს ეპისკოპოსნი მოწაფეეთაგანნი¹⁵

ყოველსა ზედა¹⁴ სოფელსა.

18. ა.*¹ და პირველად ვიდრემე ეპისკოპოსად პირველსა ეკლესიასა ყოვლისა სოფლისასა, ვიტყვ უკუკ იერუსალიმისასა, უფალმან გელთ-დასხმულ-ყო მმავ თუ იაკობ.

ბ. ხოლო მეორედ, პეტრე გელთდასხმულ-ყო ეპისკოპოსად¹ ევო-დოს მეორესა შინა მსოფლიოსა ეკლესიასა, ვიტყვ უკუკ, ანტიოქიისასა.

გ. მესამედ, პავლე სხუასა შინა მსოფლიოსა ეკლესიასა, პრომისა-სა ვიტყვ¹, გელთდასხმულ-ყო კლავდიას ლინონ^{*2} ეპისკოპოსად².

დ. მეორხედ, მარკოზ სხუასა ზედა მსოფლიოსა ეკლესიასა, ალექსანდრიიელთასა, გელნი დაასხნა ანიანონს^{*3}

ე. ხოლო მეხუთედ, აწინდელსა ამას ზედა დიდსა ეკლესიასა ყოვ-ლისა სოფლისასა, ბიზინტიისასა, ონისიმეს გელნი დაასხნა ანდრევ³.

და თითოეულად⁴ ყოვლისა მიმართ [259 v III] ქალაქისა და სოფლისა გელთდასხმულნი ეპისკოპოსნი⁵ წარავლინებეს.

19. ვინაოცა სასომქეთოვანცა და ასურეოისა სოფელსა დაადგინებს თითოეულად ეპისკოპოსნი: სევასტიას, ვიტყვ და მელიტინიას¹, სამოსაგს და კამახს, ედესას და კელიტეინინს¹, სელევკიას და ტარსუნს² და სხუათა რომელთამე, რომელთაგანნი³ რომელნიმე ანტიოქიისა სამთავროსა ქუეშე არიან, ხოლო რომელნიმე კონსტანტინუპოლისასა, დამმარხველნი მარ-თალსა აღსაარებასა სარწმუნოებისასა, ვითარცა დიდნი საყდარნი ესევი-თართა ამათ პატრიაქთანი⁵ და თანაერთზრახვა მათდა არიან სიმართლე-სა შინა შჯულთასა და სიტყვსა მართლმკუეთელობასა.

ხოლო თქუენ რომლისა-მე მოციქულთაგანისა ეპისკოპოსისანი ხართ ანუ რომლისა საყდრისა მათისანი, რომელნი არა თანაერთგმანი ხართ პირველთქმულთა^{III} ამათ ეპისკოპოსთანი მოციქულთა მიერ სოფელსა თქუენსა, და^{IV} ასურთასა ზედა განჩინებულთანი? რამეთუ დიდი გრიგო-ლი, ეპისკოპოსი დიდისა სომხეთისად⁶ და კესარიელისა⁷ მიერ, პროტო-თრონისა კონსტანტინუპოლელელთავასა⁸ VI, გელთდასხმული, მიმდგომად მისსა ეპისკოპოსად სახელ-იდვა მოცემისაებრ მოციქულთავასა და არა კათოლიკოსად⁹.

20. რომლისათვისცა თანაერთგმა ექმნა ყოველსა ეკლესიასა მართლ-მადიდებელთასა, და პირველსა კრებასა სამასათრვამეტოა წმიდათა მა-მათასა ძისა თვისისა თანა¹ თანამზრახვალ ექმნა, რომელსაცა, ვითარცა ერთსა დიდთა მამათა და მოწამეთაგანსა, პატივ-ვსცემთ² და საჭსენებ-ელსა მისსა წლითი-წლად ქებით ვდდესასწაულობო.

ხოლო თქუენ, – არა თანაერთგმათა მოციქულთა მიერ ქრისტესთა

სოფელსა შინა თქუენსა განჩინებულთა ეპისკოპოსთასა, რომელნიცა ეგერა მოვიგსენენით, არცა მოძღვრებასა დიდისა გრიგოლისსა მრწმუნებულთა, რომელი-იგი მამათ-მოცემულად აქუნდა მას და რომელი კესარიელისამიერითა ჭელთდასხმითა მიიღო, — რომლისა ეპისკოპოსისა ანუ ეკლესიისანი ხართ, გჯოხართ ჩუენ: პრომაჟლოადასანია^I ანუ ალექსანდრიელთავსანი^{II}, იერუსალემელთა^{III} ანუ ანტიოქელთავსანი^{IV}, გინა კონსტანტინეპოლელთავსა^V მსოფლიოთა და სამოციქულოთა^{VI} საყდართანი, რომელთა ქუეშე ყოველნი ტომნი და ეპისკოპოსობითნი სამთავრონი^{VII} ყოვლისა სოფლისანი დამორჩილებულ არიან? ^{VIII} არასადა! რამეთუ არცა ერთისა ამათ ეკლესიათაგანისა იპოვბით თქუენ თანამოწამედ.

21. და ვინავოგან გარეშე მსოფლიოთა ამათ ეკლესიათა და სამთავროთავსა არა არიან სხუანი მართლმადიდებელნი ეკლესიანი,¹ რომლისა სამთავროსა ანუ ეკლესიისანი ხართ თქუენ, ვითარცა ვთქუო? ანუ თუ ცხად არს, ვითარმედ არცა ერთისა მორწმუნეთავსანი. რამეთუ¹ ყოველნი ესე ზემოთქუმულნი ეკლესიანი ყოვლისა სოფლისანი ერთად წმიდად² კათოლიკე და სამოციქულო^{II} ეკლესიად ქრისტესა შეიქმნებიან [260r II] და ერთად აღსაარებად მართლისა სარწმუნოებისად შემოკრბებიან^{III}, არცა ერთითა რაოდ განყოფილნი ურთიერთას სიმართლესა შინა შჯულთასა. ვინავცა წინამდწირ ცხად არს, ვითარმედ გუამისაგან ქრისტესისა გამოკუთილ ხართ და გათოლიკე და სამოციქულო ეკლესიისა მისისაგან უცხოქმნილ ხართ არა თანაერთგმობითა პირველოქუმულთა ამათ ხუთოთა ყოვლისა სოფლისა დიდთა ეკლესიათავთა, რომლისასა რადმცა უძრეს იყო თქუენთუ?

ხოლო რაოთა ცხადისა მაგალითისა მიერ გამოკუთილად გაჩუენნე³ თქუენ გუამისაგან ქრისტესისა, მომეციო მე, მკითხველსა, ჭეშმარიტი სიტყვებად:

22. კაცი არა სოფლად დაიბადა-ა დმრთისა მიერ, უფროვსად ხილულისად და უადრესად? ¹ კუალად, გუამი კაცისად არა ერთისა¹ თავისა მიერ მართებულ იქმნების-ა? ² ხოლო გუამსა შორის მისსა არა ასონი მრავალ არიან-ა? და ყოველნი იგი ასონი ხუთოთა ხოლო საცნობელთა მიერ განგებულ იქმნებიან.^{II}

არს-მე-ა გუამსა შინა კაცისასა სხუად საგრძნობელი, მეექუსედ აღრიცხული და ზედადართული ხუთოთა მათ, თუსითა სახელითა სახელდებული?

რამეთუ უწყიოთ სახელველისა ყოფავ მას შინა და სასმენელისა, საყნოსელისა³, გემოსხილვისა⁴ და შეხებისა, ხოლო სხვსა არასად

ანუ ყოფად, ანუ სახელდებულობად მის შორის საგრძნობელისად.

23. აწ უპუე უპუეთუ ესევითარი შემზადებად აქუს გუამსა კაცობრივსა, განვიხილოთ და ესევითარისავე¹ ქონებად ვპოვოთ² საცნაურისაცა და საღმრთოსა შემზადებისა და³ გუამისა ქრისტესისა, რომელ არს მორწმუნეთა ეკლესია. და გულსმოდგინებით⁴ ისმინეთ, უპუეთუ გნებავს⁴: გუამსა შინა კაცისასა იხილვების თოთოსახეთა ასოთამიერი შენაწევრებულებად და ხუთოა საცნობელოთამიერითა მართებითა ერთისა თავისა ქუეშე დაწესებულობად.

ხოლო ხედავ-ა, რამეთუ ქრისტეს ზედაცა ესრეთ იპოების, თჯნიერ ყოვლისავე ცილობისა? ერთი გუამი არს ქრისტეს დმრთისავ⁵ მორწმუნეთა ეკლესიად და ვითარცა ასოთა რაომე, თოთოსახეთა⁶ წარმართოა მიერ შენაწევრებული და ვითარცა ხუთოა საგრძნობელოთა, დიდთა ამათ საყდართა მიერ განგებული: პრომისასა, ვიტყვა, იტრუსალიმისასა და⁷ ალექსანდრიისა, ანტიოქიისა⁸ და კონსტანტინუპოლისასა⁹ და ერთისა მის თავისა¹⁰ ოჯისა, ქრისტეს, მიერ ყვანებული.

ვინავცა ხუთოა ამათ საყდართა, ვითარცა ხუთოა საგრძნობელოთა მიერ ქრისტეს გუამისათა, რომელ არს მორწმუნეთა ეკლესიად, ყოველნი ასენი მორწმუნეთა წარმართოანი⁹ და ტომებინი მათნი, ესე იგი არიან, თოთოეულოთა ადგილოთა ეპისკოპოსნი განგებული იქმნებიან¹⁰ დმრთივშეუენიერად¹¹, ვითარცა ეგერა ითქუა, ერთისა მის თავისა მისისა, ქრისტეს, მიმართ, მართლმადიდებელისა და წმიდისა¹² სარწმუნოებისა მიერ შენაწევრებულნი და მის მიერ ძღვანვილნი.

24. აწ უპუე ნაოესავი თქუენი, არა განგებული ხუთოა ამათ ქრისტეს გუამისა საგრძნობელოთა და საყდართა მიერ, ვითარცა ასოვ ქრისტესი [260r III], არა ერთგმობისათვის თქუენისა შჯულოთა მისთა თანა¹ კეთილადი¹, ცხად არს, ვითარმედ საღმრთოვსაებრ მოციქულისა ასომევის² ის¹¹ ქმნილ არს მრავალთავისა წვალებისა, რომლისადაცა³ შეყოფილ ხართ შემდგომად დმრთისა მემაგექმნილნი, და წარწყმედისა⁴ და გმჰნიისა შვილქმნილ ხართ¹¹, ვითარცა იტყვა¹³ დავით, ვითარმედ: „მოსარ ყოველი, მეძავექმნილი შენგან“¹⁴ და არდარა ხართ გუამისა ქრისტესისანი. რამეთუ უპუეთუმცა იყვენით ასო მისსა, საგრძნობელოთაგანმცა მისთა, ესე იგი არს, საყდართა განიგებვოდეთ, ვითარცა ჩუენ თანა ერთგმანი მათნი შჯულოთაცა და ქრისტესმიმართსა სარწმუნოებასა შინა.

ხოლო ვინავოგან არა ხართ, ამისთვის კიდე ხართ განმგებელობისაგანცა მათისა, ვითარცა დამპალი და მკუდარქმნილი ასოვ ჭეშმარიტისა ცხორებისა ქრისტესგან. ამის უპუე სახისასა რომელიდა სხეუად

უსაკუთრები სახე მიგცეო⁵ ოქუენ გუამისაგან ქრისტესისა გამოკუეოთ-ლობისა თქუენისავ და განცხადებული სამხილებელი ბოროტადმადი-დებლობისა^{IV} თქუენისა⁶ და წვალებისავ? ანუ არა^V განცხადებულად გასწავა-ა ამიერ, ვითარმედ უცხონი ხართ ქრისტეს⁷ ეკლესიისა გუამისა შენაწევრებისაგან?

25.*¹ ამისთვის² გევედრები თქუენ, განაგდეთ ბოროტადმსახურისა მა-გის³ წვალებისა პყრობავ თქუენ მიერ და რომლისა ძლიო ჩუენ მორწმუ-ნეთა და მართლმადიდებელობაგან გამოკუეთილ ხართ, ბოროტი იგი შე-საკრებელი, ნაცვალად ღმრთისა ეკლესიობისა, წინააღმდგომ ქრისტესსა და განცხადებულ მტერ ჰეშმარიტებისა¹ ქმნითა.

რამეთუ უწყიო, ვითარმედ ყოველი სოფელი, რომელიცა ხუთთა ამათ ზემოთქუმულთა დიდთა საყდართა მიერ იმდევლომთავრების^{II} და მო-ძლევრებისა მათისა მიერ განისწავლების, თანაშეტყუებული სოფლები-სა თანა სომეხთავასა, ზღუად რადმე იხილვების დიდად ნაღუარევისა² მწყურნებთა მიმართ ანუ ცად, ზეშთაბრწყინვალედ³ – წერტილისა მი-მართ, ქუეყანისა.

26. ვინავ¹ ამიერ უეჭუელად¹ ერთი ორთა წინააღმდგომთაგანი იპოები-ს^{II}, ვითარმედ: – ანუ ყოველი სოფელი ცოომასა შინა არს^{III} და მხოლოდ თქუენ ოდენ მართლპეტამომეტყუელებთ² სიტყუასა ჰეშმარიტებისასა, და სცოების³ ღმრთისმსახურებავ მისი და არა არს ღმერთი შორის მისსა, ვითარცა იტყპს დავიო,⁴ და მეფობავ ბერძენოავ^{IV} არა იცხების ღმრთისა მიერ, – ანუ ყოველი ვიდრემე სოფელი, რომელიცა ყოვლისა ეპისკოპოსი-სა მართლმადიდებელისა მიერ შეიმკობვის და სრულ-იქმნების სიმართ-ლითა შჯულთავთა,^V სამეუცო ღმრთისა ქმნილი^{VI} ყოვლითა ღმრთისმ-სახურებითა და კეთილმსახურებითა⁴ სავსე არს, მართლიად მორწმუნე სამებისავ და მართლგამომეტყუელი განგებულებასა სიტყპსასა, ვითარ-ესე აწ უპყრიეს ყოველსა ეკლესიასა მორწმუნეთასა.

27. და ოქუენ ასეურთა მარტო თითოთა თანა არა ხოდო სცოებით¹ და უბიწოდესა სარწმუნოებისაგან განკვარდებით, არამედ აღსავსე ხართცა მრავალთა წვალებათა მიერ, გამოკუეთილნი ეკლესიისა და გუამისაგან ქრისტესისა.

ხოლო აწ მეცნიერქმნილნი ამიერ ჩუენ მორწმუნეთა^{II} ეკლესიისაგან¹ განყოფილებისა თქუენისანი, ნუდარა მერმეცა ურწმუნოებისავე თქუენისა ზედა ინებებთ დადგრომასა, არამედ ვითარცა სიტყპსა მიერ მოსწავლექმ-ნილნი თვთ მის ჰეშმარიტებისანი, ურცხუნელად² მოუკედით ეკლესიასა მორწმუნეთასა, რადთა მართლისა აღსაარებისა მიერ და მოძულებისა

[260v I] წვალებისმთავართა ოქუენთასა, შეერონეთ ქრისტესა და ოქუენცა^{III}. და იდიდოს ღმერთი ოქუენ შორის, მამისა და ძისა და სულისა წმიდისა შორის³ ოყენისცემული და ყოველთა წმიდათა შორის მისთა დიდგბული, რომელსა პშუენის ყოველი დიდგბაი, პატივი და⁴ ოყენისცემა, აწ და მარადის და საუკუნეთა საუკუნეთასა⁵, ამინ.

II სიტყვის პრიტიკული აპარატი

სათაური ~ მიხივე მეორე განსაქიქებელი დასამწობელად მგმობრისა წვალებისა სომებთავსა D
სათაური logoom.

1.1 ოუ] om. D. 2 მართლმუტოელებისა D 3 ოქუნდაღ] ოქუმად CD 4 მესაიდუმლობისა 5D 5 ხედავთ D 6 თვითოეულისა AD 7 განჯორციელებისა D

*¹ „კითარცა“ ჩამატებულია სტრიქონს ზემოთ A.

I diaferonte-] უაღრესნი

II qeologw/ add. და

III pl hñ] add. ხოლო

IV kai; ti meson/ om.

V ohilian/ ობილი

VI all h men peri; thn ebrtwn fwtwn htou Cristou gennhsio eprth ½ bbejao ვიდრემე არს, გარეშე დღესასწაულისა ნათელთაისა, ქრისტეს შობისა დღესასწაული (შესაძლებელია, „გარეშე“ გაჩნდა იმიტომ, რომ peri; thn წაკითხული იქნა, როგორც periton.

VII ebrth/ add. და

VIII to; musthrion ekaesth toutwn tɔ iθtion pašin iθdia/kai; dhmosia/gnwrizei/ თვითოეულისა ამაოგანისა საიდუმლოთა თვითებათ უწყის ყოველმან ერობამან და მსოფლელობამან

2. 1 დადგრომილთა D 2-3 ურთიერთას] ურთიერთარს C

2. I eff qhmen/ om.

II prwtion] add. საღმე

III kaq¹ ufoest asin ajugcut o~/ ერთგუამოგნებით და შეურევნელად

IV autai] om.

3. 1 ერთი C 2 ვიწაოთ BC

3. I tou' qeol ogou patroß] ~ მამისა და დმრთისმეტეულისა

II twñ dñs/ საღმრთოთა

3. ⁰¹ გრიგოლ დვთისმეტყველი, Or. 39 I 1= PG 36, col.336 A.

4. 1 ქრისტე D

4. I dñs/ საღმრთოთა

4. ⁰¹ გრიგოლ დვთისმეტყველი, Or. 38, I,1 = PG 36, col. 312 A. ⁰² გრიგოლ დვთისმეტყველი, Or. 39, 1 = PG 36, col. 336 A.

5. 1-2 აღირიცხვა C

5. I a ßugcutwñ/ om.

5. ^{οι} οιωανγ δαθασκελο, ραρδαθωζεμα, τ. 52 = PG 94, col. 1013 B.

6. 1 Ζηρψβαρα D 2 θογρ] add. ραμετη C 3 ιζσισα D

6. I toutou te carin% αθοις θοθεθοσατζε

II εγεωσε% add. ροταρζα

III αγκρωπιν% add. ροταρζα

IV ειρ kl hsin% om.

V ουτο-] ρεργο

VI ekl ut rosameno-] add. θατο

6. ^{οι} οιωανγ δαθασκελο, ραρδαθωζεμα, τ. 47 = PG 94, col. 989. ^{οι} θατο 1,

21.

7. I crhmatisaõ% ραθεθοζεργελο

II legomen] add. ρα

III αυτη% ροταρζα

IV αιτην] θατο

7. ^{οι} οιωανγ δαθασκελο, ραρδαθωζεμα = PG 94, col. 1013 C.

8. 1 ρα κεαλαρ... κρισθερη οιζερδοις] om. D 2 θωδαρ] δερβεραρ D 3 θηρ] θαν D 4 θινασθιαρμεθεργελοτα D 5 ~ θαρλοιοτα ρα θιδρθιοτα BC

8. I Cristoõ ouj gennat ai kai; allwõ eipwn ekei thn thõ αγκρωποth oõ fusin gennašqai, teqewmenen hpiyat o% ρα κεαλαρ, θεορερζα, ραμετη ικεα ραρ θηρ, ροταρθερ, „κρισθερη οιζερδοις“, καρωροριογοισα δερβερδοισα, ραθεθοισα, θωδαρ θιδρθιοτα BC

II Pat in de; eipwn% θωριο ακα, ροταρθερ

III musthrion] add. ρεργο ατρ

IV patai% om.

V Cristoõ] add. ρα

VI toutou% add. θερθερζα

VII Petroõ] add. ραμετη γερ αρεω, οθερζε

8. ^{οι} οισαο 9,5 ^{οι} 2,40 ^{οι} θατο 3,17; 17,5; θαρδεθο 1,11; 2 ζερρη 1,17

9. 1 ακα D 2 ατε] om. D 3 κρισθερη D 4 θαρθεροιανο D 5 θαρθεροιανο D 6 θαρθεροιανο D 7 ρα] om. D 8 θαρλοιοτα BC 9 θερθερδοισα C 10 θωδαρ θιδρθιοτα C

9. I musthrion% add. ρα ροταρζα

II eīkotw-] om.

III w̄per] om.

9. ^{οι} θερθερη θερθερη θερθερη, Or. 39, I,1 = PG 36, col. 336 A.

10. 1 θωδαρ θιδρθιοτα C

10. I fwtisma] add. და

II ouj eſtin% add. ძალი

III tovmen] პირველი იგი

IV dhl oi% ქადაგებს

V to ;de || ხოლო მეორე

VI touton] om.

VII qeol ogou] add. ამის

VIII ajsunht on% უსამართლოსა

IX di jw%] om.

X hheiõ% add. შემდგომთა სიტყუათა მიერ

XI ejiferon% შემდგომთა სიტყუათა შინა

XII af igmeqa% add. და რომლისა დღესასწაულობად დირს ვიქმნენით.

„რომლისა მომართ მოვიწიქნით“

XIII f hsi:] add. და

XIV ojomazei% add. დღესასაწაულსა

10. ^{o1} გრიგოლ დვოისმეტყველი, Or. 38, III ,8 = PG 36, col. 313 C. ^{o2} გრიგოლ დვოისმეტყველი, Or. 39, I,2 = PG 94, col.336 A ^{o3} იოანგ 1,9.

11. 1 შერევო C 2 ევტექისებრ C 3 შემაჩვენებლობასა C 4 წვალებათა D
5 ამათ D 6 და] om. D 7 იმინეო D 8 ზეხოა A

11. I miān eiħai] add. მათ

II Eutuch/kai; Sabeħ li iwn % ~ საბეჭიოთვის და ევტექისებრ

III ufo;t ou`qeis% დმრთისმეტყველებათა

12. 1 მიმართ D 2 სარწმუნოებისა C 3 ცხოვრებისა C

12. I oijkeioumenoō % განმოგებელი პირისათვის

II aħti;t ou% კითარმცა იტყოდა, კითარმცა

III proeirhtai % იტყვო

IV tou`qeis% დიდისა

V hħneið % ṭekk

12. ^{o1} გრიგოლ დვოისმეტყველი, Or 39, II, 3 = PG 36, col. 336 B; შდრ. ფსალმ. 33,6.

13.1 მართლგამომეტყუბლებათა C, სამართლგამომეტყუბლებთა D 2 ჰე-
მარიტისათვისა D 3 ნათელ-იღებო D 4 ბეჭედად D 5 საჭმარებელთა D 6
ულბილე D 7 ~ მიერ მისისა D 8 მამისათა C 9 მისათა C 10 და] om. D 11
წმიდისათა C

13. I aħfa kal wħ% რამეთუ ნუ კეთილდად

II ojqtomeite % მართლპეტგამომეტყუბლებთა

III kai;t wħi ouť wħi koinwħi legomenwn pet siwħi auť wħi% om.

IV aħfa % ნუსადა

V pl hrouħsqe Pneumatoō aħżeju % სრულ-იქმნების ნიჭი სულისა წმიდისათ

VI katagel ašqe% add. რაմეოუ

14. 1 Թոյր] մօմառտ D 2 ~ Շօնա ամառտա D 3 Վարսատվյլուսա AD 4 քօհց-
ջազտ BCD 5 პաტրուարյնո AB 6 րասատցի C 7 արա D 8 պուառուսա BC 9 Յուծ-
րանցիկատա BC 10 ~ տվյալնուսա զուգրյեմյ D 11 ևաեշյլուսա BD

14 I apostoloiõ% add. դա թուոյկյլուտա Թոյր

II genomenhn] Վարսատվյլուսա

III kai; kat askeuazete tutto mustikwõ kai; uheiõ eſt hsiwõ kai; th̄ carin
katercomenhn orate ep̄ auitw̄ դա ևասցյմլուր Մյմիսացյիկասա մօսսա Վլուո-
վլուց ևրյալն-պուցտ դա տվյալնցա დաշեցազտ մաժլսա, գարճամոմացալսա մօս
նցըս

IV poluscedouõ% add. պուացուսա

V agiou% Յեղացյլուսատա

VI met amageiõ% յետոլուա մուսվացլյունաա

VII սինան% տվյալուսա մօսյիկ

VIII f anera~] ևամոնցյլուսա

14. ՞ ցւալ. 33,6 ՞ ռոմեացուտա 2,6

15. 1 ամօս ABC 2 նատլուսցյիկասա D 3 Հյարշյմյլուսատցի C, Հյարշյմյլուսա
Թոյր D 4 პաტրու-նցտ C 5 յրուսբյյեսսա] om. D

15. I tou`Crist ou% add. ՞

II proeortasamen% յուգայեսասվայլյու

III morfwqent i% add. դա նատլուցյիկյլուսա

15. ՞ ցրոցուր դցուումյիցյյելո, Or 39 XIV,62 =PG 36, col. 349 B ՞ ցրոցուր
դցուումյիցյյելո, Or 39 XIV = PG 36, col. 349 C 8-9, 12-14 ՞ ցրոցուր դցուու-
մյիցյյելո, Or 39 XVII = PG 36, col. 353 C 8-12. ՞ ցրոցուր դցուումյիցյյելո, Or 39
XIV =PG 36, col. 357 D 1-2

16. 1 Ցոծուցան C 2 գույնասվայլյլուսա D 3 յայլուսուսատաս B 4 Վինասվար-
թյիցյյելո D 5 յութիւնիւնուու BC 6 եշյլուսցյիկաս C 7 ևամուոյկյլուսա
AC 8 յայլուսուսа B 9 ևայլյուրուտа BC 10 յութիւնսа] add. դա ևուելուսа D 11
յայլյեսուսа D

16. I kal wõ կ om.

II tw̄ eiſhmenwn կ Կյմուոյկյլյլուտա

III ouci; kai; par̄ oit f anera% արա ևաբնայր ոյմնա-ա ցանցեացյլաա

IV patriarchn] մամատա

V prosecete% մակյցյու

17. 1 արուն] արա C 2 գուցցիյյես D 3 բումուսատցի D 4 Վարշյեցու] add.
դա D 5 դա] om.D 6 դամարեցա լ դա C 7 բառցին D 8 ցամցյյ BCD 9 յու-
յլուոն] om. D 10 մատ] մատ D 11 յույնուցյյ D 12 մուրմյնյուտաս... . լուցանո] om. D 13 մովայյուտացան D 14 նցըս] om. D

17. I Pneumato~] add. դա

II cristianou] add. და მაშინვე

III tou' Qeou'] წმიდისა

17. *¹ ქრისტესნი~ ჩამატებულია სტრიქონს ზემოთ A

17. ^{o1} ლუკა 1,2 ^{o2} გათე 28,19 ^{o3} საქმე მოციქულთა 11,26 ^{o4} მოციქულთა
კანონები =PG 1.

18. 1-2 ეპისკოპოზად C 3 ანდრია BC 4 ოკთოვეულად ABD 5 ეპისკოპოზი
C

18. I eiþ Rwmhn] add. ვიტუშ

II Ḵalexandriæn] ალექსანდრეულთასა

18. *¹ ხელნაწერებში ნუმერაცია არის ასომთავრულით *² საკუთარი სახელი „ლინონ“ არის ბერძნული Linon სახელის აკუზატივის ბრუნვის ფორმის ტრანსკრიპცია. *³ საკუთარი სახელი „ანიანონ“ არის ბერძნული Annianon -ის აკუზატივის ბრუნვის ფორმის ტრანსკრიპცია, რომელსაც თარგმანში დართული აქვს მიცემითი ბრუნვის ნიშანი „b“.

19. 1 მელიტენის D 2 ტარსენს BC 3 რომელთაგანი D 4 კოსტანტინოპოლისასა BC 5 პატრიარქთანი C 6 სომხეთისა D 7 კესარიელთა C 8 კოსტანტინოპოლელთასა BCD 9 კათოლიკოზად C

19. I Kel etzin] კალიტეინის

II უფ; thñ eþparcian tel oušin Ierosol umwn, aiJ de;] om. (ბერძნული ტექსტის მიხედვით სომხეთისა და სირიის ეპისკოპოზები სამ ეპარქიას ემორჩილებიან: იერუსალიმის, ანტიოქიის და კონსტანტინეპოლის. ქართულ ტექსტში გამოტოვებულია იერუსალიმის ეპარქია. ოუ ეს მთარგმნელის ან გადამწერის მხრივ მექანიკური გამოტოვება არ არის, მაშინ ამ ფაქტს ახსნა სჭირდება).

III taið hñeteraiõ] პირველთქუმეულთა

IV th/cwra/] om.

V afierwqeisa~] განჩინებულთანი

VI Konstantinoupoli ew~] კონსტანტინეპოლელთასა

20. 1 თანა] om. D 2 პატიგ-ხცემთ D 3 კოსტანტინოპოლელთასა BCD

20. I thõ Rwmhõ] პრომაელთასანია

II thõ Ḵalexandriæn] ალექსანდრიელთასანი

III thõ Ierosol umwn] იერუსალემელთა

IV thõ Ḵantioceriañ] ანტიოქელთასა

V thõ Kwnstantinoupoli ewõ] კონსტანტინეპოლელთასა

VI jqeïwn] სამოციქულთა

VII eþiskopia kai; eþparcia] ეპისკოპოზებითი სამთავრონი

VIII tel ei] დამორჩილებულ არიან

21. 1 რამეთუ] om.AD 2 წმიდად] add. და BC 3 განუტნეო CD

-
21. I ekklesia~ oīqodokw] մարտղմագուցելելն օքլյեսօն
II kaqol ikhm] add.. դա ևամուշոյլուց
III pișewō] add. Շյմուրծելն օն
22. 1 յրտո D 2 օյթեկուս D 3 ևայնույլուսազ BD 4 ըյմուսենուլցուսազ BD
22. I Ը աիգրապօ ովչի; կումո էկտիսի պարա; tou' qeou' meiizon tou' oīwmnenou
kai; kreiton] յաբու արա ևոյցլաց դառնացած լմրտուսա մոյր, շյուրուսեաց եօլյ-
լուսաց դա յագրցեսաց?
II aişqħsewn] add. ջանցից օյթեկուս
23. 1 յեյզուարունուսա C 2 զերուտ C 3 զյուլմուցցոնց D 4 շյույլ շյույլ-
նացս] շնյեկացս տոյ A շնյեկացս յայց D 5 տշուսեսեցտա A 6 անջույնուսա B 7 յու-
նիանինյացալուսասա BC 8 տացուսա] add մուս D 9 վարմարտեն D 10 յյմեյեկուս A
*1 ձմունիյ վյշուա: „յարունուս“ A
23. I kai;] դա (kai; տարցմենուն) ‘դա‘ յացմուրուտ, յանջյայնիուս մոեցացու
սակուրու օյցու „Յ“ նախուացո).
II Crist ou' kai; qeou'] յրուսալյել լմրտուսազ
III Ierosol umwn] add դա
IV aħwqen] om.
V di ^ oīqodokou] add. դա վմուսուս
24. 1 տանա մուտա B 2 աւու մյեցս C 3 րումլուսացա D 4 վարվյունցնեցուսա C
5 մոցցու D 6 տյշյենուսա B 7 յրուսեցել] om. D
24. *1 ձմունիյ: „եօնցու օնուցա յրման հյման նյմուց նյմուց լմրտուսա“ ABCK
24. Itoi~ dogmasin auj wñi] add. յյտուցաց
II fainesqé Jbařot
III oīQeioðõ] om.
IV thõ kakiaõ] ծարութագմագուցելունուսա
V par ^ oīf-] om.
24. *1 յուրունտյունու 6,15 *2 յալու 72,27
25. 1 յյմարութեկուսա] ծարութեկուսա D 2 նալյարցուսա] յյցնեկուսա D 3 նյետա-
նիյունցացաց D
25. *1 նիյացլաց A, „նիյացլաց“ ձմունիյ B *2 օիվյեկտա նոնցյուրուտ BCD
25. I dussebei~] add. մացու
II սփ& այժ hõ ierarceižai] ծարմյունց եյտուտ ամատ նյմուոյլյունուց
ուուցա նայուարուտ մոյր ոմլուցումտազրցեկուտ
26. 1 յօնաօցա BCD 2 մարտղմաթմյունյունցուտ D 3 յնցույնուս A 4 յյ-
տուցացմեսակյարցեկուտ B
26. I Enteuken ouñ] add. յյէշյուլաց
II skopeite] օձույնուս

III kaq ^սիած] om.

IV Romaiwn] ծյրմցնոաւ

V kosmeit ai toiō oյզօիօ kai; iյunet ai dogmasiկ Պյօմյօնօս და სրբալ-
ոյթնեցնու Տօմարտօնու Մշկալուաօտա

VI սփօ: Qeou' basil euomenh] Տամյացո ღմրտուս յթնուո

26. ^{օ1} ԾՏԱԸՆ. 45,6

27. 1 Յըլյեսօնս D 2 ՅՌՅԵԿԵՆԵԼՈԱԳ D 3 ~ ՑՈՐՈՒՍ Ի՞մօճառա D 4 ՈԱ] om.
D 5 Տայցյեցուասա D

27. 1 kai; uմeiօ met a;t wն Surwn oujmonon pl anaհqe] ՈԱ ովքյեն աԵյրու մարԾո
տուուա տանա արա ևոլու ՏՅՈՎԵՑՆՈՒ ծյրմցնու ՏՅՈՎԵՑՆՈՒ մերալու ՏՅՈՎԵՑՆՈՒ
ոան [յրտագ] ար ՏՅՈՎԵՑՆՈՒ յարտյլ ԾԵԺԵԾՇի մենՇՅԵՆԵԼՈՎԵՆԱԳ զանսեցացի յըլո
վայուեցա: ովքյեն ՏՅՈՎԵՑՆՈՒ յարտյլ ուուցնուան [յրտագ] մարԾո տուցնուան Հայաց մուրցնուան
ցոցնու. Պյօմցնու այ օցյլուսեմցնու Տյրուսաս ուուցնուան Հարցեցնուան
Տոմեցնու ՏՅՈՎԵՑՆՈՒ մեցացնուան Տորչարս յրտու տուուու օՎյրյեն.

II t wն pistwն] Բյյեն մուրԾմյեցուա

III kai; hմiն] ՈԱ ովքյենցա

III. მისიგვე განსაქიქებელი 7 [ზესამე] უმაღილებლობისა¹ სომეხთამსაღ¹ სამწმიდაობისათვს²

1. პირველი და მეორე, შ ბრძენო და¹ ზესოა სხუათა სომეხთასა მსხდომარენო, თქუენდამიმართი¹ სიტყვსყოფა, აკა ეგერა, ვყავთ ორთა ქრისტეს ბუნებათათვს, თუ ვითარ¹¹ ბუნებითსა თვთებასა უცვალებელად პმარხავს თოთოვეული ბუნებად შემდგომად შეერთებისაცა, დაღათუ შეურევნელად შეიერთებიან და ურთიერთას დაეგევიან ბუნებანი¹¹¹ და არა-სადა მიიღებენ ცვალებასა ანუ ქცეულებასა, რომლისათვს აღირიცხეუ-ვიანცა. და რიცხვ არა შემოიღებს განყოფილებასა, რამეთუ ერთ არს ქრისტე, დმრთეებითა და კაცებითა სრული.

აშ კუალად¹¹¹ მესამესა სიტყუასა სამწმიდაობისათვს ვჰყოფო თქუენდა მიმართ, რომელი არა მცირედ სცოებით ამასცა შინა, ვითარცა პეტრე მკაწრვალისა² გმობასა შემწყნარებელნი და დამმარხველნი წვალებისა მისისანი.

2. გარნა გულისგმისყოფით უურად-იღეთ სიტყუამ, რამეთუ საგმარ არს ცნობად, ვითარმედ¹ სამწმიდაობითისა² ქებისმეტყუელებისა და გა-ლობისად მოციქულთა და მამათა მიერ ითქვმის მოცემულობად ქრისტეს ეკლესიისად, რომელი-იგი ზენათა ძალთა და ანგელოზებრთა³ მწყობრთად არს: „წმიდა არს, წმიდა არს, წმიდა არს, მეტყუელთად, უფალი საბაოთ, საგვე არიან ცანი და ქუეყანად დიდებითა მისითა, „¹¹ რამეთუ სადმრთო-ნი ძალნი უფლებათა და წელმწიფებათანი¹¹ ამას გალობასა უგალობენ დმერთსა. და რამეთუ სამობითა სიწმიდისათვა სამთა ზეშთაარსთავისა⁴ დმრთეებისა გუამთა მიჩუენებენ ჩუენ, ვითარცა ათანასის, ბასილის და გრიგოლის დმრთისმეტყუელთა სათხო-უჩნს, ხოლო ერთობითა უფლები-სათვა ერთსა დმერთმთავრობითისა¹¹¹ სამებისა არსებასა და მეუფებასა გუაუწყებენ, ვითარცა¹¹¹ იტყვს დმრთისმეტყუელთა შორის¹¹ დიდი გრიგო-ლი: „ესრეთ უკუე არიან წმიდანი წმიდათანი, რომელნი სერაციმთადცა დაიფარვიან და იდიდებიან სამითა სიწმიდითა ერთად დმრთეებად და უფლებად შემოკრებითა“¹¹².

3. ამის ვიდრემე სამწმიდისა ქებისმეტყუელებისა სარწმუნოებით მგა-ლობელი ეკლესიად დმრთისად „წმიდაო დმერთოსა“ უკუე მამისა მიმართ იტყვს¹, არა მისდად ხოლო განმჩინებელი სახელსა დმრთეებისასა, რამ-ეთუ დმერთად ქადაგებს ძესაცა¹ და სულსა წმიდასა; ხოლო „წმიდაო

ძლიერობასა“ მისა მიმართ ადავლენს², არა დამაკლებელი ძალისაგან მა-
მისა და სულისა წმიდისავ³, და „წმიდაო უპუდავობასა“⁴ სულსა წმიდასა
განუჩინებს, არა გარეშე უპუდავებისა დამაწესებელი მამისა და მისავ,
არამედ თითოეულისა⁵ გუამისა ზედა ყოველთავე საღმრთოთა სახელთა
მარტივად და თავისუფლებით შემომხუმელი და⁶ ესრეო მეტყუელი მს-
გაგსად საღმრთოსა მოციქულისა: „ხოლო ჩუენდა ერთ არს ღმერთი
მამავ, რომლისაგან ყოველი და ჩუენ მისგან⁷, და ერთ – უფალი იესუ
ქრისტე⁸, რომლისა მიერ ყოველი და ჩუენ მის მიერ⁹ ი. ხოლო დიდიცა
იგი ღმრთისმეტყუელთა შორის გრიგოლი ესრეო იტყვს [260 v III] ამისოვს:
„ხოლო ჩუენდა ერთ არს ღმერთი მამავ, რომლისაგან არს ყოველი და
ერთ⁷ – უფალი იესუ ქრისტე, რომლისა მიერ არს ყოველი და ერთ –
სული წმიდაო, რომლისა შორის ყოველი.¹⁰ ი ღმერთუ „რომლისაგანი“¹¹
და „რომლისამიერი“¹² და „რომლისაშორისი“¹³ არა ბუნებათა განკუეთენ,
რამეთუ არამცა იცვალებოდეს წინადადებანი ესე ანუ წესნი სახელთანი,
არამედ დაპსახევნ¹⁴ ერთისა და შეურევნელისა ბუნებისა ოჟოებათა. და
ესე ცხად არს ერთად შეკრებისაგან კუალად, არათუ გარეწარად აღ-
მოიკითხებოდის მოციქულისამიერი იგი, ვითარმედ: „მისგან და მის მიერ
და მისესა¹⁵ მიმართ ყოველნი, მისესა დიდებად საუკუნეოა, ამინ“.¹⁶

4. ვინავთგან უპუდ ესრეო მიუდებიეს ეკლესიასა ღმრთისასა გალობად
გალობად სამწმიდაარსობისავ: „წმიდაო ღმერთო, წმიდაო ძლიერო, წმი-
დაო უპუდავო¹, შეგზწყალენ ჩუენ“, დიდად სცოებით თქუენ, შემმატებელ-
ნი და შემწყნარებელნი თქუმად ცნობავნებულისა მის მკაწრვალისა პე-
ტრეს შემატებასა: „წმიდაო უპუდავო², ჯუარცუმულო ჩუენოვს“, ვითარცა
მეოთხისა შემოყვანებელნი პირისანი, და განთვესებით დამდებელნი ძისა
ღმრთისანი, რომელი-იგი არს გუამოვანი³ ძალი მამისა და პუალად-
განთვესებულად⁴ – ჯუარცუმულისანი, ვითარმცა სხუად იყო იგი ძლიერი-
საგან კიდე, ვითარცა ღმრთისმოძაბებულმან ნესტორ ქადაგა, ვნებულად
აღმსაარებელნი წმიდისა სამებისანი და⁵ ძისა თანა ჯუარისმცუმელ-
ნი მამისა და სულისა წმიდისანი. გარნა ევლტოდეთ, ვინავთგან ბრძენ
ხართ⁶, ესევითარსა ამასცა გმობასა და უწერებელსა⁷ მომზრახობასა.

რამეთუ არცა სული წმიდაო ანუ მამავ⁸, წყარო იგი უპუდავები-
სავ, განკორციელებულ არს და ჯუარცუმულ არს⁹, წარვედინ გმობავ,
არამედ – ძე, ერთი წმიდისა სამებისავ, ძლიერი და მამისა გუამოვნად
ძალად სახელდებული¹⁰.

5. რამეთუ უპუდეთუ ჯერ-იყო თდესმე შემატებად თქუენებრ, ვითარმედ
„ჯუარცუმულო¹ ჩუენოვს“, საშუალსა და მეორესა ადგილსა გიგმდა

თქმავ, ვითარმედ „წმიდაო ძლიერო, ჯუარცუმულო ჩუენთჺს“. და რეცა დადათუ გრილი¹, გარნა ეგრეთცა აქუნდავე რამე სიტყუად სიტყსგებასა² თქუენსა. ხოლო ვინაოთგან „წმიდა უკუდავსა“ ზედა დაპროთავო მას, გნებულად აღიარებოთ³ მამისა და სულისა წმიდისა დმრთეებასა, რომლისა მხოლოდ მოგონებად ოდენ ყოვლითა გმობითა სავსე არს⁴.

6. ამისთვის გლოცავოთ¹, ინებეთ ყოვლისავე გმობისაგან¹ ² განწმედად სარწმუნოებისა³ თქუენისავ² და თანაზიარებად და ერთკმობად მორწმუნეთა ეკლესიისავ³, ესრეთ მგალობელისავ პირველითგანისაებრ მოცემისა: „წმიდაო ღმერთო, წმიდაო ძლიერო, წმიდაო უკუდავო, შეგვწყალენ ჩუენ!“

იცნან⁴ რად თუსი გალობად ზენათა ძალთა, რომელსა დაუდუმებელად უგალობენ – სამგუამოვნისა და სამწმიდისა ბუნებისა⁴ ერთსა მეუფუბასა და უფლებასა, ⁵ თანამგალობელ იქმნენ⁵ თქუენ⁶ თანა საღმროოდსა ამის გალობისა და თანამემს [261r I] ხუერპლე განმგდებელთა, ცხად არს, ვითარმედ ყოვლისა წვალებისა და გმობისათა, რომლითა-ეგე აწ შეპყრობილ ხართ და რომლისა თანამბრძოლებითა მორწმუნეთა ეკლესიისაგან გამოკუეთილ ხართ. და არა ხოლო თანამგალობელად გაქუნდენ, ესე თუ ჰყოთ, ანგელოსნი⁶ ღმრთისანი, არამედ ზედამდგომელადცა ყოვლისანათესავისა თქუენისა და თანაშემწედ მოქმედებასა შინა მცნებათასა და საიდუმლოომომრთუმელად თქუენდა მართლმადიდებელისა და უბიწოდესა სარწმუნოებისა, რომლისა დამცველი დღეს ყოველი სოფელი და ეკლესიანი ღმრთისანი, თუნიერ თქუენსა და ასურთა იაკობთა⁷, არა მართლიად ნათელდებულთასა ქრისტეს მიმართ, განბრწყინდების მართლმადიდებლობითა სარწმუნოებისათა.

7. და ღმერთი იდიდების მათ შორის, რომელთა თანა¹ შეერთებად სიმართლითა აღსაარებისათა თქუენცა გულსმოდგინე იქმნეთ² ოდესმე, რათოა იქმნეთ³ ჩუენ თანა ერთეკლესია ქრისტესა⁴ და იდიდოს თქუენ შორის სამებით გალობისმეტყუალებული და დიდებისმეტყუალებული უფალი¹.

ხოლო² აწინდელისა ამის ცხორებისაგან⁵ რად ³ მოაკლდეთ, საუკუნეთა საყოფელთა სასუფეველისა თუსისათა შეგიწყნარნეს და ყოველთა თანა წმიდათა აღგრაცხნებ⁴ და აღგილთა განსუენებისათა დააწესნეს სულნი თქუენნი, სადა-იგი მართალნი განისუენებენ, მადლითა და კაცომოყუარებითა უფლისა ჩუენისა⁶ იქსუ ქრისტესითა, რომელსა შეენის ყოველი დიდება, პატივი და თაყუანისცემად თანა მამით⁷ და სულით წმიდითურთ, აწ და მარადის და საუკუნეთა საუკუნეთასა, ამინ.

III სიტყვის კრიტიკული აპარატი

სათაური 1 ხომეხთავსა K

*¹ სამწმიდაობისათვის წერია აშიაზე AK

სათაური 1 thō dokhō] უმაღიდებლობისა

1. 1 ოქუნდამომართი BD 2 მკაწვრალისა C

1. I wjsof oī;] add. და

II t̄n eāuth-] om.

III pericwroūsi] add. ბუნებანი

IV nuñ] add. კუალად

2. 1 კოთარ D 2 სამწმიდაობითისა add. და BC 3 ანგელოსებრთა A 4 ზესთაარსთავსა A, ზეშთაარსთავ BCD

2. I f̄wnh] om.

II Allgar qeiāi dunameiō, kuriot hteō te kai; ejousiai] რამეთუ საღმრონი ძალი უფლებათა და კელმწიფებათანი

III qearcikhō] ღმერთმთავრობითისა (qearcikhō არის გამომცემლის კონიექტურა. ბერძნულ ხელნაწერებში ყოფილი qeandrikhō, რაც წმ. სამების მიმართ უმართებულოა. ქართულ ტექსტში სწორი წაკითხვაა.

IV w̄fe] om.

V ej̄ qeol ogiāl ღმრთისმეტყუელთა შორის

2 ^{o1} ქსაია 6,3 ^{o2} იოანე დამასკელი, გარდამოცემა = PG 94, col. 1020 C- 1021 A .

3. 1 ქსა D 2 ადავვლენს C 3 წმიდისა D 4 უკუდაობასა BC 5 ძისავ] სულისავ BCD 6 ოჟოვეულისა ACD 7 ერთი C 8 რომლისაგან D 9 რომლისა მიერ D 10 რომლისა შორის D 11 დასახვენ C 12 მისა D

3. I ekl ambanet ai] იტყვს

II ekl ambanousa] add. და

III ek̄ oultā; panta] add. და ჩუქ მისგან

IV j̄hsoū] add. ქრისტე

V di^oultā; panta] add. და ჩუქ მის მიერ

VI kai; ej̄ Pneuma aḡion ej̄ w̄tā; pantā] add. ხოლო დიდიცა იგი ღმრთის-მეტყუელთა შორის გრიგოლი ესრეთ იტყვს ამისთვის: „ხოლო ჩუქნდა ერთ არს ღმერთი მამავ, რომლისაგან არს ყოველი და ერთ უფალი იესუ ქრისტე, რომლისა მიერ არს ყოველი და ერთ სული წმიდავ, რომლისა შორის ყოველი“. ქართულ ტექსტში მოტანილია სამწმიდაობითი გალობის გრიგოლ ღმრთისმეტყველისეული ვერსიაც, სადაც სახარებისეულ ტექსტში დამატებულია სული წმიდის ქება.

3. ^{o1} I კორინთ. 8,6 ^{o2} გრიგოლ ღვთისმეტყველი, Or. 39, XII, 50 = PG 36, col.

4. 1 უკუდათ C 2 უკუდათ B 3 გუამოანი AD
4. I eñuþostatōn] გუამოვანი
II meroō auklō] კუალად განთჟსებულად
III Triada] add. და
IV feugete] add ვინაოთგან ბრძენ ხართ
V pareggraf ou] უწერელსა
VI to; aȝion] add. ანუ მამავ
VII sarkwheið eftaurwħi] განგორციელებულ არს და ჯუარცუმულ არს
VIII dunamiō] add. სახელდებული
5. 1 ჯუარცმულო C 2 არს] add. არს D
5. I yucron] გრილი (ბერძნული სიტყვა თარგმნილია არა კონტაქტური მნიშვნელობით, უნდა ერთი ერთ „ცარიელი“, „მოჩვენებითი“).
II hλaþologia] სიტყვსგებასა
III doxazete] აღიარებთ
6. 1 ქოვლისაგან გმობისა D 2 ოქუენისა D 3 გეპლისიისა BD 4 იცნან]
რაოთა იცნან CD 5 იქმნენ C 6 ანგელოზნი BCD
6. I aȝioumen] ამისთვეს გლოცავთ
II aiþesewō kai] om.
III thn dokan] სარწმუნოებისა
IV fwnh] ბუნებისა
V h̄i aȝsightwō aþousi th̄t̄risupostatw/kai; trisagiw/fwnh/th̄mia/basile-iæ/ kai; kuriothti] რომელსა დაუდუმებელად უგალობენ სამგუამოვნისა და
სამწმიდისა ბუნებისა ერთხა მეუფებასა და უფლებასა
VI ūhiñ] ოქუენ თანა, M ბერძნულ სელნაწერშია h̄iñ
VII tw̄n Surwn] add იაკობთა
7. 1 თანა] om. D 2 იქმნით D 3 იქმნენით AB 4 ქრისტესა B 5 ცხოვრებისაგან C 6 ჩუენი B
7. I doxol ogoumenoō] add. უფალი
II ouf w ¼ხოლო
III gar; kai;] რაო
IV ūhaō] om.
V proskun̄hsio] add. თანა მამით

IV. მისიე განსაქიშებელი მეოთხე¹ წვალებისა¹ სომებთავსავ²

1. მოედით¹ უკუე და ზღვსკლდეობითისათვს საცოტისა თქუენისა და წვალებისა, რომელი-იგი, ვითარცა ვალენტინოს და მანენტოსისა მრწ-მუნებელთა, გიპერიეს, ვიქუათ რამექ¹ მცირედი და ესეცა თქუენი^{II} და-ფარული და ზღვსკლდეობითი დაფარულთა მაგათ² და ზღვსკლდეობამ^{III} განვაქიქოთ წვალებად. რამეთუ ესე არა ხოლო³ ყოვლითურთ გამოკუეოი-ლად ოდენ ეკლესიისაგან მორწმუნეთავსა გამოგაჩინებს თქუენ, არამედ განგებულებისა ქრისტესისა დაუგებელად მტერადცა გაჩუენებს⁴⁻⁵.

რომელი უკუე არს-ა დაფარული იგი წვალებად თქუენი^{IV} ცხად-არს, ვითარმედ^V, რომელთა ჰყოფთ და ჰგალობთ, მათგან წარმოჩენილი იგი, ვითარმედ: ვითარცა ხოლინარი წარვლოო ძემან და სიტყუამან ღმრთი-სამან ქალწული, რომელი-ესე განცხადებულად⁶ ვალენტინოს და ვასი-ლიდი მეგპტელისა შჯულისდება არს.

2. ხოლო რანი არიან, რომელთა ჰგალობთ და ჰყოფთ წარმოსაჩინე-ბელად არა ხოლო ერთისა¹, არამედ სხუათაცა მრავალთა წვალებათა, რომელთაგან უგულისკმოებით სხეულ ხართ და რომელნი დაფარულად გიპერიან, ვიტყვ მათ^{II}, რომელნი დიდსა უცნობელობასა თქუენსა მიმო-დასათქუმელ ჰყოფენ და რომელნი დაფარულობასა და ზღვსკლდეობასა წვალებათა თქუენთასა განაქიქებენ.

3. რამეთუ მეხუოესა დღესა [261r II] იანვარისა თოგსასა¹ ცისკრად ანგელოზისა¹ მიერ ქმნილსა მას ხარებასა ქალწულისა და ღმრთისმშო-ბელისა მარიამისასა დღესასწაულობად. ხოლო მიმწუხრსა მისვე დღი-სასა – ქრისტეს შობისად^{II}, და კუალად, მეექუსესა დღესა მისვე თოგსა-სა² ნათლისდებისა მისისად, რომელ არს ნათელთამ, ცხადად³ უჩუენებს უაჭულად⁴ გულისკმისყოფისა მქონებელთა,^{III} ვითარმედ რეცა თუ დღესა, რომელსა „გიხარდენ, მიმაღლებულო“ ესმა ქალწულსა ანგელოზისა-გან, მექსეულად მაშინვე და ვითარცა ხოლინარით განვლო უბიწოდ და უხრწნელი საშოდ მისი ღმრთისა მამისა^{IV} თანაარსმან სიტყუამან და იშვა, მყის თანად მუცლადღებული და შობილი და ნათელდღებული იორდანესა შინა იოანესგან⁵. და არცა ცხრათა თოგეთა ქამი ჩუენებრ^V სრულ-ყო ყოვლადუბიწოსა შინა მუცელსა წმიდისა ქალწულისასა^{VI}, ვითარცა კა-ცობრივისა ბუნებისა მიმღებელმან და თავისა თვისისა შორის ერთგუამ-მყოფელმან^{VII} მისმან, არცა მცირედ-მცირედი აღორძინება შემდგომად

შობისა, რამეთუ აღორძინდებოდა და პასაკითა და⁶ მადლითა წარემატებოდა, ვითარცა იტყვს მახარებელი. არცა ოცდათისა⁷ წლისამან ნათელიდო იორდანესა შინა მდინარესა იოანესგან.

4. რომელინი-ესე ყოველნი ჭორციელისა ქრისტეს განგებულებისა უჩინომყოფელ არიან და მანენტოსის და ვალენტინოსის⁸ შჯულთა მრწმუნებელად გამოგაჩენენ⁹ ოქუენ: ერთისა მის ბოროტადმსახურებით შჯულისმდებელისა, ვითარმედ ვითარცა სოლინარი განვლო ქალწული მარიამ ძემან და სიტყუამან დმრთისამან; ხოლო მეორისა, ვითარმედ საგონებელობით² და საოცრებით და არა ჭეშმარიტებით განკაცნა ქრისტე.

ხოლო ვითარმედ ზემოჯსენებულთა ამაო წვალებისმთავართასა თანამოწამე ხართ შჯულთა, ცხად არს თქუენ მიერ საგალობელისა მის გალობისაგან¹⁰ მეხუთესა¹¹ დდესა იანვარისასა, რომელსა დდესა უშჯულოებით სდღესასწაულობო¹² ხარებისა და დმრთისმშობელისასა, ვითარცა იოქუა.

5. რამეთუ წერილ არს დაწყებასა გალობისა¹³ მის თქუენისასა, ვითარმედ: გალობანი¹⁴ დმრთისმშობელისა ხარებისანი. ხოლო დასდებელთა შინა ესევითართა მათ გალობათა¹⁵ თქუენთასა პირველად პგალობთ დასდებელსა ხარებისასა და მეორედ – ქრისტეს¹⁶ შობისასა ყოველსავე მას გალობასა¹⁷ და თითოეულსა ფსალმუნსა¹⁸ შინა.

ვიდრედა ამიერ² ცხად არს გულისჯისმყოფელთათვეს¹⁹, ვითარმედ მათისა სარწმუნოებისანი ხართ და ამას თანა არცა უწყიო ჯეროვნად³ რავსმე ქმნად⁴ და⁵ აწ მპყრობელ და მოქალაქექმნილისა ამის დმრთისმსახურებისაებრ. და ვითარმედ ესრეთ არს²⁰ ჭეშმარიტებად ესე, საღმრთოსა წერილისაგან გიჩუენოთ თქუენ.

რასა იტყვს საღმრთო და⁶ მახარებელი ლუგა?²¹ თოუესა მეექუსესა მოიგლინა გაბრიელ ანგელოზი⁷ დმრთისა მიერ ქალაქად გალილეასა⁸, რომლისა სახელი ნაზარეთ, ქალწულისა, მითხოლისა ქმარსა, რომლისა სახელი იოსიფ⁹, სახლისაგან დავითისასა, და სახელი ქალწულისა მარიამ. და შე-რაღ-ვიდა მისსა ანგელოზი¹⁰, ქრქუა: „გიხაროდენ, მიმადლებულო, უფალი შენ თანა, კურთხეულ ხარ შენ დედათა შორის“. მეექუსესა თოუესა იტყვს. რომელსა მეექუსესა? ელისაბედის მიდგომილებისასა. ხოლო თდეს მუცლად-ილო ელისაბედმან იოანე? ოცდასამსა სეკდენბერისა¹¹ თოვსასა, ვითარცა ძუელსა შინა წერილ არს.¹²

6. ხოლო აღიპამრენენ¹³ რავ თოუენი მიდგომილებისა მისისანი, ესრეთ: ოქტომბერი, ნოენბერი¹⁴, დეკენბერი, იანვარი, ფებერვალი, მარტი, რომელიც და მეოქუსედ იპოგბის ელისაბედის მიდგომილებისად, და¹⁵ რომელსა შინა

ნა^{III} ანგელოზი³ გაბრიელ ოცდამეხუთესა დღესა [261v I] მისსა მოივლინა დმრთისა მიერ ქალწულისა ხარებად მისსა და სიტყუად: „გიხაროდენ, მიმადლებულო, უფალი შენ თანა“. და ვითარმედ ესრეთ არს უტყუველობით,⁴ ისმინჯ მახარებელისა ზემოვთგანი⁵ მეტყუელებად.

ხოლო შემდგომად დღეთა მათ მიუდგა ელისაბედ, ცოლი მიხი^{III} და იფარვიდა თავსა თვესსა ხუთ თოუე⁶ მეტყუელი, ვითარმედ: „ესრეთ მიყო მე უფალმან დღეთა, რომელთა მოხედვა-ყო მოსპობად ყუედრებავ ჩემი კაცთაგან.“ ხოლო თოუესა მეექუსესა და შემდგომი.⁷

აწ უკუმ უპუეთუ ლუკა მეექუსესა თოუესა⁷ იტყპს, ესე იგი არს^V, მარტსა, ქმნილად ანგელოზისა მიერ ხარებასა დმრთისმშობელისასა, ხოლო თქუენ დღესასწაულსა ხარებისასა მეხუთესა დღესა იანვარისა თოუსასა სრულ-ჰყოფო, ცხად-არს, ვითარმედ მეოთხესა თოუესა ელისაბედის მუცლადღებისასა. განცხადებულსა უშკულოებასა შინა ხართ თანამოწამექმნილნი ზემოქუმულობა მათ წვალებისმთავართანი და არცა ჯეროვნად, არცა უწყით, თუ რასა იქმთ.

7. რამეთუ არა ვალენტინეს ხოლო და უდმრთოსა მანის თანა-საონო-ეფოვეით ესრეთ¹ ქმნითა ამათითა, არამედ თვე მას ბოროტადმსახურსა ნესტორსაცა. ვითარ და რომლითა სახითა-ა? რამეთუ მეცხრესა მას გალობასა დმრთისმშობელისასა სხუათა მათ რვათა ფსალმუნთა¹ თანა გალობათა თქუენთასა არა შეპროავთ^{II}, რაოდენგზისცა პგალობდეთ გალობათა, თვინიერ კპრიაკითი-კპრიაკედ ოდენ, ვითარცა იტყპო, და შერეულსაცა მას შინა ქრისტეს შობისა დღესასწაულსა თქუენსა. რამეთუ ამას მიჰმადლებთ, ვითარცა შეგბავს თქუენ^{III}, მტერსა დმრთისმშობელისასა ნისტორს² და შკულობა მისთა შემწე ექმნებით.

და არა ამით ხოლო საონო ეფოვეით ნისტორს³, არამედ არა მიმოუალენლობითაცა დედაკაცისაგან შექმნასა^{IV} სეფისკუერისასა, ვითარცა ყოვლითურთ არაწმიდად შემრაცხელნი დედათა ნათესავისანი. და^V არა უწყით, ვითარმედ საიდუმლოდ შეწირული იგი პური არა შემზელელისაგან უამსა, რომელსა ცომად იზილებოდის და პურად შექმნილი შეიცხობვოდის⁴, მაშინ წმიდა იქმნების და პორცად ქრისტესსა შეიცვალების, არამედ აღმოკუეთასა შინა ქმნილისა^{VI} მის ლოცვისა და საიდუმლოთა მიერ, რომელსა უამსა იქმნების მას⁵ ზედა გარდამოსლვავ სულისა წმიდისათ, და რაჯამს-იგი უამისწირვასა შინა ვიტყოდით: და ყავ პური უპუე ესე პატიოსან^{VII} გორც ქრისტეს შენისა, შეცვალე სულითა წმიდითა შენითა.

8. და პუალად სხუებრ!, რამეთუ თვე მან თავადმანცა ქრისტემან,

ძემან დმრთისამან^{II}, იშვა რაო წმიდისა ქალწულისა¹ და დმრთისმშობელისა მარიამისგან, განდმრთობილთა მათ ჭორცოა თვისთა გელითა ამქუმელთა დედათავთა თავს-იდვა განშიშულებად და^{III} პყრობად და დაბანად და წარგრაგნად. ხოლო თქუენ უწინარეს წმიდაყოფისა, ვიდრედა ჯერეთ ლიტონი პური იყოს, არა უტევებო-ა გელითა დედათავთა შეზელად და ცომყოფად? არამედ მან უმსაცა ვნებისა თვისთასა გელითა მემგისა დედაკაცისავთა განდმრთობილსა თავსა მისსა ცხებად წელსაცხებელისად კაცომოყვარებით მიითუადა და უხრწელთა ფერწოა მისთა მოხუევად და ბიწიანთა ბაგეთა მიერ [261v III] ამბორისყოფად.

9. ვითარ არა გულისწმა-ჰყოფი, ვითარმედ უმეცრებისა მიერ მძღვარეთა წვალებათა შთავრდომილ ხართ? ანუ ვითარ¹ არა შეიგონებო, ვითარმედ რომელი-იგი დმრთისა ჭეშმარიტისაგან ჭეშმარიტი დმერთი არს, უფალი ჩუენი იესუ ქრისტე, საქმეთა მაოგან, რომელთა ჰყოფო, ლიტონად კაცად აღსაარებად მისი გემხილების²^{II}, ვითარცა სამოსატელისა პავლეს და ოეოდოტიონის³ მოძღურებისა მორჩილთა^{III}? რამეთუ შეერთებასა შინა ქრისტეს საიდუმლოთასა არა სხმად წყლისად დუნისა თანა ბარძიმსა შინა მოცემისაებრ მოციქულთავსა, ვითარცა განწესებათა მათთა შინა⁴ აღსწერებ იგინი, ლიტონად კაცად ცხად-ჰყოფს თქუენგან შერაცხასა ქრისტესა და არა დმერთად ჭეშმარიტად, რომელი-ესე უუღმრთოესცა მათსა გამოგაჩინებს თქუენ.

და რამეთუ შეერთებად დუნისად წყლისა⁵ თანა თრთა ბუნებათა მისთა განყოფილებასა ცხად-ჰყოფს: კაცებისა, ვიტყვა, და დმრთებისასა, ვითარიგი დამოკიდეულ რაო იყო ჯუარსა ზედა, უხრწელით გუერდით მისით გარდამოგდეს ესენი განდებითა მისითა, ცხად-არს, ვითარმედ ჯუარისმ-ცუმელთა მისთაგან, რომლისათვისცა დუნოდ ვიდრემე, ვითარცა ნაცვალსახე სისხლისა მისისად, მოიდებვის⁶ ჩუენ მიერ კაცობრივისა ბუნებისა მისისათვს, ხოლო წყალი ეგრეთვე – ბუნებისათვს^{IV} დმრთებისა მისისა.

არა ვითარმედ არსებით წყალ არს საღმრთო ბუნებად, – წარგედ, – არამედ რამეთუ წყლად მსრბოლად და ცხოველად და მოძრავად და მაგრილობელად საღმრთოვსა წერილისა მიერ, ვითარ-იგი ქვადცა, თვად კიდეთად და პურად და მარგალიტად, და მარცულად მდობბსად სახელიდების, რომელი არცა ერთი არს თქუმელთა ამათგანი^V.

10. ხოლო რამეთუ საღმრთოვსა წერილისა მიერ, ვითარცა ითქუა, ეს-რეთ¹ სახელ-იდების, ისმინე, იტყვოდის რაო ესაია, რამეთუ: „ცუარი შენ-მიერი საკურნებელ მათდა იყოს“⁰¹ და კუალად, „წყურიელნი წარგედით¹ წყლად“² ⁰² და კუალად, „აღმოიგვეთ წყალი სიხარულით წყართოაგან

მაცხოვარებისათა“^{3 օ۳}

ხოლო „უკუეთუ“ გნებავს, ისმინე თჯო მის ცხორებისა წყაროდსა ქრისტესიცა ესრეთ მეტყუელებად: „წყურიელი მოვედინო ჩემდა და სუემდინ“,^{օ۴} რომელი-იგი სამართლად ეტყოდა სამარიტელსაცა: „უკუეთუმცა სცან ნიჭი ღმრთისად და ვინ არს მეტყუელი შენდა⁴, თუ მეც მე წყალი სუმად, შენმცა სთხოვე მას და მო-გცა-მცა შენ⁵ წყალი ცხოველი“^{օ۵} და შემდგომად მცირედისა: „ყოველსა მსუმელსა წყლისა ამისგან სწყუროდის კუალად, ხოლო რომელმანცა სუას წყლისაგან, რომელი მე მივსცე მას, არა სწყუროდის⁶ უკუე, არამედ წყალი, რომელი მივსცე მას, იქმნეს მის შორის წყარო წყლისა,⁷ მომდინარისა ცხორებად საუკუნოდ“^{օ۶}. და კუალად: „მე ვარ პური ცხორებისად⁷, მოსრულსა ჩემდა არა პშიოდის⁸ და მორწმუნესა ჩემდამო⁹ არა მოეწყუროს ოდესცა“^{օ۷}, ვინავცა იგი არს პური ზეცისად, მზრდელი [262r I] ჩუენი და წყალი ცხოველი, მომრწყველი ჩუენი წყურიელთავ“¹⁰. ვითარცა კუალად იტყვს: „მე ვარ პური ცხოველი, ზეცით გარდამოსრული. უკუეთუ ვინმე ჭამოს ამის პურისაგან, ცხოველი იყოს უკუნისამდე“¹¹ და კუალად: „რომელსა პრწმენეს ჩემდამო, ვითარცა ოქუა წიგნმან, მდინარენი მუცლისა მისისაგან დიოდიან წყლისა ცხოველისანი“.

ხოლო ესე თქუა სულისათუს, რომლისად ეგულებოდა მიღებად მორწმუნეთა მისესა¹⁰ მიმართ.¹⁰ ხედაგ-ა, თუ ვითარ წყალი რად თქუა, სული წმიდად ცხად-ყო, ვითარცა იტყვს მახარებელი იოანე¹¹.

11. ესრეთ არა წყლად ხოლო¹ ცხოველად სახელ-იდების საღმრთო² ბუნებად, ვითარცა ცეცხლითა ცოდვისათა¹ შემწუართა მაგრილობელი და წყალთა ზედა სინანულითისა განსუენებისათა ცოდვისა მიერ დამაშურალთა და მოქცეულთა განმსუენებელი, არამედ პურადცა, ვითარცა ითქუა¹², ვითარცა გამომზრდელი მშიერთავ³ სიმართლითა ღმრთისათა⁴, რომელი-იგი არარად ეგევითარი არს არსებით.

ჰშ და, სხუანიცა მრაგალნი არიან საღმრთოდ სახელად მოხუმულნი, არსებით უცხონი მისებან¹³, რომელთა თითოეულად წარმოოქმდა არა ამის უამისად არს.

აშ უკუე თქუენ, არა განმზაგებელნი დანისანი წყლითა შეერთებასა შინა ქრისტეს საიდუმლოთასა, არცა ცომოანისა¹⁴ პურისა შემწირველნი, არამედ მხოლოდ დანისა ხოლო და უცომოვსა მგმარებელნი შეერთებასა შინა, ცხად-არს კუალად, ვითარმედ საქმით¹⁴ ჰქადაგებო უსულოდ აღმსაარებელობასა¹⁵ საუფლოთა ჭორცოასა, ვითარცა ღმრთიგმოძაგუდული არიოს, რომელნიცა თავადმან სიტყუამან ღმრთისამან სულიერნი

და გონიერნი მიიხუნა ყოვლად უბიწოთაგან სისხლთა ქალწულისათა და გუამ-ექმნა მათ. რამეთუ უსულო⁶ არს უცომოდ და მკუდარ, რომლისათვის უკრცელესადრე ამისსა შემდგომსა სიტყუასა შინა ვიფილოსოფოსოთ.

და ეგრეთვე მხოლოდ კაცად ოდენ ლიტონად და არა ღმერთადცა ჰემარიტად შეგირაცხიეს⁷ ქრისტე^{VI}, ვინავოგან დუნოსა ოდენ, ნაცვალ-სახესა სისხლისა მისისასა, თვინიერ წყლისა შესწირავთ. რომელნი-ესე განცხადებულად გამხილებენ ოქუენ, ვითარმედ არიოზის და პავლე სა-მოსატელისა და ოეოდოტიოდას⁸ შემწყნარებელნი ხართ შჯულთანი⁹ და მორჩილნი მოძღვრებათა მათთანი¹⁰.

12. რამეთუ უკუეთუმცა მართლისა და უბიწოვსა სარწმუნოებისანი იყვენით¹, სამოციქულოთამცა ერჩდით განწესებათა, რომელთა შინა მოიკვენებენ საიდუმლოთათვის ქრისტესთა მერვესა შინა წიგნსა, სადა-იგი მადლოთათვსცა და წელთდასტმათა და კანონთა საეკლესიოთა აღუ-წერიეს.

და რამეთუ მოიღებვის^{II} მესამისაებრ თავისა^{III} ესევითარისა მის წი-გნისა საიდუმლოთაცა შინა ლოცვათა სადმრთოვსა ჟამისწირვისათა ესრეთ: „მომჯსენებელნი უკუე, რომელნი ჩუენთვის დაიომინნა, გმადლობთ შენ, ღმერთო, ყოვლისამპყრობელო, არა თუ რაოდენ თანა-გუაც, არამედ რაოდენ ძალ-გპც და განწესებასა მისსა სრულ-გჰყოფთ. რამეთუ ღამესა, რომელსა მიეცემოდა, მიმღებელმან პურისამან წმიდათა და უხრწენელოთა¹ კელოთა მისთა და აღმხილველმან² შენდა მიმართ ღმრთისა და მამისა მი-სისა და³ განმტეხელმან მისცა მოწაფეთა, მეტყუელმან: „ესე საიდ[262r III] უმლოდ ახლისა აღოქენებისათ, მთიღეთ ამისგან, ჭამეო, ესე არს ჭორცი ჩემი, მრავალოთათვის განტეხილი მისატევებელად ცოდვათა“.

ეგრეთვე და სასუმლისაცა⁴ განმზავებელმან დუნისაგან და წყლისა და წმიდამყოფელმან მისცა მათ, მეტყუელმან: „სუთ ამისგან ყოველ-თა, ესე არს სისხლი ჩემი, მრავალოთათვის დაოხეული მისატევებელად ცოდვათა“⁵.

13. ვინავცა ესრეთ თუმცა პყოფით ამას^I განწესებისაებრ უფლისა და მოციქულთა მისთავსა, არამცა ოდეს განიკუეთენით გუამისაგან კა-თოლიკე და სამოციქულო ეპლესიისა ქრისტესისა და უცხო იქმნენით დისა ღმრთისაგან.

ხოლო ვინავოგან განიკუეთენით, ბევრეულითა შეირიენით წვალები-თა¹ და^{II} მრავალსახე რამე იქმნენით, ვითარცა ნიში რამე თითოსახეთა და უცხოფერთა წვალებათაგან შემოკრებული. ვინ უკუე არა სტიროდის წარწყმედასა თქუენსა შეუნანებელად და შეუცვალებელად დადგრომი-

თა თქვენითა და არა მოქცევითა კეთილმრწმუნებელობით² მართლმადი-დებელისა მომართ სარწმუნოებისა^{III} ერთისა წმიდისა^{IV} კათოლიკე და სამოციქულო ეკლესიისა, ვითარცა ითქვა?

14. ჩოლო რაისა მგიობთ ჩუენ მორწმუნეთა და მართლმადიდებელთა, ვითარცა არა დამცველთა მოციქულთა მიერ მოცემულისა მარხვისა, ცხად არს, ვითარმედ, ოთხშაბათისა და პარასკევისათა, რაჟამს დღესასწაული მოიწიოს და საჭსენებელი ერთისა შესწავებულთა წმიდათაგანისათ, მო-ციქულისა ნუუკუ, ანუ მდღელომთავრისათ, მოწამისა გინა აღმსაარე-ბელისა ანუ მამისად⁵ და განუნახველობით მგონებთ ჩუენ პატივისმცე-მელად მოციქულთა მწყობრისაგან განვრდომილისა მის ნიკოლაოსსა¹, ვიტყვ უპაშ ლუკას მიერ „საქმესა შინა მოციქულთასა“ აღწერილსა მას მწირსა ანტიოქელისა. არა პატივ-ვსცემო² ჩუენ, წარვედ, ბილწებისა და უძღებებისა არაწმიდასა მას მოძღუარსა, ვითარცა ოქუენ იტყვთ უგუნუ-რებით. რამეთუ საჭსენებელისა მისისა პატივისმცემელი მის თანა-ვე-მცა დამწუარ არს უშრეტითა ცეცხლითა.

არამედ მას პატივ-ვსცემო³ ჩუენ, ეკლესია ქრისტესი, რომელი აქუნდა ზედამდგომელად ეკლესიასა⁴ მირონელთასა უამთა დიდისა კონსტან-ტინე⁵ მეფისათა, რაჟამს-იგი პირველი კრებად ნიკეას⁶ სამასათრვამეტთა⁷ წმიდათა მამათა შემოკრბა მის მიერ, ოდეს-იგი როსტაკიოსცა, ძე დი-დისა გრიგოლ⁸ სომხითარისად⁹, ტირიდაგრის⁹ თანა მოიწია კრებასა მას.

ამას თანამდღელსა^{III} და თანამოუამესა წმიდისა გრიგოლი დიდისა, სომხეთისა ებისკოპოსისა^{10,11} პატივ-ვსცემო¹¹ სამართლად და ბრწყინ-ვალედ ვდღესასწაულობო საჭსენებელსა მისსა, ვითარცა მკურვალისა ჯელისამჟერობელისა¹¹ მიმდლავრებულთავსა. რომლისა მიზეზისათკს დიდი მეფეცა კონსტანტინე¹² ჩუენებით შეაძრწუნა¹³ მან მაშინ მის მიერ სიკუდიდ დაშჯილთა მათ სამთა კაცთაოგს, რომელნიცა სიკუდილისაგან იგსნნა.

15. ამას უკუე ვითარცა სხუათაცა მრავალთა მოქმედსა¹ საკარველება-თა და სასწაულთასა უამთაცა შინა სიცოცხლისა მისისათა და ეგრეთვე შემდგომად სიკუდილისაცა პატივ-ვსცემო^{2,1} და თაყუანის-ვსცემო წმი-დასა ხატსა მისსა და მეოხებათა მისთა გჰხადით³.

გინაღცა ამის წმიდისა და სხუათა¹¹ საჩინოთა წმიდათა საჭსენებელი დაძინებისად მოიწიოს თუ დღესა ოთხშაბათსა ანუ პარასკევსა, განვჰქს-ნით⁴ მარხვასა მხიარულქმნილნი შესხმათა მისთა ზედა და ვითარცა საუფლოსა დღესასწაულსა, ვდღესასწაულობო დღესა დაძინებისა მისი-სასა⁵, მადიდებელნი დმრთისანი და მმადლობე [262v II] ლნი მისნი, რომელ-

მან ადიდა იგი და სხუანი წმიდანი თვესნი ქუეყანასა ზედა ანუ სასწაულთა მიერ ანუ სიტყუათა^{III} მოძღვრებისათა ანუ სისხლთა^{IV} მოწამებისათა. ხოლო ამას რაო ვჰყოფთ, არა თუ მდებარესა მას კანონსა მოციქულთასავ დავჭისნით უფლებელსმყოფელი და განმჯნელი მარხვისანი, არამედ უფროისდა ამას შინა ვიმარხავთ შჯულისდებასა მოციქულთასა.

16. რამეთუ ეგევითარნი¹ იგი შჯულისმდებელი მარხვისანი, რომელიცა მიიღეს უფლისაგან, ვიტყვ უკუ წმიდათა ორმეოცოასა და ოთხშაბათისა და პარასკევისა დღისასა, რომელი მოსცეს ეკლესიასა მორწმუნეთასა ესრეთ განმკანონებელთა მისოუს.

ხოლო ოთხშაბათი და პარასკევი განმიჩინნა¹ უფალმან სამარხავად: ერთი იგი მიცემისათვეს, ხოლო მეორე ვნებისათვეს მისისა,^{ი¹} და შემდგომი. იხილვებიან კუალად შჯულისმდებელად ჩუენდა და ესრეთ მეტყუელად: „რომელნიცა იწოდნენ² სიყვარულსა, წმიდათათვეს ქმნილსა,ⁱⁱ და არა მივიდენ, შეჩენებულ იყენედ.“³

17. ესრეთ უკუ განწესებისაებრ მათისა მოქმედნი არა ვცოდავთ, არცა შჯულისა დმრთისა გარდამავალ ვიქმნებით, არცა ბოროტსა მას და შჯულბილწსა¹ პატივ-ვსცემო ნიკოლაოზს.² ხოლო უკუ არა სარწმუნო გიჩნს თქეუნ ესე სიტყუად, არამედ თანამოსახელეობისათვეს პატივისმცემელობად გვინიეს ჩუენი „საქმესა შინა მოციქულთასა“ მოქსენებულისა მის მწირისა ანტიოქელისათვ, აწ სადამე⁴ თქეუნებრ!, ვინავთვან მოციქულთა შორის იუდას,⁵ მმასა უფლისასა, თანა-აღვარაცხო⁶ და პატივ-ვსცემო⁷ ⁱⁱ, კითარცა მოციქულსა, ისკარიოტელისა იუდას საგონებელ⁸ ვიქმნენთ⁹ პატივისმცემელად თანამოსახელეობისათვეს განმცემელისა.

არა გრცხუენის-ა^{III} უცნობელობათა თქუენთა ზედა და წვალებათა, რომელთაგან შერეულნი ზდაპრობათა შინა წარმართოთასა აღწერილსა მას ჟდრასა მიემსგავსებით მრავალთავისა^{IV} წვალებისა, თითოსახეთა წვალებათაგან შეზავებულისა^V, ქონებითა?

18. და რამეთუ ვალენტინოს უდმრთოებითა შეპყრობილობასა ცხად-ჰყოფთ¹ მათ მიერ, რომელთა-იგი იქმთ, ვითარმედ ვითარცა სოლინარი წარვლო სიტყუამან ღმერთმანⁱⁱ ქალწული და ღმრთისმშობელი მარიამ. ხოლო მანენტოს ბოროტადმსახურისაგან გაქუს^{III} საოცრებით და არა ჭეშმარიტებით განკაცებულობად მისა ღმრთისა და უფლისა ჩუენისა იქსუ ქრისტესი. ხოლო ნესტორ ცნობავნებულისაგან – არა დღითი-დღე გალობად გალობასა მას ღმრთისმშობელისასა, არცა მითუალვად დედა-კაცისაგან შექმნასა სეფისკუერისა თქუენისასა¹. ხოლო პავლე სამოსა-ტელისა და თეოდოტიონისგან² – ლიტონად კაცად შერაცხვა^{IV} უფლი-

საღ. ხოლო არიოზისგან – უსულოდ ოქუმავ^v გორცოა უფლისათად და მაგნებელობავ^{vi} დმრთებისა მისისად. ხოლო აპოლინარისგან – ერთსა ბუნებასა სიტყვსა დმრთისა და გორცოა მისთასა შემდგომად შეერთებისა აღსაარებად⁷.

19. ამათ უკუე და ესევითართა წვალებათაგან, ვითარ-ესე მოგზაურობამან სიტყვსამან⁸ გამოაჩინა, შენივთებულისა წვალებისა მქონებელთავ ოქუენი ვინ კეთილგონიერმან და გულისსიტყვსა უფალმან სიტყვსა რასმე ლირს-ყოს მარხვად და ფიცხელი და უნუგეშინისცემოვ ცხორებად⁹, განხრწნილთავ¹⁰ სარწმუნოებითავ¹¹ და გამოკუეთილთავ გუამისაგან ქრისტეს ეკლესიისა?

რამეთუ უკუეთუ ლირსად სიტყვსა შეფრაცხო² ცხორებასა თქუენსა, რომელი მარხვითა და ყოვლითავე ძრისხილვითა განლიგებულად გაქუს თვინიერ მართლმადიდებელობისა, ლირს-ვყოთ სადმე სიტყვსადა ეშმაკოაცა ცხორებად, უკუეთუ ცხორებად ჯერ-არს წოდებად მკუდარებილისა [262v II] მის და დაბნელებულისა ცხორებისავ³ უშრეტობასა შინა ცეცხლისასა. რამეთუ იგინი ყოვლად არა ჭამენ რამოურთით, არცა სამოსელსა შეიმოსენ, არცა ქორწინებად მოვლენ, არცა დედაკაცსა ეზრახებიან,¹⁴ არცა აბანოსა იჯუმევენ, არცა ძილსა და საგებელსა, არა⁴ ისიძვენ, არა იმრუშებენ და არცა ერთსა რას განსუენებასა ქუეყანიერსა არსებისა მათისათვის მოიპოებენ, გარნა ეგრეოთცა არიან არაწმიდა⁵ ეშმაკ, არცა ერთისა სარგებელისა თქუმულთა ამათგან მქონებელ.

20. რამეთუ მარხვად და გორცოა ძრისხილვად და განკრძალული ცხორებად მაშინ სარგებელ არიან და საქებელ და ლირს შესხმისა, რაჟამს სახარებისაებრ¹ იყოს და სამოციქულო¹¹, თანამოწამედ¹ და შედგომილად ქონებითა მართლმკუეთელობასა ლმრთისა² ჭეშმარიტებისა სიტყუათასა მართლმადიდებელისა სარწმუნოებისა მიერ და არასადა წინააღმდეგომისა ცხორებისა წესიერებათადასა.¹³

კინათგან უკუეთუ წინააღუდებოდის სიტყუად და სარწმუნოებად ცხორებასა, არარად საგმარ არიან, დადათუ საკარველებათაცა მოქმედებად მიიწინენ, რამეთუ მკუდარ არიან, ვითარცა იტყვს მოციქული, ვითარმედ: „სარწმუნოებად თვინიერ საქმეთასა³ მკუდარ არს და საქმენი ეგრეოვე – თვინიერ სარწმუნოებისა“¹¹. ანუ არა გასმიქს-ა⁴ დმრთისად ესაიადს მიერ მეტყუელებად, რეცა თქუენდა მომართ, ვითარცა პურიათა მიმართ, დიდად მოქადულთა მარხვასა ზედა? „მარხვად, იტყვს, და უქმობად და დღესასწაული თქუენნი⁵ სძაგან სულსა ჩემსა. რაჟამს ჭელნი თქუენნი განიცყრნეთ ჩემდა მომართ, გარემიგაძინე⁶ თუალნი ჩემნი თქუენგან და

უკუეთუ განამრავლოთ ვედრებად, არა ვისმინო თქუენი. რამეთუ ჭელნი თქუენი სისხლითა წვალებათავთა სავსე არიან, განიბანენიო, განიწმი-დენიო და წმიდა იქმნენიო⁷ ცხებითა მიპრონისავთა. მოისპერ სიბოროტე წვალებათა თქუენთავ სულთაგან თქუენთა წინაშე თუალთა ჩემთა, დას-ცხერით სიბოროტეთა თქუენთა და წვალებათაგან, ისწავეთ ქმნად კეთი-ლისად, გამოიძიეთ მშჯავრი⁸ მართლმადიდებელობისად და მოედით⁹ და შევიტყუნეთ, – იტყვს „უფალი“.¹⁰

21. ამას უკუე თქუენ, სომეხთა, მიმართ აწცა იტყვს დმერთი, რომელსა ზედა ამასცა დაპროავს მეტყუელი თქუენდა მიმართ: „უკუეთუ გინდეს და ისმინოთ ჩემი, რათა წვალებანი თქუენნი¹¹ განიყარნეთ და კათოლიკე და სამოციქულოსა¹² ეკლესიასა ჩემსა შეეერთნეთ, კეთილნი საუკუნოება ცხორებისანი შჲამნეთ¹³. ხოლო უკუეთუ არა ინებოთ, არცა ისმინოთ ჩემი, მახულმან საუკუნეთა სატანჯველოამან შეგჲამნეს თქუენ“, რამეთუ პირი უფლისად იტყოდა ამათ.¹⁴

IV სიტყვის ქრიტიკული აპარატი

სათაური. 1 მეოთხე] დ BC 2 სომებთანაც BCD

სათაური. I უ აჭ იუ ამ.

1. 1 მოვედით B 2 მათგან D 3 არა ხოლო] om. D 4 გაჩუქნებს] განუსუმნებნ
C 5 გამუშნებს] add. რამთუ C 6 განცხადებულად] add. ვითარცა D

I eiþwmen]add. რამძ

II paþin] om.

III uþalon te kai; krupthn twn uþalwn ¼ დაფარული და ზღვსპლდეობითი
დაფარულთა მაგაო და ზღვსპლდეობა

IV aiþesið ¼ add. ოქუნე

V aiþesið] add. ცხად არს, ვითარმევ

2. I aiþesewð ¼ om.

II ajtecesqe ¼ add. ვიტყვ მათ

3. 1 ოჯხასა A 2 ოჯხისა B 3 ცხად D 4 უტჰუბლად D 5 იოგანებგან ACD
6 და] om. D 7 ოცდათისა D

3. I Gabrih] ¼ om.

II euþaggel ismon th` parqenw/ kai; Qeot okw̄ Mariam ebrt azein kata; thn
eþperan. Dia; thō hmerað thn tou` Cristou` gennhsin] ხარებასა ქალწულისა და
დმრთისებულებისა მარიამისა დღესასწაულობა. ხოლო მიმწერსა მისვე
დღისასა ქრისტეს შობისა

III toï kal w̄ noouasi] გულისჯმისყოფისა მქონებულთა.

IV tou` Patro:-] დმრთისა მამისა

V kaq juhað] ჩუქნებრ

VI aþiparqenou] წმიდისა ქალწულისასა

VII uþost hsamenoð] ერთგუამმეოფელმან

4. 1 გამოგაჩინებ D 2 საგონებლობით D

4. I Ualent inou kai; Manentoð] ~ მანებოსის და ვალებინოს

II kanonoð] გალობისაგან

III ejn th/] add. მეტოქს

IV ekt eleite] სდღესასწაულობოთ

5. 1 ქრისტე B 2 მიერ D 3 ჯეროვნისა BC 4 ქმნაო ABC 5 და] om. D 6 და] om BC 7 ანგელოსი AD 8 გალილიაისა B 9 „იოსიოფ“ ფორმა ბერძნ. Jwsef -ის
გავლენაა. B ნესხაშიც „იოსიოფ“ ქრერა და გაუსწორებიათ „იოსიბ“ ფორმით.
10 ანგელოსი AD 11 სეპტემბერისა A (შდრ. ბერძნული Septembriო), სეპტემ-

ბერისახა C

5. I kanonoō] გალობისა
  - II Kanwn] გალობანი
  - III kanonoō] გალობათა
  - IV uñhwñ ton kanona] გალობასა
  - V wñhn] ფსალმუნესა
  - VI nooušin eſte] გულისგმისმყოფელთათვს
  - VII eſei] არს
  - VIII eu̯aggel ist h~ kai; qei̯o~ Louka~] ~ საღმრთო და მახარებელი
- ლუკა
- IX eſei] წერილ არს

6. 1 ადიპამრნებ D 2 ნეფელერი D 3 ანგელოს AB 4 უტუვველად D 5 ზემოთგან D 6 ოუზ A 7 ოუზსა D

6. I El isabet] add. და
- II En wlmhni; marti w] რომელსა შინა
- III Zacariu] მისი
- IV mhni; au̯t oō de; f hsi] add. ესე იგი არს
6. ი¹ ლუკა 1,24-26

7. 1 ფსალმუნთათა D 2 ნესტორს CD 3 ნესტორს D 4 შეიცხვებოდის BC 5 მის AC

7. I poiou̯nte~] add. ესრულ
- II thn ejnat hn wñhn t hñ Qeotokou tai̯ loipai̯ t wh kanonwn uñhwñ wñlai̯ ou̯k epi sunapte] შეცხრესა მას გალობასა დმრთისმშობელისასა სხუათა მათ რეათა ფსალმუნთა თანა გალობათა თქუენთასა არა შეცრთავთ
- III wñ ei̯koō] add. ოქუენ
- IV furagent a] შექმნასა
- V h̯goumenoi] add. და
- VI legomeneō] ქმნილისა
- VII te̯leion] პატიოსან

8. 1 ქადაგისაგან D

8. I Allwō] და ქადაგ სხუებრ

II olmen Cristoō] add. ძემან დმრთისამან. შდრ.. ბერძნული ხელნაწერების აშიაზე ისეი ტიტოს.

- III gumnon] add. და

9. 1 ვითა D 2 გემხილების] განემტკიცების BC 3 ოევდოტიონის D 4 შინა მათთა BC 5 წელისათა D 6 მოიდების C

9. I ou̯jsunorate] არა გულისგმა-ჰყოფთ

II of i kai; wñ ahqrwpon yilon ton ek qeou` al hqinou` qeo n al eqinon to n

Kurion h̄mwn Ihsoūn Cristo n di'wh poieite .... aut̄oī fronein apel egcesqe]
giōtār̄m̄jēd̄ r̄m̄jēl̄ō-īgō d̄m̄r̄t̄ōīs̄ā s̄ k̄ēs̄m̄ār̄īōt̄īs̄āḡān̄ s̄ k̄ēs̄m̄ār̄īōt̄īō d̄m̄ēr̄t̄ō ār̄s̄,
s̄ūf̄āl̄ō n̄ēj̄ēn̄ īōs̄ēw̄ p̄k̄r̄ōs̄ēt̄ḡā, s̄āj̄m̄ēt̄ō m̄āt̄ōāḡān̄, r̄ōm̄jēl̄t̄ō t̄z̄ȳt̄ōt̄, d̄ōt̄ōn̄ād̄
āc̄ād̄ ād̄s̄āār̄j̄ēb̄āō m̄īs̄ō ḡēm̄b̄īl̄ēḡb̄ōīs̄

III prodīt̄w̄ presbeūont̄ēō] m̄ōt̄d̄l̄ūr̄j̄ēb̄ōīs̄ ām̄r̄h̄īl̄ōt̄ō

IV ēk̄ t̄h̄ō āc̄r̄an̄t̄ōū] add. „ḡēj̄ēr̄d̄ōt̄ m̄īs̄ōt̄ ḡār̄d̄ām̄ōt̄ḡd̄ēs̄ ḡēb̄ēn̄ ḡān̄d̄ēb̄ō-
t̄ā m̄īs̄ōt̄ā, c̄ēb̄ād̄ ār̄s̄, giōtār̄m̄jēd̄ x̄ūār̄īs̄ēm̄ūj̄ēl̄t̄ōt̄ m̄īs̄t̄āḡān̄, r̄ōm̄l̄ōīs̄āt̄z̄s̄-
c̄ā d̄z̄b̄ēn̄ō w̄īd̄r̄j̄ēm̄ḡ, giōtār̄c̄ā b̄āc̄v̄āl̄s̄āk̄ē s̄ōs̄b̄l̄ōīs̄ā m̄īs̄ōs̄āō, m̄īōd̄ēb̄ōīs̄ n̄ēj̄ēn̄
m̄īēr̄ āc̄ūb̄r̄īḡōīs̄ā d̄ēj̄ēb̄ōīs̄ā m̄īs̄ōs̄āt̄z̄b̄, k̄ēl̄ōt̄ ʃ̄ȳāl̄ō ūḡr̄ēt̄w̄ē – d̄ēj̄ēb̄ō-
s̄āt̄z̄b̄“. d̄ēr̄m̄b̄ūl̄ō t̄ȳj̄ēs̄t̄īs̄ l̄āj̄ēb̄ās̄, r̄ōm̄l̄ōīs̄ ḡām̄ āb̄r̄ī d̄ēn̄d̄ōv̄ān̄ō īȳō,
ās̄ēb̄ēs̄ k̄ēr̄t̄ūl̄ō t̄ār̄ḡb̄ān̄ō.

V m̄h̄d̄ēn̄ t̄w̄n̄ ēīr̄h̄m̄ēn̄w̄ kat̄āf̄ūs̄īn̄ w̄h̄] r̄ōm̄jēl̄ō ār̄c̄ā ḡr̄t̄ō ār̄s̄ t̄k̄ēm̄ēl̄-
t̄ā ām̄āt̄ḡān̄ō

10. 1 წ̄ār̄ḡōd̄ēt̄ C 2 წ̄ȳj̄ēr̄īēl̄n̄ō.. . წ̄ȳl̄ād̄] om. D 3 მა̄c̄b̄ēw̄ār̄j̄ēb̄ōīs̄āt̄ā D
4 შ̄ēn̄d̄ā] შ̄ēn̄ō დ̄ā D 5 შ̄ēb̄] om. C 6 ს̄ēj̄ēr̄t̄ōd̄ōīs̄] add. მ̄ās̄ B 7 ც̄b̄ēr̄j̄ēb̄ād̄.. .
ც̄b̄ēr̄j̄ēb̄ōīs̄ā] om. D 8 შ̄ōt̄ōd̄ōs̄ D 9 ჩ̄ēm̄d̄āt̄ D 10 მ̄īs̄ā D 11 ი̄ōv̄ān̄j̄ ACD

10. I eīf̄h̄t̄aī] add. ე̄b̄r̄ēt̄

II ōb̄ d̄ē ა̄f̄ī p̄īh̄ ēk̄ t̄ōū ս̄f̄āt̄ōō oūj̄ēḡ dw̄s̄w̄ āūt̄w̄] add. ār̄ā ს̄ēj̄ēr̄t̄ōd̄ōs̄
უ̄p̄ēx̄, ār̄ōd̄ē წ̄ȳēl̄ō, r̄ōm̄jēl̄ō მ̄ōz̄b̄ēz̄ მ̄ās̄, ი̄f̄ēm̄b̄ēs̄ მ̄ōs̄ შ̄ēr̄ōīs̄ წ̄ȳār̄ō წ̄ȳēl̄ōs̄ā

10. ⁰¹ ე̄b̄āō 26,19 ⁰² ე̄b̄āō 55,4 ⁰³ ე̄b̄āō 12,3 ⁰⁴ ი̄ōān̄j̄ 7,37 ⁰⁵ ი̄ōān̄j̄ 4,10
⁰⁶ ი̄ōān̄j̄ 4,13 ⁰⁷ ი̄ōān̄j̄ 6,35 ⁰⁸ ი̄ōān̄j̄ 6,51 ⁰⁹ ი̄ōān̄j̄ 7,38

11. 1 ხ̄ēl̄ō] om. C 2 ს̄ām̄d̄ōt̄ō C 3 მ̄შ̄īj̄r̄t̄ō D 4 ს̄āf̄m̄r̄t̄ōt̄ō D 5 ც̄ō-
მ̄ōv̄ān̄ōs̄ā D 6 უ̄s̄ēl̄ō A 7 შ̄ēḡōr̄āc̄b̄ēs̄ დ̄ 8 თ̄ēz̄d̄ōt̄īōs̄ D, თ̄ēz̄d̄ōt̄īōs̄ B
9 შ̄x̄ēl̄n̄ō D 10 მ̄īs̄t̄ān̄ō D

11. I āf̄t̄ī] om.

II eīf̄h̄t̄aī] კ̄ōt̄ār̄c̄ā īōt̄j̄ē

III āf̄l̄āv̄Qeīā p̄ōl̄ā] ს̄ēj̄ān̄ōīc̄ā მ̄r̄āv̄āl̄n̄ō ār̄īān̄ ს̄āf̄m̄r̄t̄ōt̄ ს̄āb̄ēl̄ād̄
მ̄ōb̄ēm̄j̄ēl̄n̄ō, ār̄s̄ēb̄ōt̄ უ̄c̄ēb̄ē

IV pālin̄] om.

V doxazete] add. ა̄d̄m̄s̄āār̄j̄ēb̄ḡl̄ōt̄ās̄ā

VI āf̄r̄w̄p̄on̄ w̄s̄aūt̄w̄ monon̄ yil̄ on̄ t̄ōn̄ Criston̄ kai; Qeon̄ āj̄ h̄q̄in̄on̄ h̄ēgīs̄q̄ē
] „ēḡr̄ēt̄w̄ē მ̄b̄ēl̄ō დ̄āc̄ād̄ რ̄d̄ēb̄ ლ̄īōt̄īn̄ād̄ დ̄ā ა̄r̄ā დ̄m̄ēr̄t̄ōd̄c̄ā შ̄ēs̄m̄ār̄īōt̄ād̄
შ̄ēḡōr̄āc̄b̄ēs̄ ქ̄r̄ōs̄ēt̄“. ნ̄ōj̄īt̄ā ს̄ēīt̄āt̄ōīs̄ მ̄b̄ḡōr̄ēb̄ōt̄ ლ̄īōt̄īn̄ā გ̄āj̄ēb̄-
ბ̄ēl̄ō დ̄z̄īb̄ēs̄ გ̄ām̄ōj̄ēb̄ōt̄ ს̄ēm̄b̄ēb̄ ფ̄āj̄ēb̄r̄īōḡād̄ უ̄ār̄ȳōt̄ḡb̄ მ̄āc̄b̄ēw̄īs̄ დ̄-
t̄āēb̄r̄īōd̄ās̄ დ̄ā მ̄b̄ēl̄ō მ̄īs̄ კ̄āc̄ūb̄r̄īōd̄ās̄ ა̄d̄ōīr̄ēb̄ēn̄. ქ̄ār̄t̄ūl̄ თ̄ār̄ḡm̄ān̄შ̄ō
ა̄მ̄ ა̄b̄r̄īs̄ ს̄āb̄ēn̄ēb̄l̄ād̄ ა̄r̄s̄ēb̄n̄m̄ დ̄ām̄ār̄j̄ēb̄ōt̄ ჩ̄ār̄t̄ō უ̄ār̄ȳōt̄ḡb̄ ნ̄āīl̄d̄āj̄ō
„ა̄r̄ā“.

12. 1 უ̄b̄ēr̄f̄n̄ēl̄ōt̄ā] უ̄b̄ōf̄t̄ō BC 2 მ̄b̄ēl̄ōw̄ēl̄m̄ān̄ D 3 დ̄ā] om. D 4 ს̄ās̄-
მ̄ēl̄ōt̄āc̄ā C

12. I ajt̄ epoieisqe] ογγεῖνοι
 II feretai gar] δα ῥαμητῷ μηνοδῆροις
 III kata; to; pente kai; dekaton kef al aion] θεοὶ μοῖσαὶ γῆραι ταῦτα
 12. οἱ μωζοῖς οὐδητὸς γανῆς εἰδάνοι, VIII, 12 = PG 1, col. 1104 A-B
13. 1 Ἄνθηλεις D 2 κατοιλθρόθενεις πλούθοις BCD
 13. I eπoeite] add. αθαῖς
 II αἱρήσιο] add. δα
 III θην οἵροδοκου] add. θεοῖς θενεῖς πλούθοις
 IV θῶ~ μια~] add. θεοῖς πλούθοις

14. 1 Βούληλασα A 2-3 Καθηγ-τερέμω C 4 Εγκλοίσοισα B, Εγλοίσοισα C 5
 χωρέθανθοις BC 6 Βούλησα D 7 Βαθασατραβάθηγέτωτα B 8 Γρηγορλο A 9 οιράδ-
 θοις D 10 Γρηγορλοτσοισα D 11 Καθηγ-τερέμω BC 12 Εγλοίσαθεγρηθελοισα D
 13 χωρέθανθοις C
 14. I οἴτινοι] θαμοίσαρ
 II tou` megaθou Grhgoriou thō megaθō Ἀρμενία] φοροίσα γρηγορλ
 σεμθειοταροίσαρ
 III sulleitourgon] θαναθρηθελσα
 IV Ἀρμενίαθο] add. γδοισεγρηθεισα
 V ερπαπειλ h̄eia-] ήγειρηθοιτ θεαθρόγνα

15. 1 Θωκθειλητα D 2 Καθηγ-τερέμω BC 3 Γκαδοιτ BCD 4 Γανθάξιεγνοι D
 5 θασοίσαρσα
 15. I αἴσπαζομεια] om.
 II touton toigarouh] γοναογά αθοις θημοροίσα δα λεγατα
 III dia; logou] λειθγάσα
 IV dijaiñmat o~] λειθλωτα
 V Cristou`] om.

16. 1 Γεγγοιταρνο D 2 οὐρωρηγε D 3 οφεγε ABD

16. I fhsin] om.

II ειρ̄ δοκαν Qeou`] om.

16. οἱ μωζοῖς οὐδητὸς γανῆς εἰδάνοι, V, 15 = PG 1, col. 880 B

17. ! Θέληλδοιλέντα] διοιλθεθέληλεια D 2 Βούληλατ D 3 Αθηοκέλοισα
 D 4 Σαρδηγ ABD 5 οιρασ C 6 Αργητραζηαζη D 7 Καθηγ-τερέμω C 8
 Σαρθηγδηλ] add. Σαρδηγ D 9 Ζηθημερο BC

17. I loipon kaq&umiaõ] αὐτοῖς θαραθηγεθρ

II αὐτοῖς om. III oujk egkal uputesqe] αρα Γρηγορηγνοισ-α

IV uñwñ] om.

V koruf oumenhn] θεαζεγδηλοισα

18. 1 οὐδεῖσθαι C 2 οὐδεινόθισταθάν D 3 αὐτοῖσθαι D
18. I tou` dussebouō e[ete tɔ: ejmainein] οὐλθρωτούθιστα θεάμυροθιούλοθασα
Γκαλ-ζητούθ

II Uibō tou` Qeou`] οὐδεῖσθαι δημητρίαν
III αἴτειν] δωρωθαδμεσακήρισα, add. γακής
IV hgeisqai] θεραζεβαω
V hgeisqai] οὐδείσθαι
VI paqhtn] θαγέρθελοθαω. αθ γωνθεκέθηο οὐδεύω „θαγέρθελοθαως“
ნაცვლად οὗδα ηνωθούλοθο ωνθούθοθιούριο θαθεδοίσ θερμοίνο „θαγέρθελοθαως“.

19. 1 γανθερθούλοθα D 2 θεραζεβετ C 3 ζητορεθοίσα D 4 αργα BC 5
ψθοδαω C

19. I dramwn ol logoō] θωθθαζερλαθαν οὐδεύσαθαν
II akiwseie thn uhet eran nhst eian, kat a; skl hron ulhwñ kai; ajendot on
biññ] δοιρε-γως θαρθεως δα ηνιζεθλο δα ηνζηθεθισζεθω ζητορεθαω
III dief qarmenon oht a eiþ dokan] γανθερθούλοθαω θαρθθερεθούλοθαω
IV suneuanaxont ai] θθραθεθοίσ

20. 1 ταθαθωθθερ A , ταθαθωθθερ C 2 θθρωθοίσα] om. D 3 θαθθερεθοίσα BC
4 θαθθερεθοίσα D 5 θθερθερ A 6 γαρθεθοίσαθερθερ D 7 οθθερθερ D 8 θθθερθερ DK 9
θθρωθερο D

20. I aiggel ikoñ] θαθθεθοίσαθερ
II apostol ikoñ kai; aiggel ikoñ] ~ θαθθεθοίσαθερ ηνωθ δα θαθθεθο-
θερο
III mhdamwð tw/biw/ajt if qeggomenon] αραθαδα θιθαθεθούλοθασα ζητορε-
θοίσα θιθεθεθεθούλοθασα
20. ^{ο1} οαθθεθο 2,26 ^{ο2} οθθεθο 1,13-18

21. 1 θθαθθεθο] D

21. I tañ aijreseiñ] add. θθεθθεθο

II apostol ikh` kai ; kaqol ikh`] ~ θαθθεθούλοθερ θαθθεθούλοθερ

[262v III] V. მისიგვე, განსაქიშებელი მეხუთე¹ წევალებისა სომეხთადსაც² და უცომოდსათჯც³

1. რომელთა უსიბრძნისმოყუარესი გაქუს მოქალაქობად¹ სოფლებისა შორის სომეხთადსაც² და სხუათასა უმეტესი მოგიგიეს მეცნიერებად, ის-მინეთ სიტყუად უცომოდსათჯცა, მეხუთედ თავად³ ჩუენ მიერ წარმოცემული ესე თქუენდა, რამეთუ გუნებავს ამიერითგან თქუენ მიერ ქმნილისა ცოორმილებისა მხილებად და უწესოებასა მის საქმისასა უწყებად^{IV-V} და ვითარცა უსა[263r II] მართლოსა მსხუერპლად ახლისა აღოქუმისა და¹ შეუტყუებელსა, მორწმუნეოთასა შორის თქუენსა განქიქებად^{VI}, რამეთუ ზიარებად უცომოდსა მუელისა მსხუერპლისა ზიარებად არს და არა ახლისა აღოქუმისად.^{2VII}

2. რამეთუ არა უცომოდ მიიღო¹ უფალმან, პმადლობდა, განტეხა და მოწაფეთა მისცა, არამედ პური, ვითარცა ოთხნი მახარებელნი და პავლე¹ მოციქული წამებს. თქუენ უკუე ვინად მიიღეთ ჭამად უცომოთად, ვითარცა ქრისტეს ჭორცისა ნაცვალსახეთად, ყოვლისავე მორწმუნეოა ეკლესიისა-გან პურისა შემწირველობასა მსხუერპლად ქრისტესა, ქრისტესგან-ა ანუ მოციქულთა მისთაგან? ნუ იყოფინ, რამეთუ არასადა თქუმულ არს საღმრთოთა წერილთა შინა ანუ სახარებათა, ვითარმედ უფალმან იესუ^{II} დამესა, რომელსა მიეცემოდა, მიიღო უცომო, არამედ პური, ვითარცა იო-ქუ და მმადლობელმან განტეხა და თქუა: „მიიღეთ², ჭამეთ, ესე ჩემი არს ჭორცი³, თქუენთჯც განტეხილი, ამას ჰყოვდით მოსაჭისენებელად ჩემდა.“[“]¹

და ესრეოვე პავლეცა^{III} მსგავსად⁵ ^{IV} სახარებისა იტყვს ამისთჯცს: „საჯეოდა თქუენ, რომელსა ვიტეპ, სასუმელი კურთხევისად, რომელსა ვაძურთხევო, არა ზიარებად სისხლისა ქრისტესისად² არს-ა? პურსა, რომელსა განვსტეხო, არა ზიარებად ჭორცისა ქრისტესისად არს-ა?^V რამეთუ ერთურ და^{VI} ერთგორც მრავალნი ვართ, რამეთუ ყოველნი ერთისა პურისაგან³ მოვიღებთ. გულისწმაპყავთ-ა, პური თქუა, რომელსა ვჭამო, ნაცვალსახედ ჭორცისა ქრისტესისა და არა უცომოვ?

3. ვინამცა უპუთუ ჯერეთ უცომოსა შესწირავთ, ცხად არს, ვითარმედ აჩრდილსავე შინა ძუელისა შჯულისასა ეფეშუებით მერმეცა¹ და ტრა-პეზსა პურიაებრსა შჭამო¹ და არა დმრთის² სიტყვერობითსა და ცხოვ-ელსა, და ჩუენ, მრწმუნებელთა კაცთა არსობისასა და თანაარსესა, ვითარ-იგი არსობითსაც² პურისა თხოვასა³ ზემოვთგან განისწავლენით. რამეთუ უპუთუ ქრისტეს ჭორცსა ვჭამო, სრულისა კაცისა და სრულისა დმრ-

თისა ცხოველისასა, რაო ზიარებად არს ცხოველისა დმრთისა სულიერთა ჭორცოა და უცომოთა მკუდართა და უსულოთა, დმრთისმკლველთა ჭურიათადა⁴ განკუთნვილთავ? ^{III} რამეთუ სულიერი არს არსებად თბისა ჩუენისაა, რომელი სიტყუამან დმრთისამან შეიერთა და გუამ მისსა⁵ იქმნა.

აშ უკუ უცომოდისა მჯუმეველი⁶ არა არსობისასა და თანაარსესა^{IV} ჩუენსა ჭამს პურსა ჭორცისა ქრისტესისასა⁷ ^V. რამეთუ უცომოო, ცხად არს, ვითარმედ უსულოცა არს, ვითარ-იგი თვი ბუნებად საქმისავ^{VI} უგანცხადებულესადრე გუასწავებს. რამეთუ აღსუარულსა მას შინა ფქვილსა წინავსწარ შთადებული იგი მცირე^{VII} ცომი და თანაშეზელილი მას თანა და ერთად ცომად ყოვლისავე მის აღსუარულისა^{VIII} გამომაჩინებელი, ძალითა რაოთმე⁸ ცხოვლობითით განაცურვებს მას და ვითარცა ცხოველსა რასმე მოძრავჲყოფს, რომელი-ესე უცომოსა ზედა⁹ ცომსა ფარისეველთასა, რომლისაგანცა ლტოლვად განმზადებულ-მყოფს ჩუენ სიტყუამ, არცა ქმნილ არს ოდესცა,^X არცა იქმნეს რაოთურთით^{XI}. ამისთვის უცომოთა ჭამელი აჩრდილსა შინა შჯულისასა ვალს. და ვითარ^{XII} აქუნდეს^{XIII} ზიარებად ქრისტეს თანა, რომელი-იგი ნაოელსა შინა მყოფ არს^{XIV} ახლისა აღთქუმისა თვისისა და მადლისასა? რამეთუ ნაოელსა შინა [263 r III] მადლისასა მავალნი პურსა^{XV} ჭამენ,¹² ჭორცსა ქრისტესსა, და წყლისა თანა სუმენ უხრწენელსა სისხლსა მისსა, ვითარცა საღმრთოვსა გუერდისა მისისაგან გარდამოეცნეს,¹² და ესრეთ ქრისტეს დმრთისა მიმართ და ურთიერთას აქუს ზიარებად, განწმედილთა ყოვლისაგანვე ცოდვისა.

ხოლო უცომოდ არა პურ არს, რამეთუ არა უნაკლულო, არცა ყოვლადსრულ არს, არამედ ნაკლულ, კერძოსრულ და^{XVI} მოქენე განმასრულებელობასა^{XVII} პურის ცომისასა. ხოლო პური უნაკლულო, ყოვლადსრულ, საგსე და განსრულებულ, ვითარცა თაგსა შორის თვისსა^{XVIII} მქონებელი ყოვლისავე, ცხად არს, ვითარმედ სავსებისაა. ხოლო ვინცა ვინ უცომოსა კუერდეულადცა^{XIX} სახელ-სდგას, რომელი-იგი ელია სოხოა ოდესმე სარეფოელსა^{XX}, ანუ თუ გუნგლუზად^{XXI}, რომელსა-იგი ჩჩკლნი ყრმანი ჩუენნი აუერად სახელ-სდებენ,^{XXII} არა სცოეს ჯეროვნისაგან.

4. და იხილე¹ ჩემდად ვითარებად² ორთავვე, სიტყუასა განყოფილებისა მათისასა³ მიხედვითა. უცომოთა შინა არცა ერთი რაო არს ცხოვლობითი ძალი (რამეთუ მკუდარ არიან), ხოლო პურსა შინა, რომელ არს ჭორცი ქრისტესი^{IV}, სამნი არიან ცხოველნი და დირსებით მჭამელთა მისთა ცხორებისა მიმნიჭებელნი: სული, წყალი და სისხლი, ვითარ თვი იგიცა ქრისტეს მკრდისა მახლობელი^{III} იოანე⁴ თანა-მეწამების მე სი-

ტუქასა ამას, მეტყუელი ესრეთ: „სამნი არიანო, რომელნი წამებენ: სული, წყალი და სისხლი, და სამნივე ერთ არიან,“^{iv} ი ცხად-არს, ვითარმედ გორც ქრისტესა, ვითარ-იგი თუ მასცა უამსა ქრისტეს^v ჯუარცუმისასა ცხად-იქმნა, რაფამს-იგი სისხლი და წყალი უხრწელისა გუერდისა მისისაგან გარდამოგდა ლახურისა მიერ განგუმერითა გორცოა მისოავთა. ხოლო ცხოველი სული წმიდად ეგოვე განღმრობილთა მათ შინა გორცოა მისოა, რომლისა მჭამელნი ჩუენ სულისა წმიდისამიერითა შეცვალებითა პურისავთა გორცად ქრისტესა ცხოველ ვიქმნებით მის მიერ, ვითარცა ცხოველისა და განღმრობილისა გორცისა მჭამელნი. ეგრეთვე სისხლისაცა მისისა ცხოველისა და მჯურვალისა მსუმელნი მის თანა გარდამოდინებულითურთ^{vi} წელით უხრწელისაგან გუერდისა მისისა განვუმდებით ყოვლისაგან ცოდვისა და ადგივსებით მდუდარებითა სულისავთა^{vii}. რამეთუ ვითარცა სახედ გუერდისაგან უფლისა მჯურვალესა^{viii,*1} სასუმელსა ვსუამო, ვინავთგან ცხოველთა სულისა მიერ და მჯურვალეთა გორცოაგან^{ix} ქრისტესთა მჯურვალე სისხლი და წყალი აღმოგვცენდა ჩუენ, რომლისა ქმნასა არა აქუს ადგილი უცომოვსა მჭამელთა შორის.

5. და რამეთუ გორცითა რად ჯუარს-ეცუა ერთი სამებისაგანი, უფალი ჩუენი იესუ ქრისტე, უგნებელად დადგრომითა ღმრთებისა მისისავთა, მოგუცა ჩუენ ჭამად პურისა მიერ გორცი თუსი, სულითა წმიდითა ცხოველი, ესრეთ მეტყუელმან: „მიიღეთ, ჭამეთ, ესე არს გორცი ჩემი.“^{o1} რად უკუე არს თქენენი, დადათუ არა მართლიად ჰმორწმუნებობო¹ ქრისტეს მიმართ და ქრისტეს მიერ განქარვებულისა შჯულისად, რამეთუ ჯერეთ² უცომოსა შჭამო³ ცომსავე მისსა? ახალი დაბადებული ვართ ქრისტეს მიერ, ძუელნი წარწდესო¹ – პავლესი ისმინეთ,ⁱⁱ მეტყუელისად, – „აჯა, იქმნენს⁴ ყოველნი ახალ“. ხოლო უკუეთუⁱⁱⁱ ამისი^{iv} ჭამად გნებავს, რად არა წინა-ცა-დაიცუეთთ,⁵ რამეთუ ქრისტემან წინა-დაიცოთა? რად არა განსწმდებით პურიაებო^v, რამეთუ პავლე ქმნა ესე? და ყოველთავე სხვათა ძუელთა ეგრეთ^{vi} დაიმარხავთ, ვითარცა შჯულსა შინა მყოფნი,^{vii} რომელთა ძლით სახელი ღმრთისად წარმართოთა შორის იგმობვის, ვითარცა წერილ არს. ხოლო უკუეთუ შჯულითა ახლისა ადოქუმისავთა ძუელი შჯული განიგადა, ნამეტნავ⁶ არიან უცომონი, ნამეტნავ⁷ – სხუანი ყოველნივე ძუელნი^{viii}

*1. 51. და საჯმარ არს მართლიად რწმუნებად ქრისტეს მიმართ საღმრთოთაებრ შჯულ[263v ქ]თა მამათავსა¹ და პურსა ჭამად გორცად ქრისტესსა და არა უცომოსა, უკუეთუ ჭეშმარიტებით მოჰკუედით შჯულისა-

გან და არღარა ხართ შჯულისა ქეშე, არამედ მადლსა.

5². განწმიდეთო უკუე ძუელი იგი ცომი ცოდვისად, გმობს საღმრთოდ მოციქული, და აღიდეთ ესე შორის თქუენსა, რაოთა იქმნეთ¹ ახალობე ქრისტესა, ვითარცა ხართ ნათელდებულ უცომონი, ესე იგი არს, წმიდანი და მკუდარქმნილნი სოფლისაგან. და რამეთუ ესე არს პასქად ჩუენი, რომლისასა იტყვს დღესასწაულობასა არა ცომითა ძუელისა ცოდვისადოთა, არცა ცომითა ბოროტისა და უკეთურისა წვალებისადოთა, არამედ უცომოთა, ესე იგი არს, უბიწოებითა ცხორებისადოთა და მართლმადიდებელობითა სარწმუნოებისადოთა, რომელთა თანა ჭეშმარიტებით მორწმუნექმნილნი ჭეშმარიტ თაყუანისმცემელ მისეა ვიქმნეთ.

5³. რამეთუ სულ არს ღმერთი და თაყუანისმცემელთა მისთა, ვითარცა თუ უფალი იტყვს, სულითა და ჭეშმარიტებითა მართლმადიდებელობითისა და უბიწოებისა სარწმუნოებისადოთა თანა-აც თაყუანისცემად. ვინავცა უკუეოუმცა უცომოთა მიერ დღესასწაულობად მიუწერდა კორინთელთა და მათ მიერ ჩუენ, არამცა განწმიდეთო, ეტყოდა, ძუელი იგი ცომი ცოდვისად და აღიდეთ ესე შორის თქუენსა, რაოთა იქმნეთ¹ ახალობე ქრისტესა,² ვითარცა ხართ ნათელდებულ უცომონი. რამეთუ არა აწ ჭმულთა ამათ უცომოთაოუს იყო მაშინ სიტყუად მოციქულისად, არამედ მოქალაქობისა და ცხორებისაოუს ქრისტეს მიმართ მორწმუნეთა ქმნილთავსა, რაოთა, ვითარცა ნათელდებულთა ცოდვისაგან განწმედილი აქუნდეს ცხორებად, რომელსაცა ძუელად ცომად სახელ-სდვა, ვითარცა ადრინდელსა და ძუელსა და ახალობე რაომე იქმნენ ქრისტესა, ვითარცა ნათლისდებისა მიერ იქმნენს³ უცომო, ესე იგი არს, უცოდველ, ქოვლისაგან ძუელისა ცომისა ცოდვათავსა განწმედილნი.

6. ვინად უკუე გაქუს თქუენ მოცემად ამისისა ქმნისად? მოციქულთაგან-ა? არა, რამეთუ არასადა უთქუამს თავთა მოციქულთასა,¹ არცა მოუცემიქს ესე ღმრთისა ეკლესიისადა¹ ცხადად ანუ უსაიდუმლოესად მწერალთა. და ვითარმედ არა ტყვიის² სიტყვად, ისმინგ^{II} პავლესი, კმაგანს-მენიო^{III} მეტყუელისად, რამეთუ: „მე მოვიდე უფლისაგან, რომელიცა მიგაც მოქუენ, რამეთუ უფალმან იესუ დამესა, რომელსა მიეცემოდა, მოიდო პური (ხედავ-ა? პური მოიდო, იტყვს, და არა უცომო) და მმადლობელმან განტეხა და თქუა: „მიიდეთ, ჭამეთ, ესე ჩემი არს ჭორცი, თქუენთუს განტეხილი, ამას ჰყოფდით მოსაჭსენებელად ჩემდა.“^{o1}

7. ხოლო ოდეს იქმნა ესე უფლისა მიერ? უეჭუელად, ოდეს-იგი მოიწია ენებად მისი^{1-III}, რამეთუ ვინამოგან თუ მას დღესა შჯულიერისა პასექისასა უგმდა მას გნებად, რომელსა შინა კრავიცა დაიკლვოდა ჟურიათაგან,

ხოლო პარასკევა^{III} ეგულებოდა აღსრულებად² პასექისაღ³ ღმრთისმკლ-
ველთა მათ, (ვითარცა იტყვს ღმრთისმეტყუელი^{IV} იოვანე⁴, ვინამოგან პა-
რასკევი იყოთ და^V რამეთუ იყო დიდ დღე იგი შაბაოისაღ მის), რომელსა
შინა მაშინ ათოთხმეტი მოოვარისაღ პირველსა თოუესა ხუთ ათას ხუ-
თას ოცდამეათოთხმეტესა წელსა მოწვენად მიჰსუდა⁵, რაჟამს-იგი მეათრ-
ვამეტე იყო მოქცევი მზისაღ და მეხუთე მოოვარისაღ, რავთა უწინარეს
ვნებად⁶ მიცემისა უსწრას თვისისა პასექისა⁷ მიცემა მოწაფეთაღ, სერო-
ბასა შინა მჯდომარემან ხუთშაბაოსა მწუხრი, დაწყებასა^{VII} ღამისასა, ჭამა
ვიდრემე, არამედ თვისი პასექი მაშინ უწინარეს დღესასწაულისა უცომო-
თავსა. და ესე ცხად არს მჯდომარეობისაგან მისისა, რამეთუ არა შჯულ
[263v II] დებულ-იყო ესე, ვინამოგან მდგომარეთა და ჭამლიერთა და მორ-
ტყულთა სწრაფით ჭამასა პასექისასა უბრძანებდა შჯული პურიათა.
და განმასრულებელმან დააცხრო უბუე შჯულიერი⁸ პასექი, ხოლო მისცა
თვისი სერობისა მიერ.⁹

ამისთვის უწყით უქუმელად და თქუენცა,^{VII} ვითარმედ ქრისტესგან ანუ
მოციქულთა მისთაგან ჭამა გინა შეწირვად უცომოვსაღ¹⁰ არა მიგიღე-
ბიეს, ვინამოგან არცა^{II} თვით იგი ქრისტე, ღმერთი ჩუენი, ჟამსა ვნებისა
მისისასა¹² ეწიფა ჭამასა უცომოთასა, ჯერეთ არღა¹³ მომზადებულთასა
პურიათა მიერ, არცა მოციქულთა მოგცეს თქუენ, რომელი არა მიიღეს
მათ.^{VIII}

8. ხოლო ვითარმედ არა იყვნებს¹ ჯერეთ უცომონი მაშინდელსა მას
ხუთშაბაოსა^I, რომელი მეათვამეტე იყო მოოვარისაღ, რამეთუ^{II} მეათხუთ-
მეტესაღა მისსა შჯულდებულ იყო მათდა^{III} ქმნა უცომოთაღ, ვითარ-იგი ი
კრავისა დაკლვად მეათოთხმეტესა, რომელსა შინა დაიკლა ქრისტე, კრავი
ღმრთისაღ, ამხუმელი ცოდვათა სოფლისათა.

9. უკუეთუ გნებაეს, სარწმუნო ქმნისათვის წარმოთქუმულთამსა ის-
მინეთ მოსესცა შჯულისდებისაღი¹, თუ რაღ შჯულ-უდვა პასექისა და
უცომოთათვის: „ესე არიანო¹, იტყვს, დღესასწაული უფლისანი და ესე²
წმიდანი, რომელთა უწოდეთ მათ ჟამთა შინა³ მათოა: პირველსა თოუე-
სა, მეათოთხმეტესა დღესა თოვსასა, შორის სამწუხროთამსა პასექი⁴
უფლისაღ, და მეათხუთმეტესა დღესა მისვე თოვსასა დღესასა უცომოთა⁶
უცომოთა⁷ უფლისაღ, შვდ დღე უცომოსა ჭამდით“.

აჲა, მოსეს შჯულისდებისაგანცა⁸ ისწავეთ, ვითარმედ არა იყო მაშინ
უცომო, რაჟამს-იგი შემდგომად სერობისა ხუთშაბაოსა დღესა განტეხ-
ილითა⁹ პურითა მისცა ქრისტემან საიდუმლო ახლისა აღოქუმისაღ. რამეთუ უწინარეს დღესასწაულისა უცომოთამსა ქმნა ესე მეათვამეტე-

სა დღესა თოჯსასა და^I რამეთუ მეათხუთმეტესა დღესა თოჯსასა^{II} იყო დღესასწაული უცომოთად, ვითარცა მოსცემს^{III} შჯულისდებად მოსესი. და ქრისტე, პარასკევა ჯუარცუმული მეათოთხმეტესა დღესა თოჯსასა^{IV}, ხოლო შაბათსა მეათხუთმეტესა^V თოჯსასა, რაჟამს დღესასწაული უცომოთად იქმნებოდა, საფლავსა შინა მკუდრად მდებარე იყო^{VI}. და^V ვინათოგან პირველ დღესასწაულისა უცომოთადასა არა იპოებოდა უცომო (რამეთუ ყრველსა შინა წელიწადსა შკდოთ ხოლო დღეთა ჭამდეს მას^{VII} პურიანი), სადა იპოვნეს მაშინ უცომონი, რაჟამს მოწაფეთა თჯსთა თანა სერი ჭამა ქრისტემან^{VIII} და შემდგომად სერობისა პურისა მიერ მისცა მათ საიდუმლო ახლისა აღოქუმისა თჯსისად? ^{IX} ანუ ოდეს ჭამნა იგინი? შემდგომად ჯუარცუმისა და დაფლვისა და თჯთ მას საფლავსა შინა-ა? არა გრცხუენის-ა დაუჯერებელთა მოგონებათათჯს და ბუნებისა შეუმსგავსებელთა საქმეთა?

10. ხოლო რამეთუ მტკიცეთა ჭეშმარიტებათა^I მქონებელ არიან აწ თქუმულნი ესე, თანა-მეწამების სიტყუად და დიდი ეპიფანე პპრიელი,^I რომელი ებრაელთაგანი იყო, ესრეთვე მსგავსად მეტყუელი სარწმუნოებისათჯს აღწერილსა მას შინა სიტყუასა თჯსსა, ვითარმედ: „სამთა ნიკო[264r] ქითა მიერ პყოფდეს^{II} *^I პურიანი^{III} პასექსა და^{IV} სამთა სათხოებათა და სამთა მოწამეთა მიერ^{IV}. და სამნი იგი უკუე^V ნიკონი ესე იყენეს^V: კრავი, უცომო და ველისყრდელი; ხოლო სათხოებანი: რამეთუ მორტყმულნი ჭამდეს პასექსა და ფერტოა ზედა მქონებელნი საჭამლობელთანი^{VI} და ჭელთა შინა – კუერთხისანი^{VI}. ხოლო მოწამენი სამნი: მწიგნობარნი, შჯულისმეცნიერნი...^{VI} VI რომელნი^{VII} გარემოსასა ტრაპეზსა სადმე მდგომარენი, წელითა სავსისა რაისმე რყევით ძრულისა ჭურჭლისა მიერ ზედამიწევნით შეისწავებდეს ცხრომასა მოგვარისასა და^{VIII} მეყსეულად იქმნის რა საყვრისა^{IX} მიერ, მაღლად მჯმობარისა, ცხად-პყოფდეს, ვითარმედ პასექი არს უფლისად.“^X

ვინაცა შემდგომადდა სმენისა გმასა საყვრისასა^{IX}, თჯნიერ პურისა იქმოდეს უცომოსა შკდ დდე. ხოლო არა აქუნდა გელმწიფებად უწინარეს ჭურჭლისამიერისა მის სასწაულისა და პირველ საყვრსადაცემისა^X კრავისა ანუ უცომოსა ანუ ველისყრდელისა განმზადებად ჭამისათჯს პასექისა, ვითარცა შჯულსა^{XI} წერილ არს: „დაპერეთ საყვრსა საწელი-წდოსა თოუესა შინა^{XII} პირველსა“. და ფსალმუნთა შინა^{XIII}: „დაპერეთ ახალთოუესა ნესტოა, კეთილშესწავებულსა დღესა დღესასწაულისა თქუენისასა“ ხოლო კეთილშესწავებულად დღედ იტყვს რყევით ძრულისა მის ჭურჭლისამიერითა სასწაულითა შესწავებულსა^{XIV} მას დღესა,

რომელსაცა ითხოვნ¹³ პურიანი, ვითარცა იტყვს პავლე.

11. აწ უბუე ენება რად უფალსა, რაღოთა დაჭვნენებს¹ სადღესასწაულონი პურიათანი: კრავი, უცომონი და¹ ველისყრდელნი, ამათ თანა მდგომარეთა და მორტყმულთა და^{II} ფერწმოსილთა და კუროხოსანთამიერი ჭამად პასექისათ, მერმეცა სამნი იგი შჯულისმეცნიერნი მოწამენი მათნი, სასწაულითა მით ჭურჭლისათთა დამბერველნი საყვრსა პასექისასა,^{III} დააყენა ჟამსა ვნებისა თვისისასა მეათოთხმეტესა დღესა და ნახევარსა^{IV} ქმნად ცხრომასა მოვარისასა პირველითგანისაებრ ჩუკულებისა, ვითარიგი თანა-ედვა მას მითუალვად შემთხუევასა^V ცხრომისასა მეცუოესა დღესა შკდეულისა პირველისა^{VI} მის თვისასა², რომელსა შინა მიჰქუდა მეათოთხმეტე დღე მოვარისად და რომელსა შინა ქრისტემან^{VII}, ღმერთმან ჩუკნმან, ქორსა ზედა მჯდომარემან^{VIII}, მისცა პურისა მიერ და სასუმელისა³ მოწაფეთა თვისთა საიდუმლო ახლისა აღოქუმისად და თვისი პასექი^{IX}, თვინიერ კრავისა, თვინიერ უცომოთა და ველისყრდელთა, რამეთუ^X არასადა იყენეს ჯერეთ ესენი მომზადებულ პურიათა მიერ, ვითარცა^{XI} შემცვალებელმან მუელისათამან⁴ ახლისა აღოქუმისა მიმართ, ვითარიგი სათქუმელ არს, ვითარმედ^{XII} პურიაებრივისა⁵ ^{XIII} და გორციელისა შჯულისამან – სულიერად და^{XIV} მადლისად, კრავისამან^{XV} – ცოდვათა სოფლისათა აღმხემელად⁶ კრავად, რომელიცა თვთ იგი იყო; მეუდრობისასახეთა უცომოთამან – ცხოვლობითად და ზეცისა პურად, ველისყრდელთამან – ცხორებაშემოსილად ვნებად თვისსა.

და რამეთუ თქუა რად უფალმან, ^{XVI} ვითარმედ: „გულისთქუმით გული-მითქუმიდა პასექსა ამას ჭამად თქუენ თანა,“¹⁰ ცხად-არს, ვითარმედ ვნებათა მისთა ჟამისა მოწე [264r III] ვნასა თვისად პასექად სახელ-სდვა.

ხოლო არაქმნითა მაშინ სასწაულსა სამოუარეოსა მის ჭურჭლისასა^{XVII}, დაჭვნენა⁷ დაკლვად⁸ კრავისად ^{XVIII}, უცომონი და ველისყრდელნი, რამეთუ პირველ სასწაულისა მის ქმნისა და პირველ საყვრსადაცემისა,⁹ არა შჯულდებულ იყო განმზადებად ამათი და ჭამად პასექისა. ამისთვის უფალმან დღესა მას შინა მექუთისასა, რომელსა შინა ეგულებოდა ქმნად ცხრომასა მოვარისასა და არა იქმნა, მისცა პასექი თვისი მოწაფეთა თვისთა, ქუემჯდომარემან და შჯულიერისა განმაქარვებელმან დააცხრო იგი.¹⁰ ვინავცა პურიათა, ვითარცა წარმწყმედელთა საპასექოსა შეტყუებისათა, ^{XIX} საშჯელთა¹¹ მიერ ღმრთისათა არა ქმნითა მის¹² სასწაულისათთა, შემდგომად საუფლოსა დაფლვისა მიმწუხრსა პარასკევისასა გარეგან შჯულისა ჭამეს¹³ უცომოო. რომლისათვის ამიერ ცხად არს, ვითარმედ მას ხელშაბათსა პური იყო და არა იყო^{XX} უცომო, რომელი

ნაცვალსახედ¹⁴ გორცისა თუსისა მომცა საჭმელად ჩუენ, ქრისტეანეთა, მოწაფეთა თუსთა მიერ, თქვა რაც: „მიიღეთ, ჭამეთ, ესე არს გორცი ჩემი, თქუენთჲს განტეხილი მისატევებელად ცოდვათა“.

12. არამედ ყოველი ძეელიცა¹ წიგნი სხუაყოფასა იტყვს პურისასა და სხუასა¹ – უცომოდსასა. რამეთუ აბრაკამის ზე გუეზათა იტყვს სამთა, ხოლო ლოთის ზე – უცომოსა. და² მოსკ³ „მოუწოდეთო, – თქვა, – რაგოელს, რადთა ჭამოს პური“⁴. და ესრეთ არს ჩუეულებად საღმროოდსა წერილისათვის, რადთა არცა პურსა უცომოდ იტყოდის, არცა უცომოსა – პურად. და თუ არა, რად⁵ ყენებად იყო მახარებელთათჲს თქუმისად⁶, ვითარმედ: მოიდო უფალმან უცომოო, აკურთხა, განტეხა და მისცა მოწაფეთა? არამედ არა ყოფისათჲს მაშინ უცომოოდსა (რამეთუ არდა შემზადებულ იყო ჯერეთ პურიათა მიერ), პურისად თქვენს მიღებად და კურთხევად.

13. აწ უკუე უწყოდეთ, რაოდენნიცა სასომხეთოს¹ სატკივარითა და მოდუაწებრითა¹ ჰმოქალაქიბოთ² ცხორებითა, ვითარმედ ზიარებითა უცომოთათოა აპოლინარისსა² შთავრდომილ ხართ, ვითარ-იგი არა უწყით, წვალებასა. რამეთუ იგი მხოლოდ გორცოა³ ოდენ უსულოთა და უგონებოთა მიმხუმელად იტყოდა ქრისტესა წმიდისა ქალწულისა მარიამისგან, რომელ არს მკუდარი. და რომელნიცა ჯერეთ უცომოთა ჭამენ ნაცვალსახედ გორცისა ქრისტესისად, მკუდარსა გორცსა ჭამენ და არა³ – ცხოველსა. რამეთუ პურის ცომი ნაცვალად სულისა შთაებერვის⁴ აღსუარულსა მას, ხოლო მარილი გონებისა ნაცვალ ექმნების,⁵ რომელთა არამერნებელი უცომოო მკუდარ არს და სულელ, და მკუდარ და სულელმყოფელ მჭამელთა თუსთა⁶ უგრძნობელობით შთათხევითა მათითა წვალებასა და გმობასა აპოლინარისსა⁴.

და რამეთუ უფალმან ჩუენმან, ვითარცა სრულმან დმერთმან და სრულმან კაცმან, გორცოა⁷ სულიერთა და გონიერთა მქონებელმან, სრულისა მიერ პურისა, ცომითა და მარილითა სრულქმნილისა, სამართლად მომცა ჩუენ საიდუმლო ახლისა აღთქუმისა, მაკურთხეველმან მისმან და მეტყუელმან: „მიიღეთ და ჭამეთ“ და შემდგომსა⁵. ვინავცა არა პურისა, შ ბრძნენო, არამედ უცომოოსა მჭამელნი საიდუმლოთა შინა თქუენთა, მკუდრისა გორცისა და არა ცხოველთა ქრისტეს გორცოა ხართ მჭამელ⁸, რომელი-იგი არს პური ზეცისად ცხოველსმყოფელობითი და ცხორებისამიმცემელობითი მჭამელთა თუსთად სახითა ურთიერთასმიმცემელობისადთა. რამეთუ მან თქვა: „რომელი ჭამდეს გორცსა ჩემსა და სუმიდეს სისხლსა ჩემსა, ჩემ თანა პგიეს და მე მის თანა“⁹ ხოლო ესრეთ მოქმედნი და ესრეთ მჭამელნი აპოლინარის წვალებათასა⁶ შთასცვევით⁷

მთხოვებლსა^{IX}, ვითარცა ითქვა,^X მკუდრისა ჭორცისა უსულოვსა და უგონებოვსა ჭამითა^{XI}, რომლისასა რამცა უძრეს [264v I] იყო თქუნობჲს, რაჯამს მკუდართა ჭორცთა⁸ მჭამელნი უსულოთა გუამთა მბარველთა დაღლთა ემსგავსებოდით? ^{xii}

14. არამედ გლოცავთ თქუნენ და ამისცა წვალებისა სხუათა მათ პირველ-მოქსენებულთა¹ თანა განგდებისათვს^{II} და რომლისაგან უბადრუკებით უფლებულ ხართ, უარისყოფისა და განშორებისა^{III} მისისათვს და რაოთა მხოლოდ მართლისა სარწმუნოებისად ოდენ^{IV} იქმნეთ, რომელი დდეს განამტკიცა სულმან წმიდამან^V, რომელი^{VI} წინავსწარმეტყულთა და მოციქულთა და მსოფლიოთა მოძღვართაგან მიიღო^{VII} წმიდამან კათოლიკე და სამოციქულო ეკლესიამან^{2 VIII} და³ რომელიცა ეპისკოპოსთა მსოფლიოსა ამის ქრისტებ⁴ ეკლესიისათა⁵ თითოეულთა შინა სამთავროთა მტკიცედ უპყრიეს ზემოვთგან ვიდრე აქამომდე, რაოთა ერთქმნილნი ჩუენ თანა ქრისტეს მიმართ მართლმადიდებელობითოთა აღსაარებითა⁶ და უცოომელითა სარწმუნოებითა^{IX} ერთგუამ წმიდა ქრისტესსა იქმნეთ⁷ ჩუენ თანა და ასო კერძოთაგან.

და იდიდოს დმერთი თქუნენ შორის და ნაცვალად გადიდნეს თქუნენ დიდებითა მით, რომელი აქუნდა უწინარეს სოფლის დაბადებისა, და^X რაოთა გამოგაჩინნეს თქუნენცა მნაოობად ეკლესიისა⁸ თუსისა, მქონებელად სიტყუასა ცხორებისასა, და მარილად ქუეყანისა, ესე იგი არს, კაცობრივისა უძლეურებისად მადლისა მიმცემელად მსმენელთა მარილისამიერითა შეზავებითა სიტყვასა თქუნენისათა^{XI}. რამეთუ ესრეთ თუთ თქუნენცა და ყოველი ნათესავი თქუნენი ეკლესია⁹ ქრისტესსა¹⁰ და ტაძარ დმრთისა იქმნეთ¹¹ და ჩუენ მიერითგან მმად ჩუენდა მცნობელნი თქუნენი, დიდებასა თქუნენ თანა¹² შემაერთებელისა ჩუენისა დმრთისა ერთითა ცნობითა და სწორითა^{XII} სარწმუნოებითა¹³ შეგსწირვიდეთ და^{XIII} თქუნენითურთ ზოგად მოვიხუნეთ^{XIV} საუკუნენი კეთილნი მისნი აწ სადმე კერძოობით, ხოლო მერმესა საუკუნესა უცხადესადრე^{XV} და ყოვლადსრულებით მადლითა და კაცომოყუარებითა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესითა, რომლისა დიდებად და¹⁴ სიმტკიცე თანა მამით და სულიო წმიდითურთ, აწ და მარადის და საუკუნეთა საუკუნეთასა, ამინ¹⁵.

„ლოცვა ყავთ, მამანო და მმანო, არსენისთუს თარგმანისა და დავითისთუს პეტრიწონელისა მონაზონ-ხუცისა, რომლისა იძულებითა ბერბულისაგან გარდმოუქარულებინ ე [5] ესე თავნი სომეხთა განმაქიქებელნი. საუკუნომცა არს ქსენებამ არსენისი, ამინ“.

V Նօթյոցն յ՛՛ Րուծոց առաջարկություն

Տառապություն 1 մյելոյ լ զ D 2 եռմյետաօսա DK 3 շըշմուսատչե B

Տառապություն Tou` St hqiaiou kurou Nikhta thō monhō tw̄n St oudit̄wn kata; Armeniwn kai; Lat inwn (kai) peri; ejzumwn kai; ejzumwn] „Թօսոյց զանսայիկեցածոյ մյելոյ վ'զալցեծոսա եռմյետաօսա դա շըշմուսատչե“ (յարտ'յալո Ծյէլսէրուս Տառապություն մնո՛՛ շնչալուցնագ եկառնեծ ծյրմն'յալո Ծյէլսէրուսացան շըօրացալցեսա օմօտ, բարձր յարտ'յալո լատոնեցած եկեցեա ար արուս, ասցաց, տացո դասակալցեց'յալուս, բարձր մյելոյ եօնցած)։

1. 1 ագոյշմուսասա դա D 2 ագոյշմուսա D

I Biou] մոյալցայտագ

II ejt th/cwra/tw̄n Fraggwn kai; Armeniwn] եռցալցեծոսա մորուս եռմյետաօսա (յարտ'յալո ար արուս պրաճայեցած եկեցեա)

III ohilian] տացագ

IV ajo... planhn ej egxai kai; to; af opon tou pragmatoo gnwrisai uhin;] ն'յայ մոյշ Ծարմուցեմ'յալո յեց ոյշյենքա, ռամյուց շնչեկաց մոյշը ռամյուց մոյշ մենունուսա ցուոմունցեծոսա մենցացա դա շնչեացեսա մուս ևայմուսասա շնչյացա (յարտ'յալո Ծյէլսէրուս եանցամ'յալո եօնցած պրաճայեցած ծյրմն). Ծյէլսէր մրացալն'յարթունու աղնո՛մն'յալ լաց'յանաս)։

V uhin] om.

VI kai; to; toio pistoio ahoikeion eiþ quisian thō kainhō diaqhk̄hō, w̄... [oiþn te sthl iteušai] շնչեկացն] զուարցա շըսամարտլուսա մեկշերձլագ ակեռուսա ագոյշմուսա դա մեշնչալցանուսա, մորն'մյունցուսա մորուս ոյշյենսա զանքյեցեա (ծյրմն'յալ Ծյէլսէր ակլուս յարտ'յալո տարշմանուս եանցամ'յալո եօնցած)։

VII to; met^ajzumwn thō pal aiað diaqhk̄hō ejst in]: ռամյուշ նօարցեաց շըշմուսա մյելցուսա մեկշերձլուսա նօարշեա արս դա արա ակեռուսա ագոյշմուսա (ծյրմն'յալ ակլուս յարտ'յալո տարշմանուս եանցամ'յալո եօնցած)։

2. 1 մոոգու D 2 մոոգու] add. դա C 3 ~ քորցու արս D 4 մեցացսացց C

I olqeïðo] om.

II olCristoõ] շըալման ոյե՞յ

III ojqeïðo] om.

IV eçma] մեցացսագ

V ejst in] add. ձյրսա, բոմյունուսա գանցեթյետ, արա նօարշեա ձարցուսա յրուսթյեսուսա արս-ա? (ծյրմն'յալո Ծյէլսէր յե լաց'յանա գամուցմանու աղնո՛մն'յալո ար արուս)։

VI eiþ af to-] add. դա

2. ^{o1} I յորունու 11,23,24 ^{o2} I յորունու. 10,17 ^{o3} I յորունու. 10,17

3. 1 პსემონთ D 2 დმრთისა D 3 ოხოასა D 4 პურიათაცადა D 5 მისა D 6
მხუმეველიo AK 7 ქრისტესისა D 8 რაიმე D 9 ზედა] om. D 10 აქებ D 11
პურისაგან C 12 ჭამ C 13 განმასრულებლობასა B 14 ოფისა D 15 გონ-
გლობად BC, გონგლუბად D.

3. I eſte:] ეფექტურებით add. მერმეცა

II periouſion] არსობითისა

III Oujgar sarka Cristou eſqiomen tou tel eiou ainqrwpoū kai; tel eiou qeou' zw̄san th/sarki; zw̄sh/tw ejmyucw/ qeou' kai; ajūmoiō ſnekroī ſuksi tw̄n qeoktonwn Joudaiwn] „რამეთ უკუეოუ ქრისტეს გორცსა ჭამთ, სრულისა კაცისა და სრულისა დმრთისა ცხოველისასა, რად ზიარებად არს ცხოველისა დმრთისა სულიერთა გორცთა და უცომოთა მკუდართა და უსულოთა, დმრთისმკლელთა ჰურიათადა განტეონილოა?“ (ბერძნული ტექსტის იუ -უარყოფითი ნაწილაკით წარმოდგნილი სტრუქტურა ქართულ თარგმანში შეცვლილია „უკუეოუ“ წინდებულით შექმნილი როტელი წინადაღების სტრუქტურით).

IV omoouſion te kai; periouſion] ~ არსობისასა და ონაარსესა

V tou swth̄roō kai ქuriu h̄m̄n tou Cristou] გორცისა ქრისტესისასა (ლაკუნა - kai; kuriu გამომცემელს ადდგენილი აქვს. ქართულ ტექსტში იგი არ დასტურდება).

VI tw̄n pragmatwn] საქმისავ

VII zumh] add. მცირე

VIII kata; to; of on zumh] ერთად ცომად ყოვლისავე მის აღსუარულისა

IX oūte eigenet o pote] არცა ქმნილ არს თდესცა. (ქართულ ტექსტში დასტურდება ის წაკითხვა, რაც ბერძნ. ხელნაწერებში არ დასტურდება და გამომცემლის მიერ ადდგენილია სხვა წაკითხვა მიხედვით. Hergenroether, 141, შენიშვნა 7).

X kaq̄tou] რაოთურთოთ

XI oūp კითარ (ქართული ტექსტის წაკითხვა იმეორებს ფსევდო-ნიკიტ-ას „დიალექსის“-ის წაკითხვას: pw̄. Hergenroether, 141, შენიშვნა 80)

XII h̄mitel eō] add. და

XIII Sunamitidi] სარეფოელსა

XIV kollikia koinw̄ ojmomazousin] პუერად სახელ-სდებენ

3. ^{o1} I იოანე 1,6,7 ^{o2} იოანე 19,34 ^{o3} III მეუკოდა 17,13

4. 1 იხილედ D 2 ვითარებად] ვერდებად D 3 მათისად D 4 იოვანე ACD 5
გარდმოდინებულითურთ C

4. *! აშიაზეა: „შეისწავე, საიდუმლოვ თერმონისა სხმისავ წმიდათა შინა
საიდუმლოთა უამსა ზიარებისა მათისასა“ ABCK

4. I th/dairesei] add. მათისასა

II ej de; t w̄swmati tou Cristou]: ხოლო პურსა შინა, რომელ არს გორცი
ქრისტესი

III ol tou Cristou episth̄picio] ქრისტეს მკრდისა მახლობელი

IV oiltreiō eip̄ to ; eph eip̄i] სამნივე ერთ არიან

V tou`kuriou] ქრისტებ

VI ekkēnwaqentoō] გარდამოდინებულითურთ (cfr. ekkēusantoō Hergenroether, 143, შენიშვნა 4)..

VII zeontoō pl hroumeqa pneumatō~ qermon] აღვივხებით მდუღარებითა სულისათთა

VIII to; pothrion] add. მწურვალესა

IX ō i dh; ek zwshō sarkoō kai; tou`qermotat ou pneumatōō] ~ გინათგან ცხოველთა სულისა მიერ და მწურვალეთა კორცოაგან.

4. °¹ I იოანე 5,8

5. 1 მორწმუნებით D 2 ჯერე D 3 სჭამო D 4 იქმნეს BCD 5 წინა-და-იცუეთ D 6-7 ნამეტავ ABC

5. I Ti; oū ūnīn [kai; tw̄ nomw̄] ta; ārcaiā parhl̄qe]: რაი უკუე არს თქეენი დაღათუ არა მართლიად პმორწმუნებით ქრისტეს მიმართ და ქრისტეს მიერ განქარვებულისა შჯულისად, რამეთუ ჯერეთ უცომისა შჭამო ცომსავე მისსა? ახალი დაბადებული ვართ ქრისტეს მიერ, ძუელნი წარპედესო. (ბერძნ. ტექსტის დაბეჭნას (იხ. Hergenroether, 144, შენიშვნა 1) ავსებს ქროული ტექსტი, სა-დაც ბერძნულთან შედარებით მეტია ხაზგასმული ფრაზები.

II აკოუ]: იხმინეთ (აკოუე D et lat. იხ. შენიშვნა 2).

III pa;lin] om.

IV ta; ažuma] ამისი

V kaqarizesqe] add. ჰურიაებრ

VI pant a] add. ეგრეთ

VII oilkai; ta; tou`nomou poiouñteō]: შჯულისა შინა მყოფნი

VIII panta] add. ძუელნი

5. °¹ ბათე 26,26

*¹ ქართულ თარგმანში ტექსტის დიდი მეტობაა. ბერძნულ ტექსტთან შედარებით ქართული ტექსტის ეს მეტობა სამ პარაგრაფად არის დანომრი-ლი: 5¹, 5², 5³.

5¹ 1 მამათაისა] მათთაისა BC

5² 1 იქმნეთ BCD

5³ 1 იქმნეთ BC 2 ქრისტესა D 3 იქმნეს D

6. 1 ეპილებისადა C 2 ტექსტის BC

6. I peri; ažumwn] om.

II tou`apostolou] om.

III tranoteron] ჭმაგანსმენით

6. °¹ I კორინთ. 11, 23, 24

7. 1 მისა D 2 აღსრულებად D 3 პასექისა D 4 იოანე B 5 მიხუდა C 6 გნებად] om. A 7 პასექისა K 8 სჯულიერი K 9 მიერ] მის C 10 უცომოვსა D 11 არა D 12 დამისისა BCD 13 არდარა D

7. I ōte [te] aut̄on ēhei paqēn]: უეჭულად, ოდგხ-იგი მოიწია ვნებად
ბის

II pantwō ef rase Paul oō] om.

III h̄nera/] om.

IV euāggel isthō]: ღმრთისმეტყველი

V h̄n] იფორ და

VI kai; peri; ta;̄ ājca;̄] დაწყებასა

VII Jste; ouj]: ამისთვის უწყიოთ უეჭულად და ოქუენცა

VIII parēt abon] add. მათ

8. 1 იყენეს D

2. I dhl̄ on] om.

II th̄ sel hnh~] add. რამეთუ

III nenomoqeihmenon] add. მათდა

9. 1 შჯულისმდებალისათ BC 2 ეხენი D 3 შინა] om. C 4 პასექ D 5
უფლისა D 6 დღესასწაულთა D 7 უცომოთა D 8 სჯულისდებისაგანცა K
9 განტებითა BCD 10 ოჟსასა A 11 მეათოთხმეტესა D 12 მას] om. C 13 ზი-
სისათ BC

9. I tou'menō] add. და

II ēcei] მოსცემს

III ōte ton ājnon qūsai w̄feil on oilJoudaīi] om.

IV ej tw/taw/ēkeito teqammenō]: საყლავსა შინა მკუდრად მდებარე

იფო

V teqammenō] add.და

VI olkuriō] ქრისტემან, cfr. № 10 lat. et Ps. Dam.

9. *¹ ლევიტ. 23,4-6

10. 1 ჭეშმარიტებათა] ბუნებათა D 2 პყოფდის A 3 პურიათა D 4 ~ უპუე
იგი D 5 საჭამობელთანი D 6 კუროთხისანიო BC 7 სჯულისმეცნიერნი K 8
საყურისა D 9 საყურისასა D 10 საყვრისა დაცემისა BCD 11 შჯულსაცა C
12 შინა] om. D 13 იოხუშნ D, იოხოენ] om. C.

10. *¹ აშიაზეა : სამთა ნივთობაგან პყოფდენო, გპიფანე პპპრელი, ებრაელი“
D.

10. I bebaiwō summarturei` moi tw/ logw/ kai; ol megaō Epifaniō Kuprou]
თანამეტამების სიტყუათ და დიდი ეპიფანე პპპრიელი (ბერძნულშია: სიტყუოთ
თანამეტამება ეპიფანე კვიპრელი. ქართული ტექსტი განსხვავდება ბერძნუ-
ლისგან იმით, რომ «თანამეტამებას» ორი ქვემდებარე აქვს: სიტყვა (ალბათ,
დათის სიტყვა) და ეპიფანე კვიპრელი).

II En trisin ū ai~, fhsin, ēpoisun] სამთა ნივთობა მიერ პყოფდეს

III JIoudaīi] add. და

IV kata;ton pal alion nomon] om.

V au^tw_n t_a; ei^th] om.

VI a^tcierie^t (kai) grammatei^t sun presbuteroi^t kai ; nomikoi^t] θνοδ-
ნობარნი, შკულისმეცნიერნი (ქართულს აკლია a^tcierel-ისა და su n
presbuteroi-ის შესაბამისი სიტყვები).

VII nomikoi-] add. რომელნი

VIII katemanqanon] add. და

IX eu^tju შ genomenhō dia ; sa^tpiggo^t cusewō mega^thō ei^tp shmei^ton ფ i
pa^tca kurion e^tstij მექსეულად იქმნის რა საყვრისა მიერ, მაღლად მხმო-
ბარისა, ცხად-ჰყოფდეს, ვთარმედ პასექი არს უფლისაო. (ქართულ ტექსტში
უზუსტობაა: მიღდობა „მხმობარისა“-ს ნაცვლად უნდა იყოს სახელი „მხმო-
ბარეობა“. ასრი ასეთია: მექსეულად იქნა რა საყვირის მიერ მაღლად მხმო-
ბარეობა, ნიშნად იმისა, რომ უფლის პასექია).

X ej̄ t_o; Dauit_t] ფხალმუნთა შინა

XI ginomenhn] შესწავებულსა

11. 1 დაჯსნეს ADK 2 ოცხასა D 3 სასუმლისა AB 4 ძუბლისამან D
5 ჰურიაებრისა D 6 ამჯუმელად D 7 დაჯსნეს D 8 დაკლგაი] კლგავ D 9
საყვრისა-დაცემისა BCD 10 იგი] om. D 11 სასჯელთა D 12 მით C 13 ჭამა
D 14 ნაცვალსახე D

11. I a^tzuma] add. და

II periezwsmenou~] add. და

III sal pizonta~] add. პასექისასა

IV tessareskaidekat^thn kai; h̄misu h̄meran] ~ მეოთოხმეტესა დღესა და
ნახევარსა

V genesqai] შემთხუევასა

VI thō ebdomadoō] add. პირველისა

VII oikurioō] om.

VIII ahapeseiñ] ქორსა ზედა მჯდომარევან

IX tou` ijdiou pa^tca] ოჯხი პასექი

X epikridwn] add. რამეოუ

XI eu^trepisqenta] add. ვთარცა

XII ei^tpeih] add. ვთარმედ

XIII a^tbraamikon]: ჰურიაებრივისა

XIV pneumatikon] add. და

XV ton ajmnon, o^t para; tw_n Ioudaiwn e^tf azeto, ei^t] om. შდრ. Hergen-
roether, 150, შენიშვნა. 3.

XVI tw/ei^tpeih ton kurion] ოქუა რა უფალმან

XVII tou` pot hriu^t ekeinou]: სამოუარეოისა მის ჭურჭლისასა

XVIII ton ajmnon] დაკლვად კრავისა

XIX oikouh Ioudai^ti thn yhf on apol el wkot e~ tou` pa^tca] ვინაოცა ჰუ-
რიათა, ვთარცა წარმჷმედელთა საასექონსა შეტყუებისათა

XX oujk]add. оյс

11. ^{o1} լոյցձ 22,15

12. 1 ևեցա A 2 და] რამցოյց AK 3 მოსეյს AK 4 თქუმავ D

12. I պիսա] add.ժյշլուց

II Է t i t i v a h] : და თյ արա, რա

12. ^{o1} միօնեցա: „մուշտօց տქյա პրացոյզ, զոտար-օցո „ըամուլգատասա“ վյրուղ արև, զոտարմց մուշտօցուո մուսեյ, րաուո քամու პյրո“. გարեն ամու վոցնուս დედասա ծերմցու յերյո վիշրա, զոտարց յերա սկա დամովյրուա. արա տյ անյ ծերմցու զեր գամօցունցիօ, անյ վյրուղուս ևոնցյա արա մչեռցնցիօ. մշմօնցյու տացուս մարտლցիօւսառցեա. արեյն ABCDK.

13. 1 մուլցյավյինուո D 2 ապոլոնարուսա D 3 արցա D 4 ապոլոնարուսա D 5 շըմֆցումո DK 6 վյալցյինուսա D 7 մյենցյու C 8 ջորցու] om. A.

13. I tw̄n Armeniwn] ևաստմեյտուս

II zht e] էմովալուշին

III sw̄ma] չորցու

IV ginetai] : մուշտցուս

V nooč] add. շյթնցիօս

VI ej̄qivnteō kai] add. մկամցուա ոչետա

VII sw̄ma] չորցու

VIII nekran, iſte, sarka eñqiete, kai; ouj zw̄nt oō Cristou`]: մյուլրուսա չորցուս და արա ცեղացցուա յրուցիյս չորցուա խարտ մկամցու

IX [ūneiō te ej̄piptete] մուսեցյու մուսերյելսա, մըօր. Hergenroether 152, մյենուշնա 10: ծերմնցու ելունավյրուս լանունցիօս զամո ելունավյրն ու ուստիեցա մերլուց յրու աւո: Ա. յարուցու թյիլեցիօս լակմարյինու, շնդա օգდցյես ծերմնցու թյիլեցին հայարժնուց սիրեա (մուսերյելս) ևոնցյա.

X ej̄piptete] add. զոտարցա ոտքյա

XI kai:] om.

XII sarka ej̄qivusin alycon kai; kusin ej̄pikosi toiō ta; nekra; ej̄qivusin ptwmat a]: հայամ մյուլարտա չորցուա մկամցուն շնցլուտա շնցամտա մնմարցըլու մալուտա յմեցացյելուուտ.

13. ^{o1} ուսանյ 6,56

14. 1 ուցյ ևարվյնույնուսա 2 յակլուսուաման BC 3 და] om. BC 4 յրուցիյս D 5 յակլուսուսատա B 6 ացեարյինու D 7 ոյմեյտ BC 8 յակլուսուսա BC 9 յակլուսա BC 10 յրուցիյս D 11 ոյմեյտ BC 12 տկյյեն տանա] տյնեսа D 13 ևարվյնույնու] add. და C 14 մագլուտա... დուցյին და“ արու ամունեց D 15 ևայցյնուտա ևայցյնետասա, ամոն] յայցնուսամցյ C

14. I ej̄nnihesqhn] Յօրցըլմոցյենյելուուտ

II ej̄nnihesqhn] add. զանցըլյիսառցե

III f anerwō] om.

IV piſtew~] add. ὥρᾳ

V to; l al h̄san] om.

VI to; l al h̄san] add.. ῥωθεὶο

VII didaskal̄wn] add. θοοὶω

VIII eij- miān āgian kaqol ikhn kai; apost ol ikhn ēkkl h̄sian] θοοὶω Ἄθιοα-
θαν ἁποληπτικά δα σαθωροὶούλωμαν ἀγλεῖσαθαν

IX ōf̄qodokou piſtewōkai; oh̄ol ogiaõ] θαρτληθαδοιφεὴληθοιοτα δα-
σααργθοιοτα δα ὕπωρηθεὶοτα σαρ̄θηθωρηθοιοτα

X geneſqai] add. δα

XI h̄mw̄n] ῥქ̄γεნіσаθо

XII mia/] b̄v̄t̄r̄io

XIII dw̄somen]] add. δα

XIV apol auont ai] θωροὶούγεω, θωρ. Hergenroether 153, θεοὶούγεω 10:
apol abont eõ/

XV tw̄meſſl ont i gumnoteron] ὕγειαδεῖσαδρ̄α

A (264v I) δα K (169r) ήγλεῖσαρ̄γερ̄δοις αθίοαθε αρ̄οις ανδερ̄δ-θιοαर̄γερ̄ο:

ლექსიკონი

პ

აგებული – ktistrof I,6 – შექმნილი: „ვითარ შესაძლებელ არს მისვე
ბუნებისად ერთბამად აგებულცა და აუგებელ ყოფად, მოგუდავ და უკუდაგ,
გარეშეწერილ და გარეშეუწერელ?“

ადგილი – topo~ I,17; II,2; cwra V,4; III,5 – „იხილე, თუ ვითარ წესსა
დღესასწაულთასა დამცველი თითოეულსა მათგანსა თუსსა ჟამსა და
ადგილსა, ჯერონიმსა პატივსა და სიტყუასა განუჩინებს“.

ამაღლება – aneil h̄ qai I,10 – „ვინაოთგან მიცემავცა ითქუმის, არამედ
თავისა თუსისა მიმცემელობავცა წერილ არს, და აღდგა მამისა მიერ და
ამაღლდა“.

ამქუმელი დედა – maient IV,8 – ბებია ქალი: „განდმრთობილთა მათ
გორცოა თუსოა პელიოა ამქუმელთა დედათავთა თავს-იდვა განშიშუ-
ლებად“.

არამყოფობა – aijuparxia I,4 – არარსებობა: „რამეთუ უქცეველად
და უცვალებელად შეიერთნეს ბუნებანი მისნი ურთიერთას, არცა ერთი-
სა მათგანისაგან დატევებითა თუსისა თუთებისავთა ანუ არამყოფობად
მიწევნითა ანუ ორთაგან, ვითარცა თქუნებ იტყვთ, ერთ, შეზავებულ, ბუნება
ქმნითა“.

არსება – oufisi III,2 – „ხოლო ერთობითა უფლებისავთა ერთსა
დმერთმოავრობითისა სამებისა არსებასა და მეუფებასა გუაუწყებენ“.

არსებითი განყოფილება – oustiwelh diafora I,12 – არსობრივი განსხვა-
ვება: „ხოლო ჩუნენ ვითარცა ერთსა გუამსა მისსა ვიცნობთ, ეგრეთვე ბუ-
ნებათა არსებითი განყოფილებად დაცვულად უწყიო“.

არსებითი შეერთება – oustiwelh ehwsti~ I,8 – არსობრივი, ბუნებითი
შეერთება: „არსებითსა ვიტყვთ შეერთებასა, ესე იგი არს, ჭეშმარიტსა და
არა ოცნებითსა“.

არსობითი – perioustio~ V,3 – არსობრივი: „ჩუენ, მრწმუნებელთა კაც-
თა არსობისასა და თანაარსსა, ვითარ-იგი არსობითისა პურისა თხოვასა
ზემოვნებან განისწავლენიო“.

არსობისა – epioustio~ V,3 – დღიური არსებობისთვის საჭირო: „უცო-
მოსა მჯუმეველი არა არსობისასა და თანაარსსა ჩუენსა ჭამს პურსა
გორცისა ქრისტესისასა“.

ასო – melo~ II,22 – სხეულის ნაწილი: „გუამსა შორის მისსა არა ახო-

ნი მრავალ არიან-ა? და ყოველნი იგი ასონი ხუთო ხოლო საცნობელოა მიერ განგებულ იქმნებიან“ II,23 – ნაწილი: „ყოველნი ასონი მორწმუნეთა წარმართოანი და ტომებნი მათნი, ესე იგი არიან, თითოეულთა ადგილთა ეპისკოპოსნი განგებულ იქმნებიან დმრთივშუენიერად“.

აჟგებელი – aktisto~ I,6 – შეუქმნელი: „ვითარ შესაძლებელ არს მისვე ბუნებისავ ერთბამად აგებულცა და აუგებელ ყოფად, მოკუდავ და უკუდავ, გარეშეწერილ და გარეშეუწერელ?“

აღზავებაა – ajakrasi~ I,8 – შეზავება ორი ბუნებისა: „და არა საოქუმელ არს ერთი ბუნებად უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტეს ზედა, რამეთუ თრთა სრულოა ბუნებათაგან, საღმრთოვსა და კაცობრივისა, იქმნა მის-შორისი შეერთება, არა შერწყუმით ანუ შერევნით ანუ აღზავებით“.

აღიარებაა – oħmol ogħej I,6: „ხოლო უკუमო ერთბუნებაობისა მეტყუელ-ნი ქრისტესოჰს, მარტივად იტყვო მას, უკჺुელად ანუ შიშულად დმერთად აღიარებო და საოცრად შქჸრაცხო განკაცებასა, ანუ ლიტონად კაცად, ცნობავნებულისა ნესტორისებრ“. doxażw III,5: „ვნებულად აღვიარებო მამისა და სულისა წმიდისა დმრთებასა“.

აღმადგინებელობაა – aħestakenai I,10 – უფლის მიერ თავისი საღმრთო ბუნებით თავისი კაცობრივი ბუნების აღდგინება: „არამედ თავისა თჸსისა აღმადგინებელობადცა და აღმამაღლებელობად კუალად, იგინი – საონო-ყოფისანი, ესენი – გვალმწიფებისანი“.

აღმამაღლებელობაა – aħel hl uqnejha I,10 – უფლის მიერ თავისი კაცობრივი ბუნების ზეცად ამაღლება: „ვინაოთგან მიცემამაცა იოქუმის, არა-მედ თავისა თჸსისა მიმცემჰლობადცა წერილ არს, და აღდგა მამისა მიერ და ამაღლდა, არამედ თავისა თჸსისა აღმადგინებელობადცა და აღმამაღლებელობად კუალად“.

აღმოკუეთაა – proskomidħv Ix ,13 – კვეთა: „საიდუმლოდ შეწირული იგი პური... წმიდა იქმნების... აღმოკუეთასა შინა ქმნილისა მის ლოცვისა და საიდუმლოთ მიერ“.

აღმსაარებელი – oħmol ogħiġi IV, 14: „რაჟამს... მოიწიოს... საჭსენებელი... მოწამისა გინა აღმსაარებელისა“.

აღორძინებაა – auķħisi~ Ix,3 – ზრდა, მატება: „არცა ცხრათა თოუეთა ჟამი ჩျენებრ სრულ-ყო ყოვლადუბიწოსა შინა მუცელსა წმიდისა ქალწულისასა..., არცა მცირედ-მცირედი აღორძინებად შემდგომად შობისა, რამეთუ აღორძინდებოდა და ჰასაკითა და მაღლითა წარემატებოდა“.

აღსაარებაა – oħmol ogħiġa I,22; II,19; oħmol ogeiħ I,8: „რამთა იდიდოს, ვითარცა პირველ წმიდათა შორის მისთა, აწ ჩျენ შორისცა შეერთებულთა

მართლისა მიერ აღსაარებისა და სარწმუნოებისა“. doxāzein I,8 – აღიარება: „ორთა უკუე ბუნებათა ქრისტეს ზედა ღმრთისა ჩუენისა ოქუმავ და აღსაარებავ გპტმს ჩუენ და ერთსა გუამსა“.

აღსლება – εφανοδο~ I,18; αγήριcomai I,20 – უკან დაბრუნება: „რომელთა თავ ყოველთა ერთი, ჩემი სრულებავ და კუალადდაბადებავ და პირველისა ადამის მიმართ აღსლებავ“.

აღსუარული – furama V,13 – მოზელილი მასა: „პურის ცოში ნაცვალად სულისა შთაებერვის აღსუარულებას მას, ხოლო მარილი გონებისა ნაცვალ ექმნების, რომელთა არამქონებელი უცომოვ მკუდარ არს და სულელ“.

აწინდელი – paroush III, 7 – ამჟამინდელი: „ხოლო აწინდელისა ამის ცხორებისაგან რავ მოაკლდეთ, საუკუნეთა საყოფელთა ... შეგიწყნარნება“.

აღჰამრება – yhfizomeno~ IV,6 – აღრიცხვა: „ხოლო აღიჰამრნენ რავ თთუენი მიდგომილებისა მისისანი... შემდგომად დღეთა მათ მიუდგა დლისაბედ“.

ახალი შეერთება – kainhvehwstis~ I,9 – უფლის ერთ პიპოსტასში საღმრთო და ადამიანურ ბუნებათა შეერთება: „ესე უკუე ახალი და გამოუთქმელი შეერთებავ და შერწყუმავ ღმრთისმეტყუელსაცა გრიგოლის დაუპპრდა“.

ბ

ბარძიში – pothrion IV,9 – ჭურჭელი: „არა სხმავ წყლისავ დჯნისა თანა ბარძიშეა შინა... ლიტონად კაცად ცხად-ჲყოფს თქუენგან შერაცხვასა ქრისტესა“ იხ სასუმელი.

ბიწიანი – memol usmeno~ IV,8 – შერყვნილი, შებდალული: „მან ... მიითუალა... ბიწიანთა... ბაგეთა მიერ ამბორისყოფავ“.

ბოროტადმადიდებლობა – hλ kakia~ II,24; kakodoxia~ I,17 – ბოროტისწადება, უკეთური მოძღვრება: „ამის უკუე სახისასა რომელიდა სხუა უსაკუთრესი სახე მიგცეთ თქუენ გუამისაგან ქრისტესისა გამოკუეთოლობისა თქუენისავ და განცხადებული სამხილებელი ბოროტადმადიდებლობისა თქუენისა და წვალებისავ?“

ბუნება – f ufi~ I,7: „ბუნებავ და გუამი არა იგივე არიან, რამეთუ სხუა არს ბუნებავ და სხუა – გუამი“. I,8: „ორთა უპუე ბუნებათა ქრისტეს ზედა, ღმრთისა ჩუენისა, თქუმავ და აღსაარებავ გპტმს ჩუენ და ერთსა გუამსა“.

ბუნებითი განყოფილება – fusikhv diaforaj II,4 – ბუნებითი გამიჯნულობა: „ჩეუნებავ პნებავს..., ვითარცა ორნი ბუნებანი მისნი შემდგომად შეერთებისა პმარხავს თითოეული მათგანი თვისსა და ბუნებითსა განყოფილებასა და ქცვავა არა მიუღებიეს“.

ბუნებითი თვისება – fusikhv ijmioth~ II,2 – ბუნებითი თვისება: „თითოეული მათი პმარხავს ბუნებითსა თვისებასა თვისსა და უცვალებელად აქეს თავისა თვისისაძლითი ჟამი და ადგილი და სიტყუა“.

8

გალობა – yaʃl w IV,7; IV,5; IV,1; aʃmouw III,6: „რამეთუ მეცხრესა მას გალობასა დმრთისმშობელისასა სხუათა მათ რვათა ფსალმუნთა თანა გალობათა თქუენთასა არა შეკრთავთ, რაოდენ გზისცა პგალობელეთ გალობათა თვინიერ კპრიაკითი - კპრიაკედ თდენ, ვითარცა იტყპთ“.

გალობა – kanon IV,5; 4 – გალობის კანონი: „რამეთუ წერილ არს დაწყებასა გალობისა მის თქუენისასა, ვითარმედ გალობანი დმრთისმშობელისა ხარებისანი“. wʃlhIII,6; IV,7; IV,18 – თდა: „იცნან რავ თვის გალობად ზენათა ძალთა, რომელსა დაუდუმებელად უგალობენ სამგუამოვნისა და სამწმიდისა ბუნებისა ერთსა მეუფებასა და უფლებასა“. აჭიო-III,4,III,7 – გალობა, პიმნი: „ესრეთ მიუღებიეს ეკლესიასა დმრთისასა გალობად გალობად სამწმიდაარსობისად: „წმიდაო დმერთო, წმიდაო ძლიურო, წმიდაო უკუდავო, შეგპწყალენ ჩეენ.“

გალობისმეტყუელებული – aʃnoumeno~ III, 7 – გალობით თქმული, ნაგალობები: „იდიდოს თქუენ შორის სამებით გალობისმეტყუელებული და დიდებისმეტყუელებული უფალი“.

გამოკუეთა – afrotenuw II,16 – მოკვეთა, დაშორება, გამოცალპევება: „უკუეთუ გნებავს, მოხედეთ სიტყუასა ჭეშმარიტებისასა და სცნათ უეჭულად, თუ ვითარ გამოგიყეთიან თავი კათოლიკე ეკლესიისაგან“.

გამოუთქმელი – afraʃtɔ~ I,9: „ესე უკუე ახალი და გამოუთქმელი შეერთებავ და შერწყუმავ დმრთისმეტყუელსაცა გრიგოლის დაუპპრდა რავ, განცპბრებით თქეა: „შ, შერწყუმავ ახალი, შ, შეზავებავ საპრველი!“

გამოჩენა – fainesqai I,14: „ვითარ უკუე გამოუჩნდა დმერთი კაცთა შობისა მიერ?“

გამოჩინება – apodeiknumi IV,1 – გამოჩენა: „ესე არა ხოლო ყოვლითურთ ოდენ ეკლესიისაგან მორწმუნეთავსა გამოგაჩინებს თქუენ, არამედ განგებულებისა ქრისტესისა დაუგებელელად მტერადცა გაჩუენებს“.

გამოჩინება – apodeikhi~ I,10 – დამტბიცება: „რამეთუ უკუეთუ შესაძ-

ლებელ არს ნერგისა თანა განკუეთად მზეებრთა შარავანდედოთად, შესაძლებელ არს უვნებელისაცა ვნებულად გამოჩინებათ, არამედ მოისპენ გმობავ!“ იხ. ღმრთის გამოჩინებათ.

განგება – იქონომეული II, 24 – მართვა, წარმართველობა: „უპუეთუმცა იყვენით ასო მისსა, საგრძნობელოაგანმცა მისთა, ესე იგი არს, საყდართა განიგებვოდეთ“.

განგებულება – იქონომეული II, 26 – სამყაროს განგება ღმრთის მიერ: „სამეუფო ღმრთისა ქმნილი ყოვლითა ღმრთისმსახურებითა და კეთილმსახურებითა სავსე არს, მართლიად მორწმუნე სამებისად და მართლგამომეტყელი განგებულებასა სიტყვსასა, ვითარ-ესე აწ უპყრიეს ყოველსა ეკლესიასა მორწმუნეთასა“. II, 1 – მოწყობა, განგება: „ოჯოელისა ამაოგანისა საიდუმლოთა თუთებად უწყის ყოველმან ერობამან და მსოფლელობამან განგებულებასა შინა განგირციელებულისა სიტყვსა“.

განგებული – იქონომუენი~ II, 24 – მართული: „აწ უკუე ნათესავი თქუენი, არა განგებული ხუთოა ამათ ქრისტეს გუამისა საგრძნობელოა და საყდართა მიერ... ასომების ქმნილ არს მრავალოაგისა წვალებისა“. II, 1 – მოწყობა, განგება: „ოჯოელისა ამაოგანისა საიდუმლოთა თუთებად უწყის ყოველმან ერობამან და მსოფლელობამან განგებულებასა შინა განგირციელებულისა სიტყვსა“.

განზრქელება – pacunw I, 14 – გასქელება, მჭიდროდ ქცევა, აქ: ხორც-შესხმა: „უტორცოდ ვორციელ იქმნების, სიტყუად განზრქელდების, უხილავი იხილვების, განუხილველი განიხილვის“.

განთვესება // განთვესებულად – აქა mero~ III, 4 – ცალ-ცალკებანკერდობით: „წმიდაო უკუდავო, ჯუარცუმულო ჩუენთვკს“, ვითარცა მეოთხისა შემოყვანებელნი პირისანი, და განთვესებით დამდებელნი ძისა ღმრთისანი, რომელი-იგი არს გუამოანი ძალი მამისად და კუალად განთვესებულად – ჯუარცუმულისანი, ვითარმცა სხევად იყო იგი ძლიერისაგან კიდე“.

განთვესებულყოფა – diecwrlhsai I, 17 – განცალკევება, გამიჯვნა: „ხედავ-ა, ვითარ განყვნა და განთვესებულ-ყვნა იგი[ნი] ურთიერთას?“

განთვესებულებით – diakekrimenw~ I, 20 – განცალკევებით, განკერძობით: „და ღმრთისა გალესიასა ზემოვთგანვე მიუდგიეს, ცხად-არს, ვითარმედ განთვესებულებით და განყოფილებით დღესასწაულობად მათი“. I, 20 – განცალკევებით, განკერძობით: „და ღმრთისა გალესიასა ზემოვთგანვე მიუდგიეს, ცხად-არს, ვითარმედ განთვესებულებით და განყოფილებით დღესასწაულობად მათი“.

განკაცება – ejanqwrphesi~ I, 6 – ღმერთის სიტყვის ხორც-შესხმა: „ხოლო უკუეთუ ერთბუნებაობისა მეტყუალნი ქრისტესთვს მარტივად იტყვო მას, უქჲუელად ანუ შიშულად ღმერთად აღიარებო და საოცრად შეპრაცხო განკაცებასა, ანუ ლიტონად კაცად, ცნობავნებულისა ნესტორისებრ“.

განკაცებული – ejanqwrphsa~ II, 10 – ხორც-შესხმული: „რამეთუ პირ-გალი იგი ღმერთსა, განკაცებულსა და შობილსა, ქადაგებს, ხოლო მეორე

– ნათელდებულსა და სოფლისა განმანათლებელსა“.

განკაცებულობა – ejanqrwphsai IV,18 – ძე ღმერთის განხორციელება: „ხოლო მანენტოს ბოროტადმსახურისაგან გაქუს საოცრებით და არა ჭეშმარიტებით განკაცებულობა ძისა ღმრთისა და უფლისა ჩუენისა იქსუ ქრისტესი“.

განკრძალული – akribh I,22 – მკაცრი, ასკეტური: „უპუეთუ შეაერთოთ განკრძალულსა და სახარებისაებრსა მოქალაქობასა, დიდად გამოშხნდეთ წინაშე ღმრთისა“ იხ. განმკაცრება, ზედამიწევნა.

განლიგებულად – sugkrotoumenwō IV,19 – მტკიცედ, შეურყევლად: „უპუეთუ ღირსად სიტყვა შევჰრაცხო ცხორებასა თქუენსა, რომელი მარხვითა და ყოვლითავე ძრისხილვითა განლიგებულად გაქუს თჯინირ მართლმადიდებლობისა, ღირს-ვყოთ საღმე სიტყვასადა ეშმაკოაცა ცხორებად“.

განმაქარვებელი – karaghēsa~ V,11 – მომსპობი, გამაუქმებელი: „შჯულიერისა განმაქარვებელმან დააცხრო იგი“.

განმგებელობა – oīkonomia II,24 – წარმართველობა: „უპუეთუ მცა იყვნით ასო მისსა, საგრძნობელოაგანმცა მისთა, ესე იგი არს, საყდართა განიგებვოდეთ... ვინავოგან არა ხართ, ამისთვის კიდე ხართ განმგებელობისაგანცა მათისა, ვითარცა დამპალი და მკუდარქმნილი ასო – ჭეშმარიტისა ცხორებისა ქრისტესან“.

განმზავებელი – kerasa~ IV,12: „ეგრეთვე და სასუმლისაცა განმზავებელმან ღვინისაგან და წყლისა და წმიდამყოფელმან მისცა მათ“.

განმკაცრებით – akribwō I,14 – ზედამიწევნით, ზუსტად: „განმკაცრებით განიხილე, იხ. ზედამიწევნა, გულსმოდგინებავ“.

განმჩინებელი – af orizousa III, 3 – განმსაზღვრები, გამომხატველი: „მკლესია ღმრთისა მიდებო ღმერთოსა“ უპუე მამისა მიმართ იტყვს, არა მისდად ხოლო განმჩინებელი სახელსა ღმრთებისასა“.

განსრულება – bebaiow II, 16 – განმტკიცება, შესრულება: „რომელი მწყობრმან მამათა შეერებულოამან შჯულისდებით განასრულა“.

განსრულებული – plereestatō V,3 – დასრულებული, სრულყოფილი: „ხოლო პური უნაკლულო, ყოვლადსრულ, საგსე და განსრულებულ, ვითარცა თავსა შორის თჯსსა მქონებელი ყოვლისავე, ცხად არს, ვითარებდ სავსებისავ“.

განუნახველობა – afkorpw~ IV,14 – გამოუძიებლობა, გამოუკვლეველობა: „და განუნახველობით მგონებო ჩუენ პატივისმცემელად მოვიქლოთა მწყობრისაგან განვრდომილისა მის ნიკოლადსა, ვიტყვ უაუმ

ლუკას მიერ „საქმესა შინა მოციქულთასა“ აღწერილსა მას მწირსა ანტიოქელსა“.

განუყოფელი – *afliaireto~ II,5:* „რამეოუ დადაოუ შეიერთნეს, ვითარცა მრავალგზის გათქუამს, გუამოვნებით ბუნებანი ქრისტესნი და ურთიერთასი დატევნად აქუს, არამედ სიტყვთა და სახითა განყოფილებისათვა განიყოფებიანცა განუყოფელად“.

განუწვალებელი – *afliastattato~ I,8; II,2* – გაუმიჯნავი, განუცალპევებელი: „ორთა სრულთა ბუნებათაგან, საღმრთოვსა და კაცობრივისა, იქმნა მისშორისი შეერთებად... ერთგუამოვნებით, უქცევალად, შეურევნელად, უცვალებელად, განუყოფელად და განუწვალებელად“.

განუხილველი – *o' ajanf h~ I,14* – ვერშესახები: „უჭორცოდ ჭორციელ იქმნების, სიტყუად განუჩქელდების, უხილავი იხილვების, განუხილველი განიხილვის“.

განდმრთობილი – *teqewmenh~ IV, 8:* „ქელითა მექსა დედაკაცისათვა განდმრთობილმან თავსა მისსა ცხებად ნელსაცხებელისავ... მიითუალა“.

განყოფად – *diaforav I,12:* „გარნა ვითარ დაცვულ იქმნეს განყოფილებად არა დაცვასა შინა ურთიერთას განყოფილებისა მქონებელთასა, რამეოუ განყოფად განყოფილთა არს განყოფა?“

განყოფილება – *diairesi~ II,3* – განსხვავება, დაყოფა: „რიცხუ შემოიღებს განყოფილებასა დღესასწაულთასა“. *diaforav I,8; I,3; II,1; I,7* – განსხვავებულ ნიშანთა ერთობლიობა: „არსებითად არა ვითარცა ორთა ბუნებათა ერთისა შეზავებულისა ბუნებისა შემასრულებელთა ვიტყვთ, არამედ ვითარცა ურთიერთას საკურველად და ჰეშმარიტებით შეერთებულთა ერთსა შინა შეზავებულსა გუამსა ძისა ღმრთისასა და შეურევნელად დამცველთა არსებითთა თვთებათა და განყოფილებათა მათთასა“.

განყოფილებით – *ajanmerw~ I,8* – დანაწილებულად: „გიდირს თქუენ რწმუნებად, არა თვსაგან და განყოფილებით დასხმულთა თითოეულად, არამედ ურთიერთას შეერთებულთა ერთსა შინა შეზავებულსა გუამსა მისსა“.

განყოფილი – *diaferwh~ I,12* – განსხვავებული, გამიჯნული: „გარნა ვითარ დაცვულ იქმნეს განყოფილებად არა დაცვასა შინა ურთიერთას განყოფილებისა მქონებელთასა, რამეოუ განყოფილებად განყოფილთა არს განყოფა?“ *dihrhmeno~ I,19:* „დაცვულად გებასა ვიტყვთ ორთა ბუნებათასა შემდგომად შეერთებისაცა... შეურევნელად და განუწვალებელად,

და განყოფილობა და აღრიცხულოა“.

განჩინებული – t upwdeiša~ II,20 – განწესებული: „ხოლო თქვენ არა თანაეროვმათა მოციქულობა მიერ ქრისტესთა სოფელსა შინა თქვენსა განჩინებულობა ეპისკოპოსთასა..., რომლისა ეპისკოპოსისა ხარო?“ aſierwdeiša~ II, 19 – განკუთვნილი, დადგინებული: „ხოლო თქვენ რომლისა-მე მოციქულობაგანისა ეპისკოპოსისანი ხართ..., რომელნი არა თანა-ეროვმანი ხარო პირველოქემულობა ამათ ეპისკოპოსთანი, მოციქულობა მიერ სოფელსა თქვენსა და ასურთასა ზედა განჩინებულობანი?“

განცხადებულად – prodhl wh 1,11 – აშკარად, ცხადად: „ესენი უკუკ საღმრთომან გრიგოლი არა ვნებულებისათვეს საღმრთოსა ბუნებისა ღმრთისმეტყუელებით განცხადებულად წარმოაჩინნა“.

განწესებანი – diat akei~ II,14 – „მოციქულობა დადგენილებანი“ (წიგნის სახელწოდება): „ხოლო მიპრონი და მას ზედა ქმნილი ლოცვად უფლისა მიერ მიეცა მოციქულობა და მოციქულობა მიერ – ეპლესიასა ქრისტესსა, კითარ-იგი განწესებათა მათთა შინა აღიწერების“.

IV,12: „უკუკოუმცა მართლისა და უბიწოდესა სარწმუნოებისანი იყვენიო, სამოციქულოთამცა ერჩდით განწესებათა, რომელო შინა მოიგსენებენ საიდუმლოთათვეს ქრისტესთა მერვესა შინა წიგნსა, სადა-იგი მადლოთა-თვესცა და კელოდასწმათა და კანონთა საეკლესიოთა აღუწერიეს“.

განწვალება – merizw I,3 – განცალკევება: „გიგმდა... მაღიდებლობასა სიტყვასა განგებულებისა და განგორციელებისასა თანაერონება ყოფად მისი და ბუნებათა მსგავსად მისსა შეურევნელად აღსაარება, ღმრთე-ბისა და კაცებისასა, და არცა განყოფილებითა განწვალებად მათი ურ-თიერთას“.

განხილვა – yhl af aw I,14 – შეხება, ხელით შეგრძნობა: „უპორცოდ გროველ იქმნების, სიტყუად განზრქელდების, უხილავი იხილვების, გა-ნეხილველი განიხილვის“.

განგორციელებული – sarkwqent o~ I,8 – ხორცშესხმული, განკაცუ-ბული: „ძისა ღმრთისა, განგორციელებულისა, შეერთებასა ორთა შინა სრულობა ბუნებათა ერთგუამოვნებით შეერთებულობა, აღსაარებად გიგმს თქვენ მისვე და ერთისა გუამისა თქვენითა ღმრთებისათვესცა და კაცე-ბისა მისისა“.

განგურვება – eķqermainw V,3 – გათბობა, გაცხელება, აქ: აფუვნება: „მცირე ცომი,... ერთად ცომად ყოვლისავე მის აღსუარულისა გამომაჩი-ნებული, ძალითა რამომე ცხოვლობითითა განაგურვებს მას“.

გარემისაძლეველი – hlapot rophwII,14 – უკუსაგდები: „რამეთუ ესე არს

ნიში, რომელსაც მიიღებს დასაცველად და გარეშემისაქცეველად ეშმაკთა უველი ქრისტეს მიმართ ნათელდებული“.

გარეშეუწერელი – *aperigrapto* I,6 – გარეშემოუწერელი, გარეშემოუსაზღვრელი: „რამეთუ ვითარ შესაძლებელ არს მისვე ბუნებისავ ერთბამად აგებულცა და აუგებელ ყოფავ, მოკუდავ და უკუდავ, გარეშეწერილ და გარეშეუწერელ?“ I,9: „ვინავცა აგებული ეგო აგებულად და აუგებელი – აუგებელად, მოკუდავი – მოკუდავად და უკუდავი – უკუდავად, გარეშეწერილი – გარეშეწერილად და გარეშეუწერელი – გარეშეუწერელად, ხილული – ხილულად და უხილავი – უხილავად“. იხ. შემოუსაზღვრელი.

გარეშეწერილი – *perigrapto* I,6 – შემოსაზღვრული: „რამეთუ ვითარ შესაძლებელ არს მისვე ბუნებისავ ერთბამად აგებულცა და აუგებელ ყოფავ, მოკუდავ და უკუდავ, გარეშეწერილ და გარეშეუწერელ?“ I,9: „ვინავცა აგებული ეგო აგებულად და აუგებელი – აუგებელად, მოკუდავი – მოკუდავად და უკუდავი – უკუდავად, გარეშეწერილი – გარეშეწერილად და გარეშეუწერელი – გარეშეუწერელად, ხილული – ხილულად და უხილავი – უხილავად“.

გარეწარად – *parergwō* III,3 – უგულისყუროდ: „არა ოუ გარეწარად აღმოიკითხვებოდის მოციქულისამიერი იგი, ვითარმედ: „მისგან და მის მიერ და მისსა მიმართ ყოველნი“.

გემოხსხილვად – *geusīō* II,22 – ერთი ხუთ მგრძნობელობათაგანი: „უწყიოთ სახედველისა ყოფავ მას შინა და სასმენელისავ, საყნოსელისა და გემოხსხილვისა და შეხებისავ“.

გმობად – *blasphmia* III,4 – ავმეტყველება: „გარნა ევლტოდეთ... ესე ვითარსა ამასცა გმობასა“.

გონება – *logizw* I,12 – მოაზრება, განსჯა: „ვითარმედ ივნო ვიდრემე, ივონებ შენ, ხოლო ვითარმედ ნებსიო, არა შესძინებ“.

გონებად – *nou-* V,13: „რამეთუ პურის ცომი ნაცვალად სულისა შთაუ-ბერვის აღსუარულსა მას, ხოლო მარილი გონებისა ნაცვალ ექმნების“.

გონიერი – *eñiou-* V,13 – გონიოთი: „უფალმან ჩუენმან... ჭორცთა სულიერთა და გონიერთა მქონებელმან... მომცა ჩუენ საიდუმლოვ ახლისა აღოქუმისად“.

გრძნობა – *katastocazomai* II,10 – მიხვედრა: „ანუ რად არა, ვინავთ-გან ბრძენ ხართ, აგრძნობთ სიტყუათაგან დმრთისმეტყუელისა ამის მა-მისათა ბუნებასა ჭეშმარიტებისასა და გულისგმა-ჟყოფთ შემდგომობასა საქმეთასა?“.

გუამი – ptwma V,13 – მძორი: „მკუდართა ჭორცოა მჭამელნი უსულო-თა გუამთა მბარველთა ძაღლთა ემსგავსებოდით“. swma I,4 – სხეული: „ვითარ-იგი გუამიცა, ოთხთა ნივთოაგან შეზავებული, სხუათაგან სხუად იცნობა ჩექნ კაცოა“. აფისტასი~ I,7 – პიპოსტასი: „ხოლო შემდგომად შეერთებისა თრითა ბუნებითა იცნობა და ერთითა გუამითა, გარნა ბუ-ნებად და გუამი არა იგივე არიან, რამეთუ სხუა არს ბუნებად და სხუა – გუამი“.

გუამოვანი ძალი – ejooupostatjh dunami~ III,4 – პიპოსტასური ძალა: „რამეთუ არცა სული წმიდად ანუ მამა, წყარო იგი უძუდავებისათ, გა-ნგორციელებულ არს და ჯუარცუმულ არს, წარვედინ გმობად, არამედ – ძე, ერთი წმიდისა სამებისათ ძლიერი და მამისა გუამოვნად ძალად სახელდებული“.

გუამოვნებად – აფისტასი~ I,7 – პიპოსტასი: „რამეთუ სხუად არს პირი პეტრესი და სხუად – პავლესი და განყოფილებასა შინა გუამოვნებათასა ზოგადობითა სახისა მათისათა ერთისა ბუნებისა მქონებელად იხილ-ვებიან“.

გულისთქუმად – epiqumia V,11 – სურვილი, წადილი: „და რამეთუ თქუა რაგ უფალმან, ვითარმედ: „გულისთქუმით გული მიოქუმიდა პასექსა ამას ჭამად თქუენ თანა“, ცხად-არს, ვითარმედ ვნებათა მისთა ქამისა მოწევ-ნასა თუსად პასექად სახელ-სდგა“.

გულისსიტყუად – logismot IV,19 – ფიქრი, აზრი: „ვინ კეთილგონიერ-მან და გულისსიტყებსა უფალმან სიტყესა რადსმე დირს-ყოს მარხვად და ფიცხელი და უნუგეშინისცემოვ ცხორებავ?“

გულსმოდგინებით – afkribwo II,23 – გულმოდგინედ, ზედმიწევნიოთ: „გულსმოდგინებით ისმინეთ, უაუეთუ გნებავს: გუამსა შინა კაცისასა იხ-ილვების თითოესახეთა ასოთამიერი შენაწევრებულობად“. იხ. განმკაცრე-ბად, ზედამიწევნაო.

გულისგმიერებით – emf ronw~ I,12 – კეთილგონიერულად: „რაისათგა არა გულისგმიერებით ისმენთ, ვითარცა იტყვთ, სიტყუათა დიდისა ამის მამისათა?“

გულისგმისყოფა – sunorajw IV,9; sunhkw V,2 – გაგება, წვდომა, შეც-ნობა: „ვითარ არა გულისგმა-ჟყოფთ, ვითარმედ უმეცრებისა მიერ მძპნ-ვარეთა წვალებათა შთავრომილ ხართ?“ sunhkw II,9: „არა საცოურეანი, არცა უმკოდელი. გულისგმა-ჟყავა, არა საცოურეანი, გმობს“. noein II,10 – გაგება, შეცნობა: „რად არა... აგრძნობთ სიტყუათაგან დმრთისმეტყუე-ლისა ამის მამისათა ბუნებასა ჭეშმარიტებისასა და გულისგმა-ჟყოფთ

შემდგომობასა საქმეთასა?“

გულისგმისყოფა – noew IV,3: „და კუალად, მეექუსესა დღესა მისვე თთვისასა ნათლისდებისა მისისად, რომელ არს ნაოელთად, ცხადად უჩუენებს უჭირელად გულისგმისყოფისა მქონებელთა“. Sunetw~ II,11: „რად არა გულისგმისყოფით ისმენთ დმრთისმეტყუელებათა მამისა გრიგოლისთა?“

გუნგლუზი – kollurion V,3 – უცომო პური: „ვინცა ვინ უცომოსა ყუერბელად სახელ-სდვას, რომელი-იგი ელია სოხოა ოდესმე სარეფოელსა, ანუ ოუ გუნგლუზად, რომელსა-იგი ჩჩლნი ყრმანი ჩუენნი კუერად სახელ-სდებენ, არა სცოეს ჯეროვნისაგან“.

¤

დაკარვება – Ekhnow I,14 – დამკიდრება, დავანება: „ქალწულისაგან შობისა მიერ დაიკარვა ჩუენ შორის“.

დასაბამი – afchj I,10 – საწყისი, მიზეზი: „საონოყოფად მამისად მოვლინებაყოფად ჰგონე, რომლისა მიმართ აღავლენს თუსთა და ვითარცა დასაბამსა პატივ-სცემს უქამოსა და არა საგონებელყოფისათვს დმრთის წინააღმდეგომობისა. II, 10: დღეს დასაბამად უპუე ჩემისა ქრისტეს ნათლისდებასა მიიღებს“.

დასამხობელად – kat a; II, სათ. – დასამხობად: „დასამხობელად მგ-მობრისა მის წვალებისა სომებთავსა“.

დასახვა – carakt hrizw III,3 – წარმოჩენა, გამოხატვა: „რამეოუ „რომლისაგანი“ და „რომლისამიერი“ და „რომლისაშორისი“ არა ბუნებათა განკუეოენ, რამეოუ არამცა იცვალებოდეს წინადადებანი ესე ანუ წესნი სახელთანი, არამედ დაჭხახვენ ერთისა და შეურევნელისა ბუნებისა თუთებათა“.

დასდებელი – troparion IV,5 – ტროპარი, სტროფი: „დასდებელთა შინა ესევითართა მათ გალობათა თქუენთასა პირველად ჰგალობთ დას-დებელსა ხარებისასა“.

დაუგებელი – afkroondo~ IV,1 – შეურიგებელი: „რამეოუ ესე არა ხოლო ყოვლითურთ გამოკუეთილად ოდენ ეკლესიისაგან მორწმუნეთავსა გა-მოგაჩინებს თქუენ, არამედ განგებულებისა ქრისტესისა დაუგებელად მტერადცა გაჩუენებს“.

დაფლვა – bapti zw II,11 – დასაფლავება: „შემდგომად საუფლომსა დაუფლვისა მიმწუხრსა პარასკევისასა გარეგან შჯულისა ჭამეს უცო-

მოვ“.

დაყოვნება – scol azw II,8 – შეყოვნება, მოცალეობა: „კუალად ხედვა-სავე შინა წმიდისა ამის სახელისასა დავიყოვნოთ მერმეცა“.

დაძინება – koimħei~ IV,15 – გარდაცვალება: „ვითარცა საუფლოსა დღესასწაულსა, ვდღესასწაულობოთ დღესა დაძინებისა მისისასა“.

დაჯსნა – katargħħsai I,14 – დაშლა, გაუქმება, შეწყვეტა: „Ճორცქმნილი სიტყუად კაცად სრულად იშვა მისგან, რომელი-იგი სრული დმეროი იყო, არასადა დაჯსნითა ქალწულებისა მისისა ბეჭედოთავოთა“.

დიდადმოქადული – megal of wnoō IV,20 – ტრაპახა, მაღალფარდოვნად მოლაპარაკე: „ანუ არა გასმიეს-ა დმრთისად ესაიავს მიერ მეტყუელებამ, რეცა ቅქුენდა მომართ, ვითარცა ჰურიათა მიმართ, დიდადმოქადულთა მარხვასა ზედა?“

დიდებისმეტყუელებული – doxol ogoumeno~ III,7 – განდიდებული, ქებული: „იდიდოს ቅქුენ შორის სამებით გალობისმეტყუელებული და დო-დებისმეტყუელებული უფალი“.

დღე – kairoj~ I,21; I,19; crono~ I,21 – დღე, ქამი: „რამეოუ დაღათუ ერთ ყოფაცეა ვოქ්ეათ ორთავე ქრისტეს დღესასწაულობით, შობისა და ნაოლის-დებისად, არამედ განყოფილად ვჰქედავთ მათ წესითა და ადგილითა, დღითა და პატივითა, ქამითაცა და რიცხვითა“ I,20: „რამეოუ არა, იშვა რა ქრისტე, მეყსეულად მასვე დღესა და ქამსა ნაოელდებულადცა ვჰქედავთ ჩუენ“.

9

ეპისკოპოსობითი სამთავრო – ephiskopia kai; eparchia II, 20 – საეპისკოპოსო ეპარქია: „რომელთა ქუეშე ყოველნი ტომნი და ეპისკოპოსობითი სამთავრონი ყოვლისა სოფლისანი დამორჩილებულ არიან“.

ერთბუნებაობა – mia~ yustei~ I,6 – ერთბუნებობა: „ერთბუნებაობისა მეტყუელნი ქრისტესთვეს, მარტივად იტყვო მას“.

ერთგუამმყოფელი – uposthāsameno~ IV,3 – ერთ ჰიპოსტასში შემაერთებელი: „არცა ცხრათა თოუეთა ქამი ჩუენებრ სრულ-ყო ყოვლადუბიწოდა შინა მუცელსა წმიდისა ქალწულისასა, ვითარცა კაცობრივისა ბუნებისა მიმღებელმან და ოვეისა თვესისა შორის ერთგუამმყოფელმან მისმან“.

ერთგუამოვნება – mia აփოსტასი~ I,8; kaq აփოსტასი~ I,8; II,2 – ერთჰიპოსტასებისა: „ძისა დმრთისა, განგორციელებულისა, შეერთებასა თრთა შინა სრულთა ბუნებათა ერთგუამოვნებით შეერთებულთა, აღსაარებად გიგმს ቅქුენ მისვე და ერთისა გუამისა თქემითა დმრთებისათვესცა და

კაცებისა მისისა“.

ერთი – *mīā I,5:* „და იყოს სახელი ქრისტესი ოქუენებრ არა გუამისა მისისა, არამედ ერთისა ბუნებისა მისისა საცნაურებავ“.

ერთობად – *sunēn eiñaij III,2:* „ერთობითა უფლებისათა ერთსა დმერთ-მთავრობითისა სამებისა არსებასა და მეუფებასა გუაუწყებენ“.

ერთჯმად – *sunf wno~ II,24* – თანახმა: „განიგებვოდეთ, ვითარცა ჩუენ თანა ერთჯმანი მათნი“.

ერთჯმობად – *sunf wnh̄sai III,6* – თანხმობა: „ინებეთ ყოვლისავე გმო-ბისაგან განწმედავ სარწმუნოებისა თქუენისავ და თანაზიარებავ და ერ-თჯმობავ მორწმუნეთა ეკლესიისავ“.

sunf wneiñ II,24: „აწ უკუე ნათესავი თქუენი, არა განგებული ხუთოა ამათ ქრისტეს გუამისა საგრძნობელ-თა და საყდართა მიერ, ვითარცა ასოდ ქრისტესი, არა ერთჯმობისათუ თქუენისა შჯულთა მისთა თანა ასო მემვის ქმნილ არს მრავალთავისა წვალებისა“.

ერისკრება – *sunedrion II,14* – ხალხის კრება: „არცა მართლმადი-დებელ ანუ ქრისტეს ეკლესია ხართ, არამედ მორყუნილ შესაკრებელ და ერისკრება მრავალთავისა უთავოსა წვალებისა“.

ერობად – *iđia/II,1* – აქ: ერის მაღალი ფეხა: „თუთოეულისა ამაოგანი-სა საიდუმლოთა თუთებავ უწყის ყოველმან ერობამან და მსოფლელო-ბამან“.

3

ველისყრდელი – *pikriš V,10* – მწარე ბალახი, მდოგვი: „სამთა ნი-ვთოა მიერ ჰყოფდეს ჰურიანი პასექსა... და სამნი იგი უკუე ნივთნი ესე იყვნეს: კრავი, უცომო და ველისყრდელი“.

ვითარებად – *poiot h~ V,4* – თვისონირიობა, თვისება: „და იხილე ჩემდად ვითარებავ ორთავვე სიტყუასა განყოფილებისა მათისასა მიხედვითა“.

გნებული – *paqhto~ I,10:* „ვითარ გნებულცა იყოს დმერთი, ვინათოგან უტორცო არს?“

8

ზედამდგომელი – *proedro~ IV,14* – წინამდლოლი: „რომელი აქუნდა ზედამდგომელად ეკლესიასა მირონელთასა“.

ზედამიწენით – *akribw~ V,10* – ზედმიწენით: „სჯულისმეცნიერნი, რომელი გარემოისასა ტრაპეზსა სადმე მდგომარენი წყლითა საგსისა რაისმე რყევით ძრულისა ჭურჭლისა მიერ ზედამიწენით შეისწავებდეს

ცხრომასა მთოვარისასა,... ცხად-ჰყოფდეს, ვითარმედ პასექი არს უფლისად“. იხ. განმკაცრებად, გულსმოდგინებად.

ზენანი ძალნი – აհw dunamei~ III,2 – ზეციური ძალები, ანგელოზები: „საჯმარ არს ცნობად, ვითარმედ სამწმიდაობითისა ქებისმეტყუელებისა და გალობისად მოციქულთა და მამათა მიერ ითქვების მოცემულობად ქრისტეს ეკლესისად, რომელი-იგი ზენათა ძალთა და ანგელოზებრთა მწყობრთად არს“.

ზეცისაღზეცათად – ejourani~ V,13 – ზეციური: „რომელი-იგი არს პური ზეცისად ცხოველსმყოფელობითი და ცხორებისა მიმცემელობითი მჭამელთა ოჯვთად სახითა ურთიერთას მიმცემელობისათა“. II,8: „ხოლო აქა ოცდაათისა წლისად ნათელს-იღებს იქსო, ესე იგი არს, მაცხოვარი ერისა თჯისისად და ძედ იწოდების მამისაგან ზეცათასა“.

ზიარებად – koinwnia~ V,2 – ზიარება მაცხოვრის სისხლთან და ხორცონი: „საჯეოდა ოქუენ, რომელსა ვიტყჲ, სასუმელი კურთხევისად, რომელსა ვაკურთხევთ, არა ზიარებად სისხლისა ქრისტესისად არს-ა?“ meqekhi~ II,16: „გამოკუეთილნი ხართ ზიარებისაგან სამეუფოვასა ჭორცისა“. koino~ II,11: „საერთო რად ზიარებად აქუს სახელთად შობასა და ნათლისდებასა?“ katecon V,13: „ზიარებითა უცომოვთა აპოლინარისსა შთავრდომილ ხართ... წვალებასა“.

ზოგადი – koino~ I,18 – საერთო, საყოველთაო: „იყავნ ზოგადი კრებად ზეცისა და ქუეენისა ძალთად“.

ზოგადობად – το koinjpn I,7 – საერთოობა: „რამეთუ სხუად არს პირი პეტრესი და სხუად – პავლესი და განყოფილებასა შინა გუამოვნებათასა ზოგადობითა სახისა მათისათა ერთისა ბუნებისა მქონებელად იხილვებიან“.

ზრახვა – suneunazomai IV,19 – აქ: ონაფოფა: „არცა ქორწინებად მოვლენ, არცა დედაპაცსა ეზრახებიან“.

ზღვსკლდეობად – αὐτὸν IV,11 – რიცი, ზღვაში დაფარული კლდე: „რომელნი დაფარულობასა და ზღვისკლდეობასა წვალებათა თქუნთასა განაქიქებენ“.

ზღვსკლდეობითი – αὐτὸν IV,1 – ზღვის კლდეებრ დაფარული: „მოედით უპუე და ზღვსკლდეობითისათჯ საცოურისა თქუნისა და წვალებისა ... ვოქუაო რაღმე მცირედი“.

¶

თავი – οἷμις V,1 – სიტყვა, ქადაგება: „ისმინეთ სიტყუად უცომოვსა-

თუ სცა, მე ხეოთ დღ თავად ჩუქ მიერ წარმოცემული ესე თქუენდა“.

თავისუფლებით – აქი ისტო ~ III,3: „და „წმიდაო უკუდავობასა“ სულსა წმიდასა განუჩინებს, არა გარეშე უკუდავებისა და მამისა და ძისა, არამედ თუ ულისა გუამისა ზედა ყოველთავე საღმროოთა სახელოთა მარტივად და თავისუფლებით შემომხუმელი“.

თანაარსი – იმისთვი ~ I,5; I,12; V,3; IV,3; II,8; I,4 – ერთარსება: „ქრისტე შემდგომად შეერთებისა, სიმარტივისაგან ბუნებისა იქცა შეზავებულად და არცადა მამისა, ბუნებით მარტივისა, თანაარს არს, არცა დედისა. და ესრეთ არცა დმერთად იცნობების, არცა კაცად, ვითარცა არა თანაარსად მათდა ცნობილი ბუნებით, არამედ ქრისტედ ოდენ“.

თანაერთნებაყოფა – იმისთვი ~ I,3 – ერთსულოვნება: „გიგმდა უპუ თქუენ... თანაერთნებად ერთისა კათოლიკე სამოციქულოსა ქრისტეს ეკლესიისა... ერთსა და მასვე შინა მადიდებლობასა სიტყვა განგებულებისა და განცორციელებისასა თანაერთნებაყოფად მისი“.

თანაერთგმა-ქმნა – იმისთვი ~ II,20 – თანამოაზრება: „რომლისათვეცა თანაერთგმა-ქმნა ყოველსა ეკლესიასა მართლმადიდებელოთასა და პირველსა კრებასა სამასაორვამეტო წმიდათა მამათასა ძისა თუ სისა თანა თანამზერახვალ ექმნა“.

თანაერთგმობა – sumf wnei ~ I,3; sumf wnou ~ II,21 – თანხმობა: „გიგმდა უპუ თქუენ, მ ბრძენნო სომეხთანო და უაღრესნო, თანაერთგმობად ერთისა კათოლიკე სამოციქულოსა ქრისტეს ეკლესიისა“.

თანაზიარება – sunel qei ~ III,6 – შეკავშირება: „ამისთვე გლოცავო, ინებეთ ყოვლისავე გმობისაგან განწმედა სარწმუნოებისა თქუენისა და თანაზიარებად და ერთგმობად მორწმუნეთა ეკლესიისა“.

თანამბრძოლება – ejt ipoioumeno ~ III,6 – თანამებრძოლობა: „რომლისა თანამბრძოლებითა მორწმუნეთა ეკლესიისაგან გამოკუეთილ ხართ“.

თანამემსხუერპლე – leitourgwn ~ III,6 – თანამწირებელი, თანამდვდელ-მოქმედი: „თანამგადობებელ იქმნენ თქუენ თანა... და თანამემსხუერპლე განმგდებელთა ყოვლისა წვალებისა“.

თანამზრახვალი – იმისთვი ~ II,20 – თანამოაზრე, მომხრე: „პირველსა კრებასა სამასაორვამეტო წმიდათა მამათასა... თანამზრახვალ ექმნა“.

თანამოპატივება – იმისთვი ~ I,8 – თანასწორი პატივის ქონა: „რამეთუ ორთა სრულთა ბუნებათაგან, საღმროოდა და კაცობრივისა, იქმნა მისშორისი შეერთებად, არა შერწყებით ანუ შერევნით..., არცა პირებით და თუ სტილით ანუ პატივისმცემელობით და განზრახვისა ერთობით ანუ თანამოპატივებით და თანამოსახელებით“.

თანამოჟამე – *sugcronon* IV,14 – თანადროული: „ამას თანამდდელსა და თანამოჟამესა წმიდისა გრიგოლი დიდისა, სომხეთისა ეპისკოპოსისა, პატივ-ვსცემო სამართლად“.

თანამოსახელეობა – *oīmnumia* I,8; IV,17 – ერთი სახელის ქონა, ომონიმია: „რამეთუ თრთა სრულოა ბუნებათაგან, საღმრთოსა და კაცობრივისა, იქმნა მისშორისი შერეობად, არა შერწყუმით ანუ შერევნით... , არცა პირებით და თვისებით ანუ პატივისმცემელობით და განზრახვისა ერთობით ანუ თანამოპატივეობით და თანამოსახელეობით“.

თანამოწამე – *sumfwnwn* II,20 – თანამოაზრე, მიმდევარი: „არცა ერთი-სა ამაო ეკლესიათაგანისა იპოებით თქუენ თანამოწამედ. *ajtipoiēw* – მიმდევარი: ხოლო ვითარმედ ზემოგვენებულოთა ამაო წვალებისმთავართასა თანამოწამე ხარო შჯულოთა, ცხად არს თქუენ მიერ საგალობელისა მის გალობისაგან“.

თანამოწამექმნილი – *sugkrotwn* IV,6 – დამმოწმებელი, მიმდევარი, გამზიარებული: „განცხადებულსა უშჯულოებასა შინა ხარო თანამოწამექმნილი ზემოოქემულოთა მათ წვალებისმთავართანი“.

თანასათნოყოფა – *sugkrotew* IV,7 – მოწონება: „არა ვალენტინეს ხოლო და უდმრთოსა მანის თანასათნო-უყოფვით ესრეთ ქმნითა ამათოთა“.

თანაშეტყუებული – *sogkrinomeno-* II,25 – შედარებული: „ყოველი სოფელი, ... თანაშეტყუებული სოფლებისა თანა სომეხთავსა, ზღუად რადმე იხილვების დიდად ნაღუარევისა მწყურნებოთა მიმართ“.

თითოსახე – *diatforo-* IV,13; II,23 – სხვადასხვა, განსხვავებული: „მრავალსახე რამე იქმნენიო, ვითარცა ნიში რამე თითოსახეთა და უცხო ფერთა წვალებათაგან შემოკრებული“.

თქუმად – *hkevmai* IV,18 „გაქუს... არიოზისგან უსულოდ თქუმად ჭორცო უფლისათავ. იხ. შერაცხვად“.

თვთება – *ijsiosth-* I,4; I,8; I,9; *tō; ijlion* I,1; *ijliwma* I,19 – თვისება: „თითოეული ბუნებათ საკარგელსა შინა და ახალსა შერწყუმასა განყოფილებისა თანა თვთებისაცა დამმარხველ იქმნა“. III, 1: „აჲა ეგერა, ვყავთ თრთა ქრისტეს ბუნებათათვის, თუ ვითარ ბუნებითსა თვთებასა უცვალუბელად პმარხავს თითოეული ბუნებათ შემდგომად შეერთებისაცა“.

თვსება – *scebi-* I,8 – თვისება, მიმართებითობა: „რამეთუ თრთა სრულოა ბუნებათაგან, საღმრთოსა და კაცობრივისა, იქმნა მისშორისი შეერთება, არა შერწყუმით ანუ შერევნით ანუ აღზავებით... არცა პირებით და თვისებით ანუ პატივისმცემელობით და განზრახვისა ერთობით

ანუ თანამოპატივეობით და თანამოსახელეობით“.

თვისი – ijmip~ I,19 – თავისი, საკუთარი: „თვითოეულსა მათგანსა თვესა შინა დღესა და ადგილსა და ქამსა შემსგავსებულსა პატივსა მედლე-სასწაულეობით მიუჩდავო“.

0

იჭვ – doka I,22 – აზრი, სწავლება: (აქ: მწვალებელთა აზრი): „დიდოა მოსაგებელთა ღირს-იქმნებო ღმრთისაგან აქაცა და მერმესა მას, რომელ-თავ გეყავნ თქუენ მიმოხუევად, მოცვალებულთა წინააღმდეგომისა იჭვ-საგან და წვალებისა მართლისა მომართ და უბიწოდესა სარწმუნოებისა ქრისტეს ეკლესიისა“.

3

კანონი მოციქულთანი – kanwn twn aipostolwn IV,15 – მოციქულთა კა-ნონი: „ამას რაო ვჰყოფო, არა ოუ მდებარესა მას კანონსა მოციქულთასა და ვკვისნიო უგულებელსმყოფელნი და განმჯნელნი მარხვისანი“.

კანონი საეკლესიო – kanwn ekklesiastikhv IV, 12: „რომელთა შინა მოიქსენებენ ... მერვესა შინა წიგნსა, სადა-იგი მადლოთაოუსცა და გელ-თდასწმაოა და კანონთა საეკლესიოთა აღუწერიეს“.

კაცებად – ajqrwroth~ I,8 – კაცობრივი ბუნება: „სხუად ქრისტე არცა არს, არცა ქმნილ არს, არცა ოდეს იქმნეს სხუად, ღმრთებისაგან და კაცე-ბისა, რამეოუ ღმრთებასა შინა და კაცებასა ღმერთი სრული არს იგივე და კაცი სრული“.

კაცომოყუარებად – fil anqrwpia III,7; I,21: „ადგილთა განსუენებისათა დააწესნეს სულნი თქუენი, სადა-იგი მართალნი განისუენებენ, მადლითა და კაცომოყუარებითა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესითა“.

კეთილმრწმუნებელობად – eupeideia I,21 – მორჩილება, სრულად მინ-დობა: „გლოოცაგო თქუენ შორის, მ ბრძენნო სომეხთანო, ... რაოთა ერთქმ-ნილნი ჩუენ თანა სიმდაბლითა და კეთილმრწმუნებელობითა სულისათ-თა, თანა-შეენაწევრნებო გუამსა ქრისტესა“.

კეთილმსახურებად – eupebeia II, 26: „ყოველი ვიდრემე სოფელი ... ღმრთისმსახურებითა და კეთილმსახურებითა სავსე არს“.

კეთილშესწავებული – euksmon V,10 – კეთილმიმანიშნებელი: „კეთილ-შესწავებულად დღედ იტყვს რყევით ძრულისა მის ჭურჭლისამიერითა სასწაულითა შესწავებულსა მას დღესა“.

კერძოსრული – hmitel h̄ V,3 – ნახევრად სრული: „უცომო არა პურ

არს, რამეთუ არა უნაკლული, არცა ყოვლად სრულ არს, არამედ ნაკლულ, კერძო-სრულ და მოქენე განმასრულებელობასა პურის ცომისასა“.

კრაფი – ი აქითი 5,10: „სამთა ნივთოა მიერ ჰყოფდეს პურიანი პასექ-სა... და სამნი იგი უკუე ნივთი ესე იყვნეს: კრაფი, უცომოდ და ველისყრ-დელი“.

კრებად – panhguri ი II,2 – დღესასწაული: „ამიოვე უკუე სახითა ორნი-ცა ესე კრებანი ქრისტეს დღესასწაულთანი, თითოეული მათი ჰმარხავს ბუნებითსა თვთებასა თჯსსა“. საიდო II,17 – კრება, შეკრება: „კრებისა მოქმედოა მას შინა უწოდეს მუნ ქრისტეს მიმართ მორწმუნექმნილოა ყოველოა ქრისტეანე“.

კუალადდაბადებად – აქაpl asi ~ I,18 – ხელმეორედ შექმნა: „რაოდენ ჩემდა, ჭმიბს, დღესასწაული თითოეულთა ქრისტეს საიდუმლოთანი, რომელთა თავ ყოველოა ერთი, ჩემი სრულებად და კუალადდაბადებად და პირველისა ადამის მიმართ აღსლვად“.

კუალადაღმოშობად – აქაgennhsı ~ II,8 – ხელმეორედ შეიბა: „ცხად-ყო საიდუმლოვასა მიერ იესოს ზედა წმიდისა და თანაარსისა სულისა გარ-დამოსლვად და ყოვლისავე კაცებისა განწმედად და კუალადაღმოშობად, რამეთუ მუნ ვიდრემე იშვების წინავსწარმეტყუელთაგან წინამოსწავებუ-ლი ქრისტე“.

კუალადქცევა – ephanercomai II,14 – უკუმიბრუნება: „წინამდებარისა-ვე მიმართ კუალად-ვიქცევ“.

კუერი – kollikia V,3 – პურის სახეობა, კოკორი: „ვინცა ვინ უცომოსა ყუმრბეულად სახელ-სდვას, რომელი-იგი ელია სოხოა ოდესმე სარეფ-თელსა, ანუ თუ გუნგლუზად, რომელსა-იგი ჩჩლნი ყრმანი ჩუენნი კუე-რად სახელ-სდებენ, არა სცოეს ჯეროვნისაგან“.

ლ

ლიტონი – koinou IV,8 – უბრალო: „ხოდო თქუენ უწინარეს წმიდა-ყოფისა, ვიდრედა ჯერეთ ლიტონი პური იყოს, არა უტევებო-ა ჭელითა დედათავთა შეზელად და ცომ-ყოფად?“ yilo ი I,6; II,7 – მარტივი: „უკუე-თუ ერთბუნებაობისა მეტყუელნი ქრისტესოჯს, მარტივად იტყვო მას, უმჭუელად ანუ შიშულად დმერთად აღიარებო და საოცრად შეჭრაცხო განკაცებასა, ანუ ლიტონად კაცად, ცნობავნებულისა ნესტორისებრ.“

მ

მაგალითი – upodeigma II,21: „რაოთა ცხადისა მაგალითისა მიერ გა-

მოკუეთილად გაჩუენნე თქუენ... მომეციო მე... ჰეშმარიტი სიტყვსგებად“.

მაგრილობელი – ამაჟური IV,11 – გამაგრილებელი, გამაცოცხლებელი: „არა წყლად ხოლო ცხოველად სახელ-იდების საღმროოდ ბუნება, ვითარცა ცეცხლითა ცოდვისაითა შემწუაროა მაგრილობელი“.

მადიდებლობად – h. doxa 1,1: „შემრეველობითისა ორთა ბუნებათა ქრისტესთავისა მადიდებლობისა, მგმობრისა მის წვალებისა სომეხთავისა, ვითარცა მძჯვარისა რაცსმე სენისა, ვინებე... განქიქებად.“

მადლი – cari~ I,20: „წერილ არს, შემდგომად შობისა აღორმნდებოდა, ვითარცა ყრმად და პასაკითა და სიბრძნითა და მადლითა წინაშე ღმრთისა და კაცთა წარემატებოდა“. V,3: „ნათელსა შინა მადლისასა მავალნი პურსა ჭამენ ჭორცსა ქრისტესსა და წყლისა ონა სუმენ უხრწნელსა სისხლსა“. IV, 12: „რომელთა შინა მოიგსენებენ... მერვესა შინა წიგნსა, სადა-იგი მადლობათჲსცა და გელოდასტმათა და კანონთა საეკლესიოთა აღუწერიეს“.

მავნებელობად – paqhto~ IV,18 – ვნება, ვნებულება: „ხოლო არიოზის-გან [გაქუთ] უსულოდ თქუმავ ჭორცთა უფლისათავ და მავნებელობად ღმრთებისა მისისად.“

მამავ – patriarch Š II,16 – აქ: მამამთავარი: „რომელი მწყობრმან მამათა, პრომით, ვიტყპ, და იერუსალიმით, ალექსანდრიით და ანტიოქიათ და კონსტანტინუპოლით შეკრებულთამან, შჯულისდებით განასრულა“. o.b. პატრიარქი.

მართებად – oikonomoumeno~ II,23 – მართვა, მოქმედება: „გულსმოდგინებით ისმინეთ, უკუეთუ გნებავს, გუამსა შინა კაცისასა იხილვების თითოსახეთა ასოთამიერი შენაწევრებულებად და ხუთოა საცნობელოთა-მიერითა მართებითა ერთისა თავისა ქუეშე დაწესებულებად.“

მართლგამომეტყუელება – ojqtotomew II,26 – ჰეშმარიტებით მეტყველება: „ყოველი სოფელი ცოომასა შინა არს და მხოლოდ თქუენ თდენ მართლ-ჰამომეტყუელებთ სიტყუასა ჰეშმარიტებისასა?“

მართლმეუეთელი – ojqtotomousa~ I,22 – ჰეშმარიტებით მოქმედი, სწორად გადმომცემი: „ჰნებავს თქუენიცა, მშორობელოთა, ჩუენ, მახლობელთა, თანა შემოქრებად და შეერთებად ერთისა მომართ წმიდისა და მართლმადიდებელისა სარწმუნოებისა, მართლმეუეთელისა სიტყუასა ჰეშმარიტებისასა ერთისა მომართ ზრახვისა, საღმრთოვსა სარწმუნოებისა შჯულთა თანა მზრახვალისა“.

მართლმეუეთელობად – ojqtotomw II,1 – სწორად, ჰეშმარიტებით მეტყველება: „ხოლო აწ მერმეცა უმეტესისა მართლმეუეთელისა სი-

ტყუასა ჭეშმარიტებისასა თქუენდად მესაიდუმლოობის მნებებელნი, ესერა კუალად, ვითარცა პხედავთ, აწინდელისა მიერ სიტყვასა მეორესა ძეგლსა აღგიწერო თქუენ“. II,19: „ვითარცა დიდნი საყდარნი ესევითართა ამათ პატრიიქთანი და თანაერთზრახვა მათდა არიან სიმართლესა შინა შჯულთასა და სიტყვასა მართლმკუუფლობასა“.

მარტივი – aþl hn I,6 – აქ: შეუდგენელი, ერთი ბუნების მქონე პიპოს-ტასი: „უკუეთუ ერთბუნებაობისა მეტყუელნი ქრისტესოჟს, მარტივად იტყო მას, უმჭუელად ანუ შიშულად დმერთად აღიარებო და საოცრად შეპრაცხო განკაცებასა, ანუ ლიტონად კაცად, ცნობავნებულისა ნესტორისებრ“.

მაცხოარებად – swthria IV,10 – გამომხსნელობა: „აღმოიგხეთ წყალი სიხარულით წყაროთაგან მაცხოარებისათა“.

მბძარველი – eþqiw V,13 – დამგლეჯი: „მკუდართა ჭორცოა მჭამელნი უსულოთა მბძარველთა ძაღლოთა ემსგავსებოდიოთ“.

მეორე – eþero~ II,18: „პეტრე გელდასხმულ-ყო ევოდოს მეორესა შინა მსოფლიოსა ეკლესიასა. იხ. სხუა.

მესაიდუმლოობად – mustagwghšai II,1 – საიდუმლოებითი მდვდელ-მოქმედება: „აწ მერმეცა უმეტესისა მართლმკუეთელობისა სიტყუასა ჭეშმარიტებისასა თქუენდად მესაიდუმლოობის მნებებელნი, ესერა კუალად... მეორესა ძეგლსა აღგიწერო თქუენ“.

მეუფებად – basileia III,2 – მეფობა: „ერთობითა უფლებისათა ერთსა დმერთმოავრობითისა სამებისა არსებასა და მეუფებასა გუაუწყებენ“.

მეცნიერებად – gnwsi~ V,1 – ცოდნა: „რომელთა უსიბრძნისმოყუარესი გაქუს მოქალაქებად სოფლებისა შორის სომქეთავსა და სხუათასა უმეტესი მოგიგიეს მეცნიერებად, ისმინეთ სიტყუად უცომოვსათუსცა მეხუოედ თავად ჩუქნ მიერ წარმოცემული ესე თქუენდა.“

მთავარი – aþcoð II, 17 – წინამდღოლი: „თვითმხილველნი სიტყვასანი და მსახურნი, რომელ არიან მოწაფენი ქრისტესნი, მთავრად ყოვლისა სოფლისა დაიდგინნეს მის მიერ“.

მიმთუალველობად – aþercesqai IV,7 – მიღება, განკუთხვა: „არა ამით ხოლო სათნო-ეყოფვით ნისტორს, არამედ არა მიმთუალველობითაცა დუდაკაციისაგან შექმნასა სეფისკუერისასა“.

მიმოდასათქუმელყოფა – kataboaw IV,2 – ხმამაღლა თქმა: „რომელნი დიდსა უცნობელობასა თქუენსა მიმოდასათქუმელ-ჰყოფენ“.

მსგავსება – eþiko~V,13: „რომლისასა რაღმცა უძრეს იყო თქუენთუს, რაჟამს მკუდართა ჭორცოა მჭამელნი უსულოთა გუამთა მბძარველოთა

ძაღლთა ემსგავსებოდით?“

მიცემა – proposita IV,16 – გაცემა, დალატი: „ოთხშაბათი და პარასკე-
ვი გამოაჩინნა უფალმან სამარხავად: ერთი იგი მიცემისათვეს, ხოლო
მეორე – ვნებისათვეს მისისა“.

მიმძლავრებული – αἵκουμενο~ IV,14 – დამონებული, დაორგუნული:
„ბრწყინვალედ ვდღესასწაულობო საგსენებელსა მისსა, ვითარცა მჯურ-
ვალისა ჭელისამპრობელისა მიმძლავრებულთავსა“.

მიჰონი – μιρον II,17: „დაუსწნენ კანონი ეკლესიასა მორწმუნეოთა-
სა ოთხმეოცდახუთონი... წმიდისა ქმისწირვისანი, ნათლისდებისანი, ჭელ-
თდასხმათანი, მიჰონისანი“.

მოგზაურობა სიტყვსად – dramwri oj logoos IV,19 – მსჯელობის წარ-
მართვა: „ამათ უკუკ და ესევითაროთ წვალებათაგან, ვითარ-ესე მოგზაუ-
რობამან სიტყვსამან გამოაჩინა, შენივთებულისა წვალებისა მქონებელ-
თავ თქეუნი ვინ კეთილგონიერმან ... დირს-ჰყოს მარხვავ?“

მოგონება – εἵποουμενο~ I,5,III,5 – გაფიქრება: „რამეოუ უკუკეოუ თანა-
არს არს მამისა ქრისტე ერთითა მით შეზავებულითა ბუნებითა, მამავცა
სადმე შეზავებულ იყოს და თანაარს ჭორცთა, რომლისა-ესე მხოლოდ
მოგონებამცა უწესოება არს და აღსავსე ყოვლითავე გმობითა.“

მოკუდავი – φητο~ I,6: „ვითარ შესაძლებელ არს მისვე ბუნებისად
ერთობამად აგებულიცა და აუგებელ ყოფად, მოკუდავ და უკუდაგარეშეწე-
რილ და გარეშეუწერელ?“

მომდინარე – αἵλοmeno~ IV, 10: „იქმნეს მის შორის წყარო წყლისა
მომდინარისა ცხორებად საუკუნოდ.“

მომზრახობა – fluaria III, 4 – სისულელის ლაპარაკი, ლაყბობა:
„კვლტოდეთ... ესევითარსა ამასცა გმობასა და უწერელსა მომზრახობა-
სა“.

მორყუნილშესაკრებელი – parasunagwge II,14 – ცრუ, უკეთური შე-
კრება: „არცა მართლმადიდებელ ანუ ქრისტეს ეკლესია ხართ, არამედ
მორყუნილშესაკრებელ და ერისკრება მრავალთავისა უთავოდსა წვალე-
ბისა“.

მოსაგებელი – brabeion I,22 – ჯილდო: „დიდთა მოსაგებელთა დირს
იქმნეთ დმრთისაგან აქაცა და მერმესა მას“.

მოქალაქექმნილი – politeuomeno~ IV,5: „არცა უწყიო ჯეროვნად
რაისმე ქმნავ და აწ მპერობებელ და მოქალაქექმნილისა ამის დმრთისმსა-
ხურებისაებრ“.

მოქალაქობა – zhtew V,13 – საქმიანობა, მოდგაწეობა: „უწყოდეთ, რა-

ოდენიცა სასომხეთოს სატკივარითა და მოღუაწებრითა პშოქალაქობო^{II} ცხორებითა, ვითარმედ ზიარებითა უცომოთავთა აპოლინარისსა შთავრ-დომილ ხართ, ვითარ-იგი არა უწყით, წვალებასა“.

მოქმედება – e.g. *gasia* IV,20 – შესრულება: „გინადოგან უკუკოუ წინა-აღუდგებოდის სიტყუა და სარწმუნოება ცხორებასა, არარად საჯმარ არიან, დადათუ საკურგელებათაცა მოქმედებად მიიწინენ“.

მოქმედებითი – e.g. *erga* I,3 – მოქმედების მქონე: „გიჯმდა... ცნო-ბა ქრისტესი, ვითარცა სრულად ღმერთად და სრულად კაცად, ეგრეთვე ორთა ბუნებათა მოქმედებითთა შემდგომად შეერთებისა მქონებელად“.

მოქცევი – *κυκλοῦ* V,7 – ციკლი: „მეათრვამეტე იყო მოქცევი მზისა და მეტუოე – მთვარისავ“.

მოლება – *metecw* V,2 – მიღება, შეთვისება: „ყოველი ერთისა პური-საგან მოვიდებო“ იხ. შეწირვა.

მოცემა – *paradosi*~ I,15; III,6; II,19 – გადმოცემა: „ხოლო სახელმან ამან ქრისტესმან პირველთა სადმე უამთაგან საწინაისწარმეტყუელოსა სიტყვა მიერ მიიღო დასაბამი და ძუელისა მოცემისაგან, რამეთუ ესრეთ წერილ არს ძუელსა შინა აღოქუმასა“ ასევე *paradocei*~ II,17 – პრინციპი, დადგენილება: „მაშინვე დაუსხნეს კანონი ეკლესიასა მორწმუნეთასა თოხ-მეოცდახუთი კლიმენტოსის მიერ, ლოცვანი წმიდისა უამისწირვისანი, ნათლისდებისანი, გელთდასხმათანი, მიპრონისანი და სხვსა ყოვლისავ საეკლესიოსა მოცემისათვე განაწევეს“.

მოცემულობა – *paradocei*~ III,2 – გადმოცემა: „სამწმიდაობითისა ქებისმეტყუელებისა... მამათა მიერ ითქუმის მოცემულობა ქრისტეს ეკ-ლესიოსავ“.

მოცვალება – *eiccomai* II,10 – მოსვლა, მობრუნება: „დღესასწაულისა-გან ქრისტეს შობისა ნათლისდებისა მისისა დღესასწაულად მოვიცვა-ლებით“.

მოძრავი – *kinoumeno*~ IV,9: „არა ვითარმედ არსებით წყალ არს საღ-მროვ ბუნება, წარვედ, არამედ რამეთუ წყლად მსრბოლად და ცხოვე-ლად და მოძრავად და მაგრილობელად საღმროვსა წერილისა მიერ ... სახელ-იდების“.

მოძღურება – *didachv* IV,11 – სწავლება: „არიოზის... შემწყნარებელნი ხართ შჯულთანი და მორჩილნი მოძღურებათა მათოთანი“.

მრავალსახე – *pol umorf o*~ I,2 – მრავალსახოვანი, მრავალგვარი: „ამი-სოჯს, რავთა უწუენოთ მათ სიტყვა ღმრთისა ჭორციელისა განგებუ-ლებისა ბოროტადმადიდებლობათ..., ვითარცა მრავალსახისა წვალებისა

მიმართ განყოფილისა წვალებისა მქონებელთა, მოვედ ამიერიოგან და მაღლითა ქადაგებითა ვყოთ დაწყებად განქიქებისა მათისავ“.

მრწმუნებელი – presbeurn IV, 1 – გამზიარებელი, სარწმუნოებად მიმღები: „წვალებისა, რომელი-იგი ვითარცა ვალენტინოს და მანენტოსისა მრწმუნებელთა გიპყრიეს, ვთქუათ რამე მცირედი“.

მსოფლელობა – dhmosia II,1 – საერო საზოგადოება: „თუთოეულისა ამაოგანისა საიდუმლოთა ოკთებად უწყის ყოველმან ერობამან და მხო- ვლელობამან“.

მსრბოლი – pallomeno IV,9 – მომდინარე: „წყლად მსრბოლად და ცხოველად ... სახელ-იდების. იხ. მომდინარე.“

მცნებად – ejt ol hIII,6: „და არა ხოლო თანამგალობელად გაქუნდენ, ქე თუ ჰყოთ, ანგელოსნი დმრთისანი, არამედ ზედამდგომელადცა ყო- ვლისა ნაოესავისა თქუენისა და თანაშემწედ მოქმედებასა შინა მცნება- თასა“.

მძნვარე – calero~ IV,9 – მძიმე, საშინელი: „უმეცრებისა მიერ მძნ- ვარეთა წვალებათა შთავრდომილ ხართ.“

მძნვარე სენი – gaggraina nofso~ I,1 – აქ: განგრენა: „შემრეველობი- თისა თრთა ბუნებათა ქრისტესოავსა მადიდებლობისა, მგმობრისა მის წვალებისა სომეხთავსა, ვითარცა მძნვარისა რავსმე სენისა, ვინებე რა განქიქებად, სამართლად შევპრაცხე.. მიყვანებად დმრთისმეტყველთაცა შორის დიდისაცა და ჭმაგანსმენილისა გრიგოლისი“.

მწირი – proshl ut o~ IV,14 – ახლადმოქცეული: „ვიტყვ უპუ ლუკადს მიერ „საქმესა შინა მოციქულთასა“ აღწერილსა მას მწირსა.“

მწყობრი – oīhguriō II,16 – გუნდი, ერთობა: „რომელი მწყობრმან მა- მათა... შეკრებულობან შჯულისდებით განასრულა“...

მწყურნები – uflwr II,25 – წყლიანი ადგილი, გუნდე, ტბა: „ზღუად რადმე იხილვების დიდად ნაღუარევისა მწყურნებთა მიმართ.“

მგუმეველი – metecwn V,3 – მიმღები, მზიარებელი: „აწ უაუმ უცომო- სა მგუმეველი არაარსობისასა... ჭამს პურსა“.

მგურვალე – qermotatoō V,4 – მდუღარი (აქ: წმიდა ბარძიმში მდუღა- რის დამატება სულიწმიდისეული მხურვალების სიმბოლოდ): „ვითარცა სახედ გუერდისაგან უფლისა მგურვალესა სასუმელსა ვსუამო, ვინავთ- გან ცხოველთა სულისა მიერ და მგურვალეთა გორცოაგან ქრისტესთა მგურვალე სისხლი და წყალი აღმოგვცენდა ჩუენ.“

ნათელი – τα; fwta II,1 – ნათლისდების დღესასწაული: „სხუად ვიდრემე არს გარეშე დღესასწაულისა ნათელოთათხა ქრისტეს შობისა დღესასწაული“. II,10: „ხედავ-ა, ვითარ ნათლისდებისა დღესასწაულისად უწოდს დღესასწაულსა ნათელოთასა და არა შობისად?“ იხ. ნათლვათ.

ნათესავი – εἴποι~ III,6; II,24 – ხალხი, ერი: „არა ხოლო თანამგალობელად გაქუნდენ, ესე თუ პყოო, ანგელოსნი ღმრთისანი, არამედ ზედამდგომელადცა ყოვლისა ნათესავისა თქუენისა“. geno~ IV,7 – გვარი, მოდგმა: „არა ამით ხოლო საონო ეყოფვით ნისტორს, არამედ არა მიმოუალველობითაცა დედაკაცისაგან შექმნასა სეფისკუერისასა, ვითარცა ყოვლითურთ არაწმიდად შემრაცხელნი დედათა ნათესავისანი. V,14: რამეთუ ესრეთ თუ თქუენცა და ყოველი ნათესავი თქუენი ეკლესია ქრისტესა და ტაძარ ღმრთისა იქმნეთ“.

ნათლვათ – fwtisma II,10 – ნათლისდება: „რამეთუ შობად ვიდრემე ქრისტესი ღმრთისგამოჩინებად სახელ-იდების ღმრთისმეტყუელისა მამისა მიერ, ხოლო ნათლისდებათ – ნათლვათ. და სხუად არს ძალი, რომელსა ცხად-ჰყოფს ღმრთისგამოჩინებად და სხუად, რომელსა მოასწავებს ნათლვათ“. იხ. ნათელი.

ნათლისდებათ – baptisma I,13: „გრიგოლი... სხუა-ყოფასა აჩუენებს ქრისტეს შობისა დღესასწაულისასა, ღმრთისგამოჩინებად სახელისმდებელი მისი, და სხუა – ნათლისდებისასა, ნათლვად მწოდებელი მისი“.

ნაკლული – εἱλιπε¶ V,3 – არასრული: „ხოლო უცომოვ არა პურ არს, რამეთუ არა უნაკლულო, არცა ყოვლადსრულ არს, არამედ ნაკლულ, კერძოსრულ და მოქენე განმასრულებელობასა პურის ცომისასა“.

ნამეტნავი – perittōn V,5 – ზედმეტი: „ხოლო უკუეთუ შჯულითა ახლისა აღოქუმისადოთა ძუელი შჯული განიგადა, ნამეტნავ არიან უცომინი, ნამეტნავ – სხუანი ყოველნივე ძუელნი“.

ნადუარევი – kot uš h II,25 – დვარი: „ხდეად რადმე იხილვების დიდად ნადუარევისა მწყურნებთა მიმართ.“ D ხელნაწერშია: ჭევნები.

ნაცვალსახე – ἀψιτιψρо~ V,2 – სანაცვლო: „გულისკმა-ჸყავთ-ა, პური თქუა, რომელსა ვჭამთ, ნაცვალსახედ გორცისა ქრისტესისა და არა უცომოვ?“

ნიში – το; shmeion II,14 – ნიშანი: „რამეთუ ესე არს ნიში, რომელსა მიიღებს დასაცველად და გარემისაქცეველად ეშმაკთა ყოველი ქრისტეს მიმართ ნათელდებული“.

¶

თოხი ნივთი – tessaron stoiceion I,4 – თოხი ელემენტი: „ვითარ-იგი გუამიცა, თოხთა ნივთთაგან შეზავებული, სხუათაგან სხუად იცნობა ჩუენ კაცოად“.

ორი ბუნებად – duath yustei~ I,8 – ქრისტეს ორი ბუნება: „ორთა უკუე ბუნებათა ქრისტეს ზედა ღმრთისა ჩუენისა თქუმად და აღსაარებად გპპმს ჩუენ და ერთსა გუამსა“.

ოცნებითი – kata fantasiān I,8 – წარმოსახვითი, მოჩვენებითი: „არ-სებითსა ვიტყვო შეერთებასა, ესე იგი არს, ჰეშმარიტსა და არა ოცნე-ბითსა“.

Ճ

პატრიაქი – patriarchē II,19 – პატრიარქი: „არიან ... , ვითარცა დიდნი საყდარნი ესევითართა ამათ პატრიაქთანი და თანაერთზრახვა მათდა არიან“. იხ. მამავ.

პირველი – paſtāio~ I,15 – ძველი, ადრეული: „სახელმან ამან ქრისტეს-მან პირველთა საღმე უამთაგან საწინასწარმეტყუელოვსა სიტყვსა მიერ მიიღო დასაბამი. სათ. prwtōō: ნიკიტა მონაზონისა და ხუცისა, სტუდიელ-თა მონასტრისა სტიოთატისად, სიტყუად პირველი განსაქიქებული მგმო-ბრისა მის წვალებისა სომქეთავსა“.

პირი – proſwpo~ I,7; III,4; I,15; II,7 – ინდივიდი, პიპოსტასი: „სხუად არს პირი პეტრესი და სხუად – პავლესი“. II,14: „რაღოთ პირთაცა თქუენთა თქუმულისა მისებრ არა პრცხუენოდის დღესა შინა საშინელისა საშქე-ლისა ღმრთისასა“. stoma IV,21 – პირი: „რამეთუ პირი უფლისად იტყოდა ამათ“. II,12: „რამეთუ რასა იტყვს იგი დავითიანისა განმოჟსებული პირი-საღ“.

პროტოტრონი – prwtōqronoō II,19 – პირველმოსაყდრე: „დიდი გრი-გოლი ეპისკოპოსი... დიდისა სომხეთისად და კესარიელისა მიერ პრო-ტოტრონისა კონსტანტინუპოლელთავსა ჭელთდასხმული, მიმდგომად მისსა ეპისკოპოსად სახელ-იდვა... და არა კათოლიკოსად“.

პურის ცომი – prozumh V,13 – საფუარი: „პურის ცომი ნაცვალად სუ-ლისა შთაებერვის აღსუარულსა მას, ხოლო მარილი გონებისა ნაცვალ ექმნების..., უფალმან ჩუენმან... სრულისა მიერ პურისა ცომითა და მა-რილითა სრულქმნილისა, სამართლად მომცა ჩუენ საიდუმლოვ ახლისა აღოქუმისად“. zumte V,3: „უცომოვ არა პურ არს... არამედ ნაკლულ, კერ-ძოსრულ და მოქენე განმასრულებელობისა პურის ცომისასა“.

¶

ჟამი – crono~ I,17 – დრო: „ქრისტეს შობისა ამას დღესასწაულსა ნათლისდებისაა ენაცვალების, რომელი სხუად არს თვინიერ ამისსა და განყოფილი ამისგან ჟამითა და პატივითა და დირსებითა“. kairof II,2: „თითოეული მათი პმარხავს ბუნებითსა თვითებასა თვსსა და უცვალებელად აქუს თავისა თვისისაძლითი ჟამი და ადგილი და სიტყუაო“.

ჟამისწირვაა – leitourgia II,17 – ლიტურგია: „და მაშინვე დაუსხნეს კანონი ეკლესიასა მორწმუნეთასა თოხმეოცდახუთნი კლიმენტოსის მიერ, ლოცვანი წმიდისა ჟამისწირვისანი, ნათლისდებისანი, ჭელოდასხმათანი, მიპრონისანი და სხვსა ყოვლისავე საეკლესიოდას მოცემისათვს განაწევეს“.

ს

საბაზმაკე – luscoo I,22 – სასანთლე: „ვითარცა საბაზმაკენი მნოებიარენი დიდსა შინა სახლსა დმრთისასა, ესე იგი არს, ეკლესიასა მორწმუნეთასა, ... იხილვებოდით.“

საგონებელობაა – dokhsis~ II,11 – მოჩვენებითობა: „რომელთასა-იგი შემატეუნებელობასა საგონებელობით იჩემებოთ წვალებათასა, ამათისა მადიდებელობისა და შჯულთა შემწედ და დამმარხველად იპოებით.“ IV,4: „რომელნი-ესე ყოველნი... მანენტოსის და ვალენტინოს შჯულთა მრწმუნებელად გამოგაჩენენ თქუენ, ერთისა მის..., ხოლო მეორისა, ვითარმედ საგონებელობით და საოცრებით და არა ჭემმარიტებით განკაცნა ქრისტე“.

საგრძნობელი – aīsq̄hsis~ II,22; II,23 – გრძნობის ორგანო: „ყოველნი იგი ასონი ხუთოა ხოლო საცნობელოა მიერ განგებულ იქმნებიან. არს-მე-ა გუამსა შინა კაცისასა სხუად საგრძნობელი, მეექუსედ აღრიცხული და ზედადართული ხუთოად მათ, თვსითა სახელითა სახელდებული? იხ. საცნობელი“.

სავსე – tekeio~ II,26 – სრული: „სოფელი... სამეუფო დმრთისა ქმნილი, ყოვლითა დმრთისმსახურებითა და კეთილმსახურებითა სავსე არს“.

სავსებაა – pl h̄rwma I,16 – სისავსე, სრულყოფილება: „ნათელ-იღირ ქრისტემან... შემდგომად ოცდაათოთა წელთა გარდასლვისა, ვითარცა იო-ქუა და შემდგომად სრულად მამაკაცად და სავსებად თვსსა აღწევნისა მისისა“. V,3: „პური უნაკლულო ... თავსა შორის თვსსა მქონებელი ყოვლისავე, ცხად არს, ვითარმედ, სავსებისაო“.

საზოგადოა – koinot I,8 – ზოგადი: „არა შესაძლებელ არს საზოგადო-

ისა სახისა ესევითარსა შეერთებასა ზედა მოღებად“.

სათნო-ყოფად – ευθοκια I,10 – მოწონება: „მოივლინა ვითარცა კაცი, ხოლო უძუეთუ ვითარცა ღმერთიცა, რა ესე? სათნო-ყოფად მამისად მოვლინება-ყოფად ჰგონე, ... ვინავთგან მიცემადცა იოქემის, არამედ თავისა თვისისა მიმცემელობადცა წერილ არს, და ადდგა მამისა მიერ და ამაღლდა, არამედ თავისა თვისისა აღმაღგინებელობადცა და აღმამაღლებელობად კუალად, იგინი – სათნო-ყოფისანი, ესენი – კელმწიფებისანი“.

საიდუმლო – musthrion I,18; II,9: „რაოდენ ჩემდა, ჯმობს, დღესა-სწაულნი თითოეულთა ქრისტეს საიდუმლოთანი, რომელთა თავ ყოველთა ერთი, ჩემი სრულებად და კუალადდაბადებად და პირველისა ადამის მიმართ აღსლვად“ II,1: „თვითეულისა ამათგანისა საიდუმლოთა თვებად უწყის ყოველმან ერობამან და მსოფლელობამან განგებულებასა შინა განწორციელებულისა სიტყვასა“.

საიდუმლოთმომრთუმელი – mustagwgouн III,6 – მისტაგოგი, საეკლე-სიო საიდუმლოთა მდვდელმოქმედი: „და არა ხოლო თანამგალობელად გაქუნდენ, ესე თუ ჰყოთ, ანგელოსნი დმრთისანი..., არამედ საიდუმლოთ-მომრთუმელად თქუენდა მართლმადიდებელისა და უბიწოდესა სარწმუ-ნოებისა“.

საკრეელად – paradoxw~ I,8 – სასწაულებრივად, საკვირველი სახით: „ხოლო არსებითად არა ვითარცა ორთა ბუნებათა ერთისა შეზავებული-სა ბუნებისა შემასრულებელთა ვიტყო, არამედ ვითარცა ურთიერთას საკრეელად და ჭეშმარიტებით შეერთებულთა ერთსა შინა შეზავებულ-სა გუამსა ძისა დმრთისასა“.

საკრეელებად – ვასთა IV,20: „უძუეთუ წინააღმდებოდის სიტყუად და სარწმუნოებად ცხორებასა, არარად საგმარ არიან, დაღაოუ საკრეე-ლებათაცა მოქმედებად მიიწინენ“.

სამგუამოვანი – trisuprostato~ III,6 – სამი ჰიპოსტასის მქონე, სამპი-როვანი: „იცნან რა თვისი გალობად ზენათა ძალთა, რომელსა დაუდუმე-ბელად უგალობენ სამგუამოვნისა და სამწმიდისა ბუნებისა ერთსა მეუ-ფებასა და უფლებასა, თანამგალობელ იქმნენ თქუენ თანა საღმრთოდისა ამის გალობისა“.

სამთავრო – eþparcia II,19 – ეპარქია: „რომელნიმე ანტიოქიისა სა-მთავროსა ქუეშე არიან, ხოლო რომელნიმე – კონსტანტინუპოლისასა“.

საოცარი – fantasia I,6 – მოჩვენებითი: „შიშულად დმერთად აღიარე-ბო და საოცრად შეპრაცხო განკაცებასა“.

საოცრებად – fantasia IV,18 – ფანტაზია, წარმოსახვა: „მანენტოს ბო-

როტადმსახურისაგან გაქუს საოცრებით და არა ჭეშმარიტებით განკაცებულობად ძისა ღმრთისა და უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესი“.

სარწმუნოებად – *doxa* III,6 – მოძღვრება, სწავლება: „ინტერესი უფლისაგე გმობისაგან განწმედად სარწმუნოებისა თქვენისად“.

სასმენელი – *akōn* II,22 – სმენის ორგანო: „უწყიო სახედველისა ყოფად მას შინა და სასმენელისა, საქოსელისა და გემოსხილვისა და შეხებისად“.

სასუმელი – *pothrion* IV,12 – სასმელი ევქარისტიაში: „სასუმლისაცა განმზავებელმან დჟნისაგან და წყლისა... მისცა მათ“ იხ. ბარძიმი.

სასუფეველი – *basileia* III,7: „საუკუნეოა საყოფელოა სასუფეველისა თვისისათა შეგიწყნარნეს“.

სასწაული – *shmeiòn* IV,15 – ნიშანი: „ამას უკუგვითარცა სხუათაცა მრავალოა მოქმედსა საკრველებათა და სასწაულთასა, უამთაცა შინა სიცოცხლისა მისისათა და ეგრეთვე შემდგომად სიკუდილისაცა პატივ-ვსცემო“ V,10: „კეთილშესწავებულიად დღედ იტყვს რყევით ძრულისა მის ჭურჭლისამიერითა სასწაულითა შესწავებულსა მას დღესა“.

საუკუნითგანი *το;* *ἀριστόν* I,22 – დასაბამიდან დაწყებული: „რომელთად გეყავნ თქუენ მიმთხუევად, მოცვალებულთა წინაადმდგომისა იჯისაგან და წვალებისა მართლისა მომარო და უბიწოდსა სარწმუნოებისა ქრისტეს გალესისა და ყოველთა საუკუნითგანთა წმიდათა თანა შეებულყოფად ცხორებითა საუკუნოთა“.

საყნოსელი – *oīfr̥hsio* II,22 – ყნოსვის ორგანო: „უწყიო სახედველისა ყოფად მას შინა და სასმენელისა, საქოსელისა და გემოსხილვისა და შეხებისად“.

საყოფელი – *skhn̥h* III,7 – სავანე, სამყოფელი: „საუკუნეოა საყოფელოა სასუფეველისა თვისისათა შეგიწყნარნეს“.

საცოური – *plānh* IV,1 – მაცდუნებელი რამ: „მოედით უკუე და ზღვსკლდებითისათვს საცოურისა თქვენისა და წვალებისა... ვთქვათ რამე მცირედი“.

საცოურეანი – *plānh* II,9: „წარმავლენელმან ჩუენმან სამართლად თქეა: „საიდუმლო, არა საცოურეანი, არცა უმკობელი“. *apathlōn* II,9 – შეცდომა, შემცდარი: „აწ უკუე უკუეთუ არა საცოურეანი არს საიდუმლო, ვითარ თქუენ შესცეოთ საიდუმლოსათვს შემრეველნი... საბელიოდეს და ევტპქისსა ძნელბედობით შთაპგარდით წვალებასა“.

საცნაური – *nohtō* II,23 – გონებითი, სულიერი, მჭვრეტელობითი: „აწ უკუე უკუეთუ ესევითარი შემზადებად აქუს გუამსა კაცობრივსა, განვი-

ხილოთ და ესევითარისავე ქონებად ვპოვოთ საცნაურისაცა და საღმრ-
თოსა შემზადებისა და გუამისა ქრისტესისად“.

საცნაურქმნილი – αἵροις εἰς τὸν πόλεαν Ι,6 – გაცხადებული, ცხადქმნილი:
„რომელი ზემოოთგანვე მიედო ანგელოზისა მიერ და მერვესა დღესა წი-
ნადაცუეთითა შეეწყნარა, ვითარცა ესევითარისა სახელისა მიერ მაცხო-
ვრად ყოვლისა სოფლისა საცნაურქმნილსა“.

საცნობელნი – αἵροις εἰς τὸν πόλεαν Ι,22 – გრძნობის ორგანოები: „ყოველნი იგი
ასენი ხუთოთა ხოლო საცნობელთა მიერ განგებულ იქმნებიან“. იხ. სა-
გრძნობელი.

სახე – τρόπος V,13 – წესი, მეოთვდი – „რომელი-იგი არს პური ზეცი-
სად... ცხორებისა მიმცემელობითი მჭამელთა ოჯხთავ სახითა ურთიერ-
თასმიმცემელობითა.“ εἰδος I,7 – ფორმა, სახეობა, გვარი: „განყოფილება-
სა შინა გუამოვნებათასა ზოგადობითა სახისა მათისათა ერთისა ბუ-
ნებისა მქონებელად იხილვებიან“. I,8 – მაგალითი, ნიმუში: „რამეთუ არა
შესაძლებელ არს საზოგადოება სახისა ესევითარსა შეერთებასა ზედა
მოღებად, ვინაოგან სხუად ქრისტე არცა არს, არცა ქმნილ არს, არცა
ოდეს იქმნეს სხუად“. ἀφορείγμα II,24 – ნიმუში, მაგალითი: „ამის უკუკ სა-
ხისასა რომელიდა სხუად უსაკუთრები სახე მიგცეთ ოქუენ გუამისაგან
ქრისტესისა გამოკუეთილობისა ოქუენისად?“

სახედებელი – ὅπερα II,22 – მხედვებელითი ორგანო: „უწყით სახედ-
ებელისა ყოფად მას შინა და სასმენელისად, საყნოსელისა და გემოსხილ-
ვისა და შეხებისად“.

სახელი – ἡ κλητις I,5 – „იყოს სახელი ქრისტესი ოქუენებრ არა გუა-
მისა მისისა, არამედ ერთისა ბუნებისა მისისა საცნაურებად“.

სახელისდებავ – οἷοντα I,16 – სახელდება: „დღეს მე შობილად ვქადა-
გებ მას, ამას ქრისტესა, არღასადა წინადაცუეთილებისა მიერ მიმღებელ-
სა იქსოდ სახელისდებისასა, რომელი შემდგომად რვისა დღისა შობისა
მისისა მიიღო“.

სიბრძნე – σοφία I,20: „ოჯო იგი დიდი გრიგოლიცა წესოდა ამაო დღუ-
სასწაულთასა განკუოფს და ოჯორეულისა ჟამსა და ადგილსა ყოვლად
სიბრძნით მაუწყებს ჩუენ“.

სიმარტივე ბუნებისაა – ἀψιχή fυσι I,5 – ბუნების არაშედგენილობა: „არა შედგენილი ბუნება, რამეთუ უკუკეთუ თქუენებრ ერთისა შეზავებუ-
ლისა ბუნებისად იქმნა ქრისტე შემდგომად შეერთებისა, სიმარტივისაგან
ბუნებისა იქცა შეზავებულად.“

სიტყუა – εἰρεῖν IV,6 – მეტყველება, ოქმა: „ანგელოზი გაბრიელ ...

მოივლინა... ქალწულისა ხარებად მისხა და სიტყუად“.

სიტყუად – logo~ I, საო.; II, 17 – სიტყვა: „ნიკიტა მონაზონისა და ხუცისა, სტუდიელთა მონასტრისა სტიორატისათ, სიტყუად პირველი, განსაქიქებული მგმობრისა მის წვალებისა სომეხთავისა“. I, 13 – აზრი: „ორთა ამათ აწ მოვსენებულთა დღესასწაულთაოჯს დიდი დმრთისმეტყუელთა შორის გრიგოლი ფილოსოფისობდეს რად გულისგმიერებით, კეთილშეუნიერად და მაღალბრწყინვალედ განარჩევს სიტყუასა თითოეულისასა“. f wnhvI, 15 – ნათქვამი: „სახელმან ამან ქრისტესმან პირველთა სადმე უამთაგან საწინასწარმეტყუელოვასა სიტყუა მიერ მიიღო დასაბამი“. Logos~ IV, 3 – ლოგოსი, უზენაესი: „ვითარცა სოლინარიო განვლო უბიწოდ და უხრწნელი საშორ მისი დმრთისა მამისა თანაარსმან სიტყუამან“. I, 10 : „ვის ძალუც მზისა, ნერგვა ზედა მიფენილისათ, ნერგვასვე თანა განკუეთად, ანუ ოუდაწერილისა სიტყუა ქარტასა თანაგანმშეუალვად, თანა-განმშეუალოს ვინმე ყოვლად უგრწნელთა ჭორცოა შინა დმრთისმშობელისათა დაწერილიცა სიტყუად დმრთისავ?“. eijhmeno~ I, 17 – ნათქვამი: „შემდგომად პირველთა მათ სიტყუათა ზედა დაკრთავს მეტყუელი“.

სიტყუამაღლობად – alhgōrōō I, 14 – ამაღლებულობა: „ქრისტეს შობისათვეს ოდენ სიტყუამაღლობით ფილოსოფისობს“.

სიტყუერობითი – logikos V, 3 – მოაზროვნეობითი, გონიო: „ტრაპეზა ჰურიაებრსა შეამო და არა დმრთის სიტყუერობითსა და ცხოველსა“.

სიტყსგებად – afokrisi~ II, 21 – პასუხი: „ხოლო რაითა ცხადისა მაგალითისა მიერ გამოკუეთილად გაჩუენნე თქუენ გუამისაგან ქრისტესისა, მომეციო მე, მკითხველსა, ჭეშმარიტი სიტყსგებად“. afrol ogia III, 5 – დაცვითი სიტყვა: „გარნა ეგრეთცა აქუნდავე რამე სიტყუად სიტყსგებასა თქუენსა“.

სიტყსყოფად – oīmilia III, 1 – ქადაგება: „პირველი და მეორე, ჭ ბრძენო და ზესოა სხეუათა სომეხთასა მსხდომარენო, თქუენდამიმართი სიტყსყოფად, აჲა ეგერა, ვყავთ ორთა ქრისტეს ბუნებათაოჯს“.

სიყუარული – agaph IV, 16 – ადაპი (გარდაცვლილის სულის მოსახენებლად დაგებული ტრაპეზი): „რაოდენიცა იწოდნენ სიყუარულსა წმიდათაოჯს ქმნილსა და არა მოვიდენ, შეჩუენებულ იყავნ!“

სოლინარი – sol hñiōō IV, 1 – მილი: „ვითარცა სოლინარი წარვლოო ძემან და სიტყუამან დმრთისამან ქალწული.“

სოფელი – cwra II, 18, 19 – სოფელი, დაბა: „და თკოეულად ყოვლისა მიმართ ქალაქისა და სოფლისა ჭელოდასხმულნი ეპისკოპოსნი წარავლინენ, გინავცა სასომხეოოდსაცა და ასერეთისა სოფელსა დაად-

გინებს თითოეულად ეპისკოპოსნი“. koſmo~ II,26 – კოსმოსი, სამყარო: „უძჰელად ერთი ორთა წინააღმდეგომთაგანი იპოების, ვითარმედ: ანუ ყოველი სოფელი ცოორმასა შინა არს და მხოლოდ თქუენ ოდენ მართლჭ-გამომეტყუელებო სიტყუასა ჭეშმარიტებისასა“. oijkoumeni~ II,18 – ქვეყნიუ-რება: „პირველად ვიდრემე ეპისკოპოსად პირველსა ეკლესიასა ყოვლისა სოფლისასა, ვიტყვ უპუე იერუსალიმისასა, უფალმან გელოდასხმულ-ყო მმავ თუსი იაკობ.“

სრულებაა – teleiwsı~ I,18 – სრულყოფა: „რაოდენ ჩემდა, ვმობს, დღესასწაული თითოეულთა ქრისტეს საიდუმლოთანი, რომელთა თავ ყოველთა ერთი, ჩემი სრულებაა და პუალადდაბადებაა და პირველისა ადამის მიმართ აღსლვაა“.

სრული – tel̄eio~ I,6 – სრულყოფილი: „და სადადა იცნობოს სრული ღმრთებითა და სრული კაცებითა?“ II,3 : „რიცხვ შემოიღებს განყოფი-ლებასა დღესასწაულთასა, დაღათუ ერთ არს ქრისტე ღმრთებითა და კაცებითა სრული“.

სრული კაცი – tel̄eio~ ahq̄rwro~ II,7 – იგულისხმება განკაცებული ქე ღმერთი – იესო ქრისტე, სრული ადამიანური ბუნების მქონე: „ერთი უკუე არს ესე იესუ ქრისტე, ღმერთად სრულად და კაცად სრულად ორთა შინა სრულთა ბუნებათა გამოჩინებული.“

სრული ღმერთი – tel̄eio~ Qeo~ II,6 – იგულისხმება განკაცებული ქე ღმერთი – იესო ქრისტე, სრული საღვთო ბუნების მქონე: „ვინავცა ამის მიზეზისათვეს და შესწავებასაცა შესცვლის სახელთასა და „ქრისტე იშ-ვებისო“, თქუა მუნ, რაოთა ცხად-ყოს, ვითარმედ ღმერთი სრული და კაცი სრული იშვა ქალწულისა მარიამისგან“.

სრულ-ქმნა – īp̄ntw II,26 – სრულყოფილად ქმნა: „ყოველი ვიდრემე სოფელი... სრულ-იქმნების სიმართლითა შჯულთავთა.“

სრულყოფადი – ektel eiw I,17; IV,6 – აღსრულებადი: „ქრისტეს შობისა ამას დღესასწაულსა ნათლისძღვისად ენაცვალების... და არა ერთ არიან ორნივე, არამედ ორ, ერთისა და მისვე ქრისტეს მიმართ სრულყოფადნი“.

სულელი – mwrion V,13 – უბუნური, უაზრო: „პურის ცომი ნაცვალად სულისა შთაებერვის აღსუარულსა მას, ხოლო მარილი გონებისა ნა-ცვალ ექმნების, რომელთა არა მქონებელი უცომოვ მკუდარ არს და სუ-ლელ და მკუდარ და სულელმყოფელ მჭამელთა თუსთა“.

სული – yuchv I,7 – სული: „ბუნებასა კაცთასა ერთად ვიტყვთ: სუ-ლისაგან და ჭორცო შეზავებულსა, ხოლო გუამთა მათთა – მრავლად“. Pneumia I,12 – სული წმიდა: „თანაარს არს იგივე ღმრთებით ვიდრემე მა-

მისა და *ხულისა, ხოლო კაცებით – დედისა და ჩუქუნ ყოველთა კაცოა*“.

სწორდიდებად – oīnotoxo~ I,20 – თანაბარი დიდების მქონე: „ღმრთისა ეპლესიასა ზემოვთგანვე მიუღებიეს... დღესასწაულობად მათი, ვითარცა ორთა და არა ერთისა ქრისტეს დღესასწაულობა... ვითარცა სწორპატი-ვთა და *სწორდიდებათად შემსგავსებულად ჟამთა და საქმეთავსა მიცე-ბად*“.

სწორპატივი – oīnotimo~ I,20 – თანაბარი პატივის მქონე: „ღმრთისა ეპლესიასა ზემოვთგანვე მიუღებიეს... დღესასწაულობად მათი, ვითარცა ორთა და არა ერთისა ქრისტეს დღესასწაულობა... ვითარცა *სწორ-პატივთა და სწორდიდებათად შემსგავსებულად ჟამთა და საქმეთავსა მიცე-ბად*“.

სხუა – aīlō I,7 – ბუნებით სხვა: „*სხუა არს ბუნებად და სხუა – გუა-ბი*“.

სხუავ – aīlō I,19 – ბუნებით სხვა: „*სხუავ არს ბუნებად კაცებისა მისი-სავ და სხუავ – ნათლისდებისავ, ვითარ-იგი სხუავ არს ბუნებად ღმრთე-ებისა მისისავ*“.

aīlō I,7 – სხვა არა ბუნებით: „*სხუავ არს პირი პეტრესი და სხუავ – პავლესი*“.

eīteron I,20 – სხვა არა ბუნებით: „*სხუავ არს ესე და სხუავ – იგი*“.

ტ

ტომი – hīpatria II,20, II,23 – აქ: მამული, სამკვიდრო: „*ყოველნი ტომნი და ეპისკოპოსობითნი სამთავრონი ყოვლისა სოფლისანი დამორჩილე-ბულ არიან?*“

ჟ

უბადრუებად – dustuco~ V,14 – უბედურად: „*გლოცავთ ოქუენ და ამისცა წვალებისა... განგდებისათქს და რომლისაგან უბადრუებებით უფლებულ ხართ უარისყოფისა და განშორებისა მისისათქს*“.

უბიწოდ – aīnwmtihto~ I,14; II,17: „*საშოსა შინა ყოვლადუებიწოდსა ქალწუ-ლისა მარიამისსა სიტყუად ღმრთისად ჭმასა თანა მთავარანგელოზისა გაბრიელისსა შევიდა*“.

უგონებოვ – aīhou~ V,13 – გონების არ მქონე: „*ესრეთ მჭამელნი აპო-ლინარის წვალებათასა შოასცპვით მოხრებლსა, ვითარცა იოქუა, მკუ-დრისა ჭორცისა, უსულოვსა და უგონებოვსა ჭამითა*“.

უგულებელსმყოფელი – kataf ronou~ IV,15 – უარმყოფელი: „*ხოლო ამას რად გჰყოფო, არა თუ მდებარესა მას კანონსა მოციქულოსა დაგვჭი-*

ნით უგულებელსმყოფელნი და განმგნელნი მარხვისანი, არამედ უფრო-ისლა ამას შინა ვიმარხავთ შჯულისდებასა მოციქულოასა“.

უგულისჯმოვა – აქსიტო ~ II,10 – უგუნური, აზრს მოკლებული: „ვინაითგან ბრძენ ხართ, აგრძნობთ სიტყუათაგან დმრთისმეტყუელისა ამის მამისათა ბუნებასა ჭეშმარიტებისასა და გულისჯმა-ჰყოფო შემდგომობასა საქმეთასა, არამედ იბრძოლებით უსამართლოსა და უგულისჯმოსა ბრძოლასა“.

უგულისჯმოებად – აქიტო ~ I,13 – უგუნურება: „გარნა უკუეთუ საონი გიჩს სმენად ჭეშმარიტებისად, მე ამისთვისცა გამოგაჩინნე თქეენ უგულისჯმოებით მოქმედად“.

უგუნურებად – აქიტო ~ I,12; II,9 – უგნურება: „გან-სამე-ვრდომილ ხართ მართლისაგან შჯულისა... ერთისა ბუნებისა ქრისტეს ზედა შემდგომად შეერთებისა უგუნურებით მეტყუელნი და ბუნებათა მისთა შემრეველნი“.

უკუდავი – აქანათო ~ I,9: „აგებული ეგო აგებულად და აუგებელი – აუგებელად, მოკუდავი – მოკუდავად და უკუდავი – უკუდავად“.

უნაკლულოვა – აქტი ~ V,3 – უნაკლო, ნაკლოვანების არ მქონე: „უცო-მოდ არა პურ არს, რამეთუ არა უნაკლულო, არცა ყოვლადსრულ არს, არამედ ნაკლულ, კერძოსრულ და მოქენე განმასრულებელობასა პურის ცომისასა“.

უნივერთოვა – აქსიმათო ~ I,14 – არამატერიალური: „ვითარ უკუე გამოუჩნდა და ღმერთი კაცოა შობისა მიერ, რომელი უგორცო არს და უნივერთო?“

უჟამოვა – აქრონი ~ I,10 – დროის არ მქონე: „საონოყოფად მამისად მოვლინებაყოფად პგონე, რომლისა მიმართ აღავლენს თვისთა და ვითარცა დასაბამსა პატივ-სცემს უჟამოსა და არა საგონებელყოფისათვის დმრთის წინააღმდეგომობისა“.

ურთიერთასმიმცემელობად – აქტიდისი ~ V,13 – ურთიერთმიცემა: „რომელი-იგი არს პური ზეცისა ცხოველსმყოფელობით და ცხორებისამი-მცემელობითი მჯამელთა თვისთა სახითა ურთიერთასმიმცემელობისადთა.“

ურთიერთასი დატევნად – hI eji ejl hI lai ~ pericwrihsis ~ II,5 – ურთიერთ შემცველობა: „დადათუ შეიიურონეს... გუამოვნებით ბუნებანი ქრისტესნი და ურთიერთასი დატევნად აქუს, არამედ სიტყვთა და სახითა... განიყოფებიანცა განუყოფელად“.

უსაიდუმლოესად მწერალი – must ikwterwo graf euō V,6 – სულიერი საიდუმლოებითი განმარტების წერილობით მომწოდებელი: „გინა უკუმ

გაქუს თქეენ მოცემად ამისისა ქმნისავ? მოციქულთაგან-ა? არა, რამეთუ არასადა უთქუამს თავსა მოციქულთასა, არცა მოუცემიეს ესე დმრთისა კლესისადა ცხადად ანუ უსაიდუმლოებად მწერალოთა“.

უსამართლო – para^logoo II,10 – უმართებულო: „რად არა ... აულის ჯ-მა-ჟყოფო შემდგომობასა საქმეთასა, არამედ იბრძოლებით უსამართლოსა და უგულისვმოსა ბრძოლასა?“ აქიტეიო V,1 – შეუსაბამო, შეუფერებელი: „გუნებაგს... უწესობასა მის საქმისასა უწყებავ და ვითარცა უსამართლოსა მსხურპლად ახლისა აღოქუმისასა და შეუტყუებელსა, მორწმუნეთასა შორის თქეენსა განქიქებავ“.

უსიბრძნისმოყუარესი – filosof wtero V,I – ღრმად ფილოსოფიური: „რომელთა უსიბრძნისმოყუარესი გაქუს მოქალაქებავ... ისმინეთ სიტყვავ“.

უტყველობა – alveudh IV,6 – უტყუარობა: „ვითარმედ ესრეთ არს უტყველობით, ისმინე მახარებელისა ზემოვთგანი მეტყუელებავ“.

უფლება – kuriot h~ III,2 – ძალაუფლება, უფლებამოსილობა: „ერთობითა უფლებისათვა ერთსა დმერთმოავრობითისა სამებისა არსებასა და მეუფებასა გუაუწყებენ“.

უქცევალი – afrepto I,4 – უქოძრაო, უცვლელი: „უქცეველად და უცვალებელად შეიერთნეს ბუნებანი მისნი ურთიერთას, არცა ერთისა მათგანისაგან დატევებითა თუსისა თუთებისათა“.

უშჯულოება – paranomo~ IV,4: „რომელსა დღესა უშჯულოებით სდევსაწაულობო ხარებასა ღმრთისმშობელისასა“; paranomenw IV,6: „განცხადებულსა უშჯულოებასა შინა ხართ თანამოწამექმნილნი ზემოთქმულთა მათ წვალებისმთავართანი“.

უჩინომყოფელი – ahatrophi~ IV,4 – განმაქარვებელი: „რომელნი-ესე ყოველნი ჭორციელისა ქრისტეს განგებულებისა უჩინომყოფელ არიან და მანენტოსის და ვალენტინოს შჯულთა მრწმუნებელად გამოგაჩენენ თქუენ“.

უცვალებელი – ahal loiwt o~ I,4; ajet abl ht o~ II,2 – უცვლელი: „უქცეველად და უცვალებელად შეიერთნეს ბუნებანი მისნი ურთიერთას, არცა ერთისა მათგანისაგან დატევებითა თუსისა თუთებისათა“.

უცნობელი – af rono~ II,11 – უგუნური, შეუგნებელი: „რომელნი-იგი ბოროტადმსახურებით ქადაგნეს უცნობელოთა მათ“.

უცნობელობა – akenwsia~ IV,17 – უცოდინრობა: „არა გრცხუენის-ა უცნობელობათა თქუენთა ზედა და წვალებათა?“

უცომო – ažumoi~ V,3 – უცუარი პური: „უცომო არა პურ არს, რამეთუ

არა უნაკლულო, არცა ყოვლადსრულ არს, არამედ ნაკლულ, კერძო-სრულ და მოქენე განმასრულებელობასა პურის ცომისასა“. იხ. უურბეული, გუნგლუზი.

უცხოფერი – all okot oö IV, 13 – სხვაგვარი: „იქმნენით, ვითარცა ნიში რამე თითოსახეთა და უცხოფერთა წვალებათაგან შემოკრებული“.

უწერელი – pareggraf oö III, 4 – დაუწერელი: „ევლტოდეთ... ესევითარსა ამასცა გმობასა და უწერელსა მომზრახობასა“.

უწესოებათ – at oso I, 5 – უადგილობა: „უკუეთუ თანაარს არს მამისა ქრისტე ერთოთა მით შეზავებულითა ბუნებითა, მამავცა სადმე შეზავებულვე იყოს და თანაარს ჭორცთა, რომლისა-ქსე მხოლოდ მოგონებადცა უწესოება არს და ადსავსე ყოვლითავე გმობითა“. V, 1: „ისმინეთ სიტყუად უცომოსათვისცა, მეხუთედ თავად ჩუენ მიერ წარმოცემული ქსე თქუენ-და, რამეთუ გუნებავს ამიერითგან თქუენ მიერ ქმნილისა ცოომილებისა მხილებამ და უწესოებასა მის საქმისასა უწყებაო“.

უწყება – epiestamai I, 20 – შეტყობინება: „ესრეთ უკუე თჟო იგი დიდი გრიგოლიცა წესთა ამათ დღესასწაულთასა განკყოფს და თჟოოეულისა ქამსა და ადგილსა ყოვლად სიბრძნით მაუწყებს ჩუენ“.

უწყებათ – gnwrixw V, 1 – გაგებინება, შეტყობინება: „გუნებავს ამიერითგან თქუენ მიერ ქმნილისა ცოომილებისა მხილებამ და უწესოებასა მის საქმისასა უწყებაო“.

უხილავი – aþrat o~ I, 9: „აგებული ეგო აგებულად და აუგებელი – აუგებელად, მოკუდავი – მოკუდავად და უკუდავი – უკუდავად, გარეშეწერილი – გარეშეწერილად და გარეშეუწერელი – გარეშეუწერელად, ხილული – ხილულად და უხილავი – უხილავად“.

უხრწნელი – akranto~ V, 3 – შეუბლალავი, წმინდა – „რამეთუ ნათელსა შინა მაღლისასა მავალნი პურსა ჭამენ, ჭორცსა ქრისტესსა და წელისა თანა სუმენ უხრწნელსა სისხლსა მისსა“. V, 4: „სისხლისაცა მისისა ცხოველისა და მჯურვალისა მსუმელნი მის თანა გარდმოდინებულითურ წელით უხრწნელისაგან გუერდისა მისისა განვწმდებით ყოვლისაგან ცოდვისა“.

უგორცო – aþwmato~ I, 10 – სხეულის არ მქონე: „ვითარ ვნებულცა იყოს ღმერთი, ვინაოთგან უგორცო არს?“ aþarko~ I, 14: „უგორცო ჭორციელ იქმნების“.

8

კდრა – uþra IV, 17 – პიდრა, მითოლოგიური ცხოველი: „რომელთა-

გან შერეულნი ზღაპრობათა შინა წარმართოთასა აღწერილსა მას კდრა-
ხა მიემსგავსებით“.

გ

ფეშუება – ifsthami V,3 – სიბნელეში ხელის ცეცება: „უპუთუ ჯერეთ
უცომოსა შესწირავთ, ცხად არს, ვითარმედ აჩრდილსავე შინა ძეელისა
შჯულისასა ეყეშუებით მერმეცა და ტრაპეზსა ჰურიაებრსა შქამთ“.

ფილოსოფოსობა – filosofew I,14 – სიბრძნისმოყვარეობა: „მხოლოდ
ქრისტეს შობისათვეს ოდენ სიტყუამადლობით ფილოსოფოსობს და არცა
ერთსა რას რაოთურთით მოიჯენებს ნათლისდებისათვეს“. IV,11: „რამეთუ
უსულოდ არს უცომოდ და მკუდარ, რომლისათვეს უგრცელესადრე ამისსა
შემდგომსა სიტყუასა შინა ვიფილოსოფოსობოთ“.

ფილოსოფოსობად – filosof ijl II,3 – სიბრძნისმოყვარეობა: „მოვედით
და მამისა და ღმრთისმეტყუელისა გრიგოლისი საღმრთოდსა ნათლისდე-
ბისათვეს ფილოსოფოსობად ვისმინოთ“.

ფსალმუნი – wjh IV,7: „მეცხრესა მას გალობასა ღმრთისმშობელი-
სასა სხეუათა მათ რვათა ფსალმუნთა თანა გალობათა თქუენთასა არა
შეპროავთ“.

ქ

ქადაგება – dogmatizw III,4: „ვითარცა ღმრთისმოძაგებულმან ნესტორ
ქადაგა“.

ქებად – egkwmia II,20: „ვითარცა ერთსა დიდთა მამათა და მოწამეთა-
განსა პატივ-უსცემთ და საჯენებელსა მისსა წლითი-წლად ქებით ვდღუ-
სასწაულობოთ“.

ქებისმეტყუელებად – almonogia III,3 – ქების წარმოთქმა: „ამის ვიდრე-
მე სამწმიდისა ქებისმეტყუელებისა სარწმუნოებით მგალობელი ეპლუ-
სიად ღმრთისად ... იტყვას“.

ქუეყანიერი – afrogewqeijka IV,19 – მიწიერი, ამქვეყნიური: „იგინი]...
არცა ერთსა რას განსუენებასა ქუეყანიერსა არსებისა მათისათვეს მოი-
პოებენ“.

ქუნჯითი – shesamo II,13 – მცენარე, ზეთის სახეობა: „რომელი მიპრო-
ნი გეცხების, ნათელს-იდებდეთ რაო, ბეჭდად სულისა წმიდისა? არა ქუნ-
ჯითისა ზეთსა იცხებო-ა ნათელდებულნი?“

ქცევა – trophwII,4; II,2 – ცვალებადობა: „ჩუენებავ პნებავს..., ვითარ-
გდ, ვითარცა ორნი ბუნებანი მისნი შემდგომად შეერთებისა ჰმარხავს

თითოეული მათგანი თვისსა და ბუნებითსა განყოფილებასა და ქცევას არა მიუღებიერ“.

ქცეულებათ – metabol hvIII,1 – ცვალებადობა: „აპა, ეგერა ვყავთ ორთა ქრისტეს ბუნებათათვის... დადათუ შეურევნელად შეიუროებიან და ურთიერთას დაეტევიან ბუნებანი და არასადა მიიღებენ ცვალებასა ანუ ქცეულებასა, რომლისათვის აღირიცხუვიანცა“.

¶

ღმერთმამაკაცებრი – qeandrikhvI,16 – ღმერთკაცობრივი: „დდეს მე შობილად ჰქეადაგებ... მას ქრისტესა, რომლისა საიდუმლო ნაოლისდებისა მისისად ყოფადოთა ჟამთა, შემდგომად რვადღითისა მის წინადაცუეოთისა და ოცდათოთა წელიწადთა ღმერთმამაკაცებრითა ჰასაკითა წარვლისა, სრულ-იქმნების“.

ღმერთმთავრობითი – QearcikhvIII,2 – საღვთო განგებულებითი: „ერთობითა უფლებისამათა ერთსა ღმერთმთავრობითისა სამებისა არსებასა და მეუფებასა გუაუწყებენ“.

ღმრთებათ – qeoth~ I,8 – საღვთოჯ ბუნება: „სხუა ქრისტე არცა არს, არცა ქმნილ არს, არცა ოდეს იქმნეს სხუა, ღმრთებისაგან და კაცებისა, რამეთუ ღმრთებასა შინა და კაცებასა – ღმერთი სრული არს იგივე და აცი სრული“.

ღმრთივთქუმული – Qeof rasto~ I,13 – ღვთისგან მეტყველი: „და უკუთუ გნებავს, თუ ღმრთივთქუმულთა სიტყუათა მისთა მიერ შევისწავოთ განყოფილებად ამათ დღესასწაულოთავ“.

ღმრთივსულიერი – Qeopneustox~ II,1: „აწინდევლისა მიერ სიტყვასა მეორესა ძეგლსა აღვიწერო თქუნ, კუალადცა გულსმოდგინენი ჩუენებად მაევითარისა მის ღმრთივსულიერისა მამისა სიტყუათაგან“.

ღმრთისგამოჩინებათ – qeof ania II,10; I,13 – მაცხოვრის შობა: „შობავ ვიდრემე ქრისტესი ღმრთისგამოჩინებად სახელ-იღების ღმრთისმეტყუელისა მამისა მიერ, ხოლო ნაოლისდებად – ნაოლვად. და სხუა არს ძალი, რომელსა ცხად-ჰყოფს ღმრთისგამოჩინებად და სხუა, რომელსა მოასწავებს ნაოლვად“ I,13: „რამეთუ იტყვს: „ხოლო აწ ღმრთისგამოჩინება – დღესასწაული, რამეთუ გამოუჩნდა ღმერთი კაცოა შობისა მიერ“.

ღმრთისმოძაგებული – qehlat~ III,4 – ღვთისგან უარყოფილი, ღვთისგან მოძაგებული: „ვითარცა ღმრთისმოძაგებულმან ნესტორ ქადაგა“.

ღმრთისმსახურებათ – qeosebeia II, 26: „ყოველი ვიდრემე სოფელი... ყოვლითა ღმრთისმსახურებითა და კეთილმსახურებითა სავსე არს“.

ღმრთისწინააღმდგომობად – αντιφεο~ I,10 – ღვთისაღმი წინააღმდეგობის გაწევა: „საონო ყოფად მამისად მოვლინება-ყოფად პგონე ... და ვითარცა დასაბამსა, პატივ-სცემს უქამოსა და არა საგონებელყოფისათვეს ღმრთისწინააღმდგომობისა“.

¶

ყენებად – εἰμροδων V,12 – შეცერხება, გაჩერება: „არცა პურსა უცომოდ იტყოდის, არცა უცომოსა – პურად, და თუ არა, რად ყენებად იყო მახარებელთათვეს თქემისად, ვითარმედ: მოიღო უფალმან უცომოდ, აკურთხა, განტეხა და მისცა მოწაფეოა?“

ყვანებული – ἀξόμενο~ II, 23 – წაყვანილი, წარმართებული: „ერთი გუამი არს ქრისტეს ღმრთისად... კლეისიად... ერთისა მის თავისა თვისისა, ქრისტეს მიერ ყვანებული“.

ყოველი სოფელი – οἰκουμενή II,25 – ქვეყნიერება, სამყარო: „ყოველი ხოველი, რომელიცა ხუთოა ამათ ზემოოქემულოა დიდოა საყდაროა მიერ იმდელომთავრების და მოძღურებისა მათისა მიერ განისწავლების, თანაშეტყუებული სოფლებისა თანა სომეხთავსა, ზღუად რადმე იხილვების დიდად ნაღუარევისა მწყურნებოა მიმართ ანუ ცად, ზესთაბრწყინვალედ წერტილისა მიმართ ქუეყანისა“.

ყოველადსრულებად – οἱ ὅκληρο~ V,14 – სრულქმილება: „მოვიხუნეთ... მერმესა საუკუნესა უცხადესადრე და ყოველადსრულებით“.

ყოველადსრული – αὐτὸτε εἴ~ V,3 – ყოველად დასრულებული: „ხოლო უცომოდ არა პურ არს, რამეთუ არა უნაკლულო, არცა ყოველადსრულ არს, არამედ ნაკლულ, კერძოსრულ და მოქენე განმასრულებელობასა პურის ცომისასა“.

ყოველადუხრწნელი – παναγno~ I,10 სრულიად უბიწო: „ვის ძალ-უც... თანა-განმშტკუალოს ვინმე ყოველადუხრწნელთა ჭორცთა შინა ღმრთისმშობელისათა დაწერილიცა სიტყუად ღმრთისად“.

ყოველისამპურობელი – pantokrator IV,12: „გმადლობ შენ, ღმერთო, ყოველისამპურობელო!“

ყოფადი უამი – μελλον I,16 – მომავალი დრო: „დღეს მე შობილად ვქადაგებ მას ქრისტესა, რომლისა საიდუმლო ნათლისდებისა მისისად ყოფადთა უამთა, შემდგომად რგადდითისა მის წინადაცუეთისა და თცდა-ათთა წელიწადთა ღმერთმამაკაცებრითა პასაკითა წარვლისა, სრული იქმნების“.

ჟუედრებად – το; οφειδo~ IV, 6 – საყვედური: „ესრეთ მიყო მე დღეთა,

რომელთა მოხედვა-ყო მოსპობად უუძღრებად ჩემი კაცოაგან“.

უუძღრებული – eękruf iə~ V,3 – ცხელ ნაცარში გამომცხარი პური: „ვინცა ვინ უცომოსა უუძღრებულად სახელ-სდვას, რომელი-იგი ელია სოხოა ოდესმე სარეფოკლსა... არა სცოქს ჯეროვნისაგან“.

გ

შეერთება – ehwesi~ I,8 – აქ: ქრისტეს ჰიპოსტასში ორი ბუნების შეერთება: „ორთა სრულთა ბუნებათაგან, საღმრთოვასა და კაცობრივისა, იქმნა მის შორისი შეერთება, არა შერწყუმით ანუ შერევნით ანუ აღზავებით“. I,7: „უწინარეს შეერთებისა ერთითა ბუნებითა იყო ქრისტე, ყოვლით კერძო ცხად არს, ხოლო შემდგომად შეერთებისა თრითა იცნობა“..

შეერთებული – ehwqeisi~ I,8 – „ორთა ბუნებათაცა, ცხოვლად დაცვულთა მის შორის შემდგომად შეერთებისა, გილირს თქუენ რწმუნებად არა თვალსაგან და განყოფილებით დასხმულთა თითოეულად, არამედ ურთიერთას შეერთებულთა ერთსა შინა შეზავებულსა გუამსა მისსა“. ehwqeisi~ sað I,19: „შეისწავენ ბუნებანიცა ორნი ქრისტესა ზედა, სხუად და სხუა, ურთიერთას შემოკრებულნი და გუამოვნებით შეერთებულნი ერთსა და მასვე ქრისტესა შინა“.

შეზავებული – sunqetə~ I,4 – შედგენილი, შერწყმული: „შეზავებული ბუნებად, ვითარცა საღმრთოთა მამათა შორის ღმრთისმეტყუელნი იტყვან, არცა ერთისა, რომელთაგან შეზავებულ იქმნა, შესაძლებელ არს თანაარს ყოფად, ვითარცა სხუათაგან სხუად შესრულებული, ვითარ-იგი გუამიცა, ოთხთა ნივთოთაგან შეზავებული, სხუათაგან სხუად იცნობა ჩუენ კაცოად“. I,5: „უგუეოუ თქუენებრ ერთისა შეზავებულისა ბუნებისად იქმნა ქრისტე შემდგომად შეერთებისა, სიმარტივისაგან ბუნებისა იქცა შეზავებულად და არცალა მამისა, ბუნებით მარტივისა, თანაარს არს, არცა დედისა“. Koruf oumeni~ IV,17: „ზღაპრობათა შინა წარმართოთასა აღწერილსა მას ჟდრასა მიემსგავსებით მრავალთაგისა წვალებისა, თითოსა-ხეთა წვალებათაგან შეზავებულისა, ქონებითა“.

შეზავებული გუამი – mia აფისტასი~ sunqeth I,19 – ქრისტეს ერთი შედგენილი ჰიპოსტასი: „ერთად შეზავებულად გუამად, ორთა ბუნებათაგან მის შორის შესრულებულად, უწყოდე შეერთებად მისი, განუყოფელი და შეურევნელი“.

შემდგომობა – akol ouqia II,10 – თანმიმდევრობა: „ვინავთგან ბრძენ ხართ, აგრძნობთ სიტყუათაგან ღმრთისმეტყუელისა ამის მამისათა ბუნებასა ჭეშმარიტებისასა და გულისტმა-პყოფთ შემდგომობასა საქმეთა-

სა“.

შემზადებავ – kat askeuhvII,14 – მომზადება, შექმნა: „მიპრონსა ზედა ქმნილი საიდუმლო უწყით და მას ზედა წარსაოქუმელსა ლოცვასა მეცნიერ ხართ და საიდუმლოდ შემზადებასა მისსა წლითი-წლად სრულ-ჰყოფო“. II,23 – წყობა, აგებულება: „აწ უკუმ უკუმოუ ესევითარი შემზადებავ აქუს გუამსა კაცობრივსა, განვიხილოთ და ესევითარისავე ქონებად ვპოვოთ საცნაურისავცა და საღმროოვსა შემზადებისა და გუამისა ქრისტესისაცა“.

შემრეველობითი – sugcutikov I,1 – აღრევითი: „შემრეველობითისა თორთა ბუნებათა ქრისტესთავსა მადიდებლობისა, მგმობრისა მის წვალებისა სომეხთავსა... ვინებე... განქიქებავ“.

შემსგავსებავ – ahal ogo~ II,11 – შეფარდება, შესაბამისობა: „რად არა... თკსისაებრ ჟამისა და საქმეთა შემსგავსებისა მოართუამთ დღესასწაულსა?“

შემსგავსებული – ahal ogo~ I,19-20 – შესაბამისი, შესატყვისი: „დაღა-თუ ერთყოფავცა ვთქუათ დღესასწაულთა შობისა და ნაოლისღებისავ, არამედ განყოფილად ვხედავთ მათ, წესითა და ადგილითა, დღითა და პატივითა, ჟამითაცა და რიცხვთა სამართლად აღრიცხულთა, რომლისა-თკსცა თკთოეულსა მათგანსა თკსა შინა დღესა და ადგილსა და ჟამსა შემსგავსებულსა პატივსა მედღესასწაულეობით მიუხდავთ“.

შემწე – ahtiropoioumeno~ IV,7: „ამას მიპმადლებო... მტერსა ღმრთისმ-შობელისასა ნისტორს და შჯულთა მისთა შემწე ექმნებით“.

შემწირველი – proskomizwn IV,11: „აწ უკუე თქუენ... არცა ცომოანისა პურისა შემწირველნი, არამედ... უცომოვსა მჯმარებელნი შეერთებასა შინა, ცხად-არს კუალად, ვითარმედ საქმით პქადაგებო უსულოდ აღმსა-არებელობასა საუფლოთა ჭორცოასა“.

შენაწევრებავ – sunaf ei@ II,24 – შეერთება: „უცხონი ხართ ქრისტეს გალესიისა გუამისა შენაწევრებისაგან.“

შენაწევრებული – sunarmol ogoumeno~ II,23: „ერთი გუამი არს ქრისტეს ღმრთისავ მორწმუნეთა ეკლესიავ და ვითარცა ასოთა რაომე, თითოსახე-თა წარმართოთა მიერ შენაწევრებული და ვითარცა ხუთოთა საგრძნობელ-თა, დიდთა ამათ საყდართა მიერ განგებული“.

შენაწევრებულებავ – sunarmol ogoumeno~ II,23 – შეერთება: „გუამსა შინა კაცისასა იხილვების თითოსახეთა ასოთამიერი შენაწევრებულებად და ხუთოთა საცნობელოთამიერითა მართებითა ერთისა თავისა ქუეშე დაწესებულობავ“.

შენივთებული – sugkeimenon IV,19 – გაერთიანებული, შეხლართული: „ამათ უკუე და ესევითართა წვალებათაგან, ვითარ-ესე მოგზაურობამან სიტყვამან გამოაჩინა, შენივთებულისა წვალებისა მქონებელთავ თქუენი, ვინ კეთილგრინიერმან და გულისსიტყვასა უფალმან სიტყვასა რაისმე ღირს-ყოს მარხვავ?“

შერაცხვა – hēteisqai IV,18 – გამოცხადება, ცნობა: „გაქუს... თეოდორიონისგან ლიტონად კაცად შერაცხვად უფლისად“. იხ. ოქუმა.

შერევნა – sugcusi~ I,8 – ონააღრევა: „ორთა სრულთა ბუნებათაგან, საღმრთოსა და კაცობრივისა, იქმნა მის შორისი შეერთება, არა შერწყუმით ანუ შერევნით ანუ აღზავებით, ვითარცა დიოსკოროს და სევეროს წარპრევენ, არცა პირებით და ოჯსებით ანუ პატივისმცემელობით“.

შერწყუმა / შერწყუმა – mignuw II,10: „რაისათვეს შობასა, განყოფილსა ნათლისდებისაგან, ერთად დღესასწაულად და კრებად იტყვო თრთავე და შეარწყუმამ შეურწყუმელთა?“ mik~ I,9: „ესე უკუე ახალი და გამოუთქმელი შეერთებად და შერწყუმად ღმრთისმეტყუელსაცა გრიგოლის დაუპრდა რავ, განცპრებით ოქუა: „ჭ, შერწყუმად ახალი, ჭ, შეზავებად საკპრველი“. kat; f urmon I,8: „ორთა სრულთა ბუნებათაგან, საღმრთოსა და კაცობრივისა, იქმნა მისშორისი შეერთებად, არა შერწყუმით ანუ შერევნით ანუ აღზავებით“.

შესაკრებელი – sunedrion II,25 – საკრებულო: „ჩუენ... მართლმადიდებელთაგან გამოკუეთილ ხართ, ბოროტი იგი შესაკრებელი ნაცვალად ღმრთისა ეკლესიობისა... განცხადებულ მტერ ჭეშმარიტებისა ქმნითა“.

შესატყვი – ephesw~ I,21 – შესაბამისი: „ამ უკუე ამაონი მეცნიერნი ჩუენ და ყოველი ეკლესია ქრისტესი, სწავლული განყოფილებასა ქრისტეს დღესასწაულთასა და ოურაოდნი არს შორის თრთასავე, თითოეულსა თუსისაებრ დღისა და ჟამისა და შესატყვისად რომლისავე დღესასაწაულისად წლითო-წლად დღესასწაულობს“.

შესწავება – shmasia II,6 – მნიშვნელობა, ნიშანი: „ვინავცა ამის მიზეზისათვს და შესწავებასაცა შესცვლის სახელთასა და „ქრისტე იშვებისო“, ოქუა მუნ“.

შესწავებულება – shmasia II,4 – ნიშნეულობა: „რომლითა სახითა შესცვალებს შესწავებულებასა სახელთასა დღესასწაულთა ამათ შინა მედღესასწაულექმნილი და ქრისტეს შობასა ვიდრევე „ქრისტე იშვებისო“ იტყვს, ხოლო ნათელთა დღესა – „ბუალად იესუ ჩემი“.

შესხმა – eikwnion IV,19 – ქება, ხოტბა: „მარხვავ და ჭორცთა ძვრისხილგავ და განკრძალული ცხორებავ მაშინ სარგებელ არიან და საქა-

ბელ და დირს შეხემისა, რაჟამს სახარებისაებრ იყოს“.

შეტყუება – dial egomai IV,20 – შესიტყვება, ურთიერთობა: „ისწავეთ ქმნავ კეთილისათ, გამოიძიეთ მშჯავრი მართლმადიდებლობისათ და მოქ- დით და შევიტყუებო, – იტყვს უფალი“.

შეტყუებათ – hlyhf იყ V,11 – შეთანხება, განჩინება: „ჰურიათა, ვითარცა წარმწყმედელთა საპასექოვასა შეტყუებისათა, საშჯელთა მიერ ღმრთისა- თა არა-ქმნითა მის სასწაულისათთა, შემდგომად საუფლოვასა და ფლვისა მიმწერსა პარასკევისათა გარეგან შჯულისა ჭამეს უცომოვ“.

შეუმსგავსებელი – ajnakofoouqo~ V,9 – შეუსაბამო: „არა გრცხუენის-ა და უჯერებელთა მოგონებათათუს და ბუნებისა შეუმსგავსებელთა საქმე- თა?“

შეუნანებელი – ajmet amet ht o~ IV, 13 – სინანულის გარეშე: „ვინ უკუე არა სტიროდის წარწყმედასა თქუენსა შეუნანებელად... და დგრო- მითა თქუენითა?“

შეურევნებელი – afusgcuto~ I,8: „ვიტყვთ... ვითარცა ურთიერთას საკრ- ველად და ჰეშმარიტებით შეერთებულთა ერთსა შინა შეზავებულსა გუა- მსა მისა ღმრთისასა და შეურევნებელად და მცველთა არსებითთა თუთება- თა და განცოცილებათა მათთასა“.

შეურწყუმებელი – afnikto~ II,10: „აწ უკუე რადსათუს შობასა, განყოფილ- სა ნათლისღებისაგან, ერთად დღესასწაულად და კრებად იტყვთ თრთაგვ და შეარწყუამო შეურწყუმებელთა და შეკრევთ შერევნისა მიმოუალველ- ყოფად არა შესაძლებელთა?“

შეუტყუებელი – om. V,1 – შეუსაბამო: „გუნებავს... უწესოებისა მის საქმისასა უწყებად და ვითარცა უსამართლოსა მსხუერპლად ახლისა აღოქუმისასა და შეუტყუებელსა, მორწმუნეთასა შორის თქუენსა განქი- ქებად“.

შეცვალებათ – met abol hv V,4 – შეცვლა: „რომლისა მჭამელნი ჩუენ სულისა წმიდისამიერითა შეცვალებითა პურისათთა გორცად ქრისტესა ცხოველ ვიქმნებით მის მიერ, ვითარცა ცხოველისა და განლმრთობილისა გორცისა მჭამელნი“.

შეცვლა – enjal at tw II,6: „ვინაოცა ამის მიზეზისათუს და შესწავებასა- ცა შეცვლის სახელთასა და „ქრისტე იშვებისო“, თქვა მუნ“.

შეწირვა – met eew V,3: „უკუეთუ ჯერეთ უცომოსა შესწირავთ, ცხად არს, ვითარმედ აჩრდილსავე შინა ძუელისა შჯულისასა ეფეშუებით“. იხ. მოდება.

შეწირვათ – proskomizein V,7: „უწყით, ვითარმედ... მოციქულთა მის-

თაგან ჭამად გინა შეწირვად უცომოდესად არა მიგიღებიეს“.

შეწირული – proferomeno~ IV,7: „საიდუმლოდ შეწირული იგი პური არა შემზედელისაგან ჟამსა, რომელსა ცომად იზილებოდის და პურად შექმნილი შეიცხობოდის, მაშინ წმიდა იქმნების..., არამედ აღმოკუეთასა შინა ქმნილისა მის ლოცვისა და საიდუმლოთა მიერ“.

შეხებად – af hn II,22: „უწყით სახედველისა ყოფად მას შინა და სასმე-ნელისა, საყნოსელისა და გემოვსხილვისა და შეხებისად“.

შიშუელი – gumpno~ I,6 აქ: მხოლოდ: „ხოლო უკუკოუ ერობუნებაობისა მეტყუელნი ქრისტესოჯს, მარტივად იტყვთ მას, უეჭუელად ანუ შიშულად ღმერთად აღიარებო და საოცრად შეკრაცხო განკაცებასა, ანუ ლიტონად კაცად, ცნობავნებულისა ნესტორისებრ.“

შობაა – gennhisi~ I,13 – შობა, დაბადება: „ორთა მათცა დღესასწაულ-თა ქრისტესთა, თუ-თუსად აღსრულებულთა ყოვლისა მიერ ეკლესიისა მორწმუნეთავსა, ვიტყვ უკუ შობისა მისისა და ნათლისდებისასა“ II,9: „ვინავცა სხუა არს საიდუმლო ქრისტეს შობისად და სხუა ნათლის-დებისავ..., სხუა დედობრივისა შობისა საიდუმლო და სხუა არს ემბა-ზისად“. კუჩი~ I,18: „ამ შეიწყნარე ჩემდად შობად და წინა-პკროვებოდე“.

შობადი – tiktomeno~ II,3: „ქრისტე ღმრთებითა და კაცებითა სრული, ერთსა ვიდრემე დღესა დღესასწაულისა მისისასა შობილი და მარადის შობადი ჩუენ შორის“.

შობილი – gennhqeis~ II,6: „შობილი ქრისტე და ნათელდებული იესუ მაცხოვარი არს ერისა თუსისავ, ვითარცა წერილ არს, მაცხოვნებული და გამომჯსნელი მათი ცოდვათა მათოაგან“. IV,3: „ღმრთისა სიტყუავ]... იშვა, მყის თანად მუცლადღებული და შობილი და ნათელდებული იორდანესა შინა იოვანესგან“.

შჯულბილწი – aijscrodogmatisth~ IV,17 – ბილწი სარწმუნოების მქონე: „არცა ბოროტსა მას და შჯულბილწსა პატივ-ვსცემო ნიკოლაო-ზეს“.

შჯულისდებავ – nomoqesia V,9 – რჯულდება: „უკუკოუ გნებავს, სა-რწმუნო ქმნისათუ წარმოოქმულთავსა ისმინეთ მოსესცა შჯულისდე-ბისაო, თუ რავ შჯულ-უდვა პასექისა და უცომოთათუს“. dogma IV,15: „უფროვსდა ამას შინა ვიმარხავთ შჯულისდებასა მოციქულთასა“.

შჯულისმეცნიერი – nomikoi~ V,10 – კანონომცოდნე: „სამთა ნივთოა მიერ პყოფეს პურიანი პასექისა... და სამთა მოწამეთა მიერ... მოწამენი სამთი: მწიგნობარნი, შჯულისმეცნიერნი...“.

B

ჩუյենებით შეძრწუნება – eῆapeiℓ ew IV, 14 – ხილვით, გამოცხადებით თავზარდაცემა: „დიდი მეფეცა კონსტანტინე ჩუյენებით შეაძრწუნა მან მაშინ მის მიერ სიკუდიდ-დაშჯილთა მათ სამთა კაცოათკ“.

C

ცვალებათ – trophvIII,1 – ცვალებადობა: „შეურევნელად შეიქროებიან და ურთიერთას დაეტევიან ბუნებანი და არასადა მიიღებენ ცვალებასა ანუ ქცეულებასა, რომლისაოუს აღირიცხუვიანცა.“

ცილობათ – aj̄tilogia II,23 – პაექრობა, კამათი: „ხოლო ხედავ-ა, რამე- თუ ქრისტეს ზედაცა ესრეთ იპოების, თვინიერ ყოვლისავე ცილობისა?“

ცნობა – crhmatizw I,4 – შეცნობა, შერაცხვა, აღიარება: „[ქრისტე] ვითარ-იგი გუამიცა, თოხთა ნივთოაგან შეზავებული, სხუათაგან სხუად იცნობა ჩუენ კაცოა.“

ცნობათ – f ronhma I,3 – ცნობა, ცოდნა, აღიარება: „გიგმდა უპუე თქუ- ენ, ჭ ბრძენნო სომეხთანო..., ცნობათ ქრისტესი, ვითარცა სრულად ღმე- რთად და სრულად კაცად“.

ცნობავნებული – f renoblatbhv I,6 – გონებაცომილი: „ერობუნებაობი- სა მეტყუელნი ქრისტესოუს... ანუ შიშულად ღმერთად აღიარებო და სა- თცრად შეჰრაცხო განკაცებასა, ანუ ლიტონად კაცად, ცნობავნებულისა ნესტორისებრ“. paraf rwn III,4: „დიდად სცოებით თქუენ... შემწყნარებელ- ნი თქუმად ცნობავნებულისა მის მკაწრვალისა პეტრეს შემატებასა“.

ცომოანი პური – aktion IV,11 – საფუარიანი პური: „აწ უპუე თქუენ... არცა ცომოანისა პურისა შემწირველნი... საქმით ჰქადაგებო უსულოდ აღმსაარებელობასა საუფლოთა ჭორცოასა“.

ცხადყოფა – shmainw II,10 – მინიშნება: „სხუა არს ძალი, რომელსა ცხად-ჸყოფს ღმრთისგამოჩინებად და სხუა, რომელსა მოასწავებს ნაოლ- ვად“.

ცხადად მწერალი – fanerwō graf eu& V,6 – არაალეგორიულად მწე- რალი: „ვინაო უპუე გაქუს თქუენ მოცემაო ამისისა ქმნისავ? მოციქულოთ- გან-ა? არა, არასადა უთქეამს თავსა მოციქულოთასა, არცა მოუცემიეს ესე ღმრთისა ეკლესიისადა ცხადად ანუ უსაიდუმლოესად მწერალთა“.

ცხოველსმყოფელობითი – zw̄tikot V,13: „ქრისტეს გორცი], რომელი- იგი არს პური ზეცისა ცხოველსმყოფელობითი და ცხორებისამიმცემე- ლობითი მჟამელთა თუსთავ სახითა ურთიერთასმიმცემელობისადთა“.

ცხოვლად დაცვათ – sw̄kesqai I,19 – სრულად შენარჩუნება: „თითოეუ-

ლისაცა აწ მოგვიანებულთა ამათ დღესასწაულთაგანისა ცხოვლად და-
ცასა ვქადაგებო თჯისა სიტყვა და ადგილისა და ჟამისასა, ვითარცა
მეორისაგან განყოფილისა და შეურევნელისა“.

ცხორებად – zwiviV,19 – ცხოვრება: „რამეთუ უკუეთუ დირსად სიტყუ-
სა შევრაცხო ცხორებასა თქუენსა, რომელი მარხვითა და ყოვლითავე
ძვრისხილვითა განლიგებულად გაქუს თჯიერ მართლმადიდებლობისა,
ღირს-ვყოთ სადმე სიტყვა და ეშმაკიაცა ცხორებად, უკუეთუ ცხორებად
ჯერ-არს წილებად მკუდარქმნილისა მის და დაბნელებულისა ცხორები-
სად უშრეტობასა შინა ცეცხლისასა“ IV,20: „უკუეთუ წინააღმდეგებოდის
სიტყუად და სარწმუნოებად ცხორებასა, არარად საწმარ არიან, დაღათუ
საკრველებათაცა მოქმედებად მიიწინენ“.

ცხრომაა – afroasiatō V,10 – მოვარის მოკლება: „რომელნი ... წყლი-
თა სავსისა რავსმე რყევით ძრულისა ჭურჭლისა მიერ ზედამიწევნით
შეისწავებდეს ცხრომასა მოვარისასა“.

ბ

ძალი – dunami~ I,18 – არსი: „იყავნ ზოგადი კრებად ზეცისა და ქუეყა-
ნისა ძალთად“ III,4 – პიპოსტასური ძალა, იგივე ლმერო: „ძე. ერთი წმი-
დისა სამებისად, ძლიერი და მამისა გუამოვნად ძალად სახელდებული“.
II,10 – აზრი, მნიშვნელობა: „სხუავ არს ძალი, რომელსა ცხად-ჰყოფს დმრ-
თისგამოჩინებად და სხუავ, რომელსა მოასწავებს ნაოლვად“.

ძეგლი – oīilia II,1 – ნაწარმოები, თხზულება: „მეორესა ძეგლსა ალ-
გიწერო თქუენ“.

ძრისხილვაა – kakopatraeia IV,20; II,5 – შეჭირვება: „რამეთუ მარხვად
და ჭორცოა ძრისხილვად და განკრძალული ცხორებად მაშინ სარგებელ
არიან და საქებელ და ღირს შესხმისა, რაჟამს სახარებისაებრ იყოს“.

ძღუანვილი – ოქomeno II,23 – წარმართული, ნაწინამდღვრები: „თი-
თოვეულთა ადგილთა ეპისკოპოსნი განგებულ იქმნებიან... მის მიერ ძღუ-
ანვილნი“.

ც

წარგლად – periōdo~ I,16 – დროის გასვლა, პერიოდი: „მას ქრისტე-
სა, რომლისა საიდუმლო ნაოლისდებისა მისისად ყოფადთა ჟამთა, შე-
მდგომად რვადღითისა მის წინადაცუეთისა და ოცდაათთა წელიწადთა
დმერთმამაკაცებრითა ჰასაკითა წარგლისა, სრულ-იქმნების“.

წარმართი – ephno~ II,23 – ეთნოსი: „კოვენი ასონი მორწმუნეთა წარ-

მართოანი და ტომებნი მათნი... განგებულ იქმნებიან დმრთივშეენიერად“.

V,5 – წარმართი: „სახელი დმრთისად წარმართო შორის იგმობის“. II,17:

„ესე უპუ ყოველნი, შემდგომად ქადაგებისა სიტყვა მის ყოველთა შორის წარმართო, შეკრძეს ერთპამად მორწმუნეთა თანა ანტიოქიას“. El-lhn IV,17 – ბერძენი: „რომელთაგან შერეულნი ზღაპრობათა შინა წარმართოასა აღწერილსა მას კდრასა მიემსგავსებით მრავალთავისა წვალებისა“.

წარმოსაჩინებელი – eīnf asci~ IV,2 – მტკიცებულება: „რომელთა პგალობთ და პყოფო წარმოსაჩინებელად... სხუათაცა მრავალთა წვალებათა“.

წარწყმედავ – ოპვτ. eia IV,13 – დაღუპვა: „ვინ უპუ არა სტიროდის წარწყმედასა თქუენსა?“

წერტილი – kentron II,25 – ცენტრი: „ყოველი სოფელი... ზღუად რადმეინილვების დიდად ნაღუარევისა მწყურნებთა მიმართ ანუ ცად, ზესოაბრწყინვალედ, წერტილისა მიმართ, ქუევანისა“.

წესი – takis I,20 – რიგი, მიმდევრობა: „ესრეთ უპუ თუ იგი დიდი გრიგოლიცა წესთა ამათ დღესასწაულთასა განკუოფს და თუთოეულისა ჟამსა და ადგილსა ყოვლად სიბრძნით მაუწყებს ჩუენ“. II,9: „სხუად წესი არს მისი და სხუად – ამისი; სხუად დედობრივისა შობისა საიდუმლოდ და სხუად არს ემბაზისად“. tropo~ I,19 – ხასიათი, ჩვეულება: „განყოფილად ვახედავთ მათ წესითა და ადგილითა, დღითა და პატივითა“.

წვალებავ – aīfeseti~ IV,1 – ერესი: „მოედით უპუ და ზღჭხლდებითისათვეს საცოურისა და წვალებისა... ვოქუათ რამე მცირედი“.

წვალებისმთავარი – aīfesiariaco~ IV,4-6 – ერესიარქი, ერესის საფუძველდამდები: „განცხადებულსა უშჯულოებასა შინა ხართ თანამოწამექმნილნი ზემოოქუმულთა მათ წვალებისმთავართანი“.

წინააღმდეგომი – eīphant i-th~ I,14 – საწინააღმდეგო: „და ერთად ორთაგან წინააღმდეგომთა გამოჩინებულმან გუამითა ქუეყანასა ზედა ქალწულისაგან შობისა მიერ, დაიკარგა ჩუენ შორის“.

წინადაღებავ – proqesi~ III,3 – ვითარება, მდგომარეობა: „რამეოუ „რომლისაგანი“ და „რომლისამიერი“ და „რომლისაშორისი“ არა ბუნებათა განკუეთენ, რამეოუ არამცა იცვალებოდეს წინადაღებანი ესე ანუ წესი სახელთანი, არამედ დასსახვენ ერთისა და შეურევნელისა ბუნებისა თუთოებათა“.

წიფება – eīf qanw V,7 – მიღწევა, მიწვდომა: „ქრისტე, დმერთი ჩუენი, ჟამსა გნებისა მისისასა ეწიფა ჭამასა უცომოთასა“.

წოდება – kalew IV, 16 – მოწოდება, მიწვევა: „რომელნიცა იწოდნენ
სიყუარულსა, წმიდათათვეს ქმნილსა, და არა მივიღენ, შეწუენებულ იყა-
ვნ!“

¶

ჭეშმარიტებად – აქ ჩეია II,16: „უაუეოუ გნებავს, მოხედეთ სიტყუასა
ჭეშმარიტებისასა და სცნათ უმჭუელად, ოუ ვითარ გამოგიკუეთიან თავნი
კათოლიკე კკლესიისაგან!“.

ჭეშმარიტი – oħtwj- II,24 – ნამდვილი: „ამისთვეს კიდე ხართ განმგებე-
ლობისაგანცა მათისა, ვითარცა დამპალი და მკუდარქმნილი ასო ჭეშ-
მარიტისა ცხორებისა ქრისტესგან“. I,8: „არსებითსა ვიტყვო შეერთებასა,
ესე იგი არს, ჭეშმარიტსა და არა ოცნებითსა“.

❶

ხატი – eikwn II,7 – ხატი, გამოსახულება: „ოყვანის-ვსცემდეთ რავ
მათ, არა დაბადებულსა ვაჟსახურებო, ვითარ-იგი პეტებო პურიანი და
ოქუენ, არა ოყვანისმცემელნი პატიოსანთა ხატოანი“.

ხედვად – qhwrija II,8 – განჭვრეტა: „და რავთა კუალად ხედვასავე შინა
წმიდისა ამის სახელისასა დავიყოვნოთ მერმეცა, ყრმავ იშვა და მოგუეცა
ჩუენ თვალთა“

❷

გელთდასხმად – ceirotonia II,17 – სასულიერო წოდების მინიჭების
რიტუალი: „მაშინვე დაუსხნეს კანონი ეკლესიასა მორწმუნეთასა თოხე-
მეოცდახუთნი კლიმენტოსის მიერ, ლოცვანი წმიდისა უამისწირვისანი,
ნათლისდებისანი, გელთდასხმათანი, მიპრონისანი“.

გელისამპყრობელი – prostathō IV,14 – დამხმარე, შემწე: „პრწყინ-
ვალედ ვალესასწაულობოთ საგსენგბელსა მისსა, ვითარცა მკურგალისა
გელისამპყრობელისა მიმდლავრებულთავსა“.

გელმწიფებად – eikousia I,10 – ძალაუფლება: „რამეოუ საღმრთო-
ნი ძალი უფლებათა და გელმწიფებათანი ამას გალობასა უგალობენ
დმერთსა“.

გმაგანსმენილი – bebohmenoō I,1 – სახელგანოქმული: „სამართლად
შეგვირაცხე... თანამოქმედად ანუ თანამბრძოლად სიტყვსა მიყვანებაო... დი-
დისაცა და გმაგანსმენილისა გრიგოლისი“.

გორცი – swiħa V,2 – სხეული: „კურსა, რომელსა განვსტეხო, არა ზია-

რებად ქორცისა ქრისტესისად არს-ა? გულისგმა-ჰყავთ-ა,პური ოქუა,რო-
მელსა ვჭამო, ნაცვალსახედ ქორცისა ქრისტესისა და არა უცომოვ“?
sarx V,4: „წყალი... გარდამოწდა ლახურისა მიერ განგუმერითა ქორცია
მისთავთა“.

ქორციელ-ქმნა – sarx gignomai I,14 – ხორცშესხმა: „ქორციელ-იქმნა
მიუთხობელად და ქორცქმნილი სიტყუად კაცად სრულად იშვა მის-
გან“.

ქორციელი განგებულებად – ehsarko~ IV,4 – განხორციელება,ხორც-
შესხმა: „რომელნი-ესე ყოველნი ქორციელისა ქრისტეს განგებულებისა
უჩინომყოფელ არიან და მანენტოსის და ვალენტინოს შჯულთა მრწმუ-
ნებელად გამოგაჩენენ ოქუენ“.

გუეზად – saton V,12 – პური: „ყოველი ძუშლიცა წიგნი სხუაყოფასა
იტყვს პურისასა და სხუასა – უცომოვსასა,რამეთუ აბრაჟამის ზე გუე-
ზასა იტყვს სამთა“.

X

ჯეროვანი – telogismeno~ IV,6 – სათანადო,გონივრული: „განცხადე-
ბულსა უშჯულოებასა შინა ხართ... და არცა ჯეროვნად,არცა უწყიო,თუ
რასა იქმო“.

ჯუარცუმული – jst auroumeno~ I,11: „შემდგომად მცირედისა და მიცე-
მული იხილო და ჯუარცუმული და თანაჯუარისმცუმელი ჩემისა ცოდ-
ვისად“.

სამიებლები

1) პირთა და ეთნიკურ სახელთა

აბრაჟამი – აბრაამი, ბიბლ. მამაომთავარი V,12.

ათანასი ღმრთისმეტყველი – წმ. ათანასე ალექსანდრიელი (293-373წ). ეკლესიის დიდი მოძღვარი, არიანოზობის წინააღმდეგ თავდადებული მებრძოლი III,2.

ანდრეა – ანდრია, მოციქული II, 18.

ანიანოსი – ალექსანდრიის ეკლესიის პირველი ეპისკოპოსი II,18.

აპოლინარი – აპოლინარ ლაოდიკიელი (305/310-389), ალექსანდრიული სკოლის მონოფიზიტი დვოისმეტყველი IV,18; V,13.

არიოზი – არიანელთა წვალების ერესიარქი (IV ს.). IV,11,18.

ბასილი – წმ. ბასილი დიდი, (329-379 წწ.), კესარიის მთავარეპისკოპოსი, ერთი კაპადოკიელ მამაოაგანი III,2.

გაბრიელ ანგელოზი – ბიბლ. I,14; IV,5.

გრიგოლ სომხითარი – გრიგოლ განმანათლებული, პართელი (III-IV სს.) II,19,20; IV,14.

გრიგოლ ღვთისმეტყველი – (329-389წ), წმ. გრიგოლ ნაზიანზელი, დიდი საეკლესიო მოღვაწე და ღვთისმეტყველი, ერთი კაპადოკიელ მამაოაგანი I,1,9,10,11,13,16,17,20; II,1,11,13,16; III,2,3.

დავითი – ბიბლ. დავით წინასწარმეტყველი I,15,18; II,24,26.

დიოდორე – დიოდორე ტარსელი, (391/ 392წ.), ანტიოქიის სკოლის წარმომადგენელი, ოქონის მომფსუესტელისა და იოანე იქროპირის მასწავლებელი I,8.

დიოსკორე – ალექსანდრიის პატრიარქი, მონოფიზიტთა ერთ-ერთი ერესიარქი I,8.

ევოდოსი – ანტიოქიის ეკლესიის პირველი ეპისკოპოსი II,18.

ევტენი – ევტიქი, კონსტანტინეპოლის პატრიარქი (VII ს.), მონოფიზიტთა ერესიარქი I,3; II,9,11.

ელია – ბიბლ. წინასწარმეტყველი V,4

ელისაბედი – ბიბლ. იოანე ნათლისმცემლის დედა IV,5,6.

ეპიფანე კვიპრიელი – წმ. ეპიფანე კვიპრელი (367-403წ), ცნო-

ბილი საეკლესიო დვოისმეტყველი, კვიპროსზე სალამინის ეპისკო-
პოსი V,10.

ესაია – ბიბლ. ესაია წინასწარმეტყველი IV,10,20.

ვალენტინო // ვალენტინე – ვალენტინი (屹160წ.), ეგვიპტელი
გნოსტიკოსი, ფილოსოფოსი IV,1,4,7,18.

ვასილიძი მეგვიპტელი – სირიელი ფილოსოფოსი, გნოსტიკოსი
IV,1.

თეოდორე მომფსუესტელი – მონოფიზიტი, (350-428 წწ.), ეგზაგეტი,
პოლემისტი I,8.

თეოდოტიონი //თეოდოტო – მონოფიზიტი მოძღვარი, IV,9,11,18.

იაკობ მოციქული IV,20

იერემია – ბიბლ. იერემია წინასწარმეტყველი I,15.

იოგანე დმრთისმეტყველი – V,7.

იოგანე – იოგანე ნათლისმცემელი I,18; IV,3,5,10; V,7.

იოსიფი – ბიბლ. იოსები, მარიამის დამწინდველი IV,5.

იუდა – ბიბლ. უფლის ხორციელი მმა IV,17.

იუდა ისკარიოტელი – ბიბლ. უფლის მოციქული, რომელმაც იგი
გასცა IV,17.

ქლიმენტისი – ქლიმენტი რომაელი, Iს., ოთხმოცდახუთი კანონის
ჩამწერი II,17.

ქონსტანტინე – კონსტანტინე დიდი, IVს., ბიზანტიის იმპერატორი
IV,14.

ლინოსი – რომის ეკლესიის პირველი ეპისკოპოსი II,18

ლოთი – ბიბლ. V,11.

ლუკა მახარებელი – ბიბლ. IV,5,6,14.

მანენტისი // მანი // მანინი – მანი (屹276-277წწ.), მანიქეველობის
ფუძემდებელი IV,1,4,7,18.

მარიამი – დვოისმშობელი I,14; II,6; IV,3,4,8.

მარკოზი – მახარებელი II,18.

მოსე – წინასწარმეტყველი V,9,12.

ნესტორი – (VIIს.), კონსტანტინებოლის არქიეპისკოპოსი, ერესიარ-
ები I,6,8; III,4; IV,7,18.

ნიკოლა – მირონელთა ეპლესიის წინამძღვარი, IV ს., IV,14.

ნიკოლა // ნიკოლაოზ – ნიკოლაოს ანტიოქიელი, ნიკოლაიტების გნოსტიკური სექტის ფუძემდებელი IV,14,17.

ონისიმე – კონსტანტინეპოლის ეპლესიის პირველი ეპისკოპოსი II,18.

პავლე სამოსატელი – (III ს.) ერესიარქი IV,9,11,18.

პავლე მოციქული – II,18 ; V,2,3,4.

პეტრე – პეტრე მოციქული II,18.

პეტრე მკაწრვალი – პეტრე ფულონი, ანტიოქიის პატრიარქი, (ŷ488), მონოფიზიტთა ერესიარქი III,1; V,4.

როსტაგიოსი – არისტარგესი (III ს.), გრიგოლ განმანათლებლის ძე IV,14.

საბელიოსი – საბელიანიზმის მწვალებელობის ფუძემდებელი (III ს.), I,3; II,9,11.

სევეროსი – ანტიოქიის პატრიარქი (ŷ542 წ.), სევერიანელთა მონოფიზიტური სექტის ფუძემდებელი I,8.

ტირიდატი – ორდატ III (250-330 წ.), სომხეთის მეფე IV,14.

ასურნი – სირიელები II,19,27.

ასურნი-იაკობიკნი – სირიელი იაკობიტები III,6

ბერძენი – II,26.

მირონელთა ეპლესია – IV,14.

სომეხი – I,1,3,21; II,1,3,26; IV,სათ.,21; V სათ.,1.

პურია – I,16; II,7; V,4,7,10,11.

2) გეოგრაფიულ სახელთა

ალექსანდრია – II,18,20,23.

ანტიოქია – II,16,17,19,20,23.

ასურეთი – სირია II,19.

ბეთლემი – I,18.

გალილეა – I,20; IV,5.

ედესა – II,19.

იერუსალიმი – II,16,18,23.

კამახი – სომხეთის მიტროპოლია II,19.

კელიტეინინი – კელებინი, სომხეთის საეპისკოპოსო II,19.

კესარია – ქალაქი კაპადოკიაში II,19,20.

კლავდია – რომის პროვინცია II,18.

კონსტანტინეპოლი – II,19,20,23; IV,14.

მელიტინია – მილიტენა, სომხეთის მიტროპოლია II,19.

რომი // ჰრომი – II,18,20,23.

სამოსატი – ანტიოქიის საეპისკოპოსო II,19.

სასომხეთოვ – სომხეთი II,11; V,13.

სევასტია – სებასტია, სომხეთის მიტროპოლია II,19.

სელესპია – ანტიოქიის მიტროპოლია II,19.

ტარსუნი – ტარსი, ანტიოქიის მიტროპოლია I,19.

ბამოყენებული ლიტერატურა

აბულაძე 1982 : იღია აბულაძე, შრომები, III, თბილისი, 1982.

ბერიაშვილი 2004 : ქეთევან ბერიაშვილი, რიტორიკისა და თარგმანის თეორია და პრაქტიკა, გრიგოლ დვოისმეტყველის თხულებების ქართული თარგმანების მიხედვით, თბილისი, 2004.

ბრეგაძე 1988 : გრიგოლ ნაზიანზელის თხულებათა შემცველ ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, ხელნაწერები აღწერა, შესავალი და საძიებლები დაურთოთ თ. ბრეგაძემ, თბილისი, 1988.

იოანე დამასკელი 1976 : იოანე დამასკელი, დიალექტიკა, ქართული თარგმანების ტექსტი გამოსცა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთოთ მაია რაფაელმ, თბილისი, 1976.

კმპელიძე 1946: კორნელი კმპელიძე, ქართული აგიოგრაფიული ძეგლები (კიმენი), II, თბილისი, 1946.

კმპელიძე 1980 : კორნელი კმპელიძე, ძეგლი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, თბილისი, 1980.

ლოლაშვილი 1978 : ივანე ლოლაშვილი, არსენ იყალთოელი, თბილისი, 1978.

მახარაშვილი 1987: სოსო მახარაშვილი, ეპიფანე კვიპრელის „ოთხმეოცთა წვალებათათვე“ თხულების ქართული თარგმანი და მისი ბერძნული დედანი, მაცნე, ენისა და ლიტერატურის სერია, I, თბილისი, 1987.

მახარაშვილი 2002 : სოსო მახარაშვილი, თეოფილე ხუცესმონაზონი (შემქმედებითი პორტრეტი), თბილისი, 2002.

მახარაშვილი 2012: წმიდა ეპიფანე კვიპრელის „ოთხმეოცთა წვალებათათვე“, გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და საძიებლები დაურთოთ სოსო მახარაშვილმა, თბილისი, 2012.

ხუცუბიძე 1958: შალვა ხუცუბიძე, ქართული ფილოსოფიის ისტორია, II, თბილისი, 1958.

რაფაგა 1965: მაია რაფაგა, იოანე დამასკელის „დიალექტიკის“ ქართულ-სომხური ვერსიები, მაცნე, ელს, 1965, №1; №2.

რაფაგა 1986 : მაია რაფაგა, თეოფილე ხუცესმონაზონის ერთი თარგმანის შესახებ (ეპიფანე კვიპრელი თუ იოანე დამასკელი?), მაცნე, 4, 1986.

რაფაგა 1997 : მაია რაფაგა, სიმეონ ახალი დვოისმეტყველის ერთი

თხზულება ქართულ ენაზე, ისტორიულ-ფილოლოგიური ძიებანი I, თბილისი, 1997.

რაფავა, ჩიკვატია 2009 : მაია რაფავა, ნანა ჩიკვატია, სიმეონ ახალი ღვ- თისმეტყველი, – «სინანულისა მიმართ», ქრისტიანულ-არქეოგრა- ფიული ძიებანი, 2, თბილისი, 2009.

ჩიკვატია 2002 : ნანა ჩიკვატია, „დოგმატიკონის“ ხელნაწერი კრებულები (S 1463 ნუსხასთან მათი მიმართების ცხრილი), მრავალთავი, XX, თბილისი, 2002.

ძოწენიძე, დანელია 1974 : პავლეს ეპისტოლეთა ქართული ვერსიები, გა- მოსაცემად მოამზადეს ქეთევან ძოწენიძემ და კორნელი დანელიამ, ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, 16, თბილისი, 1974.

წმ. იოანე დამასკელი 2000 : წმ. იოანე დამასკელი, მართლმადიდებლური სარწმუნოების ზედმიწევნითი გადმოცემა, ორი ძველი ქართუ- ლი თარგმანი (წმ. ეფრემ მცირისა და წმ. არსებ იყალთოელისა), გამოსაცემად მოამზადეს რომან მიმინიშვილმა და მაია რაფავამ, წინასიტყვაობა და შენიშვნები დაურთო მაია რაფავამ; ძეგლი ბერ- ძნულიდან თანამედროვე ქართულზე თარგმნა, შესავალი და შენიშ- ვნები დაურთო ედიშერ ჭელიძემ, თბილისი, 2000.

საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ქართულ ხელნაწერთა აღწერი- ლობა (H კოლექცია), II, თბილისი, 1951.

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (ყოფილი საეკლესიო მუზეუმის (A) კოლექციისა), I¹, თბილისი, 1973..

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (ყოფილი საეკლესიო მუზეუმის (A) კოლექციისა), I², თბილისი, 1980, 8-13.

ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (ყოფილი ქართველთა შორის წე- რა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების (S) კოლექცია), II, თბილისი, 1961.

ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ხელ- ნაწერთა აღწერილობა, I, თბილისი, 1953.

სელნაწერები

A 24 (XI)

A 65 (1188-1210წწ.)

A 205 (XIII)

H 601 (1746 წ.)

S 1463 (XII-XIII)
К 23 (XIII)

Арутюнова-Фиданян 1908: Арутюнова-Фиданян В., Армяне- халкедониты на восточных границах византийской империи, Ереван, 1908.

Лебедев 1902: Лебедев А., Очерки внутренней истории Византийско-восточной церкви в IX-XI вв, Москва, 1902.

Любарский 1978: Любарский Я. Н., Михаил Пселл, жизнь и деятельность, Москва, 1978.

Преп. Никита Стифат 2008: Преп. Никита Стифат, Первое обличительное слово против Армян, изд. Игумена Дионисия (Шленова), Богословский вестник, изд. Московской духовной Академии и Семинарии, №7, Москва, 2008.

Преп. Никита Стифат 2010: Преп. Никита Стифат, Второе и третье обличительные слова против Армян, изд. Игумена Дионисия (Шленова), Богословский вестник, изд. Московской духовной Академии и Семинарии, №10, Москва, 2010.

Систематическое описание рукописей Московской синодальной (патриаршей) библиотеки арх. Владимира, М. 1894.

Троицкий 1875: Троицкий И., Изложение веры церкви армянской, СПБ, 1875.

Фонкич 1977: Фонкич Б., Греческо-русские культурные связи в XV-XVII вв.: (Греческие рукописи в России), Москва, 1977.

Beck 1959: Beck H.-G., Kirche und theologische Literatur der Byzantinischen Reich, München, 1959.

Demetrapoulos 1866: Demetrapoulos A., Ἐκκλησιαστικὴ βιβλιοθήκη, Leipzig, 1866.

Disdier M. Th., Nicetas Stethatos ou Pectoratus; Dictionnaire de Théologie Catholique.

Hergenröther 1869: Hergenröther J., Domini Nicetae Stethati e studii monasterio contra Armenios et Latinos (atque) de fermentato et azymis, Monumenta graeca ad Photium ejusque historiam pertinentia, Ratisbonae, 1869.

Kotter 1973: Die Schriften des Johannes von Damaskos, vol.2. Expositio fidei, ed. B.Kotter, [Patristische Texte und Studien 12], Berlin, 1973.

Michel 1930: Michel A., Humbert und Kerullarios, Quellen und Studien zum Schisma des XI Jahrhunderts, t. II, Paderborn, 1930.

Nicetas Stethatos 1961: Opuscules et lettres, introduction, texte critique, traduction et notes par J. Darrouzes, SC 81, Paris, 1961.

PG 28, 36, 37, 94, 120 : Patrologia, Graecae, Cursus Completus Accurante J. - P. Migne, Brepols - Turnhout.

PL 143 : Patrologia, Latina, Cursus Completus Accurante J. - P. Migne, Brepols - Turnhout.

Sancti Gregorii Nazianzeni opera, Versio iberica III, Oratio XXXVIII, editae a Helene Metreveli et Ketevan Bezarachvili, Tsiala Kourtsikidze, Nino Melikichvili, Thamar Othkhmezuri, Maia Raphava [Corpus Christianorum, Series Graeca 45, Corpus Nazianzenum 12], Turnhout-Leuven, 2001.

Sancti Gregorii Nazianzeni opera, Versio iberica IV, oratio XLIII, editae a Bernard Coulie et Helene Metreveli et Ketevan Bezarachvili, Tsiala Kourtsikidze, Nino Melikichvili, Maia Raphava [Corpus Christianorum, series Graeca 52, Corpus Nazianzenum 17], Turnhout -Leuven, 2004.

Sancti Gregorii Nazianzeni opera, Versio iberica, V, orationes XXXIX et XL, editae a Bernard Coulie et Helene Metreveli et Ketevan Bezarachvili, Tsiala Kourtsikidze, Nino Melikichvili, Maia Raphava [Corpus Christianorum, series Graeca 58, Corpus Nazianzenum 20], Turnhout -Leuven, 2007.

SC 81: Sources Chrétiennes, N81, Paris. 1961.

Solignac 1981: Solignac A., Nicetas Stethatos, Dictionnaire de Spiritualité, 1981.

Schweinbourg 1934: Schweinbourg K., Die Textgeschichte des Gesprächs mit den Franken von Niketas Stethatos, BZ 34, 1934.

სარჩევი

• წინასიტყვა	5
• I. ნიკიტა სტითატის ანტიმონოფიზიტური სიტყვების ბერძნული ორიგინალი	7
• II. არსენ იყალთოელის ქართული თარგმანი და მისი შემცველი ხელნაწერები	8
• III. ნიკიტა სტითატის ანტიმონოფიზიტური სიტყვების თემატიკა	13
• IV. ქართული თარგმანის ტექსტის შედგენილობა	23
• V. ქართული თარგმანის ტექსტის მიმართება ბერძნული ორიგინალის შემცველ ხელნაწერებთან	25
• VI. ქართული თარგმანის მიმართება ბერძნულ ორიგინალთან	29
• VI.1 უცნობი ბერძნული დედნიდან გადმოყოლილი განსხვავებანი	31
• VI.2 მთარგმნელობითი პრინციპებით განპირობებული განსხვავებანი	36
• VI.3 ბერძნული კრიტიკული ტექსტის დადგენა ქართული თარგმანის მიხედვით	41
• VII. ბერძნული ორიგინალის დათარიღებისათვის ქართული თარგმანის ერთი ტექსტობრივი განსხვავების საფუძველზე	46
• VIII. ნიკიტა სტითატის ანტიმონოფიზიტური სიტყვების წყაროები: გრიგოლ ლვთისმეტყველის პომილიები და ოთანე დამასკელის „გარდამოცემა“	49
• IX. ნიკიტა სტითატის ანტიმონოფიზიტური სიტყვებისა და წმ. ოთანე დამასკელის „გარდამოცემის“ წმ. არსენ იყალთოელის თარგმანთა დათარიღებისათვის	59
• Summary	63
• ტექსტისათვის	70
• I. ნიკიტა მონაზონისა და ხუცისა, სტუდიელთა მონასტრისა სტითატისა და სიტყვად პირველი განსაქიქებელი მგმობრისა მის წვალებისა სომეხთავსად	72

• I სიტყვის კრიტიკული აპარატი	83
• II. მისივე, დასამხობელად მგმობრისა წვალებისა სომებთავსა, განსაქიქებელი მეორე	89
• II სიტყვის კრიტიკული აპარატი	101
• III. მისივე, განსაქიქებელი ჲ [შესამე] უმაღიდებლობისა სომებთავსად სამწმიდაობისათვს	108
• III სიტყვის კრიტიკული აპარატი	111
• IV. მისივე, განსაქიქებელი მეოთხე წვალებისა სომებთავსად	113
• IV. სიტყვის კრიტიკული აპარატი	123
• V. მისივე, განსაქიქებელი მეხუთე წვალებისა სომებთავსად და უცომოდსათვს	128
• V სიტყვის კრიტიკული აპარატი	137
• ლექსიკონი	144
• საძიებელი	192
• გამოყენებული ლიტერატურა	196

**თბილისის სასულიერო აკადემიისა და სემინარის
გამომცემლობა**
2013

კომპიუტერული უზრუნველყოფა და ტექნიკური რედაქტორი
შორენა ფარქოსაძე

რედაქციის მისამართი:
თბილისი, სიონის ქ. №14/40.

E-mail: gamomcemloba@mail.ru

Address of editorial Board:
14/40, SIONI STR. TBILISI.

დაიგვაზდა:

გამომცემლობა „მერიდიანი“
თბილისი, ალ. ყაზბეგის გამზ. №47
ტელ. 239-15-22
E-mail: meridiani777@mail.ru